Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin
bərpasının 30-cu ildönümünə həsr olunur.

Azərbaycan İqtisadiyyatı
(infoqrafika)

İdeya və mətnin müəllifləri: Ədalət Muradov, Elşən Bağırzadə

Dizayner: Ülvi Məmmədov

I Nəşr: Dekabr 2021

ISBN: 978-9952-548-27-3

© Ədalət Muradov, Elşən Bağırzadə - bütün hüquqları qorunur.

Hazır materiallar əsasında "Şərq-Qərb" ASC-nin mətbəəsində çap olunmuşdur.

ŞƏRQ-QƏRB

AZ 1123, Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17.
Tel.: (+99412) 370 68 03, 374 83 43
Faks: (+99412) 370 68 03, 370 18 49
www.eastwest.az

Çapa imzalanmışdır: 15.12.2021
Formatı: 60x90 ⅛. Fiziki çap vərəqi: 26
Ofset çap üsulu. Sifariş: 2587. Tiraj: 300

AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATI

(infoqrafika)

Ədalət Muradov **Elşən Bağırzadə**

İÇİNDƏKİLƏR

ÖN SÖZ 11

1. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ TARİXİNƏ QISA BAXIŞ 13
1.1. Çar Rusiyası dövründə Azərbaycan iqtisadiyyatı 14
1.2. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti: milli iqtisadiyyat yolunda ilk addımlar 15
1.3. Sovet Azərbaycanı: sosialist iqtisadiyyatı və qoyduğu miras 16
1.4. Azərbaycan Respublikası: bazar iqtisadiyyatının formalaşması 17

2. QLOBAL İQTİSADİYYAT VƏ AZƏRBAYCAN 19
2.1. Qlobal iqtisadiyyatda Azərbaycanın yeri 20
2.2. Azərbaycanın qlobal reytinqlərdəki yeri 22
2.2.1. İqtisadi transformasiya indeksi / BTI Econmic Transformation Index 23
2.2.2. Qloballaşma indeksi / KOF Globalization Index 24
2.2.3. Qlobal rəqabətlilik indeksi / Global Competitiveness Index 25
2.2.4. İqtisadi mürəkkəblik indeksi / Economic Complexity Index 26
2.2.5. İnsan inkişafı indeksi / Human Development Index 27
2.2.6. İqtisadi azadlıq indeksi / Index of Economic Freedom 29
2.2.7. Biznes asanlığı indeksi / Ease of Doing Business Index 30
2.2.8. Qlobal innovasiya indeksi / Global Innovation Index 32
2.2.9. Qlobal sahibkarlıq indeksi / Global Entrepreneurship Index 33
2.2.10. Beynəlxalq mülkiyyət hüquqları indeksi / International Property Rights Index 34
2.2.11. Dünya enerji trilemma indeksi / World Energy Trilemma Index 35
2.2.12. Şəbəkə hazırlığı indeksi / The Network Readiness Index 36
2.2.13. Beynəlxalq elm reytinqi / SCIMAGO International Science Ranking 37
2.2.14. Kövrək dövlətlər indeksi / Fragile States Index 39
2.2.15. Qlobal gender bərabərsizliyi indeksi / Global Gender Gap 40
2.2.16. Rifah indeksi / The Legatum Prosperity Index 41
2.2.17. Xoşbəxtlik indeksi / World Happiness Index 43
2.2.18. Qlobal ərzaq təhlükəsizliyi indeksi / Global Food Security Index 44
2.2.19. Ekoloji performans indeksi / Environmental Performance Index 45
2.3. Azərbaycanın geoiqtisadi atlası 46

3. AZƏRBAYCANIN İQTİSADİ SİSTEMİ 49
3.1. İqtisadi sistemlər və Azərbaycanın yeri 50
3.2. Azərbaycanda minimum əmək haqqı və tənzimlənən qiymətlər 51

4. İQTİSADİ SİYASƏT VƏ BAŞLICA RƏSMİ QURUMLARI 53
4.1. İqtisadi siyasət 54
4.2. İqtisadi siyasətin başlıca rəsmi qurumlar 55
4.2.1. Mərkəzi Bank 55
4.2.2. Maliyyə nazirliyi 56
4.2.3. Iqtisadiyyat nazirliyi 57
4.2.4. Kənd təsərrüfatı nazirliyi 59
4.2.5. Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi 62
4.2.6. Energetika nazirliyi 63
4.2.7. Ekologiya və təbii sərvətlər nazirliyi 64
4.2.8. Dövlət Gömrük Komitəsi 65
4.2.9. Dövlət Neft Fondu 66
4.2.10. Əmanətlərin Sığortalanması Fondu 67
4.2.11. İpoteka və Kredit Zəmanət Fondu 68
4.2.12. Hesablama palatası 69

5. AZƏRBAYCANDA RESURSLAR VƏ ƏTRAF MÜHİT 71
5.1. Fiziki resurslar 72
5.1.1. Torpaq resursları 72
5.1.2. Fauna və flora 73
5.1.3. Su resursları 74
5.1.4. Mədən resursları 75
5.1.5. Enerji resursları 76
5.2. İnsan resursları 77
5.2.1. Əhali və onun inkişafı 77
5.2.2. Əhalinin təhsil səviyyəsi 78
5.2.3. Məşğulluq və işsizlik 80
5.2.4. Sosial müdafiə 81
5.3. Ətraf mühit və yaşıl iqtisadiyyat 82

6. AZƏRBAYCANDA İQTİSADİ ARTIM 87
6.1. İqtisadi artım 88
6.2. İqtisadi artımın drayverləri 91

7. ÜMUMİ DAXİLİ MƏHSUL (ÜDM) VƏ STRUKTURU 93
7.1. ÜDM və hesablanması 94
7.2. İqtisadi sektorlar 96
7.2.1. Kənd təsərrüfatı 96
7.2.2. Sənaye 99
7.2.3. Xidmətlər 101
7.3. İstehsal faktorları üzrə gəlirlər 104
7.4. ÜDM-nin xərc strukturu 105

8. MONETAR STRUKTUR 107
8.1. Azərbaycan manatı 108
8.1.1. Metal və kağız manatlar 108
8.1.2. Manatın alıcılıq qabiliyyəti 109
8.1.3. Azərbaycanda valyuta kursu rejimi və manatın xarici dəyəri 111
8.2. Monetar parametrlər 112
8.2.1. Emissiya 112
8.2.2. Pul təklifi 113
8.2.3. Pulun dövretmə sürəti 114

9. DÖVLƏT SEKTORU 115
9.1. Dövlət sektorunun strukturu 116
9.1.1. Hökumət qurumları 117
9.1.2. Dövlət şirkətləri 118
9.1.3. Digər dövlət qurumları 119
9.2. Dövlət maliyyəsi 120
9.2.1. Büdcənin strukturu 121
9.2.2. Büdcə statistikası 122

10. ÖZƏL SEKTOR VƏ EV TƏSƏRRÜFATLARI 125
10.1. Real sektor 126
10.2. Maliyyə sektoru 127
10.3. Ev təsərrüfatı sektoru 130

11. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATINDA BAŞLICA STRUKTUR DƏYİŞİKLİKLƏRİ VƏ İSLAHATLAR 133
11.1. Struktur dəyişiklikləri 134
11.2. Struktur islahatları 137

12. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ REGİONAL STRUKTURU....139
12.1. İqtisadi rayonlar....140
12.1.1. Bakı iqtisadi rayonu....141
12.1.2. Naxçıvan iqtisadi rayonu....142
12.1.3. Abşeron-Xızı iqtisadi rayonu....143
12.1.4. Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonu....144
12.1.5. Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonu....145
12.1.6. Qarabağ iqtisadi rayonu....146
12.1.7. Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu....147
12.1.8. Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu....148
12.1.9. Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu....149
12.1.10. Mərkəzi Aran iqtisadi rayonu....150
12.1.11. Mil-Muğan iqtisadi rayonu....151
12.1.12. Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu....152
12.1.13. Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu....153
12.1.14. Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu....154
12.2. Regional iqtisadi inkişaf siyasəti....155

13. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ TEXNOLOJİ İNKİŞAF SƏVİYYƏSİ....159
13.1. İKT-nin inkişaf səviyyəsi....160
13.2. İstehsalın texnoloji inkişaf səvviyyəsi....163
13.3. İxracın texnoloji inkişaf səviyyəsi....165

14. AZƏRBAYCANIN KARBOHİDROGEN EHTİYATLARINDAN İSTİFADƏSİ....167
14.1. Karbohidrogen ehtiyatlarının hasilatı layihələri....168
14.1.1. "Əsrin müqaviləsi"....168
14.1.2. "Yeni əsrin müqaviləsi"....170
14.1.3. "Şahdəniz" layihəsi....171
14.2. Karbohidrogen ehtiyatlarının nəqli layihələri....172
14.2.1. Neft boru kəməri layihələri....172
14.2.2. Cənub Qaz Dəhlizi layihələri....173
14.3. Karbohidrogen ehtiyatlarının hasilatı və ixracı statistikası....175
14.3.1. Xam neft hasilatı və ixracı....175
14.3.2. Təbii qaz hasilatı və ixracı....176

15. AZƏRBAYCANIN KARBOHİDROGEN GƏLİRLƏRİ VƏ İDARƏ EDİLMƏSİ....177
15.1. Neft və qaz gəlirləri....178
15.2. Neft və qaz gəlirlərinin idarə edilməsi....179

16. AZƏRBAYCANIN BEYNƏLXALQ İQTİSADİ VƏ MALİYYƏ QURUMLARI İLƏ ƏMƏKDAŞLIĞI....183
16.1. İqtisadi təşkilatlarla əməkdaşlıq....184
16.1.1. BMT iqtisadi qurumları....184
16.1.2. Regional iqtisadi təşkilatlar....186
16.1.3. Dünya Ticarət Təşkilatı....188
16.2. Maliyyə institutları ilə əməkdaşlıq....189

17. AZƏRBAYCANIN TƏDİYƏ BALANSI VƏ XARİCİ TİCARƏTİ....191
17.1. Tədiyə balansı....192
17.2. Xarici ticarət....195

18. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ PERSPEKTİVLƏRİ....201
18.1. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair milli prioritetlər....202
18.2. Beynəlxalq təşkilatların proqnozları....204

İSTİFADƏ EDİLƏN MƏNBƏLƏR....207

ÖNSÖZ

Bu il Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasından otuz il ötür. Ötən dövr ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatı, əsasını Ümummili Lider Heydər Əliyevin qoyduğu strategiya üzrə özünəməxsus inkişaf yolu keçərək, aşağı gəlirli iqtisadiyyatlar qrupundan yüksək-orta gəlirli iqtisadiyyatlar qrupuna yüksəlmişdir. Bu dövrdə Azərbaycan iqtisadi problemlərini uğurla həll etməyi bacarmış, iqtisadi qüdrətinə dayanaraq, mühüm milli problemlərindən biri olan Qarabağın işğalına son qoymuş və vətən torpağı üzərində suverenliyini bərpa etmişdir.

Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə işğaldan azad edilən Qarabağın Azərbaycan iqtisadiyyatına reinteqrasiyası qarşıdakı illərdə ölkə üçün yeni iqtisadi reallıqlar doğurur. Azərbaycan iqtisadiyyatının daha da güclənməsi və dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyasının daha da dərinləşməsi ilə nəticələnə biləcək bu proses yerli və xarici müşahidəçilərin Azərbaycan iqtisadiyyatına olan marağını da əhəmiyyətli dərəcədə artırır.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasının otuz illiyinə həsr edilmiş bu kitabda ölkə iqtisadiyyatının tarixi inkişaf mərhələləri, struktur dəyişiklikləri, islahatları, perspektivləri və bütövlükdə inkişafının başlıca xüsusiyyətlərinin sadə və anlaşılan dildə hazırlanmış infoqrafikalar formasında oxucuya çatdırılması hədəflənmişdir. Ölkədə bu qəbildən ilk təşəbbüslərdən sayıla biləcək infoqrafik kitabdan Azərbaycan iqtisadiyyatı ilə maraqlanan hər kəsin, eləcə də "Azərbaycan iqtisadiyyatı" fənninin tədrisi zamanı tələbə və müəllimlərin faydalana biləcəyini düşünürük.

Kitabın ərsəyə gəlməsində əməyi olan hər kəsə təşəkkürümüzü bildiririk.

Ümid edirik ki, bu kitab Azərbaycan iqtisadiyyatının keçmişi, bu günü və gələcəyi haqqında düşünənlərə müəyyən dərəcədə yardımçı olacaqdır...

Ədalət Muradov
iqtisad elmləri doktoru, professor

Elşən Bağırzadə
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

1. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ TARİXİNƏ QISA BAXIŞ

1.1. Çar Rusiyası dövründə Azərbaycan iqtisadiyyatı

Müasir ***Azərbaycan iqtisadiyyatının formalaşma prosesinin başlanğıcı*** ölkənin indiki sərhədlərinin ortaq bazar və ya vahid iqtisadi sistemə daxil olmağa başladığı XIX əsrin ilk yarısına təsadüf edir.

Azərbaycan son 200 illik tarixində ***üç iqtisadi sistem transformasiyası*** yaşamışdır: 1) XIX əsrin ikinci yarısında feodal sistemdən kapitalist sistemə; 2) 1920-ci ildən kapitalist sistemdən sosialist sistemə; 3) 1991-ci ildən sonra sosialist sistemdən təkrar kapitalist sistemə və ya yeni adı ilə bazar iqtisadiyyatına.

Azərbaycan torpaqları feodal strukturun hakim olduğu Çar Rusiyasının hakimiyyəti altına keçmədən əvvəl ***xanlıqlar***dan ibarət idi. Bu xanlıqlarda da iqtisadi həyat əsasən feodal münasibətlərinə əsaslanan neftçıxarma, əkinçilik və heyvandarlıqdan təşkil olunmuşdu.

Azərbaycan işğal edildikdən sonra Maliyyə Naziri Kankrinin planı əsasında ölkə Rusiya sənayesi və ticarəti üçün çox faydalı olaraq qiymətləndirilmiş və onun ***xammal tədarükçüsünə və satış bazarına çevrilməsi***nə start verilmişdir.

Azərbaycanın Çar hakimiyyətinin tabeliyinə düşməsi, ölkənin uzunmüddətli müstəmləkə iqtisadiyyatı mərhələsinə daxil olması ilə nəticələnsə də, xanlıqlar dövründən fərqli olaraq, məmləkətdə ortaq pul, maliyyə, vergi, gömrük və ticarət siyasətlərinin tətbiq edilməsi və böyük miqyaslı Rusiya bazarına çıxış imkanının ortaya çıxması ***iqtisadi fəaliyyətlərdə ciddi canlanma*** da yaratmışdır.

Çar Rusiyası, əvvəllər Azərbaycanda feodal strukturun möhkəmlənməsini təmin etmiş olsa da, XIX əsrin ikinci yarısından neft sektoru başda olmaqla iqtisadiyyatın digər sektorlarında ***kapitalist elementlər***in ortaya çıxmasına və kapitalist islahatlarına əngəl ola bilməmişdir.

XIX əsrin ikinci yarısından başlayaraq həyata keçirilən ***kapitalist islahatları*** Azərbaycanda kapitalist iqtisadi inkişaf prosesini sürətləndirmiş, qısa müddətdə məmləkətə böyük həcmdə xarici kapital axınını təmin etmiş və milli sahibkarlar sinifinin formalaşmasına yol açmışdır. Bütün bu proseslərin önündə isə Bakı şəhəri və onun neft sektoru olmuşdur. O zaman Bakı, Rusiya kapitalizminin inkişafında da mühüm rol oynamışdır. Belə ki, Bakı, nefti sayəsində Rusiya sənayesinin və bütün dəmiryollarının lokomotivi olmaqla yanaşı, özü də kifayət qədər əhəmiyyətli ticarət və sənaye mərkəzi halına gəlmiş bir liman şəhəri idi.

1872-ci ildən sonra Bakıda meydana gələn ***neft bumu*** nəticəsində başda Nobel Qardaşları və Rotşildlər olmaqla, dünyanın bir çox mühüm kapitalistləri Azərbaycanda neft və onunla əlaqəli sektorlara böyük həcmdə investisiyalar yatırmış və ölkəyə texnologiya transfert etmişlər. Bu kapitalistlər arasında Bakı xaricində investisiya edən ən məşhuru Simens Qardaşları olmuşdur. Onlar Azərbaycanın Gədəbəy bölgəsində mis mədənçıxraması və emalı sahələrinə böyük həcmdə investisiyalar etmişdir. Neftlə zəngin torpaqlara sahib olmaları sayəsində ortaya çıxan milli sahibkarların ən məşhurları isə Hacı Zeynalabdin Tağıyev, Musa Nağıyev və Şəmsi Əsədullayev idi. Bunlardan Hacı Zeynalabdin Tağıyev xeyriyyəçiliyinə və neftdən əldə etdiyi gəlirləri ölkənin qeyri-neft sektorunun inkişafına yönəltdiyinə görə Azərbaycan tarixində xüsusi yer qazanmışdır.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın Abşeron Yarımadası, xüsusilə də Bakı şəhəri Asiya və Avropanın xam neft və neft məhsullarına olan ehtiyacının mühüm bir hissəsini ödəyən ***dünyanın böyük neft sənayesi mərkəzlərindən biri***nə çevrilmişdi. Belə ki, 1907-1914-cü illər arasında Azərbaycan, dünyanın illik neft istehsalının 15%-ni təmin etməklə ABŞ-dan sonra ikinci böyük neft istehsal mərkəzi idi. Lakin, Azərbaycan neftindən əldə edilən gəlirin mühüm bir hissəsi xaricə, xüsusilə də Qərbi Avropaya gedirdi. Çünkü Azərbaycanın neft sənayesində və çıxarılan neftində ən böyük pay sahibi əcnəbilər, xüsusilə də Avropalılar idi.

Azərbaycanda istehsal edilən neftin təxminən 13%-i neft sənayesi ehtiyaclarına və yerli istehlaka sərf edilir, yerdə qalan hissəsi isə Qaradəniz limanları və Xəzər üzərindən qonşu ölkələrə və Avropaya ixrac edilirdi. Ancaq işin qəribə tərəfi odur ki, zəngin neft yataqlarının yerləşdiyi Azərbaycan əyalətləri o dövrdə ***daim yanacaq və işıqlandırma çətinliyi*** çəkmişdir.

Çarlıq dövrünün sonlarına doğru Bakı sənaye bölgəsi xaricində, Azərbaycan bütövlükdə ***kənd təsərrüfatı ölkəsi*** idi. 1916-cı ilin məlumatlarına görə Azərbaycanda 2,2 milyon insan, başqa sözlə əhalinin 76,5%-i kənd təsərrüfatı sektorunda çalışırdı. Buxar və elektrik enerjisinin hələ gəlib çıxmadığı bu sektorda isə ən böyük paya sahib əkinçilikdən sonra heyvandarlıq, balıqçılıq, ipəkçilik və digər fəaliyyətlər əsas yerləri tuturdu.

Azərbaycanın xarici ticarəti də təbii olaraq, istehsal strukturuna görə formalaşırdı. Ölkə, əsasən qonşulara və Avropa ölkələrinə neft və neft məhsulları, pambıq, yun, ipək, mis, biyan kökü, sənətkarlıq məhsulları kimi malları ixrac edir, parça, geyim, ərzaq məhsulları və texniki malları isə başda Avropa olmaqla, xarici ölkələrdən idxal edirdi.

Azərbaycanın o dövrdə emal sənayesi mallarında xaricdən asılılığı bir çox faktorlarla izah edilə bilər. Bunlar arasında ən əhəmiyyətlisi, Çar Rusiyasının Azərbaycanda həyata keçirdiyi müstəmləkə siyasəti idi. Bu dövrdə neft sənayesindəki inkişaf və bəzi kapitalist islahatları ilə ölkədə müəyyən iqtisadi canlanma yaransa da, ümumilikdə Azərbaycanda ***iqtisadi geriqalmışlıq*** hökm sürürdü.

1.2. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti: milli iqtisadiyyat yolunda ilk addımlar

28 May 1918-ci ildə türk və islam dünyasının parlament sistemi ilə idarə edilən ***ilk demokratik respublika***sı – Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti qurulmuşdur. 23 ay sonra Sovet Qızıl Ordusunun Azərbaycanı işğalı nəticəsində süqut edən bu Respublika milli inkişaf yolunda attığı mühüm addımları ilə Azərbaycan tarixində misilsiz yer qazanmışdır.

Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin iqtisadi siyasətinin əsas məqsədi, özündə mühüm dərəcədə feodal strukturu da qoruyan o vaxtki mövcud kapitalist müstəmləkə iqtisadiyyatını modern ***milli iqtisadiyyat***a çevirmək idi. Bu yolda atılmış ilk addımlar sırasında ölkədə gömrük sisteminin qurulması, malların sərbəst hərəkətinin və ticarətinin təmin edilməsi və milliləşdirilmiş neft sənayesi və ticarət donanmasının əvvəlki sahiblərinə qaytarılması böyük əhəmiyyət daşımışdır.

Milli hökumət, ***maliyyə sistemi***nin yenidən qurulması və tənzimlənməsi istiqamətində ilk öncə Azərbaycan Mərkəzi Bankını təsis etmiş və bu bank "Bakı bondları" adlı milli banknotlar buraxmış, dövriyyədəki pulun həcminin və bankçılıq fəaliyyətlərinin tənzimi və inflyasiya ilə mübarizəyə başlamışdır. Tətbiq edilən birbaşa və dolayı vergilərlə dövlət büdcəsinin dayanıqlılığının təmininə çalışılmış və maliyyə bazarlarının inkişafı baxımından da əhəmiyyətli olan Bakı bələdiyyə istiqrazları satışa çıxarılmışdır. Bütövlükdə milli parlament 23 aylıq qısa zaman kəsiyində maliyyə sisteminin tənzimlənməsi məqsədilə təxminən 82 qanun layihəsi hazırlamış və bunların əksəriyyəti də təsdiq edilmişdir.

Hökumət, qısa müddətdə ***dağıdılmış neft sənayesini və nəqliyyat sistemini*** yenidən hərəkətə gətirmişdir. Bakı-Batum neft boru xətti bərpa edilmiş, Bakı-Culfa dəmiryolu inşa edilmiş, Kür çayı üzərindən körpü salınmış və Xəzər Dənizində nəqliyyat sistemləri yenidən işə salınmışdır ki, bunlar da Azərbaycanın xarici iqtisadi əlaqələrinin yenidən qurulması və inkişafı baxımından fövqəladə əhəmiyyət daşımışdır.

Azərbaycanın ən böyük sıxıntılaırndan biri ***təhsilli insan sayının azlığı*** idi. Bu probemi həll etmək üçün milli hökumət qısa müddətdə məktəbləri milli hala gətirmiş, dərsliklər hazırlatdırmış və ya tərcümə etdirmiş, müxtəlif bölgələrdə pedaqoji məktəblər açmış, Bakı Dövlət Universitetini qurmuş, Azərbaycan türklərindən məmurlar yetişdirmək məqsədilə müxtəlif peşə məktəbləri yaratmış, 100-ə yaxın gənci ali təhsil almaları üçün Avropa ölkələrinə göndərmiş, təhsilə dəstək üçün Türkiyədən 50-ə qədər müəllim gətirmiş, kəndlərdə ibtidai və orta təhsili inkişaf etdirmək məqsədilə pedaqoji kurslar açmışdır.

Milli hökumət, xarici investisiyaların ölkə inkişafındakı əhəmiyyətini dərk edərək ***xarici sahibkarlar üçün əlverişli şərait*** yaratmağa çalışmışdır. Başda Nobel Qardaşları olmaqla müxtəlif xarici sahibkarlarla müqavilələrin yenilənməsinə və yeni müqavilələrin imzalanmasına başlamışdır. Xarici investisiyalarla yanaşı, xarici ticarət də hökumətin gündəmində olan əsas məsələlərdən idi. Bu baxımdan, milli iqtisadiyyatın ehtiyaclarına görə ixracın təşviqi, idxalın isə milli iqtisadi mənafelərə uyğun şəkildə məhdudlaşdırılması istiqamətində qanunlar qəbul edilmişdir. İxracına qadağa qoyulan bir çox məhsulun ixracı sərbəstləşdirilmiş, ölkə üçün zəruri olan 200-dən çox məhsul gömrük rüsumlarından azad edilmiş və gömrük qaçaqmalçılığı ilə ciddi mübarizə başladılmışdır.

Milli hökumət, ***beynəlxalq iqtisadi siyasət***ində bütövlükdə əvvəllər mövcud olan iqtisadi münasibətlərin qorunmasına və yeni ölkələrlə səmərəli iqtisadi əlaqələrin qurulmasına çalışmışdır. Bunun üçün ilk növbədə, Azərbaycanın inkişaf etmiş dünyaya tranzit geçidini təmin edən Gürcüstanla iqtisadi əlaqələr yenidən bərpa edilmiş və Bakı neftinin Batum üzərindən dünyaya ixracı reallaşdırılmışdır. Həmçinin Gürcüstan üzərindən Ukrayna, Türkiyə, İtaliya və digər Qərb ölkələri ilə də ticarət əlaqələri qurulmuşdur. Xüsusilə, ABŞ, Fransa, İngiltərə, Almaniya kimi ölkələrlə neftin ixracı və əvəzində o ölkələrdən sənaye məhsullarının idxalını nəzərdə tutan müvafiq müqavilələr imzalanmışdır.

Hökumət, xarici iqtisadi əlaqələrdə təbii olaraq, ilk öncə qonşu ölkələrə əhəmiyyət vermişdir. Qısa müddət ərzində Ermənistan, İran, Dağıstan və Orta Asiya ölkələri ilə iqtisadi əlaqələr qurulmuşdur. Hətta o dövrdə Azərbaycan büdcə gəlirlərinin 12,5%-i həcmində ***Dağıstana maliyyə yardımı*** da etmişdir.

Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin ***iqtisadi proqramı bütövlükdə sosial yönümlü olmuş***dur. Əhalinin rifah səviyyəsinin, əmək şəraitinin yaxşılaşıdırılmasına xüsusi əhəmiyyət verilmişdir. Qısa müddət ərzində dövlət sektorunda çalışanlaırn maaşları artırılmış, ailəli və ailəsiz aşağı gəlirli vətəndaşlara aylıq əlavə ödəmələr edilmiş, əmək şəraitinin və iş saatlarının tənzimlənməsi ilə bağlı qaydalar tətbiq edilməyə başlanmışdır.

Azərbaycan o dövrdə də ***qaçqın və məcburi köçkün problemi*** ilə üzləşmişdir. Yalnız İrəvan bölgəsindən 150 min türk Azərbaycana sığınmağa məcbur qalmışdır. Hökumət bir tərəfdən bu insanların sosial-iqtisadi problemlərinin həllinə çalışmış, digər tərəfdən də Gürcüstan, Ermənistan və digər ölkələrdə yaşayan türklərə zəruri yardımlar etməyə başlamışdır.

Milli hökumət, ***kənd təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi*** məqsədilə mikro kreditlər vermiş və torpaq islahatı qanun layihəsini hazırlamışdır. Bu qanun layihəsi torpaqsız və torpağı yetərsiz olan kəndliləri torpaqla təmin etmə məqsədi daşımışdır.

Hökumət, sahibkarlığın, xüsusilə də ***milli sahibkarlığın inkişafı***na böyük əhəmiyyət vermişdir. Sahibkarların parlament və hökumət fəaliyyətlərində aktiv iştirakına belə şərait yaradılmışdır.

Çar Rusiyasının 100 ildən çox əsarətində olmuş Azərbaycan, bu vəziyyətdən qurtularaq, öz müstəqil dövləti ilə milli inkişaf yoluna girmiş olsa da, bu, uzun müddət davam etməmiş və milli inkişaf prosesi bu dəfə ***Sovet Rusiyasının işğalı*** ilə dayanmışdır.

1.3. Sovet Azərbaycanı: sosialist iqtisadiyyatı və qoyduğu miras

1920-ci ildə Sovet Rusiyasının işğalından sonra Azərbaycanda ***kollektivləşdirmə və dövlətləşdirmə*** yolu ilə mərkəzi planlamaya əsaslanan bir sosialist iqtisadiyyatı formalaşdırılmaya başlanmışdır. Neft sektoru da daxil olmaqla, sənayenin demək olar ki, hamısı dövlət müəssisələrindən ibarət bir struktura çevrilmiş, kənd təsərrüfatı sektorunda isə "sovxoz" və "kolxoz" deyilən dövlət və kollektiv müəssisələri qurulmuşdur. Qurulmuş yeni sosialist iqtisadi sistemdə bazar, özəl mülkiyyət, sahibkarlıq azadlığı kimi anlayışlar tamamilə qadağan edilmiş və bu sistem müxtəlif inkişaf mərhələlərindən keçərək 1991-ci ilə qədər, təxminən 70 il Azərbaycanda hakim olmuşdur.

5 illik məcburi planlar əsasında idarə edilən sosialist iqtisadiyyatı dövründə Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası iqtisadiyyatı da Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı (SSRİ) iqtisadiyyatının bir parçası halına gətirilmiş və ittifaq iqtisadiyyatı çərçivəsində formalaşdırılan əmək bölgüsü və ixtisaslaşma sisteminə inteqrasiya edilmişdir. Stalin dövründə Azərbaycanın neft sənayesi Sovet İttifaqının inkişafı və II dünya müharibəsini qazanmasında həlledici əhəmiyyət daşımışdır. Bu dövrdə, tarixdə ilk dəfə Xəzər dənizindən də müasir metodlarla neft çıxarılmasına başlanmışdır. Stalin dövrünün sonlarına (1950-ci illərin əvvəlləri) doğru Azərbaycan ümumilikdə ***"neft və pambıq respublikası"*** kimi tanınmışdır.

1950-ci illərdə Azərbaycanda bir çox sənaye müəssisələri qurulmuşdur. Bunlar ölkədə ciddi miqyasda məşğulluq imkanı yaratmış olsa da, xüsusilə Sumqayıt şəhəri nümunəsində çox ***böyük ekoloji problemlər***i də ortaya çıxarmışdır. Çünkü Moskva Azərbaycanın iqtisadi inkişafına elə də əhəmiyyət verməmişdir. Belə ki, 1960-78-ci illər arasında Azərbaycana Sovet respublikalarına orta hesabla yönəldilən investisiyaların yalnız 61%-i həcmində investisiya yönəldilmişdir (Swietochowski, 1995:179).

Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi 1970-ci illər ***iqtisadiyyatın inkişafı və diversifikasiyası*** baxımından mühüm bir dövr olmuşdur. Rəsmi rəqəmlərə baxdıqda Azərbaycanda 1970-1980-ci illər arasında pambıq, buğda və üzüm istehsalının təxminən 2 dəfə artdığını, adambaşına gəlirin isə SSRİ orta göstəricisinin 62%-dən 80%-ə yüksəldiyini görmək mümkündür (Swietochowski, 1995:182). Həmçinin, 1976-1980-ci illər arasında Azərbaycan, SSRİ-də 47% kimi ən yüksək sənaye sektoru artımı əldə etmişdir (Cornell 2011:43).

1970-1985-ci illər arasında ***neft sektoru***nda sonradan müstəqillik dövrü üçün də çox əhəmiyyətli olacaq bəzi nəticələr əldə edilmişdir. Bu gün Azərbaycan neft sənayesinin əsasını təşkil edən "Azəri", "Günəşli" kimi neft yataqları bu dövrdə kəşf edilmiş, 1985-ci ildə fransız mütəxəssislərin də iştirakı ilə böyük həcmdə investisiya qoyularaq Bakı Dərin Dəniz Özüllər Zavodu tikilmişdir.

1970-ci illərdən başlayan iqtisadi inkişaf proseslərinə baxmayaraq, SSRİ-nin sonlarına doğru Azərbaycan adambaşına gəlir səviyyəsi baxımından hələ də Sovet İttifaqı orta göstəricisinə çata bilməmişdir. Xüsusilə 1985-1991-ci illər arasında ÜDM-nin 17% azalması nəticəsində Azərbaycan iqtisadiyyatı kifayət qədər zəifləmişdir. 1990-cı ildə Azərbaycan cəmiyyətin rifah səviyyəsi baxımından ***SSRİ-dəki 15 respublika arasında 10-cu sıra***da olmuşdur. O dövrdə Azərbaycanda orta aylıq əmək haqqı səviyyəsi də SSRİ orta göstəricisinin 1/3-i belə olmamışdır (The Republic of Azerbaijan, Poverty Reduction Strategy Paper, 2011:2).

Sovetlər Birliyinin sonlarına doğru Azərbaycan uzun müddət təbii resursları istismar edilən, məhdud sayda sektorlarda inkişafa nail olmuş, müstəqil xarici iqtisadi əlaqələrə malik olmayan, SSRİ xaricindəki dünyaya qapalı olan səmərəsiz bir ***sosialist iqtisadiyyatı***na sahib idi.

1.4. Azərbaycan Respublikası: bazar iqtisadiyyatının formalaşması

Slampflyasiya dövrü (1991-1995)

Bir tərəfdən SSRİ-nin dağılması ilə sosialist iqtisadi strukturun çökməsi, digər tərəfdən isə Ermənistanın işğalçılıq siyasəti ilə ortaya çıxan müharibə və siyasi qeyri-sabitlik ***Azərbaycan iqtisadiyyatında ciddi problemlərə*** səbəb olmuşdur.

Hiperinflyasiya şəraitində iqtisadiyyat davamlı kiçilmiş, işsizlik, valyuta kursu və büdcə kəsiri kimi göstəricilərdə ciddi dalğalanmalar ortaya çıxmış və ixrac idxalı qarşılaya bilməmişdir. Büdcə kəsirləri yüksək həcmdə pul emissiyaları ilə örtülməyə çalışılmış, uçot dərəcəsi və bank kredit faizləri çox yüksək səviyyələrə yüksəlmişdir.

İqtisadi qeyri-sabitliyə baxmayaraq, ***bazar iqtisadiyyatına keçid islahatları*** davam etdirilərək, milli pul vahidi "manat" dövriyyəyə çıxarılmış, qiymətlər sərbəstləşdirilmiş, mülkiyyət, xarici kapital, azad sahibkarlıq, sərbəst rəqabət, valyuta rejimi, bankçılıq, büdcə sistemi və özəlləşdirmə qanunvericiliyi hazırlanmış və tətbiq edilməyə başlanmışdır.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında 1994-cü ildə Ermənistanla imzalanan atəşkəs sazişi və əsas neft yataqları olan "Azəri", "Günəşli" və "Çıraq"ın işlənməsi üzrə dünyanın 7 ölkəsi və 11 məşhur neft şirkəti ilə bağlanan ***"Əsrin müqaviləsi"*** ölkənin gələcək inkişafı baxımından həlledici əhəmiyyət daşımışdır. Bu sənədlər Azərbaycanda ictimai nizamın və siyasi sabitliyin təmin edilməsi, ölkənin gələcək iqtisadi inkişafı və dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası baxımından fövqəladə əhəmiyyət daşımışdır.

İqtisadi sabitlik və bazar islahatları dövrü (1996-2003):

- Ölkədə iqtisadi sabitlik təmin edilmiş və müstəqillikdən sonrakı dövrdə ilk dəfə olaraq 1996-cı ildə ***iqtisadi artım əldə edilmiş***dir.
- Azərbaycan, ***aşağı gəlirli ölkə*** statusunda qalsa da, adambaşına düşən gəlirini davamlı artırmış, inflyasiya, valyuta kursu və büdcə kəsiri kimi başlıca maliyyə və monetar göstəricilərdə sabitlik əldə etmişdir.
- İqtisadi sabitlik bazar islahatları üçün də əlverişli şərait yaratmış və ölkədə ***bazar iqtisadiyyatına keçid prosesinin əsas islahatları*** reallaşdırılmışdır. Kiçik və orta müəssisələrin özəlləşdirilməsi prosesi tamamlanmış, aqrar islahat aparılaraq torpaqlar və kənd təsərrüfatı müəssisələri əvəzsiz şəkildə kənd əhalisi arasında paylaşdırılmış, xarici ticarət sərbəstləşdirilmiş, sığorta, bankçılıq, sosial müdafiə, vergi, gömrük və sahibkarlara dövlət dəstəyi sistemləri yenidən qurulmuşdur.
- 1997-ci ildə Bakı-Novorossiysk, 1999-cu ildə Bakı-Supsa neft ixrac boru kəmərləri istifadəyə verilmiş və uzun zaman sonra ***Azərbaycan nefti təkrar Qərbə doğru axmağa başlamış***dır.
- 1999-cu ildə Azərbaycan "Əsrin müqaviləsi"ndən əldə etdiyi ***ilk mənfəət neftini*** dünya bazarlarına çıxarmış və neft gəlirlərinin səmərəli şəkildə idarə edilməsi məqsədilə Dövlət Neft Fondunu təsis etmişdir. Bu dövrün sonuna doğru artıq neft sektorunun iqtisadiyyatdakı payı əhəmiyyətli dərəcədə artmış və 2000-ci ildən etibarən ölkədə böyük həcmdə xarici ticarət profsiti yaranmışdır.

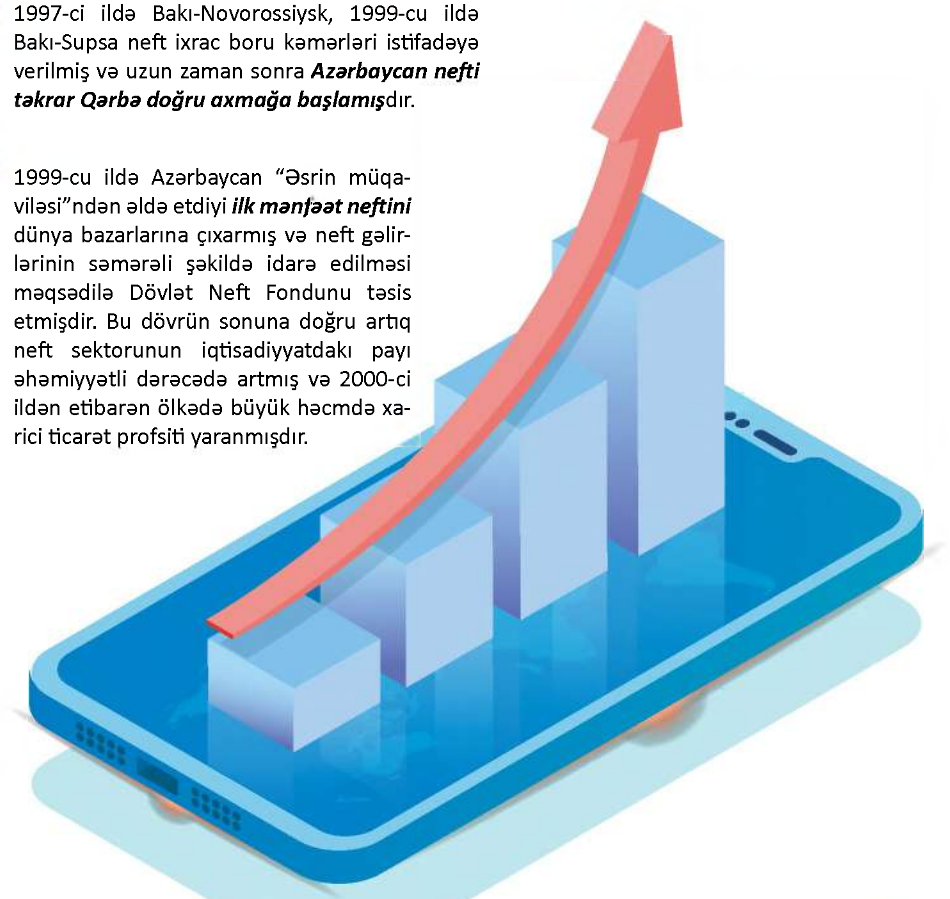

Neft bumu və sürətli iqtisadi artım dövrü (2004-2014)

▶ Bu dövr, neft sektorunda ortaya çıxmış güclü pozitif proseslər və iqtisadi idarəetmədə yeni yanaşmaların tətbiqi nəticəsində iqtisadiyyatın sürətlə böyüməsi və 2010-cu ildə rəsmi olaraq elan edilən ***iqtisadiyyatda keçid prosesinin tamamlanması*** ilə tarixə keçmişdir.

▶ Azərbaycanda neft istehsalı və ixracının ciddi bir şəkildə artdığı bu dövrdə, neft qiymətləri də 40 dollardan 165 dollara qədər yüksəlmiş və artan neft gəlirləri ***iqtisadiyyatda bum*** yaratmışdır. Dollara hesablanan ÜDM 10 dəfə və adambaşına ÜDM 9 dəfə artmış, iqtisadi artım ikirəqəmli səviyyələrə yüksəlmiş, inflyasiya artmış, işsizlik azalmış, milli valyuta dəyər qazanmış, xarici ticarət profsiti isə bir neçə dəfə yüksəlmişdir.

▶ Azərbaycan aşağı gəlirli ölkələr qrupundan əvvəlcə aşağı-orta gəlirli, oradan isə ***yüksək-orta gəlirli ölkələr qrupu***na yüksəlmişdir. Davamlı artan neft gəlirlərinin Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə, oradan isə dövlət investisiyaları vasitəsilə iqtisadiyyata transfert edilməsi nəticəsində ölkədə infrastruktur xeyli yaxşılaşdırılmış və iqtisadiyyatın qeyri-ticari sektorlarında da ciddi bir artım yaşanmışdır.

▶ Kiçik və orta sahibkarlıq, özəlləşdirmə, sənaye, kənd təsərrüfatı, turizm, insan kapitalı, regional inkişaf, qida təhlükəsizliyi, məşğulluq və digər sahələrdə ***böyük miqyaslı hökumət proqramları və dövlət investisiyaları*** reallaşdırılmışdır.

▶ 2008-ci il Qlobal Maliyyə Böhranından sonra Azərbaycanın iqtisadi artım sürəti həm neft, həm də qeyri-neft sektorunda nəzərəçarpacaq dərəcədə yavaşlamış, hətta bəzi illərdə iqtisadi kiçilmə də qeydə alınmışdır. Bu dövr, əhəmiyyətli dərəcədə neft qiymətlərinin aşağı düşməsi, ölkədə neft istehsalı artımının mümkün sərhədlərinə yaxınlaşması və bunun qeyri-neft sektoru üzərindəki mənfi təsirləri ilə açıqlana bilər. Bu dövrün sonlarına doğru ***neft sektoru iqtisadi artımın lokomotivi olma funksiyasını getdikcə itirməyə başlamış***dır.

Post-neft dövrü (2015 ve sonrası)

2014-cü ilin yayından başlayaraq neft qiymətlərinin sürətlə aşağı düşməsindən sonra Azərbaycan iqtisadiyyatında yaşanılan problemlər qarşısında hökumət iqtisadiyyatın artıq ***post-neft dövrü***nə daxil olduğunu və bundan sonra iqtisadi artımın əsasən qeyri-neft sektoruna əsaslanacağını bəyan etmişdir.

Neft qiymətlərinin sürətlə aşağı düşməsinin mənfi təsiri, ilk növbədə Azərbaycanın tədiyyə balansına, sonra da iqtisadi artımın maliyyələşmə kanalları üzərindən iqtisadi fəaliyyətlərə keçmişdir. ABŞ dolları milli pul qarşısında təxminən 2 dəfə dəyər qazanmış, maliyyə sabitliyinin qorunması sahəsində bəzi risklər ortaya çıxmış və dövlət borc ödəmələri üzrə maliyyə yükü artmışdır.

Bu dövrdə iqtisadiyyatın rəqabətliliyini qoruyub saxlamaq məqsədilə Mərkəzi Bank qısa fasilələrlə 2 dəfə ***devalvasiya*** qərarı vermişdir.

Hökumət, iqtisadi artımın əsasən qeyri-neft sektoru hesabına təmin edilməsi məqsədilə müxtəlif tədbirlər almağa başlamış və bu sahədə orta və uzun müddətli siyasətləri nəzərdə tutan ***strateji yol xəritələri*** qəbul etmişdir.

Yeni dövrdə hökumət, neft-kimya, kənd təsərrüfatı, kiçik və orta sahibkarlıq, ağır və maşınqayırma sənayesi, turizm, logistika və ticarət, mənzil, peşə təhsili, maliyyə xidmətləri, informasiya texnologiyaları və ictimai infrastruktur xidmətləri sektorlarını ***prioritet sektorlar*** olaraq elan etmişdir.

Son dövrlər pandemiyanın gətirdiyi iqtisadi poblemlərə baxmayaraq, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında 2020-ci ildə əldə edilən Qarabağ Zəfəri Azərbaycan üçün yeni iqtisadi perspektivlər açmışdır. ***Qarabağın bərpası və yenidən qurulması***, yaranan regional əməkdaşlıq imkanları qarşıdakı illərdə Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişaf perspektivlərini əhəmiyyətli dərəcədə müəyyən edəcək amillər olaraq qiymətləndirilə bilər.

2. QLOBAL İQTİSADİYYAT VƏ AZƏRBAYCAN

2.1. Qlobal iqtisadiyyatda Azərbaycanın yeri

Azərbaycanın qlobal iqtisadiyyatdakı yeri, 2019

	ÜDM (milyard $)	Əhali (milyon nəfər)	Adambaşına gəlir ($)
Yüksək gəlirli ölkələr	55141	1236	44612
Orta gəlirli ölkələr	32088	5769	5561
Aşağı gəlirli ölkələr	541	668	810
Dünya	87770	7673	11433
Azərbaycan	48	10	4793
Azərbaycan / Dünya (%)	0,05	0,13	41,92

Azərbaycanın cari qiymətlərlə ÜDM həcminə görə dünyadakı yeri, milyard $

Reytinq	Ölkə	1995	Reytinq	Ölkə	2000	Reytinq	Ölkə	2019
1	ABŞ	7639,75	1	ABŞ	10252,35	1	ABŞ	21433,23
2	Avro bölgəsi	7516,52	2	Avro bölgəsi	6497,50	2	Çin	14342,90
3	Yaponiya	5449,12	3	Yaponiya	4887,52	3	Avro bölgəsi	13356,06
4	Almaniya	2585,79	4	Almaniya	1943,15	4	Yaponiya	5081,77
5	Fransa	1601,09	5	Birləşmiş Krallıq	1657,82	5	Almaniya	3861,12
14	Rusiya	395,54	18	Türkiyə	274,43	12	Rusiya	1699,88
23	İndoneziya	202,13	21	Rusiya	259,71	17	İndoneziya	1119,19
25	Türkiyə	169,49	27	Norveç	171,25	20	Türkiyə	761,43
28	Norveç	152,03	28	İndoneziya	165,02	28	İran	454,00
36	İran	96,42	37	İran	109,59	53	Qazaxıstan	181,67
50	Ukrayna	48,21	59	Ukrayna	31,26	57	Ukrayna	153,
66	Qazaxıstan	20,37	73	Qazaxıstan	18,29	76	Belarus	63,08
73	Belarus	13,97	78	Özbəkistan	13,76	80	Özbəkistan	57,92
76	Özbəkistan	13,35	81	Belarus	12,74	82	Litva	54,63
89	Litva	7,87	86	Litva	11,52	88	Dem. Konqo	50,40
126	Monako	3,13	115	Nepal	5,49	**89**	**Azərbaycan**	**48,05**
127	**Azərbaycan**	**3,05**	**116**	**Azərbaycan**	**5,27**	90	İordaniya	44,50
128	Mozambik	2,84	117	Nikaraqua	5,11	92	Türkmənistan	40,76
131	Gürcüstan	2,69	134	Gürcüstan	3,06	116	Gürcüstan	17,48
132	Türkmənistan	2,48	138	Türkmənistan	2,90	129	Ermənistan	13,67
145	Moldova	1,75	144	Ermənistan	1,91	134	Nikaraqua	12,52
147	Qırğızıstan	1,66	154	Qırğızıstan	1,37	138	Moldova	11,97
148	Ermənistan	1,47	155	Moldova	1,29	142	Qırğızıstan	8,45
155	Tacikistan	1,23	167	Tacikistan	0,86	143	Taciksitan	8,12

Azərbaycanın ixrac həcminə görə dünyadakı yeri, milyard $

Reytinq	Ölkə	1995	Reytinq	Ölkə	2000	Reytinq	Ölkə	2019
1	ABŞ	812,81	1	ABŞ	1096,26	1	Çin	2641,27
2	Almaniya	568,73	2	Almaniya	599,42	2	ABŞ	2514,75
3	Yaponiya	488,88	3	Yaponiya	519,27	3	Almaniya	1810,59
4	Fransa	362,21	4	Birləşmiş Krallıq	417,75	4	Yaponiya	917,873
5	Birləşmiş Krallıq	342,84	5	Fransa	389,53	5	Birləşmiş Krallıq	894,08
15	Çin	131,86	9	Çin	253,09	6	Fransa	862,77
16	Rusiya	115,85	17	Rusiya	114,43	16	Rusiya	481,29
25	Norveç	56,53	25	Norveç	78,32	27	Türkiyə	249,30
27	İndoneziya	53,19	30	Türkiyə	54,53	30	İndoneziya	206,02
32	Türkiyə	33,71	46	İran	23,53	33	Norveç	149,03
40	Ukrayna	22,70	49	Ukrayna	19,52	48	Qazaxıstan	65,83
43	İran	20,90	59	Qazaxıstan	10,35	50	Ukrayna	63,32
59	Qazaxıstan	7,94	62	Belarus	8,82	60	Litva	42,31
61	Belarus	6,94	80	Litva	4,45	61	Belarus	41,91
88	Litva	2,92	92	Özbəkistan	3,39	70	Qana	24,10
97	Türkmənistan	2,08	106	Dem. Konqo	2,19	**71**	**Azərbaycan**	**23,63**
116	Moldova	1,05	**107**	**Azərbaycan**	**2,12**	72	Estoniya	22,95
118	Svazilənd	1,02	108	Sudan	1,96	80	Özbəkistan	18,07
119	**Azərbaycan**	**0,99**	112	Türkmənistan	1,60	93	Gürcüstan	9,58
120	Mavritaniya	0,87	127	Tacikistan	0,75	103	Türkmənistan	9,24
123	Taciksitan	0,81	131	Gürcüstan	0,70	110	Ermənistan	5,63
126	Gürcüstan	0,69	135	Moldova	0,64	123	Moldova	3,76
136	Qırğızıstan	0,49	139	Qırğızıstan	0,57	125	Qırğızıstan	3,16
141	Ermənistan	0,35	147	Ermənistan	0,42	155	Tacikistan	1,13

Mənbə: data.worldbank.org

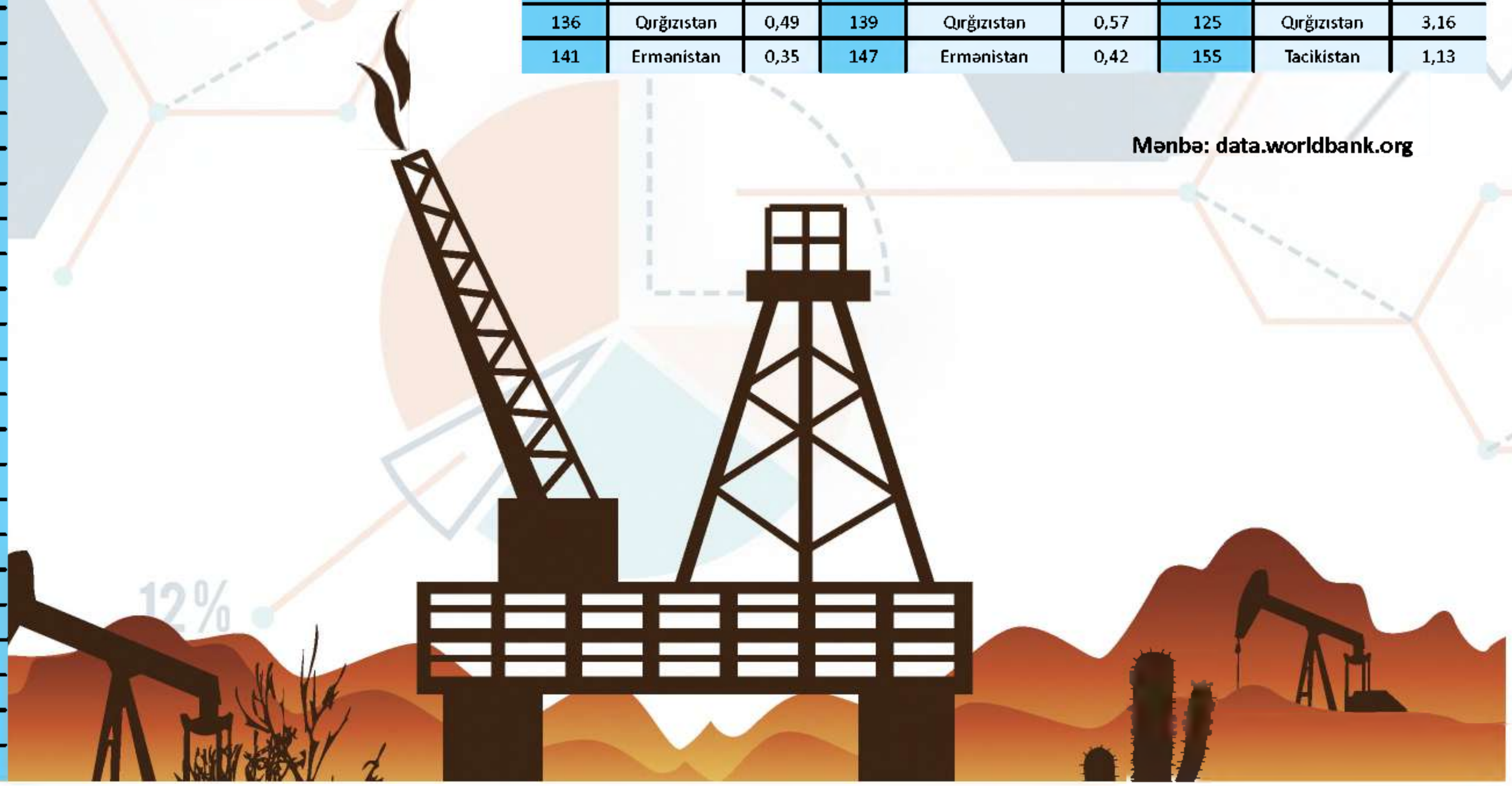

2.2. Azərbaycanın qlobal reytinqlərdəki yeri

REYTİNQLƏR	AZƏRBAYCANIN YERİ	MƏNBƏ
İqtisadi transformasiya indeksi	76 / 137	BTI Transformation Index, 2020
Qloballaşma indeksi	69 / 203	2020 KOF Globalization Index
Qlobal rəqabətlilik indeksi	58 / 141	The Global Competitiveness Report, 2019
İqtisadi mürəkkəblik indeksi	124 / 133	Economic Complexity Index, 2018
İnsan inkişafı indeksi	88 / 189	Human Development Report, 2020
İqtisadi azadlıq indeksi	38 / 169	2021 Index of Economic Freedom, 2021
Biznes asanlığı indeksi	34 / 190	Doing Business, 2020
Qlobal innovasiya indeksi	82 / 131	Global Innovation Index, 2020
Qlobal sahibkarlıq indeksi	56 / 136	Global Entrepreneurship Index, 2019
Beynəlxalq mülkiyyət hüquqları indeksi	67 / 131	2020 International Property Rights Index, 2020
Dünya enerji trilemma indeksi	36 / 108	World Energy Trilemma Index, 2020
Şəbəkə hazırlığı indeksi	66 / 134	The Network Readiness Index, 2020
Beynəlxalq elm reytinqi	93 / 240	SCIMAGO International Science Ranking, 1996-2020
Kövrək dövlətlər indeksi	71 / 179	Fragile States Index, 2021
Qlobal gender bərabərsizliyi indeksi	100 / 156	Global Gender Gap Report, 2021
Rifah indeksi	78 / 167	The Legatum Prosperity Index, 2020
Xoşbəxtlik indeksi	90 / 149	World Happiness Report, 2021
Qlobal ərzaq təhlükəsizliyi indeksi	56 / 113	Global Food Security Index, 2020
Ekoloji performans indeksi	72 / 180	Environmental Performance Index, 2020

2.2.1 İqtisadi transformasiya indeksi / BTI Economic Transformation Index

- "İqtisadi transformasiya indeksi" Bertelsman Fondu tərəfindən hazırlanan "Bertelsmann Transformasiya İndeksi"-nin (BTI) 3 alt-indeksindən biridir. 7 kriteriya üzrə inkişaf etməkdə olan və keçid ölkələrində bazar iqtisadiyyatının formalaşma səviyyəsini qiymətləndirir.
- Azərbaycan iqtisadi transformasiya indeksi üzrə dünya reytinqini 137 ölkə arasında 2018-ci ildəki 85-ci yerdən 2020-ci ildə 76-cı yerə ***yüksəltmiş***dir.

Azərbaycanın iqtisadi transformasiya indeksi üzrə reytinq, 2020

Reytinq (1-137)	Ölkə	İndeks (1-10)
1	Çexiya	9,79
2	Tayvan	9,43
3	Sloveniya	9,39
4	Estoniya	9,29
5	Litva	9,11
50	Rusiya	6,11
50	Türkiyə	6,11
54	Qazaxıstan	6,04
74	Belarus	5,39
76	**Azərbaycan**	**5,25**
98	Özbəkistan	4,54
113	Taciksitan	3,71
127	İran	2,79
128	Türkmənistan	2,68

Azərbaycanın 2018-2020-ci arasında iqtisadi transformasiya indeksi üzrə göstəricilərinin dəyişmə meyli

	2018	2020	Dəyişmə
İQTİSADİ STRANSFORMASİYA İNDEKSİ	4,82	5,25	+
1. Sosial iqtisadi inkişaf səviyyəsi	4,0	5,0	+
2. Bazarın və rəqabətin təşkili	4,3	4,8	+
3. Monetar və fiskal stabillik	6,0	7,0	+
4. Xüsusi mülkiyyət	4,5	4,5	sabit
5. Rifah rejimi	5,5	5,5	sabit
6. İqtisadi performans	5,0	6,0	+
7. Dayanıqlılıq	4,5	4,0	-

Azərbaycanın 2020 iqtisadi transformasiya indeksinin kriteriyalar üzrə balları (1-10)

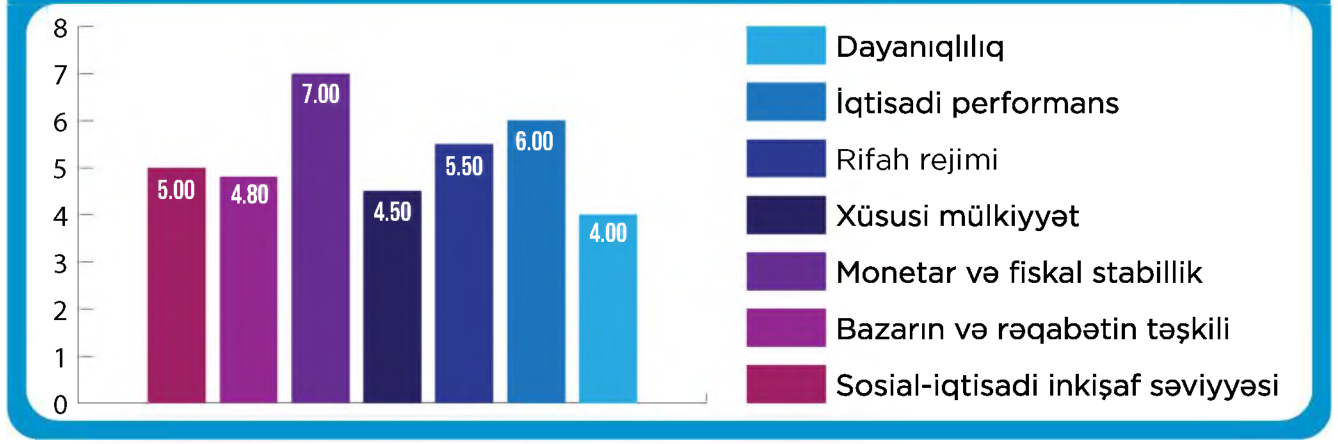

Mənbə: https://www.bti-project.org/

2.2.2. Qloballaşma indeksi / KOF Globalization Index

- "Qloballaşma indeksi", KOF İsveçrə İqtisadiyyat İnstitutu tərəfindən 1970-ci ildən başlayaraq illər üzrə nəşr edilir və "iqtisadi qloballaşma, "sosial qloballaşma" və "siyasi qloballaşma" alt-indekslərindən ibarətdir.
- Azərbaycan iqtisadi qloballaşma alt-indeksi üzrə dünya reytinqini 2010-2018 illər arasında 87-ci yerdən 42-ci yerə ***yüksəltmiş***dir.

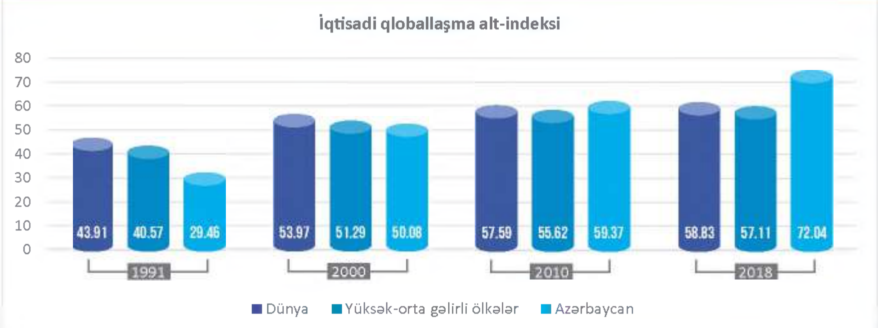

Azərbaycanın 2020 KOF qloballaşma indeksi üzrə dünyadakı reytinqi, 2018

Reytinq (1-203)	Ölkə	İndeks (1-100)
1	İsveçrə	90,79
2	Niderland	90,68
3	Belçika	90,46
4	İsveç	89,44
5	Birləşmiş Krallıq	89,39
12	Norveç	85,47
20	Estoniya	82,91
25	ABŞ	82,28
30	Litva	81,15
44	Ukrayna	74,95
49	Rusiya	71,94
53	Gürcüstan	71,58
58	Türkiyə	70,57
67	Moldova	68,34
69	**Azərbaycan**	**67,76**
72	Belarus	67,59
83	Qazaxıstan	64,14
89	Qırğızıstan	62,32
123	İran	53,79
132	Özbəkistan	52,40
144	Tacikistan	50,84
188	Türkmənistan	40,72

Azərbaycanın iqtisadi qloballaşma alt-indeksi üzrə dünya reytinqi

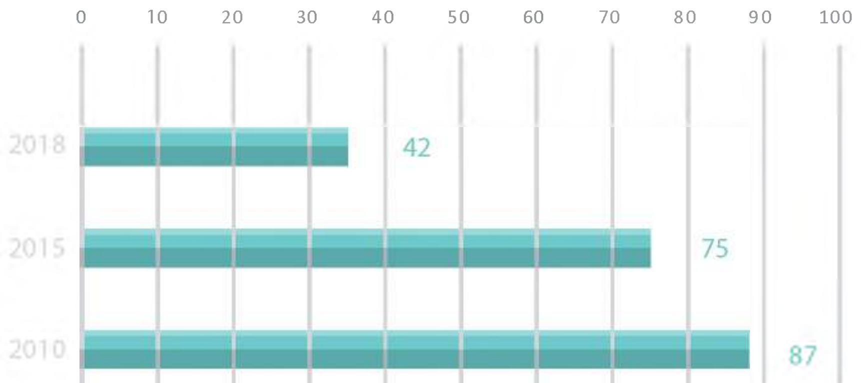

Mənbə: https://kof.ethz.ch/en/

2.2.3. Qlobal rəqabətlilik indeksi / Global Competitiveness Index

- "Qlobal rəqabətlilik indeksi", ölkələrin vətəndaşlarını yüksək səviyyədə rifahla təmin etmək bacarığını qiymətləndirmək məqsədilə Dünya İqtisadi Forumu tərəfindən hazırlanır.

Azərbaycanın qlobal rəqabətlilik indeksi üzrə dünya reytinqi, 2019

Reytinq (1-141)	2018-ci illə müqayisədə dəyişmə	Ölkə
1	+1	Sinqapur
2	-1	ABŞ
3	+4	Honq-Konq
4	+2	Niderland
5	-1	İsveçrə
17	-1	Norveç
31	+1	Estoniya
43	=	Rusiya
55	+4	Qazaxıstan
58	**+11**	**Azərbaycan**
61	=	Türkiyə
69	+1	Ermənistan
74	-8	Gürcüstan
85	-2	Ukrayna
86	+2	Moldova
96	+1	Qırğızıstan
99	-10	İran
104	-2	Tacikistan

Azərbaycanın qlobal rəqabətlilik profili, 2019

	Azərbaycanın dünya reytinqi (1-141)	Ən yaxşı praktika
QLOBAL RƏQABƏTLİLİK İNDEKSİ	58	Sinqapur
Əlverişli mühit		
İnstitutlar	49	Finlandiya
İnfrastruktur	38	Sinqapur
İKT adaptasiyası	73	Koreya Resp.
Makroiqtisadi stabillik	103	33 ölkə
İnsan kapitalı		
Səhiyyə	98	4 ölkə
Bacarıqlar	48	İsveçrə
Bazarlar		
Məhsul Bazarı	23	Honq-konq
Əmək Bazarı	21	Sinqapur
Maliyyə sistemi	96	Honq-konq
Bazarın miqyası	67	Çin
İnnovasiya ekosistemi		
Biznesin dinamizmi	23	ABŞ
İnnovasiya qabiliyyəti	68	Almaniya

Mənbə: http://gcr.weforum.org/

2.2.4. İqtisadi mürəkkəblik indeksi / Economic Complexity Index

- İqtisadi mürəkkəblik indeksi, Harvard Universiteti tərəfindən nəşr edilir və ölkələrin ixrac səbətinin çeşitliliyini və mürəkkəbliyini ölçür.

Azərbaycanın iqtisadi mürəkkəblik indeksi üzrə dünya reytinqi, 2018

Reytinq (1-133)	Son 5 ildə dəyişmə (2013-2018)	Ölkə
1	=	Yaponiya
2	+1	İsveçrə
3	+4	Koreya Resp.
4	-2	Almaniya
5	=	Sinqapur
9	=	Macarıstan
29	-7	Belarus
40	+2	Türkiyə
43	-8	Norveç
44	-1	Ukrayna
59	-11	Qırğızıstan
64	+1	Rusiya
65	-1	Gürcüstan
71	-18	Moldova
80	+18	Özbəkistan
93	+16	Qazaxıstan
101	-31	İran
106	+11	Türkmənistan
116	-4	Tacikistan
124	**+1**	**Azərbaycan**

Azərbaycan və bəzi ölkələrin iqtisadi mürəkkəblik indeksi üzrə dünya reytinqinin dəyişməsi

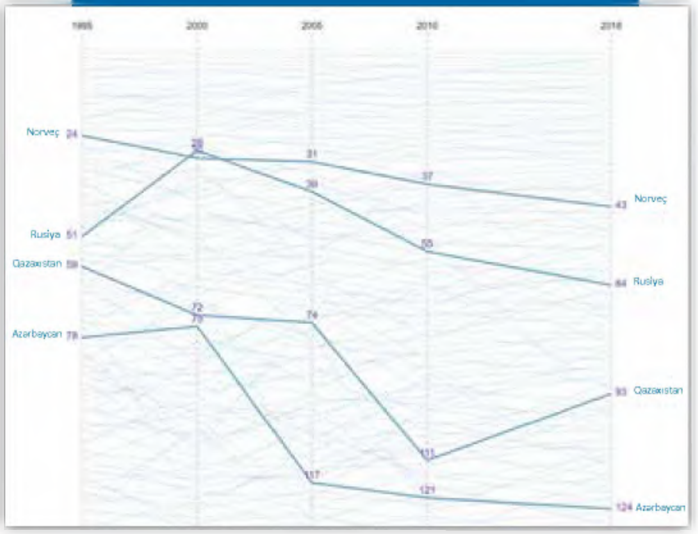

Mənbə: https://atlas.cid.harvard.edu/rankings

2.2.5. İnsan inkişafı indeksi / Human Development Index

- İnsan inkişafı indeksi BMT İnkişaf Proqramı tərəfindən nəşr edilir və ölkənin insan inkişafı sahəsində uğur səviyyəsini ölçür. İndeks, ölkənin səhiyyə, təhsil və gəlir göstəriciləri əsasında tərtib edilir.

Azərbaycanın insan inkişafı indeksi üzrə dünya reytinqi, 2019

Reytinq (1-189)	Status	Ölkə
1	Çox yüksək insan inkişafı	Norveç
2	Çox yüksək insan inkişafı	İrlandiya
2	Çox yüksək insan inkişafı	İsveçrə
4	Çox yüksək insan inkişafı	Honq-Konq
4	Çox yüksək insan inkişafı	İslandiya
34	Çox yüksək insan inkişafı	Litva
51	Çox yüksək insan inkişafı	Qazaxıstan
52	Çox yüksək insan inkişafı	Rusiya
53	Çox yüksək insan inkişafı	Belarus
54	Çox yüksək insan inkişafı	Türkiyə
61	Çox yüksək insan inkişafı	Gürcüstan
70	Yüksək insan inkişafı	İran
74	Yüksək insan inkişafı	Ukrayna
88	**Yüksək insan inkişafı**	**Azərbaycan**
90	Yüksək insan inkişafı	Moldova
106	Yüksək insan inkişafı	Özbəkistan
111	Yüksək insan inkişafı	Türkmənistan
120	Orta insan inkişafı	Qırğızıstan
125	Orta insan inkişafı	Tacikistan

İnsan İnkişafı İndeksi, 2019

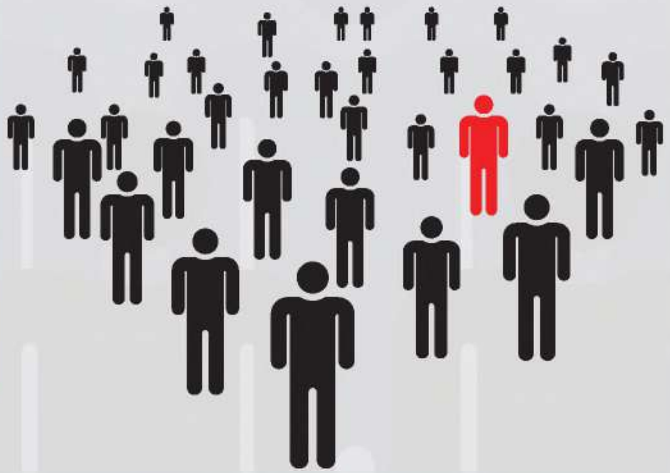

Azərbaycanın insan inkişafı indeksi və komponentləri, 1995-2019

	İnsan İnkişafı İndeksi	Komponentlər			
		Doğulanda gözlənilən ömür müddəti (il)	Gözlənilən təhsil müddəti (il)	Orta təhsil müddəti (il)	Adambaşına düşən ümumi milli gəlir (2017 PPP$)
1995	0,604	65,3	10,0	10,2	2992
2000	0,635	66,8	10,4	10,6	3960
2005	0,674	68,7	10,7	10,7	6298
2010	0,726	70,9	11,2	10,5	13509
2015	0,744	72,3	11,9	10,5	14441
2016	0,751	72,5	12,9	10,5	13434
2017	0,754	72,7	13,0	10,6	13513
2018	0,754	72,9	12,9	10,6	13598
2019	0,756	73,0	12,9	10,6	13784

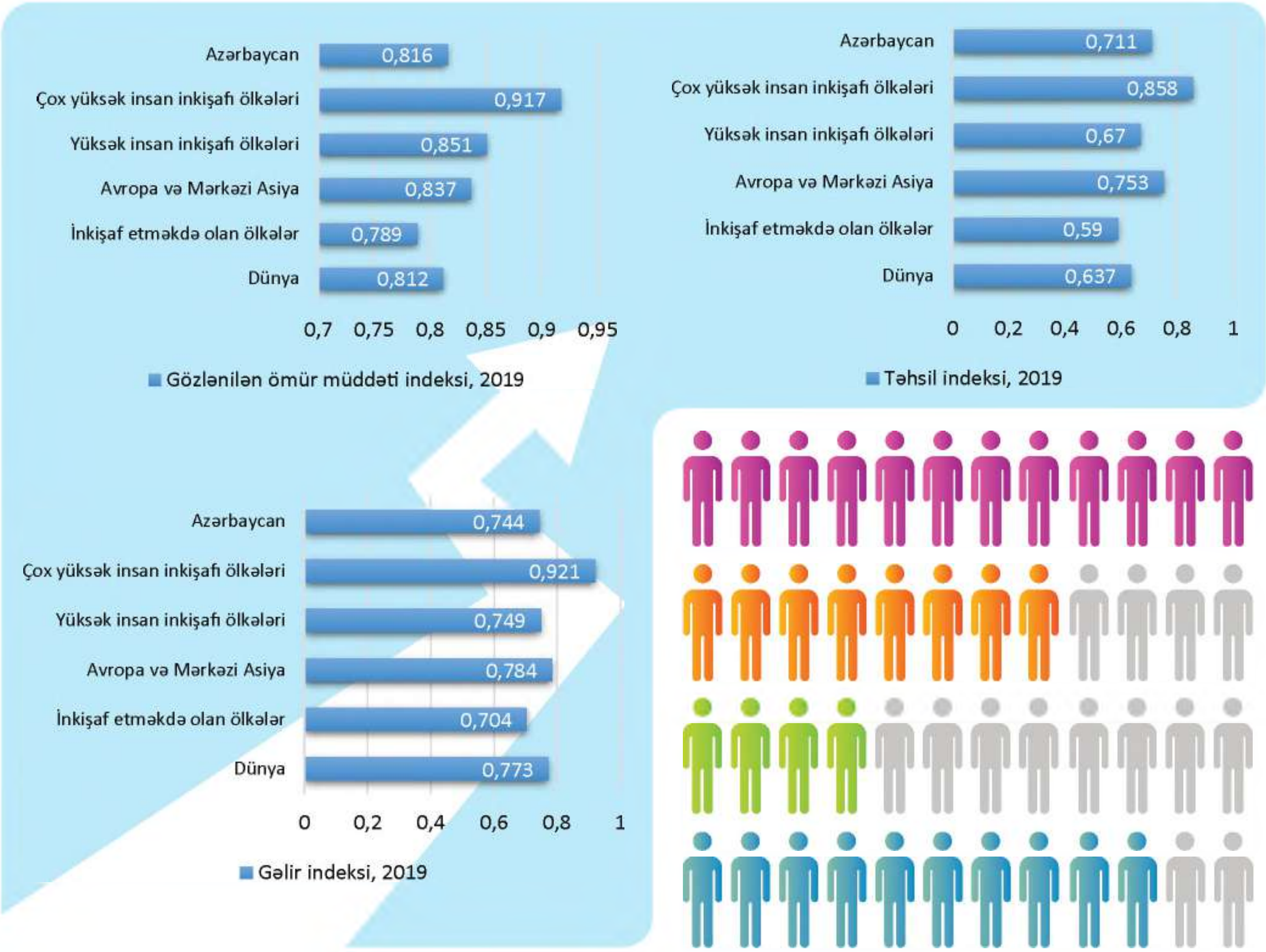

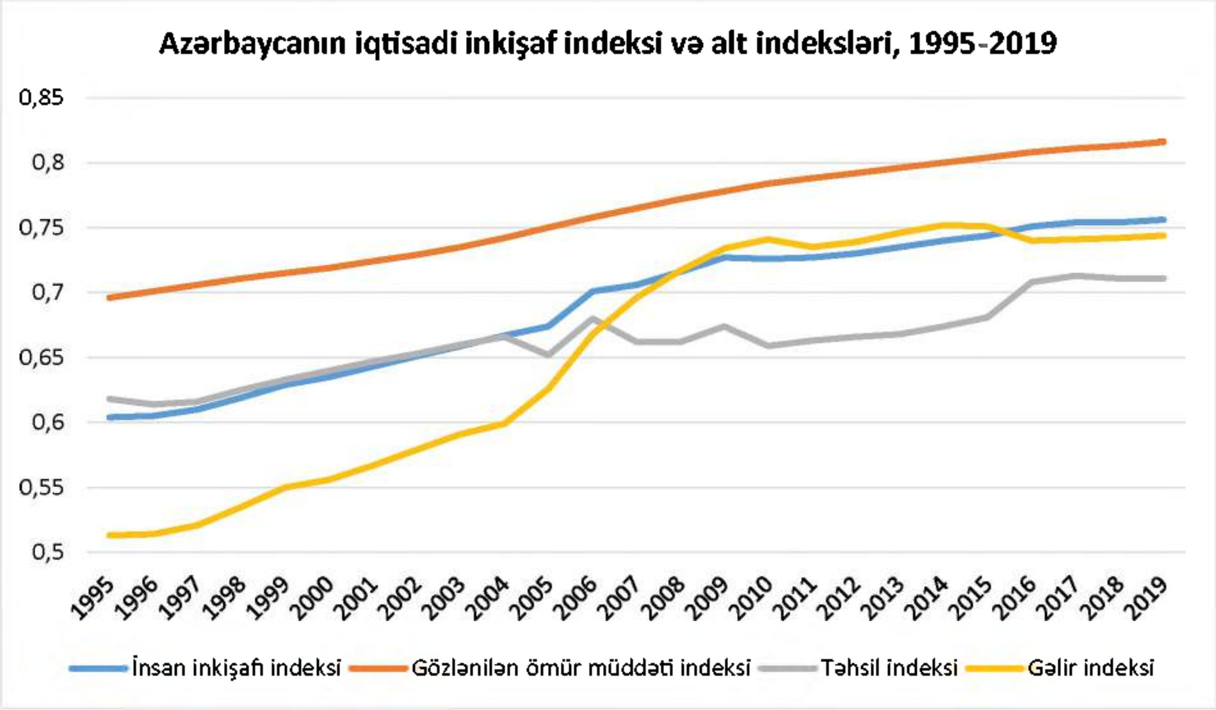

Mənbə: http://hdr.undp.org/

2.2.6. İqtisadi azadlıq indeksi / Index of Economic Freedom

- İqtisadi azadlıq indeksi, "Heritage" Təşkilatı tərəfindən 4 qrupa daxil olan 12 göstərici əsasında tərtib edilir.

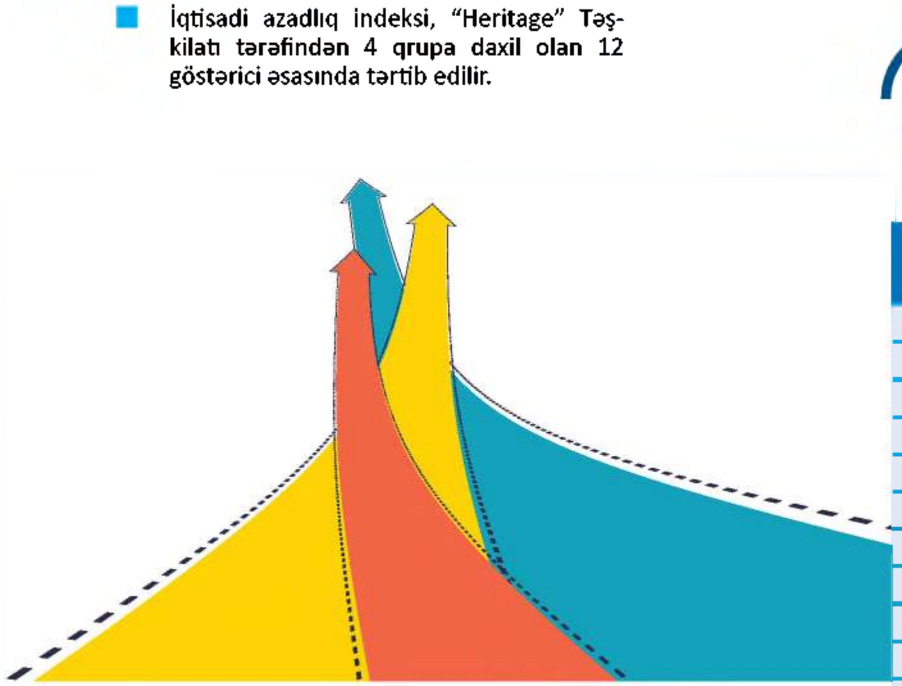

Azərbaycanın iqtisadi azadlıq indeksi üzrə dünya reytinqi, 2021

Reytinq (1-178)	Status	Ölkə
1	Azad	Sinqapur
2	Azad	Yeni Zellandiya
3	Azad	Avstraliya
4	Azad	İsveçrə
5	Azad	İrlandiya
8	Əsasən azad	Estoniya
12	Əsasən azad	Gürcüstan
20	Əsasən azad	ABŞ
28	Əsasən azad	Norveç
34	Əsasən azad	Qazaxıstan
37	Əsasən azad	Belçika
38	**Əsasən azad**	**Azərbaycan**
39	Orta dərəcədə azad	İspaniya
76	Orta dərəcədə azad	Türkiyə
78	Orta dərəcədə azad	Qırğızıstan
85	Orta dərəcədə azad	Moldova
92	Orta dərəcədə azad	Rusiya
95	Orta dərəcədə azad	Belarus
108	Əsasən qeyri-azad	Özbəkistan
127	Əsasən qeyri-azad	Ukrayna
134	Əsasən qeyri-azad	Tacikistan
167	Repressiv	Türkmənistan
168	Repressiv	İran

Azərbaycanın iqtisadi azadlıq indeksinin komponentləri, 2021

QANUNUN ALİLİYİ		DÖVLƏTİN ÖLÇÜSÜ	
Mülkiyyət hüquqları (0-100)	67,9	Vergi yükü (0-100)	88,1
Məhkəmənin effektivliyi (0-100)	55,8	Dövlət xərcləri (0-100)	65,2
Dövlətin sağlamlığı (0-100)	46,8	Fiskal sağlamlıq (0-100)	99,4
TƏNZİMLƏMƏNİN SƏMƏRƏLİLİYİ		**BAZARLARIN AÇIQLIĞI**	
Biznes azadlığı (0-100)	80,5	Ticarət azadlığı (0-100)	68,0
Əmək azadlığı (0-100)	65,9	İnvestisiya azadlığı (0-100)	70,0
Monetar azadlıq (0-100)	73,2	Maliyyə azadlığı (0-100)	60,0

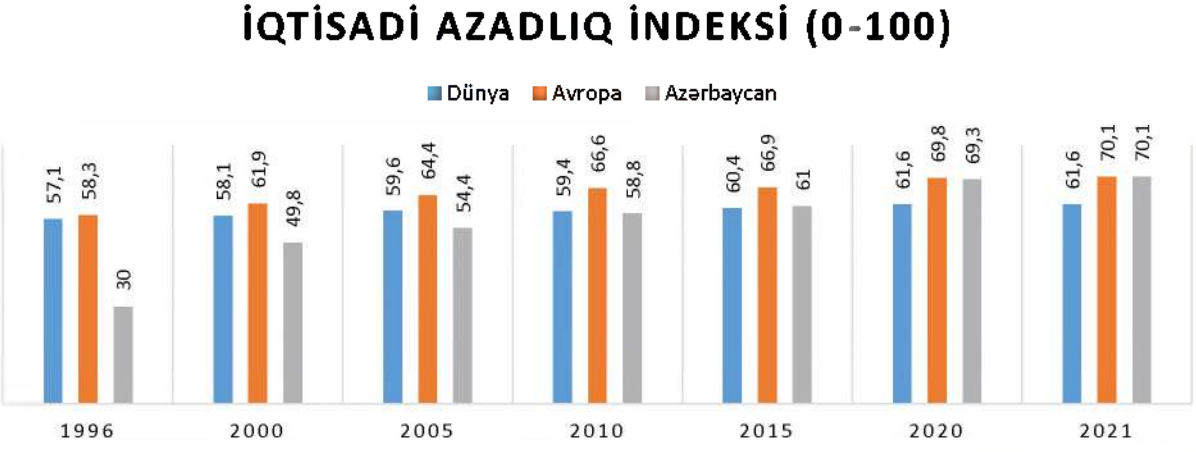

Mənbə: https://www.heritage.org/index/

2.2.7. Biznes asanlığı indeksi / Ease of Doing Business Index

- Dünya Bankı tərəfindən nəşr edilən biznes asanlığı indeksi, ölkələr üzrə biznes tənzimləmələri və onların tətbiqi səviyyəsinin obyektiv şəkildə qiymətləndirilməsini hədəfləyir.

Azərbaycanın biznes asanlığı indeksi üzrə dünya reytinqi, 2020

Reytinq (1-190)	Ölkə
1	Yeni Zellandiya
2	Sinqapur
3	Honq-Konq
4	Danimarka
5	Koreya Resp.
7	Gürcüstan
9	Norveç
11	Litva
25	Qazaxıstan
28	Rusiya
33	Türkiyə
34	**Azərbaycan**
35	İsrail
47	Ermənistan
48	Moldova
49	Belarus
64	Ukrayna
69	Özbkistan
80	Qırğızıstan
106	Tacikistan
127	İran

Azərbaycanın biznes asanlığı indeksi üzrə regional (Avropa və Mərkəzi Asiya) reytinqi, 2020

Reytinq	Ölkə
1	Gürcüstan
2	Şimali Makedoniya
3	Qazaxıstan
4	Rusiya
5	Türkiyə
6	**Azərbaycan**
7	Serbiya
8	Ermənistan
9	Moldova
10	Belarus
11	Monteneqro
12	Xorvatiya
13	Kipr
14	Rumuniya
15	Kosova
16	Bolqarıstan
17	Ukrayna
18	Özbəkistan
19	Qırğızıstan
20	Albaniya
21	Bosniya və Herseqovniya
22	San Marino
23	Tacikistan

Azərbaycanın biznes asanlığı indeksinin komponentləri üzrə dünya reytinqi, 2020

	Azərbaycanın dünya reytinqi (1-190)	Ən yaxşı praktika
BİZNES ASANLIĞI İNDEKSİ	34	Yeni Zellandiya
Biznesə başlama	9	Yeni Zellandiya
Tikinti icazələrinin alınması	59	Honq-Konq
Elektrik təchizatı şəbəkələrinə qoşulma	80	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri
Əmlakın qeydiyyatı	44	Qatar
Kreditin alınması	**1**	**Azərbaycan**
Kiçik investorların müdafiəsi	105	Keniya
Vergilərin ödənilməsi	40	Bəhreyn
Sərhəddi keçməklə ticarət	83	Avstriya, Belçika, Xorvatiya, Çexiya, Danimarka, Fransa, Macarıstan, İtaliya, Lüksemburq, Niderland, Polşa, Portuqaliya, Rumuniya, Slovakiya, Sloveniya, İspaniya
Müqavilələrin icrası	28	Sinqapur
Müflisləşmənin həlli	47	Finlandiya

Azərbaycanın biznes asanlığı reytinqi

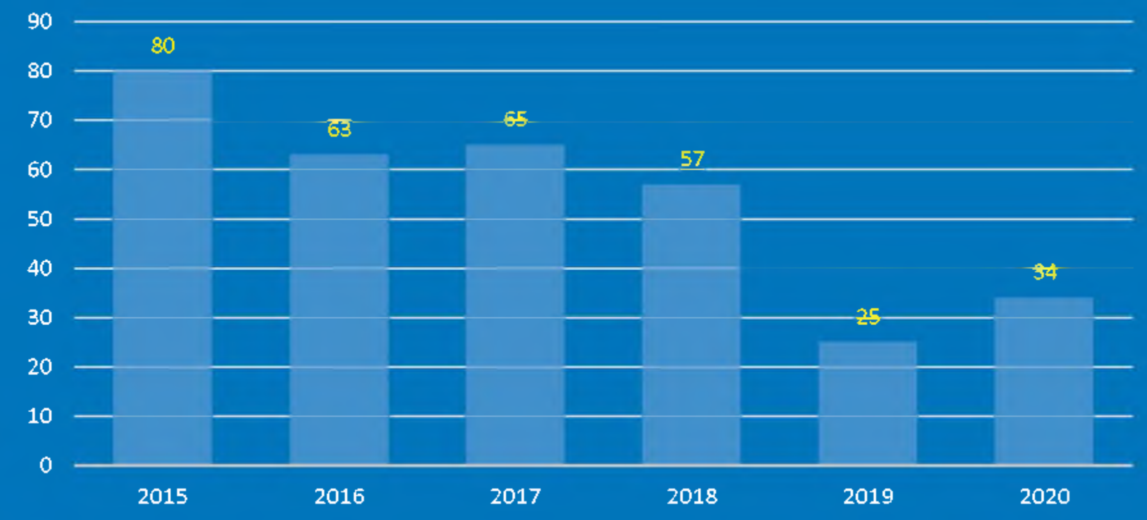

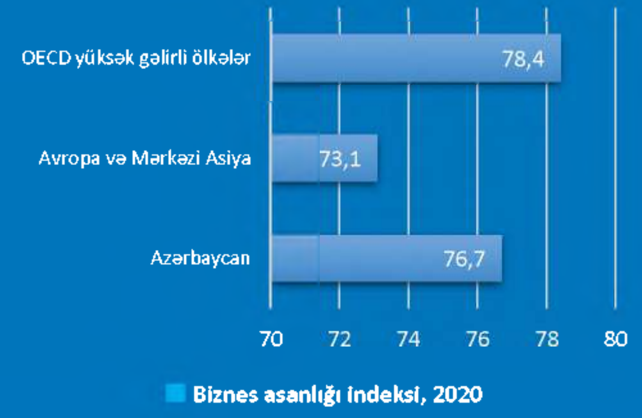

Mənbə: https://www.doingbusiness.org/en/doingbusiness

2.2.8. Qlobal innovasiya indeksi / Global Innovation Index

- Qlobal İnnovasiya indeksi, iqtisadiyyatların innovasiya performansını ölçmək məqsədilə Cornell Universiteti və Dünya İntellektual Mülkiyyət Təşkilatı tərəfindən birgə nəşr edilir.

Azərbaycanın qlobal innovasiya indeksi üzrə profili, 2020

	Azərbaycanın dünya reytinqi (1-131)	Ən yaxşı praktika
QLOBAL İNNOVASİYA İNDEKSİ	**82**	**İsveçrə**
İnnovasiya resursları sub-indeksi	**76**	**Sinqapur**
İnstitutlar	59	Sinqapur
İnsan kapitalı və tədqiqat	89	Koreya Resp.
İnfrastruktur	85	Norveç
Bazarın inkişaf səviyyəsi	36	Honq-Konq
Biznesin inkişaf səviyyəsi	96	İsveç
İnnovasiyanın nəticəsi sub-indeksi	**86**	**İsveçrə**
Bilik və texnoloji nəticələr	118	İsveçrə
Yaradıcı nəticələr	65	Honq-Konq
İNNOVASİYA SƏMƏRƏLİLİYİ NİSBƏTİ (2-ci sub-indeksin 1-ci sub-indeksə nisbəti)	**104**	**Çin**

Azərbaycanın qlobal innovasiya indeksi üzrə dünya reytinqi, 2020

Reytinq (1-131)	2013-2020-ci illər arasında dəyişmə	Ölkə
1	+0	İsveçrə
2	+0	İsveç
3	+2	ABŞ
4	-1	Birləşmiş Krallıq
5	-1	Niderland
20	+4	Norveç
25	+0	Estoniya
36	-3	Latviya
40	+0	Litva
45	+26	Ukrayna
47	+15	Rusiya
51	+17	Türkiyə
59	-14	Moldova
63	+10	Gürcüstan
64	+13	Belarus
67	+46	İran
77	+7	Qazaxıstan
82	**+23**	**Azərbaycan**
93	+43	Özbəkistan
94	+23	Qırğızıstan
109	-8	Tacikistan

Azərbaycanın qlobal innovasiya indeksi və sub-indeksləri (0-100), 2013-2020

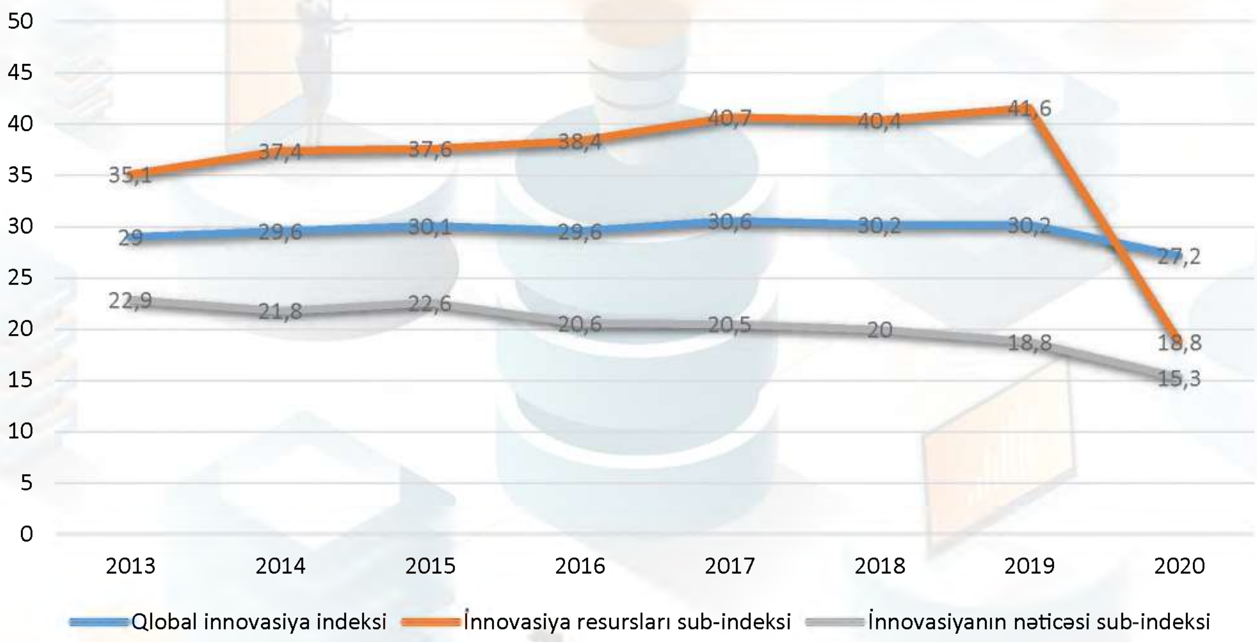

Mənbə: https://www.globalinnovationindex.org/

2.2.9. Qlobal sahibkarlıq indeksi / Global Entrepreneurship Index

- Qlobal sahibkarlıq indeksi, ayrı-ayrı ölkələrin resursları sahibkarlığı stimullaşdırmaq üçün necə bölüşdürdüklərini öyrənmək məqsədilə Qlobal Sahibkarlıq və İnkişaf İnstitutu tərəfindən tərtib edilir.

Azərbaycanın qlobal sahibkarlıq indeksi üzrə dünya reytinqi, 2019

Reytinq (1-137)	2017-2019-cu illər arasında dəyişmə	Ölkə	Bal (0-100)
1	+0	ABŞ	86,8
2	+0	İsveçrə	82,2
3	+0	Kanada	80,4
4	+1	Danimarka	79,3
5	+3	Birləşmiş Krallıq	77,5
22	+1	Estoniya	57,8
24	-2	Norveç	56,1
37	-9	Litva	44,1
44	-8	Türkiyə	39,8
45	-7	Latviya	39,3
56	**+1**	**Azərbaycan**	**32,1**
59	+3	Qazaxıstan	31,0
64	+21	İran	29,4
71	+6	Gürcüstan	26,2
77	-11	Ukrayna	25,2
80	-8	Rusiya	24,8
82	+2	Ermənistan	24,3
94	-5	Moldova	20,2
98	-3	Tacikistan	19,4
99	-7	Qırğızıstan	19,2

Azərbaycanın qlobal sahibkarlıq indeksi və sub-indeksləri üzrə reytinqi, 2019

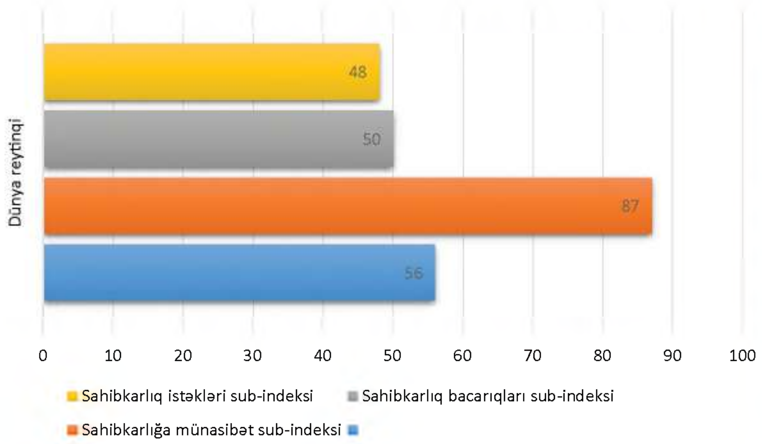

SÜTUNLAR ÜZRƏ AZƏRBAYCANIN QLOBAL SAHİBKARLIQ İNDEKSİ, 2019

		Bal (0-1)
Sahibkarlığa münasibət sub-indeksi		
1	İmkan qavrayışı	0,444
2	Startap bacarıqları	0,234
3	Risqin qəbulu	0,141
4	Şəbəkələşmə	0,198
5	Mədəni dəstək	0,231
Sahibkarlıq bacarıqları sub-indeksi		
6	İmkan startapı	0,241
7	Texnologiyanın udulması	0,281
8	İnsan kapitalı	0,548
9	Rəqabət	0,367
Sahibkarlıq istəkləri sub-indeksi		
10	Məhsul innovasiyası	0,664
11	Proses innovasiyası	0,167
12	Yüksək artım	0,925
13	Beynəlmiləlləşmə	0,414
14	Risq kapitalı	0,186

Mənbə: https://thegedi.org/global-entrepreneurship-and-development-index/

2.2.10. Beynəlxalq mülkiyyət hüquqları indeksi / International Property Rights Index

- Beynəlxalq mülkiyyət hüquqları indeksi, Mülkiyyət Hüquqları Alyansı tərəfindən nəşr edilir və ölkələr üzrə güclü mülkiyyət hüquqları rejimini təmin edən institutların səviyyəsini qiymətləndirir.

Azərbaycanın beynəlxalq mülkiyyət hüquqları indeksi üzrə regional (Mərkəzi-Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya) reytinqi, 2020

Reytinq (1-25)	Ölkə	Bal (0-10)
1	Estoniya	7,179
2	Çexiya	7,007
3	Litva	6,522
4	Slovakiya	6,365
5	Kipr	6,355
6	Macarıstan	6,254
7	Sloveniya	6,149
8	Latviya	6,030
9	Rumuniya	5,880
10	Bolqarıstan	5,721
11	Polşa	5,661
12	Türkiyə	5,404
13	**Azərbaycan**	5,348
14	Gürcüstan	5,236
15	Xorvatiya	5,232
16	Ermənistan	5,032
17	Qazaxıstan	5,006
18	Rusiya	4,998
19	Monteneqro	4,952
20	Serbiya	4,820
21	Makedoniya	4,806
22	Ukrayna	4,466
23	Bosniya və Herseqovina	4,331
24	Moldova	4,329
25	Albaniya	4,293

Azərbaycanın beynəlxalq mülkiyyət hüquqları indeksi üzrə dünya reytinqi, 2020

Reytinq (1-129)	2009-2020-cu illər arasında dəyişmə	Ölkə	Bal (0-10)
1	+0	Finlandiya	8,654
2	+6	İsveçrə	8,530
3	+9	Sinqapur	8,481
4	+0	Yeni Zellandiya	8,424
5	+12	Yaponiya	8,362
8	-1	Norveç	8,248
24	+3	Estoniya	7,179
35	+7	Litva	6,522
50	+1	Latviya	6,030
66	-11	Türkiyə	5,404
67	**+39**	**Azərbaycan**	**5,348**
73	-	Gürcüstan	5,236
83	+15	Ermənistan	5,032
85	+1	Qazaxıstan	5,006
88	-1	Rusiya	4,998
105	-22	Ukrayna	4,466
111	-9	Moldova	4,329
113	-	İran	4,249

Azərbaycanın beynəlxalq mülkiyyət hüquqları indeksi və sub-indeksləri üzrə reytinqi, 2020

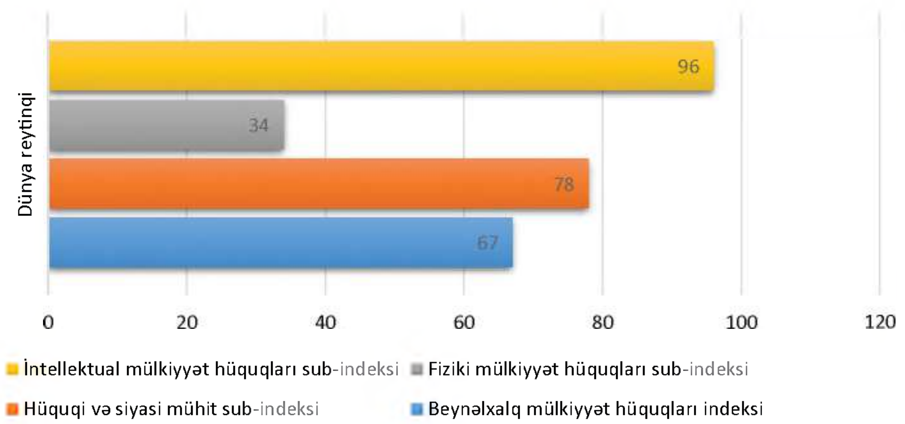

Mənbə: https://www.internationalpropertyrightsindex.org/

2.2.11. Dünya enerji trilemma indeksi / World Energy Trilemma Index

- Dünya Enerji Şurası tərəfindən nəşr edilən enerji trilemma indeksi, "enerji təhlükəsizliyi", "enerji əlçatanlılığı" və "ekoloji dayanıqlılıq" göstəriciləri əsasında ölkələrin dayanıqlı enerji təminatı bacarıqlarını ölçür.

Azərbaycanın enerji trilemma indeksi üzrə dünya reytinqi, 2020

Enerji trilemma indeksi reytinqi (1-108)	Ölkə	Bal (0-100)	Enerji təhlükəsizliyi reytinqi (1-108)	Enerji əlçatanlılığı reytinqi (1-108)	Ekoloji dayanıqlılıq reytinqi (1-108)
1	İsveçrə	84,3	24	9	1
2	İsveç	84,2	6	28	2
3	Danimarka	84,0	4	15	10
4	Avstriya	82,1	12	14	12
4	Finlandiya	82,1	2	31	22
5	Fransa	81,7	18	21	5
5	Birləşmiş Krallıq	81,7	17	14	11
8	Norveç	80,5	47	21	3
16	Litva	77,6	43	18	16
22	Latviya	76,4	5	54	31
26	Estoniya	75,3	38	23	52
29	Rusiya	73,8	16	12	73
36	**Azərbaycan**	**72,1**	**17**	**44**	**54**
42	Qazaxıstan	70,3	15	38	83
47	İran	69,3	27	6	91
50	Ukrayna	68,9	12	74	49
53	Gürcüstan	67,6	66	70	34
54	Ermənistan	67,4	66	65	34
58	Türkiyə	66.6	59	53	62
83	Tacikistan	57.1	86	82	69
84	Moldova	56.9	81	81	88

Ekoloji dayanıqlılığını ən çox yaxşılaşdırmış 10 ölkə, 2020

Reytinq (1-10)	Ölkə	Xalda yüksəliş
1	**Azərbaycan**	**+30%**
2	Ukrayna	+28%
3	Danimarka	+20%
4	Estoniya	+20%
5	Myanmar	+18%
6	İrlandiya	+17%
7	Malta	+15%
8	Çin	+14%
9	Polşa	+14%
10	Panama	+14%

Mənbə: https://trilemma.worldenergy.org/

2.2.12. Şəbəkə hazırlığı indeksi / The Network Readiness Index

- Şəbəkə hazırlığı indeksi, ölkələrin rəqəmsal transformasiya səviyyəsini ölçür. Portulans İnstitutu tərəfindən hazırlanan indeks, 60 göstəricini əhatə edən "texnologiya", "əhali", "idarəetmə" və "təsir" alt-indekslərindən ibarətdir.

Azərbaycanın şəbəkə hazırlığı indeksi üzrə dünya reytinqi, 2020

Şəbəkə hazırlığı indeksi reytinqi (1-134)	Ölkə	Bal (0-100)	Texnologiya alt-indeksi reytinqi (1-134)	Əhali alt-indeksi reytinqi (1-134)	İdarəetmə alt-indeksi reytinqi (1-134)	Təsir alt-indeksi reytinqi (1-134)
1	İsveç	82,75	2	4	4	3
2	Danimarka	82,19	5	1	2	5
3	Sinqapur	81,39	10	5	13	1
4	Niderland	81,37	3	9	3	4
5	İsveçrə	80,41	1	13	10	2
7	Norveç	79,39	11	8	1	6
23	Estoniya	70,32	24	21	11	29
29	Litva	64,70	32	23	21	39
37	Latviya	60,47	38	39	28	42
48	Rusiya	54,23	49	31	65	60
56	Qazaxıstan	51,38	67	54	57	52
57	Türkiyə	51,24	58	53	48	81
64	Ukrayna	49,43	62	65	58	79
65	Belarus	49,16	68	62	71	56
66	**Azərbaycan**	**48,76**	**60**	**57**	**87**	**58**
68	Gürcüstan	47,95	59	63	64	94
71	Moldova	47,09	74	69	74	66
79	İran	43,91	88	76	66	96
94	Qırğızıstan	38,60	102	95	97	85
109	Tacikistan	34,14	104	109	110	99

Azərbaycanın şəbəkə hazırlığı indeksi və sub-indeksləri reytinqlərində dəyişmə

İndekslər	2019-2020-ci illər arasında dəyişmə
ŞƏBƏKƏ HAZIRLIĞI İNDEKSİ	+4
Texnologiya sub-indeksi	+3
Əhali sub-indeksi	+17
İdarəetmə sub-indeksi	-3
Təsir sub-indeksi	+5

Mənbə: https://networkreadinessindex.org/

2.2.13. Beynəlxalq elm reytinqi / SCIMAGO International Science Ranking

- Beynəlxalq elm reytinqi, "Scopus" elmi bazası əsasında "SCImago Lab" tərəfindən hazırlanır və bu bazadakı elmi nəşrlərdə çap edilən elmi əsərlər əsasında ölkələrin reytinqini müəyyən etməyə imkan verir.

Çap edilən elmi əsərlərin sayına görə Azərbaycanın dünyadakı reytinqi, 1996-2020

Reytinq	Ölkə	Elmi əsərlərin sayı
1	ABŞ	13817725
2	Çin	7454602
3	Birləşmiş Krallıq	4039729
4	Almaniya	3515309
5	Yaponiya	3074206
6	Fransa	2437589
7	Hindistan	2128896
8	İtaliya	2072168
9	Kanada	2037509
10	Avstraliya	1638743
12	Rusiya	1359443
20	Türkiyə	703732
21	İran	662189
29	Norveç	374374
42	Ukrayna	232307
62	Litva	62082
64	Estoniya	49801
65	Belarus	45424
73	Qazaxıstan	35791
77	Latviya	30644
84	Gürcüstan	24390
93	**Azərbaycan**	**17809**
94	Özbəkistan	16925
105	Moldova	9121
134	Qırğızıstan	3504
145	Tacikistan	2338
192	Türkmənistan	394

Hirş indeksinə görə Azərbaycanın dünyadakı reytinqi, 1996-2020

Reytinq	Ölkə	Hirş indeksi
1	ABŞ	2577
2	Birləşmiş Krallıq	1618
3	Almaniya	1429
4	Kanada	1299
5	Fransa	1286
6	İtaliya	1135
7	Niderland	1135
8	Yaponiya	1118
9	Avstraliya	1115
10	İsveçrə	1085
20	Norveç	699
22	Rusiya	652
36	Türkiyə	500
40	İran	376
50	Ukrayna	321
52	Estoniya	317
60	Litva	245
69	Gürcüstan	225
73	Belarus	215
84	Latviya	187
96	**Azərbaycan**	**142**
104	Moldova	127
105	Qazaxıstan	126
127	Özbəkistan	105
140	Qırğızıstan	90
177	Tacikistan	50
204	Türkmənistan	29

1996-2020-ci illər arasında "Scopus"a daxil olan Azərbaycan mənşəli əsərlərin say

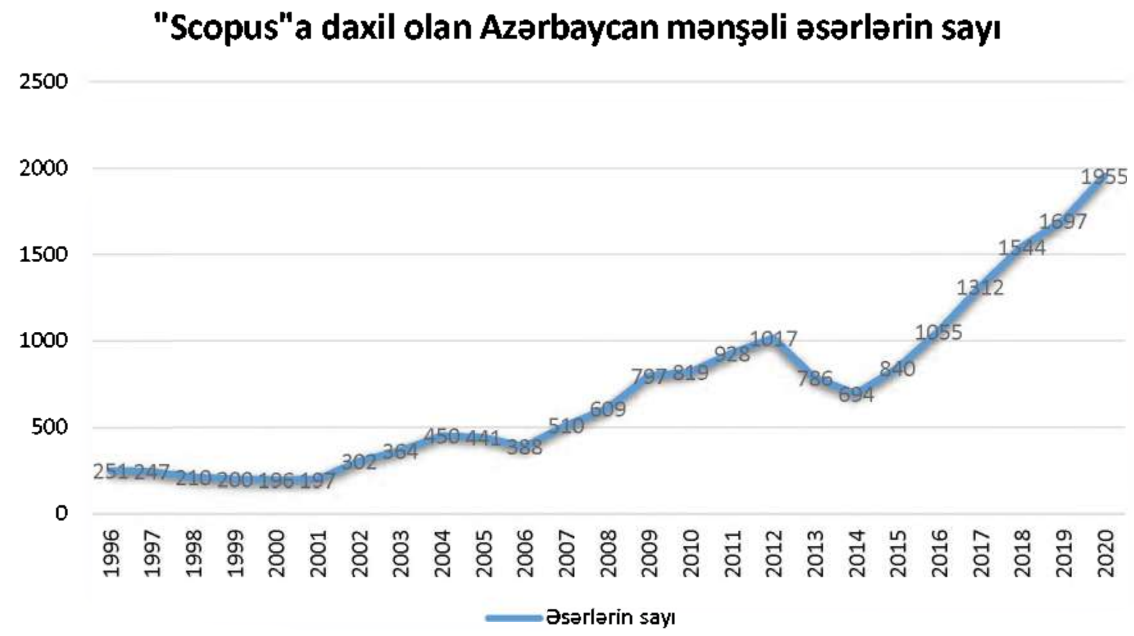

1996-2020-ci illər arasında "Scopus"a daxil olan Azərbaycan mənşəli əsərlərin sayında beynəlxalq əməkdaşlığın payı

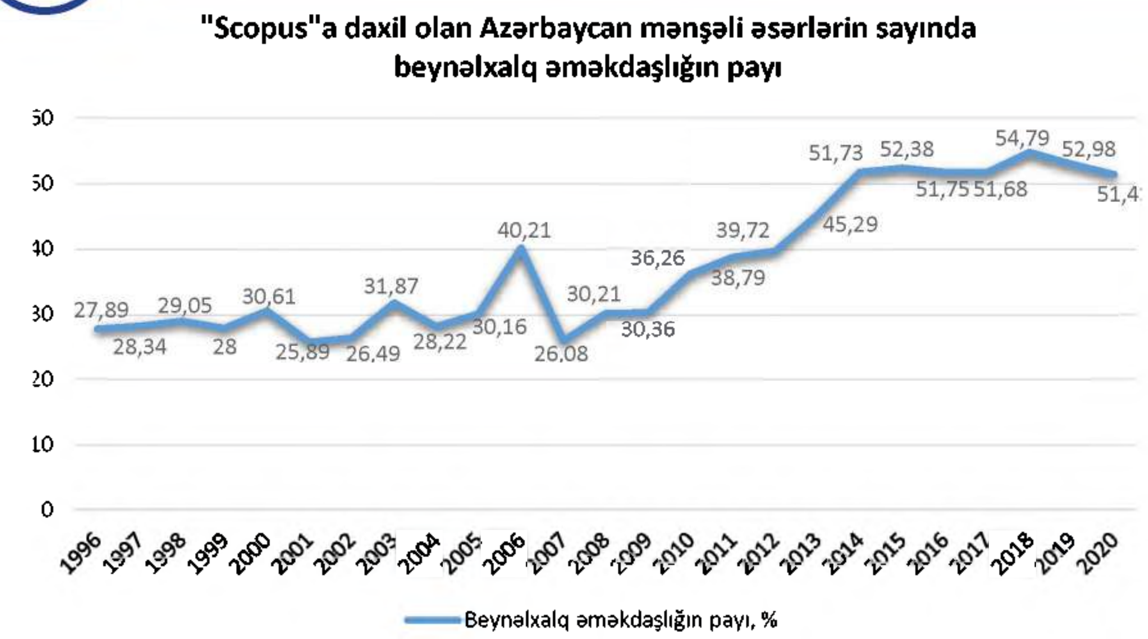

Mənbə: https://www.scimagojr.com/

2.2.14. Kövrək dövlətlər indeksi / Fragile States Index

- Kövrək dövlətlər indeksi, "The Fund for Peace" adlı beyin mərkəzi tərəfindən hazırlanır və dövlətlərin münaqişə və çöküşə qarşı həssaslığını qiymətləndirir.

Kövrək dövlətlər indeksi üzrə Azərbaycanın dünya reytinqi, 2021

Reytinq (1-179)	Ölkə	Bal	2006-2021 arasında reytinqin dəyişməsi
1	Yəmən	111,7	-16
2	Somali	110,9	-4
3	Suriya	110,7	-30
4	Cənubi Sudan	109,4	-
5	Konqo Dem. Resp.	108,4	+3
43	İran	84,5	-9
57	Türkiyə	79,7	-25
68	Qırğızıstan	76,4	+40
71	**Azərbaycan**	**75,1**	**+10**
71	Tacikistan	75,1	+29
74	Rusiya	73,6	+31
79	Gürcüstan	72,6	+19
80	Özbəkistan	72,0	+58
91	Ukrayna	68,8	+5
91	Ermənistan	69,8	+2
97	Türkmənistan	68,2	+52
98	Belarus	68,0	+48
116	Qazaxıstan	61,2	+28
146	Latviya	44,0	+37
152	Estoniya	39,5	+41
155	Litva	38,7	+42

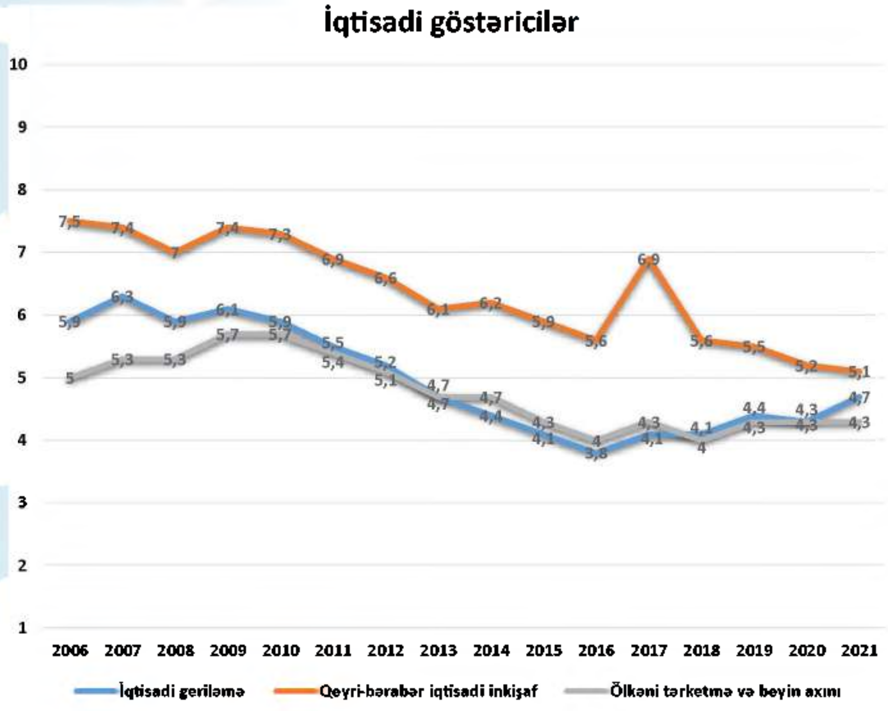

Mənbə: https://fragilestatesindex.org/

2.2.15. Qlobal gender bərabərsizliyi indeksi / Global Gender Gap

- Qlobal gender bərabərsizliyi Dünya İqtisadi Forumu tərəfindən hazırlanır və ölkələr üzrə gender bərbərsizliyinin səviyyəsini ölçür.

Qlobal gender bərabərsizliyi indeksi üzrə Azərbaycanın dünya reytinqi, 2021

Reytinq (1-156)	Ölkə	Bal (0-1)	2015-2021 arasında xalın dəyişməsi
1	İslandiya	0,892	+0,011
2	Finlandiya	0,861	+0,011
3	Norveç	0,849	-0,001
4	Yeni Zellandiya	0,840	+0,058
5	İsveç	0,823	=0
8	Litva	0,804	+0,064
20	Latviya	0,778	+0,026
28	Moldova	0,768	+0,026
33	Belarus	0,758	+0,024
46	Estoniya	0,733	-0,016
49	Gürcüstan	0,732	+0,045
74	Ukrayna	0,714	+0,012
80	Qazaxıstan	0,710	-0,009
81	Rusiya	0,708	+0,014
100	**Azərbaycan**	**0,688**	**+0,013**
108	Qırğızıstan	0,681	-0,012
114	Ermənistan	0,673	+0,005
125	Tacikistan	0,650	-0,025
133	Türkiyə	0,638	+0,014
150	İran	0,582	+0,002

İqtisadi iştirakçılıq və imkan sub-indeksi üzrə Azərbaycanın dünya reytinqi, 2021

Reytinq (1-156)	Ölkə	Bal (0-1)
1	Laos	0,915
2	Bahamlar	0,857
3	Burundi	0,855
4	İslandiya	0,846
5	Belarus	0,840
8	Latviya	0,822
10	Moldova	0,811
12	Litva	0,808
20	Norveç	0,792
25	Rusiya	0,767
31	Estoniya	0,754
36	**Azərbaycan**	**0,748**
44	Ukrayna	0,732
47	Qazaxıstan	0,728
64	Gürcüstan	0,705
96	Ermənistan	0,655
100	Qırğızıstan	0,646
125	Tacikistan	0,574
140	Türkiyə	0,486
150	İran	0,375

Mənbə: https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021#report-nav

2.2.16. Rifah indeksi / The Legatum Prosperity Index

- Rifah indeksi, "The Legatum Institute" adlı beyin mərkəzi tərəfindən hazırlanır və 12 sub-indeks üzrə ölkələrin rifah səviyyələrini ölçür.

Rifah indeksi üzrə Azərbaycanın dünya reytinqi, 2020

Reytinq (1-167)			Ölkə	Reytinqdə dəyişmə (2010-2020)
2010	2019	2020		
2	2	**1**	Danimarka	+1
3	1	**2**	Norveç	+1
4	3	**3**	İsveçrə	+1
1	4	**4**	İsveç	-3
5	5	**5**	Finlandiya	=0
24	21	**21**	Estoniya	+3
40	34	**34**	Litva	+6
64	53	**53**	Gürcüstan	+11
80	66	**62**	Qazaxıstan	+28
79	70	**69**	Belarus	+10
84	75	**76**	Rusiya	+8
95	**91**	**78**	**Azərbaycan**	**+17**
96	83	**80**	Moldova	+16
102	89	**90**	Qırğızıstan	+12
89	96	**92**	Ukrayna	-3
73	92	**94**	Türkiyə	-21
109	102	**97**	Özbəkistan	+12
105	113	**109**	Türkmənistan	-4
120	110	**112**	Tacikistan	+8
126	119	**120**	İran	+6

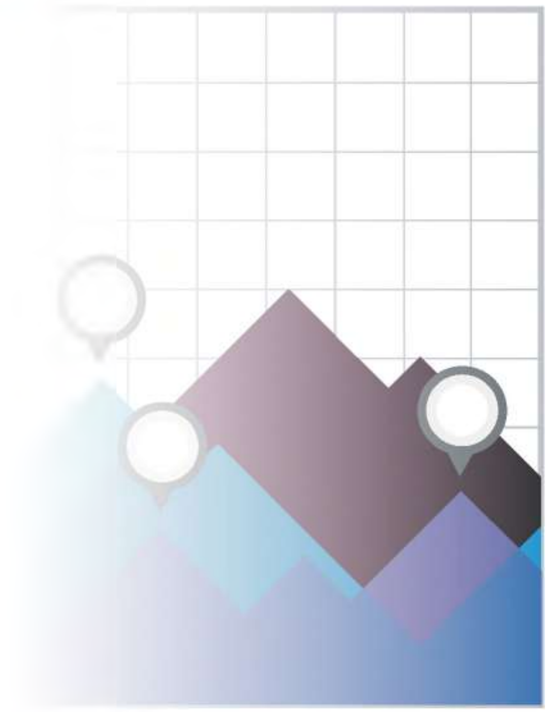

Rifah indeksinin sub-indeksləri üzrə Azərbaycanın dünya reytinqi, 2020

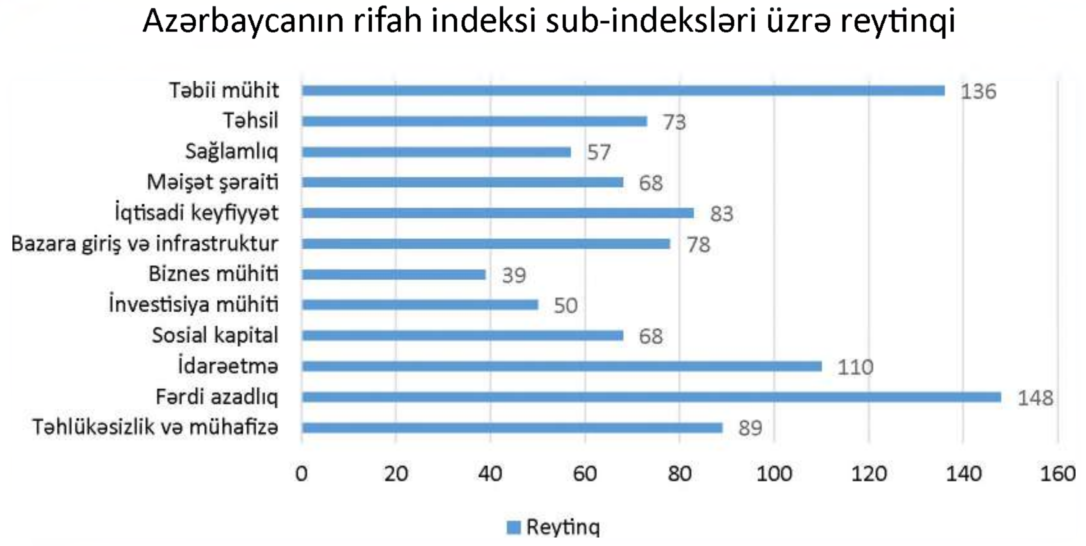

"İnvestisiya mühiti" sub-indeksi üzrə reytinqi ən çox yaxşılaşan 10 ölkə, 2010-2020

Ölkə	İnvestisiya mühiti reytinqi (2020)	İnvestisiya mühiti reytinqində dəyişmə (2010-2020)
Ruanda	39	+31
Azərbaycan	**50**	**+27**
İndoneziya	62	+28
Mərakeş	65	+19
Keniya	76	+19
Özbəkistan	90	+13
Kotdevuar	114	+23
Qvineya	121	+35
Niger	127	+26
Myanmar	156	+11

"Biznes mühiti" sub-indeksi üzrə reytinqi ən çox yaxşılaşan 10 ölkə, 2010-2020

Ölkə	Biznes mühiti reytinqi (2020)	Biznes mühiti reytinqində dəyişmə (2010-2020)
Azərbaycan	**39**	**+29**
Ermənistan	51	+43
Monteneqro	56	+37
Benin	73	+54
Ukrayna	74	+64
Qvineya	82	+54
Serbiya	91	+38
Myanmar	98	+64
Tacikistan	105	+44
Kotdevuar	107	+38

"Bazara giriş və infrastruktur" sub-indeksi üzrə reytinqi ən çox yaxşılaşan 10 ölkə, 2010-2020

Ölkə	Bazara giriş və infrastruktur reytinqi (2020)	Bazara giriş və infrastruktur reytinqində dəyişmə (2010-2020)
Mərakeş	58	+13
Albaniya	59	+19
Vietnam	60	+30
Kolumbiya	67	+14
İndoneziya	70	+14
Azərbaycan	**78**	**+11**
Qazaxıstan	80	+19
Misir	88	+12
Ruanda	100	+25
İran	106	+20

"Məişət şəraiti" sub-indeksi üzrə reytinqi ən çox yaxşılaşan 10 ölkə, 2010-2020

Ölkə	Məişət şəraiti reytinqi (2020)	Məişət şəraiti reytinqində dəyişmə (2010-2020)
Qazaxıstan	54	+25
Çin	60	+25
Azərbaycan	**68**	**+21**
Vietnam	88	+18
Qırğızıstan	90	+13
Tacikistan	100	+14
Monqolustan	105	+8
Tanzaniya	134	+7
Mali	136	+7
Toqo	140	+9

"Təbii mühit" sub-indeksi üzrə reytinqi ən çox yaxşılaşan 10 ölkə, 2010-2020

Ölkə	Təbii mühit reytinqi (2020)	Təbii mühit reytinqində dəyişmə (2010-2020)
Rumuniya	39	+44
Rusiya	77	+26
Tanzaniya	78	+19
Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	106	+27
Qatar	109	+26
Ukrayna	110	+26
Səudiyyə Ərəbistanı	134	+29
Azərbaycan	**136**	**+21**
Çin	141	+9
İraq	165	+1

Mənbə: https://www.prosperity.com/

2.2.17. Xoşbəxtlik indeksi / World Happiness Index

- Xoşbəxtlik indeksi, "United Nations Sustainable Development Solutions Network" tərəfindən bir qrup müstəqil ekspertin iştirakı ilə hazırlanır və ölkələr üzrə həyat səviyyəsini ölçür.

Xoşbəxtlik indeksi üzrə Azərbaycanın dünya reytinqi

Reytinq		Ölkə	Bal (0-10) (2018-2020)	Reytinqin dəyişməsi (2010-2020)
2010-2012	2018-2020			
7	1	Finlandiya	7,842	+6
1	2	Danimarka	7,620	-1
3	3	İsveçrə	7,571	=0
9	4	İslandiya	7,554	+5
4	5	Niderland	7,464	-1
2	6	Norveç	7,392	-4
71	38	Litva	6,255	+33
72	40	Estoniya	6,189	+32
60	42	Özbəkistan	6,179	+18
57	45	Qazaxıstan	6,152	+12
88	51	Latviya	6,032	+37
53	65	Moldova	5,766	-12
89	67	Qırğızıstan	5,744	+22
66	75	Belarus	5,534	-9
68	76	Rusiya	5,477	-8
125	78	Tacikistan	5,466	+47
116	**90**	**Azərbaycan**	**5,171**	**+26**
59	97	Türkmənistan	5,066	-38
77	104	Türkiyə	4,948	-27
134	108	Gürcüstan	4,891	+26
87	110	Ukrayna	4,875	-23
115	118	İran	4,721	-3

Azərbaycanın xoşbəxtlik indeksi, 2012-2020

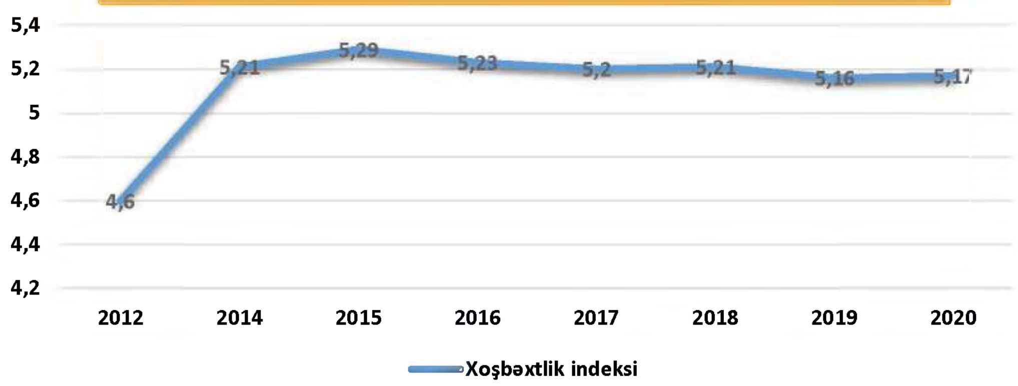

Mənbə: https://worldhappiness.report/

2.2.18. Qlobal ərzaq təhlükəsizliyi indeksi / Global Food Security Index

- Qlobal ərzaq təhlükəsizliyi indeksi, "the Economic Intelligence Unit" tərəfindən hazırlanır və ölkələr üzrə ərazaq təhslükəsizliyinin səviyyəsini əlçatanlılıq, mövcudluq, keyfiyyət və təhlükəsizlik və təbii resurslar və dayanıqlılıq parametrləri əsasında ölçür.

Azərbaycanın ərzaq təhlükəsizliyi indeksi, 2012-2020

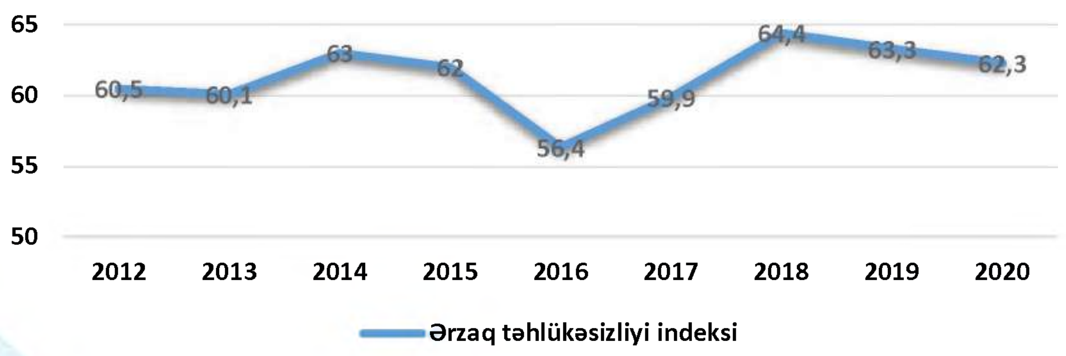

Ərzaq təhlükəsizliyi indeksi üzrə Azərbaycanın dünya reytinqi, 2020

Reytinq (1-113)	Ölkə	Bal (0-100) (2020)	Xalın dəyişməsi (2012-2020)
1	Finlandiya	85,3	+2,9
2	İrlandiya	83,8	+2,4
3	Niderland	79,9	+2,8
4	Avstriya	79,4	+0,9
5	Çexiya	78,6	+2,6
18	Norveç	76,2	-3,3
23	Belarus	73,8	+8,4
24	Rusiya	73,7	+7,1
32	Qazaxıstan	70,8	+9,7
47	Türkiyə	65,3	-1,6
54	Ukrayna	63,0	+1,7
56	**Azərbaycan**	**62,3**	**+1,8**
83	Özbəkistan	50,9	+1,4
85	Tacikistan	49,4	+3,2

Azərbaycanın ərzaq təhlükəsizliyi indeksi subindeksləri üzrə dünya reytinqi, 2020

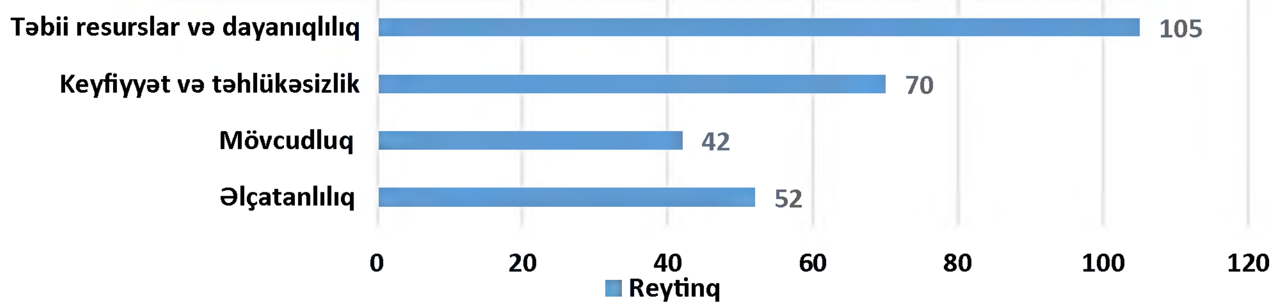

Mənbə: https://foodsecurityindex.eiu.com/

2.2.19. Ekoloji performans indeksi / Environmental Performance Index

- Ekoloji performans indeksi, Yale Universiteti tərəfindən nəşr edilir və ətraf mühitin sağlamlığı və ekosistemin canlılığı baxımından ölkələrin vəziyyətini qiymətləndirir.

Ekoloji performans indeksi üzrə Azərbaycanın dünya reytinqi, 2020

Reytinq (1-180)	Ölkə	Bal (0-100)	Son 10 ildə dəyişmə
1	Danimarka	82,5	+7,3
2	Lüksemburq	82,3	+11,6
3	İsveçrə	81,5	+8,6
4	Birləşmiş Krallıq	81,3	+9,0
5	Fransa	80,0	+5,8
9	Norveç	77,7	+7,6
30	Estoniya	65,3	+4,3
35	Litva	62,9	+5,2
36	Latviya	61,6	+5,0
49	Belarus	53,0	+2,3
58	Rusiya	50,5	+3,9
60	Ukrayna	49,5	+0,7
67	İran	48,0	+9,1
72	**Azərbaycan**	**46,5**	**+4,0**
85	Qazaxıstan	44,7	+9,0
87	Moldova	44,4	-2,3
88	Özbəkistan	44,3	+3,1
92	Türkmənistan	43,9	+8,4
99	Türkiyə	42,6	+2,1
102	Gürcüstan	41,3	-1,3
105	Qırğızıstan	39,8	-1,9
114	Tacikistan	38,2	-0,7

Ekoloji performans indeksinin sub-indeksləri üzrə Azərbaycanın dünya reytinqi, 2020

Reytinq (1-180)	Sub-indekslər	Bal (0-100)	Son 10 ildə dəyişmə
113	**Ətraf mühitin sağlamlığı**	**32,7**	**+3,3**
150	Havanın keyfiyyəti	24,9	+5,0
97	Təmizlik və içməli su	45,5	+1,5
121	Ağır metallar/qurğuşun təsirinə məruzqalma	41,0	+4,4
133	Tullantıların idarə edilməsi/idarə olunan qatı tullantı	-	-
44	**Ekosistemin canlılığı**	**55,7**	**+4,5**
104	Biomüxtəliflik və yetişmə mühiti	56,9	+0,1
22	Ekosistem xidmətləri	80,5	+21,0
-	Balıqçılıq	-	-
100	İqlim dəyişikliyi	48,6	+2,6
1	Çirkləndirmə emissiyası	100	+4,9
18	Kənd təsərrüfatı/Dayanıqlı azot idarəetmə indeksi	64,3	+13,2
84	Su resursları/tullantı sularının təmizlənməsi	3,8	-

Mənbə: https://epi.yale.edu/

2. 3. Azərbaycanın geoiqtisadi atlası

Üzv olunan başlıca beynəlxalq təşkilatlar

- BMT-nin qurum və təşkilatları
- Qoşulmama Hərəkatı
- Müstəqil Dövlətlər Birliyi
- GÜAM
- Qaradəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı
- İslam Konfransı Təşkilatı
- İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı
- Türk Dövlətləri Təşkilatı

Əməkdaşlıq edilən başlıca maliyyə institutları və donorlar

- ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Bankı
- Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı
- Almaniya İnkişaf Bankı
- Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyəti
- BMT İnkişaf Proqramı
- BMT Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı
- BMT Uşaq Fondu
- Dünya Bankı
- Asiya İnkişaf Bankı
- İslam İnkişaf Bankı
- İsveçrə İnkişaf və Əməkdaşlıq Agentliyi
- Kənd Təsərrüfatının İnkişafı üzrə Beynəlxalq Fondu
- Yaponiya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Agentliyi
- Səudiyyə İnkişaf Fondu
- Koreyanın İqtisadi İnkişaf və Əməkdaşlıq Fondu
- Koreya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Agentliyi
- Asiya İnfrastruktur İnvestisiya Bankı
- Fransa İnkişaf Agentliyi
- İsveçrənin İqtisadi Məsələlər üzrə Dövlət Katibliyi
- Türk Əməkdaşlıq və Koordinasiya Agentliyi

Azərbaycanın ixracında ilk 10 ölkə, 2020

No	Ölkə	Payı, %
1	İtaliya	30,4
2	Türkiyə	18,9
3	Rusiya	5,2
4	Yunanıstan	3,8
5	Xorvatiya	3,4
6	Gürcüstan	3,4
7	Hindistan	3,3
8	İsrail	3,2
9	Çin	3,1
10	Ukrayna	2,6

Azərbaycanın idxalına ilk 10 ölkə, 2020

No	Ölkə	Payı, %
1	Rusiya	18,3
2	Türkiyə	14,6
3	Çin	13,2
4	ABŞ	5,9
5	Almaniya	5,4
6	Fransa	4,2
7	Ukrayna	3,9
8	İtaliya	3,7
9	İran	2,8
10	Birləşmiş Krallıq	2,8

Azərbaycanın qeyri-neft ixracında ilk 10 ölkə, 2020

No	Ölkə	Payı, %
1	Rusiya	37,3
2	Türkiyə	20,4
3	İsveçrə	12,1
4	Gürcüstan	6,9
5	Çin	2,4
6	Ukrayna	2,3
7	İtaliya	2,1
8	İran	1,5
9	Qazaxıstan	1,4
10	ABŞ	1,3

Azərbaycan idxalının regional strukturu, 2020

No	Region	Payı, %
1	Avropa	48,6
2	Asiya	42,4
3	Amerika	8,3
4	Okeaniya	0,4
5	Afrika	0,3

Azərbaycan ixracının regional strukturu, 2020

No	Region	Payı, %
1	Avropa	60,1
2	Asiya	36,7
3	Afrika	2,4
4	Okeaniya	0,5
5	Amerika	0,3

Hökumətlərarası Komissiyalar
İqtisadi Əməkdaşlıq

Mənbə: economy.gov.az ; stat.gov.az

3. AZƏRBAYCANIN İQTİSADİ SİSTEMİ

3.1. İqtisadi sistemlər və Azərbaycanın yeri

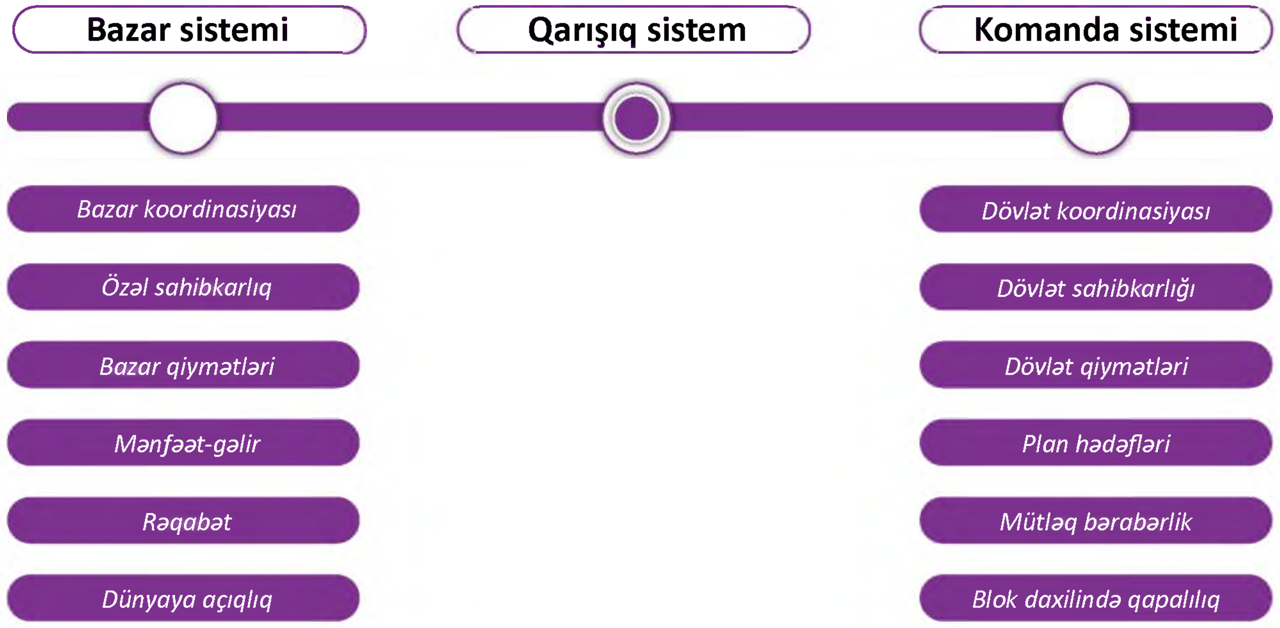

AZƏRBAYCANIN MÖVCUD İQTİSADİ SİSTEMİ

Elementlər	Mövcud status	Praktikada vəziyyət
Mal və xidmət istehsalı	Özəl sektorun yüksək paya malik olduğu qarışıq sistem	Dövlət sektorunun yönləndirməsi mövcuddur
Qiymət mexanizmi	Əsasən bazar mexanizmidir	Bazara dolayı dövlət müdaxilələri ola bilir
Valyuta kurslarının müəyyən edilməsi	Üzən-tənzimlənən kurs sistemi	Mərkəzi Bankın bazara birbaşa müdaxilələri ola bilir
Faizlərin müəyyən edilməsi	Faiz dərəcələri dəhlizi tətbiq edilir	Mərkəzi Bankın birbaşa müdaxilələri ola bilir

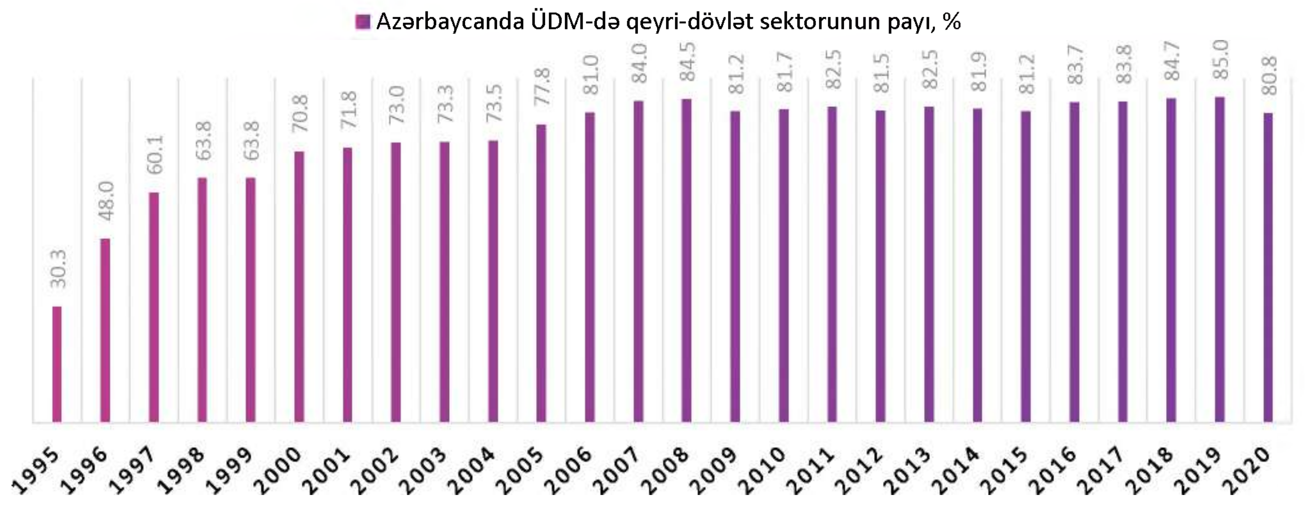

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

3.2. Azərbaycanda minimum əmək haqqı və tənzimlənən qiymətlər

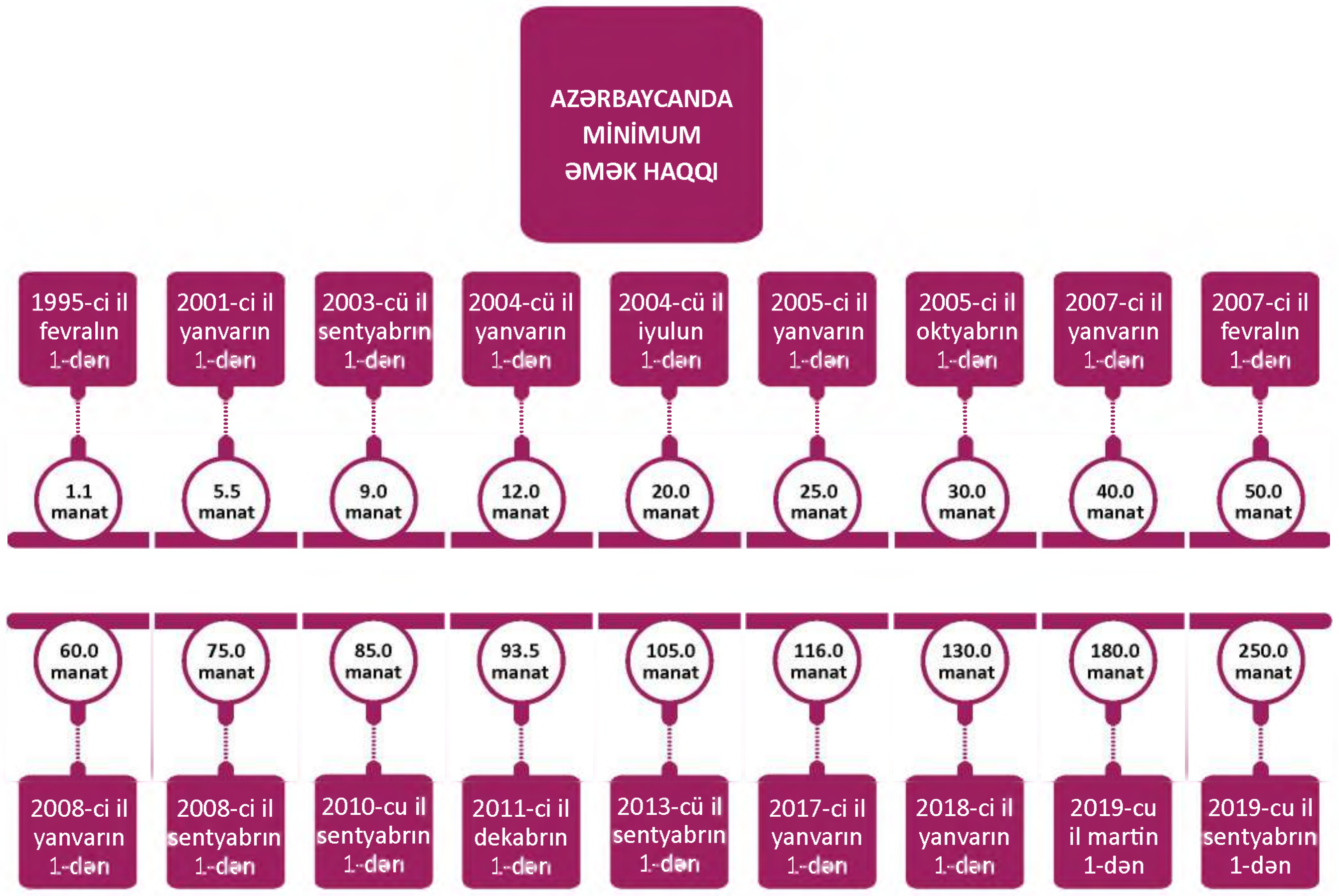

AZƏRBAYCANDA DÖVLƏT TƏRƏFİNDƏN TƏNZİMLƏNƏN QİYMƏTLƏR

1	Elektrik enerjisinin tarifləri
2	Neft məhsullarının şirkətdaxili, təchizat, topdansatış və pərakəndə satış tarifləri
3	Təbii qazın emal, nəql, topdansatış və pərakəndə satış tarifləri
4	Əmlak Məsələləri Dövlət Xidmətinin qurumları tərəfindən Daşınmaz əmlakın və torpaq sahələrinin kadastrı, qeydiyyatı və texniki inventarlaşdırılması ilə bağlı göstərilən xidmətlərin tarifləri
5	Su təchizatı və tullantı sularının axıdılması xidmətlərinin tarifləri
6	"Azəristiliktəchizat" ASC tərəfindən göstərilən xidmətlərin tarifləri
7	İctimai nəqliyyatda sərnişindaşıma xidmətləri üzrə tariflər
8	Hava nəqliyyatı ilə ölkədaxili sərnişindaşıma xidmətlərinin tarifləri
9	Rabitə xidmətlərinin tarifləri
10	Universal poçt rabitəsi xidmətlərinin tarifləri
11	Bərk məişət tullantılarının yığılması, daşınması və zərərsizləşdirilməsi xidmətlərinin tarifləri
12	Dövlət qeydiyyatına alınmış dərman vasitələrinin qiymətləri
13	Dərman vasitələrinin və dərman maddələrinin ekspertizası xidmətlərinin tarifləri
14	Azərbaycan Respublikasının Dövlət İmtahan Mərkəzi tərəfindən göstərilən xidmətlərin tarifləri
15	Baş Dövlət Yol Polisi İdarəsinin tarifləri

Mənbə: https://www.stat.gov.az/ ; http://www.tariffcouncil.gov.az/

4. İQTİSADİ SİYASƏT VƏ BAŞLICA RƏSMİ QURUMLARI

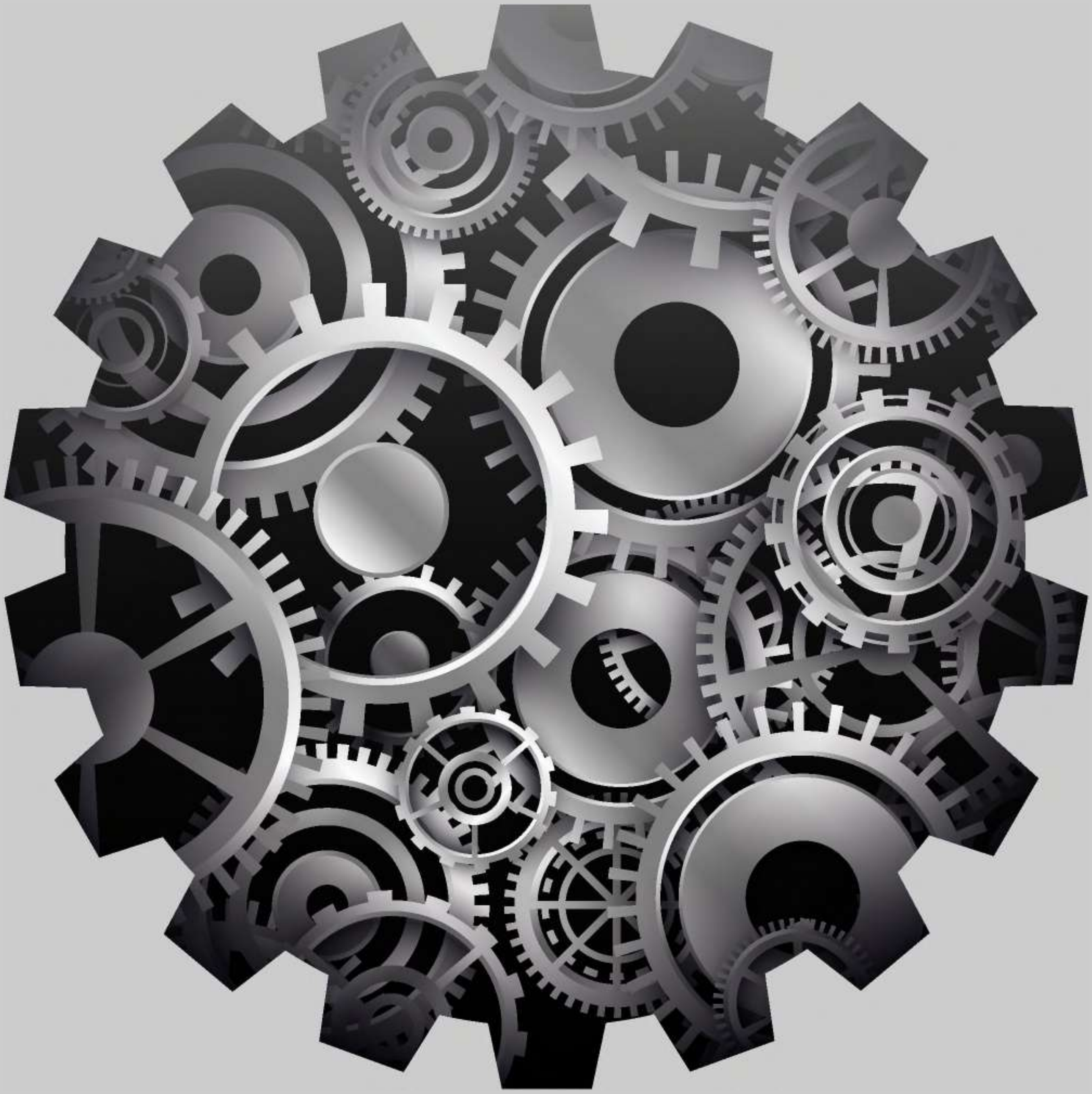

4.1. İqtisadi siyasət

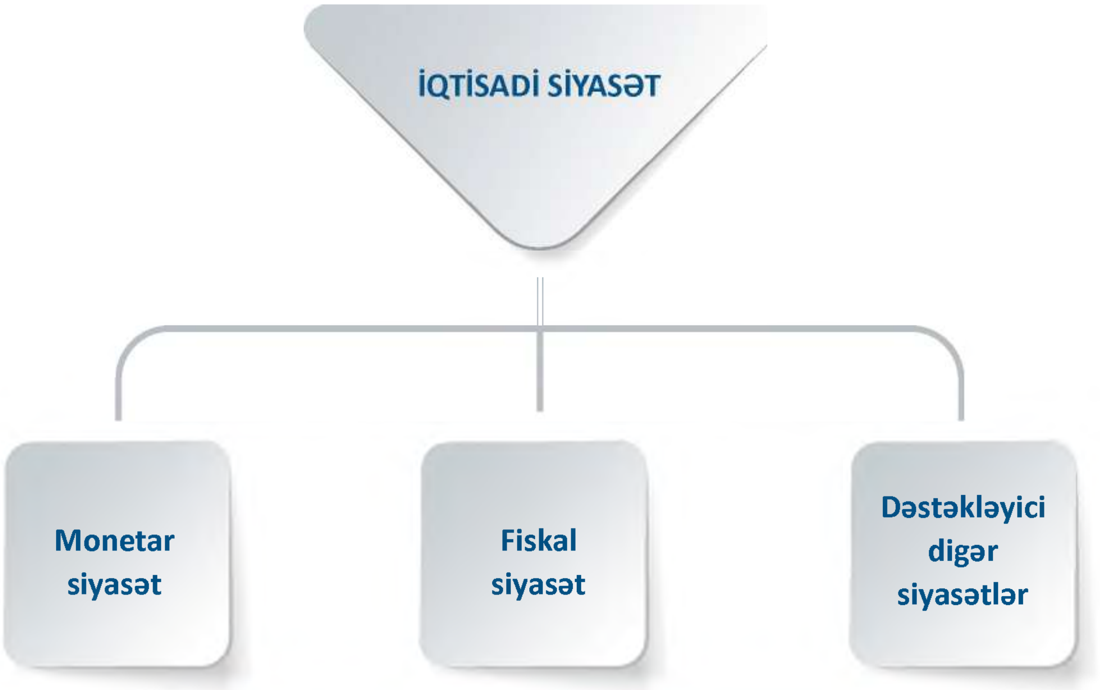

AZƏRBAYCANDA İQTİSADİ SİYASƏT

Siyasət növləri	Təklif edən/İcra edən
Pul siyasəti	
Uçot faiz dərəcəsi	Mərkəzi Bank
Məcburi ehtiyat normaları	Mərkəzi Bank
Açıq bazar əməliyyatları	Mərkəzi Bank
Məzənnə siyasəti	Mərkəzi Bank
Maliyyə siyasəti	
Vergi siyasəti	İqtisadiyyat Nazirliyi və Gömrük Komitəsi
Xərc siyasəti	Maliyyə Nazirliyi
Borc siyasəti	Maliyyə Nazirliyi
Dəstək siyasəti	Maliyyə Nazirliyi və digərləri
Təşviq siyasəti	Maliyyə Nazirliyi və digərləri
Dəstəkləyici digər siyasətlər	
Sənaye siyasəti	İqtisadiyyat Nazirliyi
Aqrar siyasət	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi
Ticarət siyasəti	İqtisadiyyat Nazirliyi
Xarici ticarət siyasəti	İqtisadiyayt Nazirliyi
Enerji siyasəti	Energetika Nazirliyi
Rəqabət siyasəti	İqtisadiyyat Nazirliyi
Maliyyə nəzarəti	Maliyyə Nazirliyi və Hesablama Palatası
Maliyyə bazarlarının tənzimlənməsi	Mərkəzi Bank, Əmanətlərin Sığortalanması Fondu, İpoteka və Kredit Zəmanət Fondu

4.2. İqtisadi siyasətin başlıca rəsmi qurumları

4.2.1. Mərkəzi Bank

Əsas məqsədləri

Qiymətlərin sabitliyinin təmin edilməsi;

Ödəniş sistemlərinin təşkili, fəaliyyətinin təmin edilməsi və bank sisteminin sabitliyinə dəstəyin göstərilməsi.

Əsas funksiyaları

Pul və valyuta siyasətinin müəyyən edilməsi və tətbiqi;

Nağd pul dövriyyəsinin təşkil edilməsi, pul nişanlarının tədavülə buraxılmasını və çıxarılmasının təmin edilməsi;

Manatın xarici valyutalar nisbətdə məzənnəsinin müəyyən edilməsi;

Valyuta tənziminin və nəzarətinin həyata keçirilməsi;

Sərəncamındakı beynəlxalq qızıl-valyuta ehtiyatlarının saxlanılması və idarə edilməsi;

Hesabat tədiyyə balansının tərtib edilməsi və proqnoz tədiyyə balansının hazırlanmasında iştirak edilməsi;

Ölkənin icmal (dövlət və qeyri-dövlət) xarici borc statistikasının və beynəlxalq investisiya balansının tərtib edilməsi, məlumatların ümumiləşdirilməsi və yayılmasının təmin edilməsi;

Banklararası mərkəzləşdirilmiş və digər lisenziyalaşdırılmayan ödəniş sistemlərinin fəaliyyətinin təmin edilməsi, əlaqələndirilməsi, tənzimlənməsi və onların üzərində nəzarətin həyata keçirilməsi.

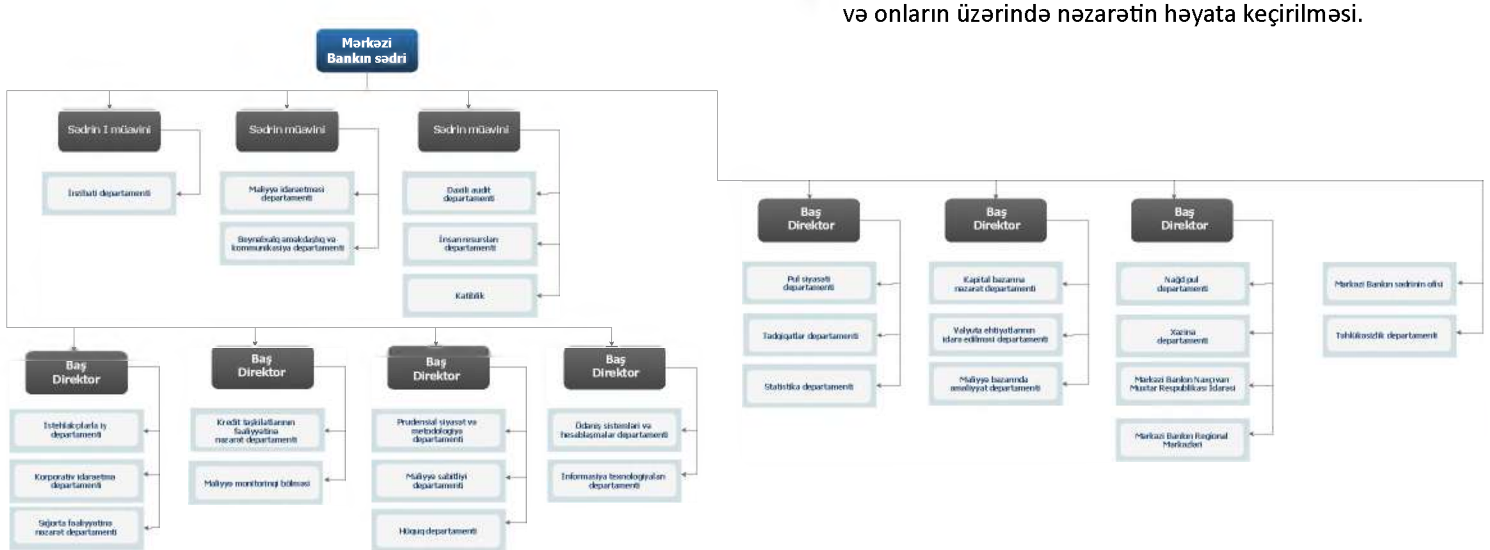

Mənbə: https://www.cbar.az/; Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı Haqqında Qanun

4.2.2. Maliyyə Nazirliyi

Əsas fəaliyyət istiqamətləri

- maliyyə, büdcə, vergi sahəsində dövlət siyasətinin işləyib hazırlanması və həyata keçirilməsini aidiyyəti dövlət orqanlarının və digər təşkilatların iştirakı ilə təmin edilməsi;
- dövlət və icmal büdcələrin layihələrinin hazırlanmasının təmin edilməsi;
- dövlət büdcəsinin icrasının təmin edilməsi, dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlərin və dövlət zəmanəti ilə alınan kreditlərin təyinatı üzrə xərclənməsi üzərində dövlət maliyyə nəzarətinin həyata keçirilməsinin təşkil edilməsi;
- ölkədə dövlət əyar nəzarətinin və qiymətli metalların və qiymətli daşların istehsalı, emalı və dövriyyəsi sahələrində dövlət nəzarətinin təşkil edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- dövlət borcunun idarə edilməsinin və dövlət zəmanətinin verilməsinin təşkil edilməsi, dövlət borclanma siyasətinin işləyib hazırlanması və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- ölkədə mühasibat uçotunun təşkili və aparılması, o cümlədən maliyyə hesabatlarının hazırlanması və təqdim edilməsi sahəsində dövlət siyasətinin işlənib hazırlanması və həyata keçirilməsi üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- ölkədə audit fəaliyyəti sahəsində dövlət siyasətinin işlənib hazırlanması və həyata keçirilməsi ilə bağlı təkliflərin verilməsi;
- dövlət investisiya proqramlarının tərtib olunmasında, dövlət investisiya siyasətinin, dövlət proqramlarının inkişaf konsepsiyası və strategiyalarının hazırlanmasında və həyata keçirilməsində iştirak edilməsi;
- ölkə iqtisadiyyatına xarici və daxili kreditlərin cəlb edilməsi sahəsində zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- büdcə sistemi, vergi, dövlət xəzinədarlığı, dövlət maliyyə nəzarəti, dövlət borcunun idarə edilməsi, qiymətli metallar və qiymətli daşlara nəzarət, audit, mühasibat uçotunun təşkili və aparılması sahəsində normativ hüquqi tənzimlənmənin həyata keçirilməsi;
- makroiqtisadi göstəricilərin proqnozlaşdırılması, iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi, onun inkişaf istiqamətləri barədə təkliflərin hazırlanması;
- Nazirliyin fəaliyyət istiqamətləri üzrə sahəvi mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi;

Mənbə: http://www.maliyye.gov.az/ ; Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi Haqqında Əsasnamə.

4.2.3. İqtisadiyyat Nazirliyi

Əsas fəaliyyət istiqamətləri

- ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının hazırlanmasında və həyata keçirilməsində iştirak edilməsi;
- dayanıqlı və inklüziv iqtisadi inkişafın və davamlı iqtisadi artımın təmin edilməsi üçün əlverişli şərait yaradılması ilə bağlı təkliflərin hazırlanması;
- dövlət iqtisadi idarəetmə, maliyyə, o cümlədən dövlət və icmal büdcələrin gəlir və xərclərinin əsaslandırılmasında, vergi, pul-kredit, valyuta, bank, sığorta, qiymətli kağızlar bazarı, qiymət-tarif, cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasının və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin qarşısını almaq sahələrində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi;
- sosial-iqtisadi inkişaf konsepsiyalarının və dövlət proqramlarının hazırlanmasının, icrasının əlaqələndirilməsinin və nəzarətinin həyata keçirilməsi;
- sosial-iqtisadi inkişaf sahəsində gedən proseslərin qiymətləndirilməsinin, sosial-iqtisadi proqnozların hazırlanmasının həyata keçirilməsi;
- dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə və iqtisadi maraqlarının qorunmasına, davamlı iqtisadi artım əldə edilməsinə yönəldilmiş tədbirlərin hazırlanmasının və həyata keçirilməsinin aidiyyəti dövlət orqanları ilə birlikdə təmin edilməsi;
- iqtisadiyyatda şəffaflıq səviyyəsinin artırılmasına və ölkədə biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasına yönəldilmiş fəaliyyət həyata keçirilməsi;
- milli iqtisadiyyatın və ixracın təşviqi və şaxələndirilməsi sahəsində məqsədyönlü fəaliyyətin təşkil edilməsi;
- sənaye sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- iqtisadiyyata investisiyaların cəlb edilməsi, qorunması və təşviqi sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- sahibkarlığın inkişafı, təşviqi və sahibkarlığa dövlət dəstəyi, habelə lisenziya və icazə sisteminin tənzimlənməsi sahələrində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və aidiyyəti dövlət orqanları ilə birlikdə həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- davamlı iqtisadi yüksəlişin insan kapitalının məqsədyönlü inkişafı hesabına əldə olunması məqsədilə bu sahədə uzunmüddətli proqramların işlənib hazırlanmasında və həyata keçirilməsində iştirak edilməsi;
- azad rəqabətin qorunması, inkişafı və təşviqi, o cümlədən inhisarçılıq fəaliyyətinin qarşısının alınması, haqsız rəqabət hallarının aradan qaldırılması sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- xarici iqtisadi əlaqələrin və xarici ticarət fəaliyyətinin inkişafı və tənzimlənməsi sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- regionların sosial-iqtisadi inkişafı sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- dövlət büdcəsinə vergilərin, digər icbari ödənişlərin vaxtında və tam yığılması sahəsində idarəetmənin həyata keçirilməsi;
- dövlət aktivlərinin idarə edilməsinə dair dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi, dövlət mülkiyyətinin strukturunun təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflərin hazırlanması;
- dövlət əmlakının, o cümlədən dövlət mənzil fondunun və torpaqların idarə olunması və özəlləşdirilməsi, həmçinin daşınmaz əmlakın dövlət reyestrinin və vahid dövlət kadastrının aparılması sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- istehlakçıların hüquqlarının qorunması və istehlak mallarının (işlərin, xidmətlərin) keyfiyyətinin təmin olunması sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- dövlət vəsaiti hesabına malların və xidmətlərin satın alınması sahəsində dövlət siyasətinin aidiyyəti dövlət formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- reklam (açıq məkanda reklam istisna olmaqla) fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin həyata keçirilməsi;
- standartlaşdırma, metrologiya, uyğunluğun qiymətləndirilməsi, akkreditasiya və keyfiyyətin idarə edilməsi sahələrində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- müvafiq sahədə normayaratma fəaliyyətinin həyata keçirilməsi.

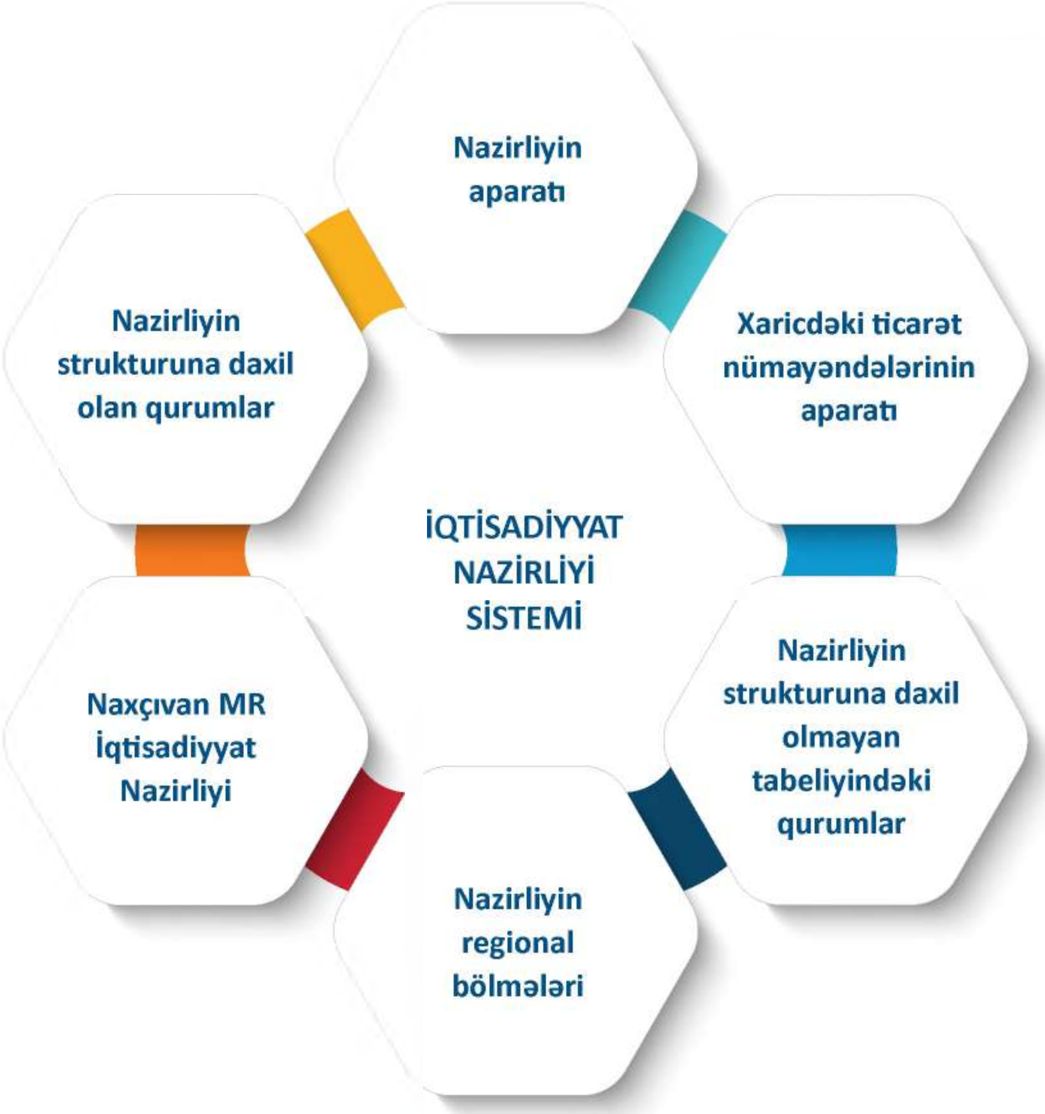

NAZİRLİYİN STRUKTURUNA DAXİL OLAN QURUMLAR

- Dövlət Vergi Xidməti
- Əmlak Məsələləri Dövlət Xidməti
- Antiinhisar və İstehlak Bazarına Nəzarət Dövlət Xidməti

NAZİRLİYİN STRUKTURUNA DAXİL OLMAYAN TABELİYİNDƏKİ QURUMLAR

- Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi
- Sahibkarlığın İnkişafı Fondu
- İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Agentliyi
- Dördüncü Sənaye İnqilabının Təhlili və Koordinasiya Mərkəzi
- "İstehlak Mallarının Ekspertizası Mərkəzi" MMC
- "Bakı Biznes Mərkəzi" MMC
- İqtisadi İslahatlar Elmi-Tədqiqat İnstitutu
- Bakı Biznes Tədris Mərkəzi
- İqtisadi Zonaların İnkişafı Agentliyi

Mənbə: https://www.economy.gov.az/ ; Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi Haqqında Əsasnamə

4.2.4. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi

Əsas funksiyaları

- aqrar proqramların hazırlanması və onların icrasının təmin edilməsi;
- normativ hüquqi bazanın yaradılmasında iştirak edilməsi;
- xidmət mərkəzlərinin təşkili və sahənin maddi-texniki vasitələrlə təmin olunmasına köməklik göstərilməsi;
- aqrar istehsalçıların mənafeyinin qorunması müvafiq tədbirlərin görülməsi;
- aqrar sahədə pullu xidmətlərin tarifləri barədə təklif hazırlanması və təqdim edilməsi;
- nazirlik tərəfindən büdcə vəsaitlərinin təyinatı üzrə istifadəsi proqramlarının və xərclər smetalarının təsdiq edilməsi;
- aqrar sahəyə ayrılan qrantların və büdcə vəsaitlərinin təyinatı üzrə istifadəsi üzərində müvafiq nəzarətin həyata keçirilməsi;
- aqrar məhsullarının istehsalının artırılması, emalının genişləndirilməsi, itkilərin qarşısının alınması və məhsulun keyfiyyətinin yüksəldilməsi üzrə müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsində iştirak edilməsi;
- aqrar sahədə elmi-tədqiqat işlərinin aparılmasının, səmərəli ixtira və kəşflərin tətbiqinin təşkil edilməsi;
- aqrar sahənin elektrikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması istiqamətlərinin müəyyən edilməsi və onların həyata keçirilməsinin təşkil edilməsi;
- əkinə yararlı torpaqların aqrokimyəvi tədqiqatlarının aparılması, su təchizatının yaxşılaşdırılmasına dair tədbirlərin həyata keçirilməsi, torpaqların meliorativ cəhətdən yaxşılaşdırılmasında iştirak edilməsi;
- dövlət baytarlıq xidmətinin həyata keçirilməsinin təmin edilməsi, baytarlıq elminin inkişafı və nailiyyətlərinin tətbiqi, baytarlıq mütəxəssislərinin hazırlanması və əlavə təhsili üçün tədbirlərin görülməsi;
- baytarlıq preparatlarının, vitaminlərin, yem əlavələrinin, habelə mal-qaranın boy artımını sürətləndirən və məhsuldarlığını yüksəldən bioloji stimulyatorların və hormonların baytarlıq sahəsində tətbiqinin təmin edilməsi;
- damazlıq işi sahəsində yüksək məhsuldarlığa, sabit irsi əlamətlərə malik cins heyvanların yetişdirilməsinin, onların sınağının, geniş təkrar istehsalının təşkil edilməsi, heyvan cinslərinin genofondunun uçotunun aparılması;
- damazlıq heyvandarlığın norma və qaydalarına əməl edilməsinə nəzarət edilməsi, damazlıq heyvanların hər bir növü və cinsi üzrə dövlət reyestrinin və dövlət damazlıq kitablarının tərtib edilməsi, təsərrüfatların uçotunun, habelə damazlıq ehtiyatlarının sınağının və ekspertizasının aparılması;
- yem ehtiyatlarından səmərəli istifadə olunması üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi, tövsiyələrin verilməsi;
- istifadəyə və icarəyə verilən yay və qış otlaqlarının təyinatı üzrə istifadəsi barədə təkliflərin verilməsi;
- yay və qış otlaqlarından istifadənin səmərəliliyini artırmaq, ot örtüyünün botaniki tərkibini yaxşılaşdırmaq və heyvandarlığın yem bazasını möhkəmləndirmək üçün müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsində iştirak edilməsi;
- ölkədə fitosanitar xidmətinin həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- aqrar texnikanın və ehtiyat hissələrinin istehsalı üçün proqramların hazırlanmasında və həyata keçirilməsində iştirak edilməsi, istehsal olunan aqrar texnikanın, maşın və avadanlığın sınağının keçirilməsinin təşkil edilməsi;
- aqrar sahədə lizinqin tətbiqi üzrə müvafiq orqanlarla birlikdə layihələr hazırlayıb həyata keçirilməsi, bu məqsədlə ayrılmış vəsaitin səmərəli istifadəsi barədə təkliflər verilməsi;
- aqrar sahəyə güzəştli kreditlərin ayrılmasının, aqrar istehsal vasitələrinə güzəştlərin verilməsinin və təyinatı üzrə istifadəsinin, aqrar sahəyə dəstək layihələrinin həyata keçirilməsinin, habelə beynəlxalq təşkilatlar və maliyyə qurumları ilə bağlanılan sazişlərə uyğun olaraq, aqrar sahədə layihələrin icrasının təmin edilməsi;
- aqrar islahatların dərinləşdirilməsi və özəl bölmənin inkişafını sürətləndirmək üçün beynəlxalq maliyyə təşkilatları ilə birlikdə müvafiq layihələr çərçivəsində işlərin təşkil edilməsinin təmin edilməsi;
- beynəlxalq təşkilatlar və maliyyə qurumları tərəfindən həyata keçirilən layihələr çərçivəsində alınan vəsaitin aqrar bölmədə məqsədyönlü istifadəsinə nəzarət edilməsi;
- torpaqların münbitliyinin bərpası və mühafizəsi sahəsində, səmərəli aqrotexniki, bitki sağlamlığı üzrə müvafiq fitosanitar xidmətləri və eroziyaya qarşı mübarizə tədbirlərinin həyata keçirilməsi;

- kənd təsərrüfatına yararlı torpaqlardan yüksək məhsul əldə olunması və həmin torpaqların mühafizəsinin təmin edilməsi məqsədilə mütərəqqi torpaqbecərmə işlərinin aparılması, texnika və texnologiyaların tətbiqi ilə bağlı tədbirlərdə iştirak edilməsi;
- aqrar məhsulları istehsal edən qurumlarda torpağın münbitliyinin bərpa edilməsinin, gübrə və digər kimyəvi preparatlardan düzgün və səmərəli istifadə edilməsinin, habelə aqro-kimyəvi xidmət işinin təşkil edilməsi, öz səlahiyyətləri daxilində təbiəti mühafizə tədbirlərinin həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- kənd təsərrüfatı bitkilərinin toxumçuluğunun təşkil edilməsi, sort alınma, dövlət sınağı, rayonlaşdırma işlərinə dövlət nəzarətinin həyata keçirilməsi;
- ərzaq təhlükəsizliyi sahəsində müvafiq işin aparılması, dequstasiya (titesteriya) komissiyalarının yaradılması, sərgi, auksion və yarmarkaların təşkili yolu ilə istehsalçılarla istehlakçılar arasında əlaqələrin yaradılmasına kömək edilməsi;
- ölkə ərazisində heyvanların və quşların müxtəlif xəstəliklərdən qorunmasının və onların müalicəsinin təşkil edilməsi;
- aqrar məhsulların istehsalının və idxalının tənzimlənməsində, ərzaq məhsulları ehtiyatlarının yaradılmasında və daxili bazarın qorunmasında səlahiyyətləri daxilində iştirak edilməsi;
- kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarının istehsalçılardan və satıcılardan mərkəzləşdirilmiş qaydada satın alınmasını və ixracını, habelə tədarük edilərək satınalan təşkilatların müraciətləri əsasında onlara təqdim edilməsinin həyata keçirilməsi, eləcə də qeyd olunan istiqamətlərdə fəaliyyətin təşkili ilə bağlı digər tədbirlər görülməsinin təmin edilməsi;
- istehsal mənşəyinə görə emal sənayesi məhsullarına kənd təsərrüfatı bitki sortlarının yetişdirildiyi və emal edildiyi inzibati ərazi vahidlərinin adlarına və yerli şəraitə uyğun adların verilməsində iştirak edilməsi;
- fəaliyyət istiqamətləri üzrə laboratoriyaların yaradılması;
- aqrar məhsulların emalı üzrə müəssisələrin yaradılması və yenidən qurulması barədə təkliflərin verilməsi;
- kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkin materiallarının sortluq və əkin keyfiyyətini təsdiq edən şəhadətnamənin verilməsi;
- nazirlikdə əməyin mühafizəsinə dair qayda və normaların yerinə yetirilməsinə nəzarət edilməsi;
- aqrar sahədə kreditlərin verilməsi barədə təkliflər verilməsi;
- aqrar sahədə xüsusi razılıq (lisenziya) tələb olunan fəaliyyət növü ilə məşğul olmaq üçün müvafiq lisenziyaların verilməsi;
- müvafiq malların alınması, xidmətlərin göstərilməsi, işlərin görülməsi üçün dövlət satınalmalarının təşkilinin həyata keçirilməsi;
- nazirlik sisteminə daxil olan elmi təşkilatların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi, aqrar elminin inkişafına və onun nəticələrinin tətbiqinə dair müvafiq tədbirlərin görülməsi;
- aqrar sahədə müvafiq beynəlxalq elmi-texniki və iqtisadi əlaqələrin genişlənməsinin təmin edilməsi;
- beynəlxalq kənd təsərrüfatı təşkilatları ilə müvafiq çərçivədə əməkdaşlıq edilməsi, onların tədbirlərində iştirak edilməsi;
- aqrar sahədə iqtisadi subyektlərə informasiya-məsləhət xidmətinin göstərilməsinin təşkil edilməsi;
- dövlət və sığorta toxum fondları barədə müvafiq tədbirlərin görülməsi;
- aqrar sahəyə investisiyaların, o cümlədən xarici investisiyaların cəlb edilməsi üçün məqsədyönlü iş aparılması;
- tabeliyində olan təşkilatların büdcə vəsaitinə tələbatına dair təkliflərin hazırlanması və təqdim edilməsi;
- nazirlik sistemində müvafiq qaydada mühasibat uçotunun aparılması, habelə statistik, maliyyə və vergi hesabatlarının tərtib edilməsi;
- dövlət əmlakından səmərəli istifadəyə müvafiq nəzarətin həyata keçirilməsi;
- vətəndaşların qəbulunun təşkil edilməsi, onların ərizə, şikayət və təkliflərinə müvafiq qaydada baxılmasının təmin edilməsi.

NAZİRLİYİN STRUKTURUNA DAXİL OLAN QURUMLAR

- Aqrar Xidmətlər Agentliyi
- Aqrar Kredit və İnkişaf Agentliyi
- Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzləri

NAZİRLİYİN STRUKTURUNA DAXİL OLMAYAN TABELİYİNDƏKİ QURUMLAR

- Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
- Aqrar Elm və İnnovasiya Mərkəzi
- Respublika Elmi Kənd Təsərrüfatı Kitabxanası
- Respublika Dövlət Kənd Təsərrüfatı Muzeyi
- Respublika Süni Mayalanma Mərkəzi
- Aqrar Tədarük və Təchizat ASC
- Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi
- “Azərbaycan aqrar elmi” jurnalı
- Dövlət Toxum Fondu
- Təchizat Bazası
- Aqroservis ASC
- Tərəvəzçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutu
- “Kənd həyatı” qəzeti
- Azəraqrar Dövlət İstehsalat və Emal Birliyi
- Azərbaycan Təcrübə Sınaq və Təmir Zavodu

Mənbə: https://agro.gov.az/ ; Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi Haqqında Əsasnamə

4.2.5. Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi

Əsas funksiyaları

- müvafiq sahədə vahid dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və onun həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- müvafiq sahədə dövlət tənzimləməsinin, dövlət nəzarətinin və əlaqələndirmənin həyata keçirilməsi;
- müvafiq sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın həyata keçirilməsi;
- müvafiq sahəyə investisiyaların cəlb edilməsi üçün tədbirlərin görülməsi;
- müvafiq sahə üzrə investisiya layihələrinin hazırlanmasının, həyata keçirilməsinin və idarə olunmasının təmin edilməsi;
- sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün müvafiq lisenziya və icazənin verilməsi, lisenziya və icazə şərtlərinə riayət olunmasına nəzarət edilməsi;
- ölkə ərazisindən keçən bütün nəqliyyat dəhlizlərinin inkişafı və rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün təkliflərin verilməsi;
- mülki hava gəmilərinin uçuşlarının təhlükəsizliyinin, aviasiya təhlükəsizliyinin, habelə mülki hava gəmilərinin ətraf mühitin mühafizəsi tələblərinə uyğunluğunun və hava gəmiləri tərəfindən ətraf mühitin mühafizəsinin təmin edilməsinə nəzarət edilməsi;
- dəniz üzgüçülüyünün təhlükəsizlik sisteminin təşkil edilməsi;
- telekommunikasiyanın, o cümlədən simsiz texnologiyaların, genişzolaqlı internetin, poçtun, radio-televiziya yayımının inkişafının və radiotezliklərdən səmərəli istifadənin təmin edilməsi;
- tranzit informasiya magistrallarının və qovşaqlarının, regional informasiya xidmətlərinin yaradılmasında və genişləndirilməsində iştirak edilməsi;
- yüksək texnologiyalar üzrə elmi-texniki və innovasiya siyasətinin hazırlanması və həyata keçirilməsi;
- yüksək texnologiyalar sektorunun potensialının gücləndirilməsi, rəqabətədavamlı yüksək texnoloji, elmtutumlu, azməsrəfli məhsul və xidmətlər istehsalının və innovativ sahibkarlığın inkişafının təşviqi üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- nüvə texnologiyalarının dinc məqsədlərlə inkişafı və istifadəsinin təşkili üzrə işlərin həyata keçirilməsi;
- informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, qlobal kiberhücumların qarşısının alınması, milli elektron informasiya ehtiyatlarının mühafizəsi sahəsində siyasətin hazırlanmasında və həyata keçirilməsində iştirak edilməsi;
- dövlət hakimiyyəti orqanlarının xüsusi təyinatlı telekommunikasiya şəbəkələrinin qurulması, istismarı, təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- "elektron hökumət"in inkişafı məsələlərində iştirak edilməsi;
- elektron imza infrastrukturunun inkişafının və ondan geniş istifadənin təmin edilməsi;
- informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair tədbirlərin hazırlanması və həyata keçirilməsi;
- müvafiq sahədə dövlət əmlakından səmərəli istifadə olunmasına nəzarət edilməsi və dövlət maraqlarının qorunmasının təmin edilməsi;
- müvafiq sahədə normayaratma fəaliyyətin həyata keçirilməsi;
- müvafiq sahənin inkişafı üçün tədbirlərin görülməsi.

Mənbə: https://mincom.gov.az/; Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi Haqqında Əsasnamə

NAZİRLİYİN STRUKTURUNA DAXİL OLAN QURUMLAR

- Dövlət Mülki Aviasiya Agentliyi
- Elektron Təhlükəsizlik Xidməti

NAZİRLİYİN STRUKTURUNA DAXİL OLMAYAN TABELİYİNDƏKİ QURUMLAR

- "Azərbaycan Respublikasının Kosmik Agentliyi (Azərkosmos)" publik hüquqi şəxs
- "İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları Agentliyi" publik hüquqi şəxs
- "İnnovasiya və Rəqəmsal İnkişaf Agentliyi" publik hüquqi şəxs
- "Azərbaycan Yerüstü Nəqliyyat Agentliyi" publik hüquqi şəxs
- "Dövlət Dəniz və Liman Agentliyi" publik hüquqi şəxs
- "Aztelekom" MMC
- "Bakı Telefon Rabitəsi" MMC
- "Azərpoçt" MMC
- "Radio-Televiziya Yayımı və Peyk Rabitəsi" İstehsalat Birliyi
- Dövlət Radiotezliklər İdarəsi
- "AzInTelecom" MMC
- Məlumat Hesablama Mərkəzi
- "Hərbiləşdirilmiş Mühafizə İdarəsi" MMC
- "Bakı Taksi Xidməti" MMC
- "İnformasiya-Kommunikasiya Texnologiyalarının Tətbiqi və Tədrisi Mərkəzi" MMC

4.2.6. Energetika Nazirliyi

Əsas fəaliyyət istiqamətləri

- müvafiq sahədə vahid dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və onun həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- enerji resurslarından səmərəli istifadə ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsinin və bu sahədə dövlət maraqlarının qorunmasının təmin edilməsi;
- müvafiq sahədə fəaliyyət göstərən dövlət müəsssisələrinin fəaliyyətinin tənzimlənməsində müvafiq hallarda iştirak edilməsi;
- müvafiq sahədə dövlət əmlakından səmərəli istifadə olunması üçün tədbirlərin görülməsi;
- müvafiq sahədə vahid elmi-texniki siyasətin həyata keçirilməsinin təmin edilməsi, onun aparıcı istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi;
- müvafiq sahənin inkişafının təmin edilməsi;
- müvafiq sahədə normayaratma fəaliyyətinin həyata keçirilməsi.

NAZİRLİYİN STRUKTURU

- Energetika Nazirliyinin Aparatı
- Enerji Məsələlərini Tənzimləmə Agentliyi
- Bərpa Olunan Enerji Mənbələri Dövlət Agentliyi

Mənbə: https://minenergy.gov.az/ ; Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi Haqqında Əsasnamə.

4.2.7. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi

Əsas fəaliyyət istiqamətləri

- müvafiq sahədə vahid dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və bu siyasətin həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- müvafiq sahədə dövlət tənzimləməsinin və əlaqələndirmənin həyata keçirilməsi;
- müvafiq sahədə dövlət nəzarətinin həyata keçirilməsi;
- müvafiq sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın həyata keçirilməsi;
- aidiyyəti dövlət qurumları ilə birlikdə müvafiq sahəyə investisiyaların cəlb olunması üçün tədbirlərin görülməsi, investisiya layihələrinin hazırlanmasının, həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- müvafiq hallarda və qaydada müvafiq sahədə təbiətdən istifadə ilə bağlı icazələrin verilməsinin təşkil edilməsi, lisenziya və icazələrin şərtlərinə riayət olunmasına nəzarət edilməsi;
- aidiyyəti dövlət qurumları ilə birlikdə tullantısız və ya aztullantılı istehsalın inkişafının təşviqi ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- aidiyyəti dövlət qurumları ilə birlikdə ekoloji təhsil və maarifləndirmə sahəsində dövlət siyasətinin hazırlanmasında və həyata keçirilməsində iştirak edilməsi;
- müvafiq sahədə aparılan elmi tədqiqat işlərinin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə birlikdə əlaqələndirilməsi;
- müvafiq sahədə dövlət əmlakından səmərəli istifadə olunmasına nəzarət edilməsi və dövlət maraqlarının qorunmasının təmin edilməsi;
- müvafiq sahədə normayaratma fəaliyyətinin həyata keçirilməsi;
- müvafiq sahənin inkişafının təmin edilməsi.

Nazirliyin strukturu

- NAZİR
  - Nazir müavini
    - Ekoloji siyasət şöbəsi
    - Su ehtiyatlarının idarə edilməsi şöbəsi
  - Nazir müavini
    - Beynəlxalq əməkdaşlıq şöbəsi
    - Ekoloji maarifləndirmə və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsi
  - Nazir müavini
    - Ətraf mühitin və təbii sərvətlərin tənzimlənməsi şöbəsi
  - Aparat Rəhbəri
    - Texniki təminat və təsərrüfat işlərinin təşkili şöbəsi
    - İnsan resurslarının idarə edilməsi şöbəsi
    - Hüquq məsələləri şöbəsi
    - Maliyyə və iqtisadiyyat şöbəsi
    - Ümumi şöbə
  - Audit Şöbəsi

NAZİRLİYİN STRUKTURUNA DAXİL OLAN QURUMLAR

- Meşələrin İnkişafı Xidməti
- Bioloji Müxtəlifliyin Qorunması Xidməti
- Milli Hidrometeorologiya Xidməti
- Dövlət Ekoloji Təhlükəsizlik Xidməti
- Xəzər Kompleks Ekoloji Monitorinq İdarəsi

NAZİRLİYİN STRUKTURUNA DAXİL OLMAYAN TABELİYİNDƏKİ QURUMLAR

- Büdcədən maliyyələşdirilən qurumlar
- Təsərrüfat hesablı təşkilatlar
- Publik hüquqi şəxslər

Mənbə: http://eco.gov.az/ ; Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi Haqqında Əsasnamə.

4.2.8. Dövlət Gömrük Komitəsi

Əsas fəaliyyət istiqamətləri

- gömrük işi sahəsində vahid dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edilməsi və bu siyasətin həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- gömrük işinin təşkil edilməsi və onun inkişafının təmin edilməsi;
- gömrük işi sahəsində normayaratma fəaliyyətinin həyata keçirilməsi;
- hüquq mühafizə fəaliyyətinin həyata keçirilməsi;
- ölkədə qabaqcıl gömrük tənzimlənməsi vasitələrinin tətbiqinin təşkil edilməsi.

Mənbə: https://customs.gov.az/ ; Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi Haqqında Əsasnamə.

Dövlət Gömrük Komitəsinin strukturu

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DÖVLƏT GÖMRÜK KOMİTƏSİ

1	DÖVLƏT GÖMRÜK KOMİTƏSİNİN APARATI
2	DÖVLƏT GÖMRÜK KOMİTƏSİNİN STRUKTURUNA DAXİL OLAN QURUMLAR
2.1	ƏRAZİ GÖMRÜK İDARƏLƏRİ
2.1.1	Bakı Baş Gömrük İdarəsi
2.1.2	Sumqayıt Baş Gömrük İdarəsi
2.1.3	Şimal Ərazi Baş Gömrük İdarəsi
2.1.4	Cənub Ərazi Baş Gömrük İdarəsi
2.1.5	Qərb Ərazi Baş Gömrük İdarəsi
2.2	İXTİSASLAŞDIRILMIŞ BAŞ GÖMRÜK VƏ GÖMRÜK İDARƏLƏRİ
2.2.1	Hava Nəqliyyatında Baş Gömrük İdarəsi
2.2.2	Aksizli Mallar üzrə Baş Gömrük İdarəsi
2.2.3	Enerji Resursları və Dəniz Nəqliyyatında Baş Gömrük İdarəsi
2.3	GÖMRÜK POSTLARI
2.4	DİGƏR QURUMLAR

4.2.9. Dövlət Neft Fondu

Missiya

Tükənən təbii sərvətlərdən əldə olunan gəlirlərin toplanması və Azərbaycan xalqının bugünkü və gələcək nəsillərinin daimi gəlir mənbəyinə çevrilməsi.

Əsas məqsəd

Ölkənin neft sərvətlərinin səmərəli və məqsədyönlü idarə edilməsinə şərait yaratmaq.

Fondun fəaliyyətinin həllinə yönəldiyi mühüm vəzifələr

- Ölkədə makroiqtisadi sabitliyin qorunması, maliyyə-vergi intizamının təmin edilməsi, neft gəlirlərindən asılılığın azaldılması və qeyri-neft sektorunun inkişafının təmin edilməsi;
- Ölkənin sosial-iqtisadi tərəqqisi naminə mühüm ümummilli layihələrin maliyyələşdirilməsi;
- Neft və qazın bərpa edilməyən təbii ehtiyat olduğunu nəzərə alaraq, onlardan əldə edilən gəlirin nəsillər arasında bərabər bölüşdürülməsi və gələcək nəsillər üçün ehtiyat vəsaitin toplanması.

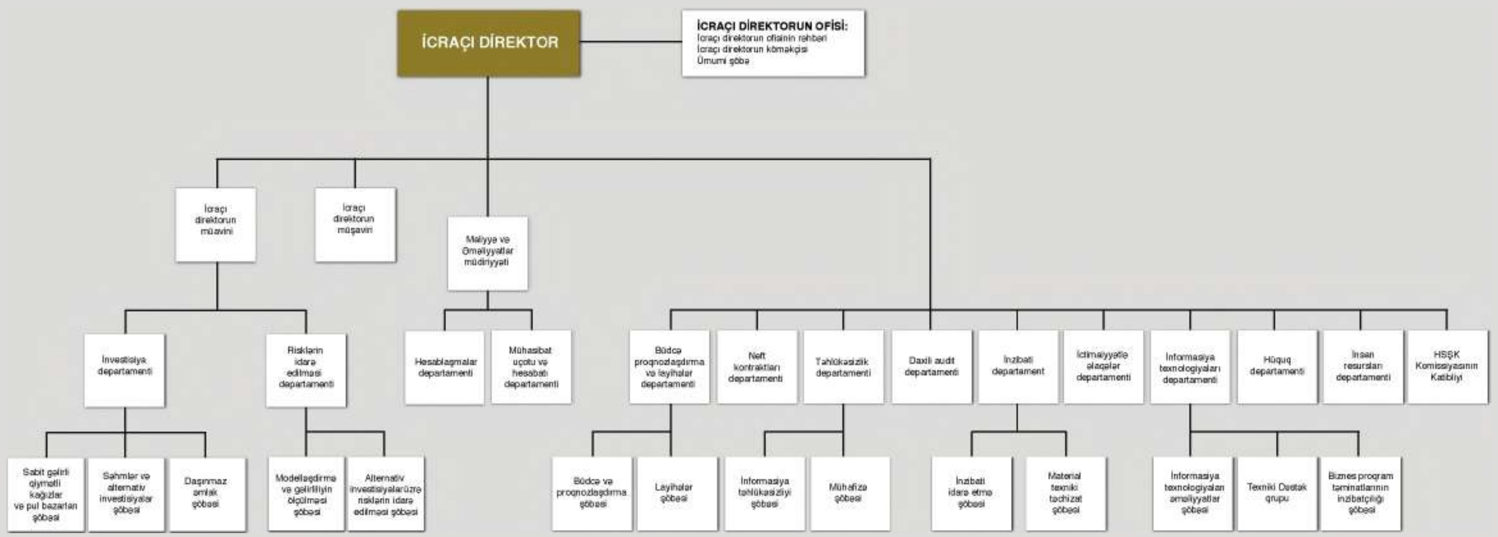

Mənbə: https://www.oilfund.az/

4.2.10. Əmanətlərin Sığortalanması Fondu

Əsas funksiyaları

- iştirakçı bankların reyestrinin tərtib edilməsi və onlara şəhadətnamələrin verilməsi;
- sığorta haqlarının yığılması və onların uçotunun aparılması;
- öz əmlakının idarə edilməsi və ona dair sərəncam verilməsi;
- sığorta hadisəsi baş verdikdə, əmanətçilərin tələblərinin uçotunun aparılması və kompensasiya ödənilməsi;
- iştirakçı banklardan müvafiq lazımi məlumatın və hesabatların alınması;
- fondun müvafiq qaydalarının qəbul edilməsi;
- öhdəliklərini yerinə yetirmək üçün vəsaiti çatışmadıqda, maliyyə bazarlarından, Mərkəzi Bankdan və ya Azərbaycan hökumətindən borc vəsaitlərinin cəlb edilməsi;
- öhdəlikləri üzrə kompensasiya ödədikdə, həmin məbləği reqress qaydasında iştirakçı bankdan tələb edilməsi;
- iştirakçı banklardan sığorta haqları üzrə borcun və hesablanmış dəbbə pulunun ödənilməsinin tələb edilməsi və bu barədə maliyyə bazarlarına nəzarət orqanına məlumat verilməsi;
- əmanətlərin sığortalanması sisteminin fəaliyyətini təmin edən digər funksiyaların həyata keçirilməsi.

Fondun sığorta ehtiyatlarının mənbələri

- iştirakçı bankların üzvlük haqları;
- iştirakçı bankların təqvim haqları;
- iştirakçı bankların əlavə haqları;
- Fondun buraxdığı uzunmüddətli borc öhdəlikləri hesabına cəlb olunan vəsait;
- iştirakçı banklar tərəfindən ödənilən dəbbə pulları;
- cari xərclər çıxılmaqla, Fondun vəsaitinin idarə olunması nəticəsində əldə edilmiş gəlir;
- qrant, ianələr və ya qanunvericilikdə qadağan edilməmiş digər mənbələrdən daxil olan vəsaitlər;
- kompensasiyaların ödənilməsi üçün çatışmayan məbləğdə alınmış borc vəsaitləri;
- reqress qaydasında tələb hüququ ilə bankdan və ya xarici bankın yerli filialından alınan vəsaitlər.

Mənbə: https://www.adif.az/

4.2.11. İpoteka və Kredit Zəmanət Fondu

Əsas məqsəd

Ölkə əhalisinin yaşayış sahəsi ilə uzunmüddətli ipoteka kreditləşməsi vasitəsilə təmin edilməsi və yaşayış sahələrini satmaq öhdəliyi ilə kirayəyə verməsi mexanizmlərini yaratmaq, ipoteka kreditləşməsinə yerli və xarici maliyyə resurslarının cəlb olunmasına kömək göstərilməsi ilə bağlı işləri yerinə yetirmək, habelə sahibkarların müvəkkil banklardan manatla aldıqları kreditlərə təminat və həmin kreditlərə hesablanmış faizlərin bir hissəsinə subsidiya verməkdir.

Əsas vəzifələr

- ipoteka, o cümlədən güzəştli ipoteka kreditləşməsinin həyata keçirilməsi;
- ipoteka kreditləri, o cümlədən sahibkarların müvəkkil banklardan manatla aldıqları kreditlər üzrə təminatların verilməsi;
- yaşayış sahələrinin alınması və satmaq öhdəliyi ilə kirayəyə verilməsi;
- "Elektron ipoteka və kredit zəmanət" sisteminin təşkil edilməsi və onun fəaliyyətinin təmin edilməsi;
- kreditlərin anderraytinqinə və vəsaitdən təyinatına uyğun istifadəyə nəzarətin, habelə bank tərəfindən kredit reytinqi modelinin tətbiqini yoxlamaq məqsədilə müvafiq qaydada sahibkarlıq subyektlərində monitorinqlərin aparılmasının həyata keçirilməsi;
- istiqrazlar emissiya edilməsi, həmçinin ipoteka kreditləşməsi sahəsində likvidliyin təmin olunması, Fondun fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi, səmərəliliyinin və etibarlılığının yüksəldilməsi üçün digər formada investisiyaların cəlb olunması üzrə fəaliyyətin həyata keçirilməsi;
- ipoteka kreditləşməsi məsələləri üzrə məsləhət, informasiya xidmətləri və digər xidmətlər, habelə ipoteka kreditlərinin verilməsində iştirak edən banklar, sığortaçılar və qiymətləndiricilər üçün tədris proqramlarının həyata keçirilməsi;
- sahibkarlara borcların idarə edilməsi, risklərin qiymətləndirilməsi və idarə olunması sahəsində məsləhət xidmətlərinin göstərilməsi.

Mənbə: http://mcgf.gov.az/

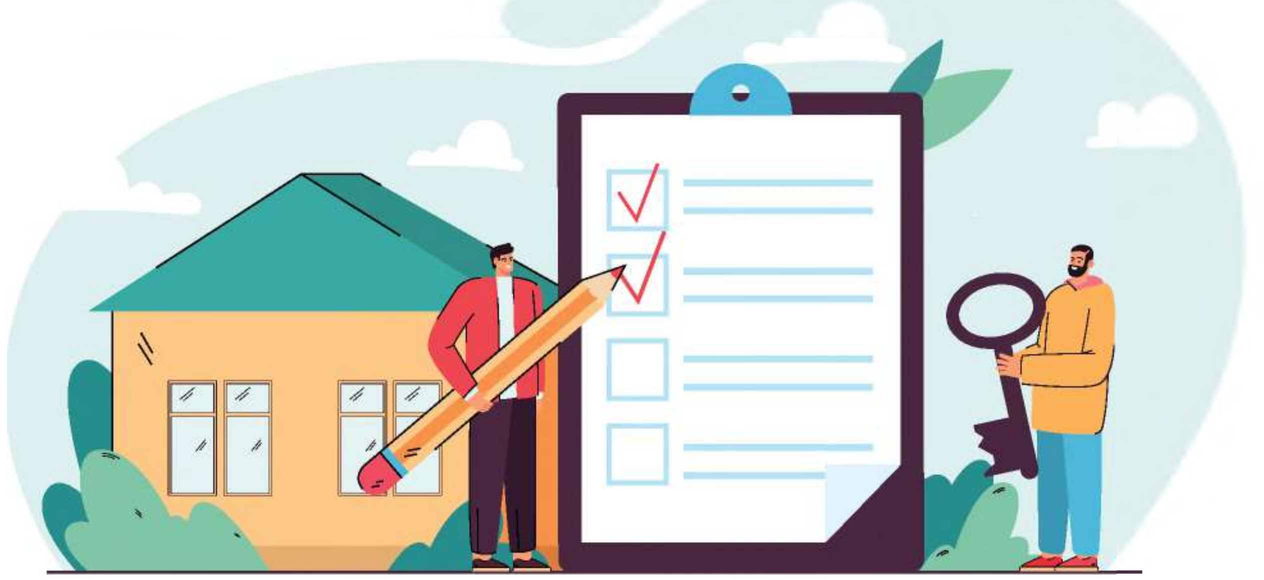

4.2.12. Hesablama Palatası

Statusu

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 92-ci maddəsinə əsasən Milli Məclis tərəfindən yaradılan, Milli Məclisə hesabat verən, daimi fəaliyyət göstərən kənar dövlət maliyyə nəzarətini həyata keçirən ali audit orqanıdır

Əsas vəzifələr

- büdcə qaydasına uyğun hesablanmış icmal büdcə xərclərinin yuxarı həddi və Vergi Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş güzəşt və azadolmalar da daxil olmaqla, icmal büdcənin, o cümlədən dövlət büdcəsinin və büdcədənkənar dövlət fondlarının büdcələrinin layihələrinə və müvafiq qanun layihələrinə rəy verilməsi;
- icmal büdcənin, o cümlədən dövlət büdcəsinin və büdcədənkənar dövlət fondlarının icrası barədə illik hesabatlara və müvafiq qanun layihələrinə rəy verilməsi;
- kənar dövlət maliyyə nəzarətinin obyektlərində müvafiq kənar dövlət maliyyə nəzarəti tədbirlərinin həyata keçirilməsi;
- kənar dövlət maliyyə nəzarəti tədbirlərinin nəticələri barədə Milli Məclisə və nəzərdə tutulmuş hallarda müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqana məlumat verilməsi;
- kənar dövlət maliyyə nəzarəti tədbirlərinin nəticələri üzrə Hesablama Palatasının kollegiyası tərəfindən qəbul edilmiş qərarlar əsasında müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqandan və Milli Məclisdən daxil olan dövlət maliyyəsi sahəsini tənzimləyən normativ hüquqi aktların, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrin layihələrinə rəy verilməsi;
- dövlət büdcəsinin icrasının təhlili ilə bağlı müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqana yarımillik və illik məlumat verilməsi;
- öz fəaliyyətində dövlət, kommersiya, vergi, bank sirri, habelə məxfilik rejiminə riayət edilməsi;
- korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- hüquq pozuntularına qarşı mübarizə sahəsində dövlət orqanları ilə qarşılıqlı fəaliyyət göstərilməsi;
- fəaliyyəti barədə Milli Məclisə illik hesabat təqdim edilməsi.

Mənbə: https://sai.gov.az/ ; Hesablama Palatası Haqqında Qanun

5. AZƏRBAYCANDA RESURSLAR VƏ ƏTRAF MÜHİT

5.1. Fiziki resurslar

5.1.1. Torpaq resursları

Göstəricilər (min hektar)	2020
Ölkənin ümumi torpaq sahəsi	8660.0
Kənd təsərrüfatına yararlı torpaq sahəsi	4779.7
Qeyri-kənd təsərrüfatı torpaqları	3880.3

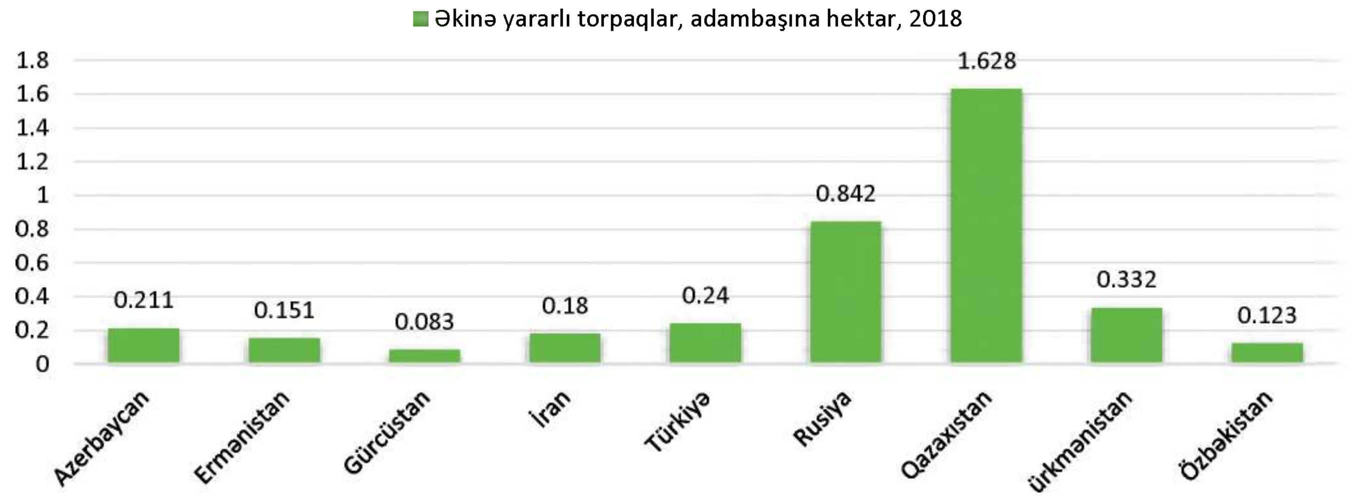

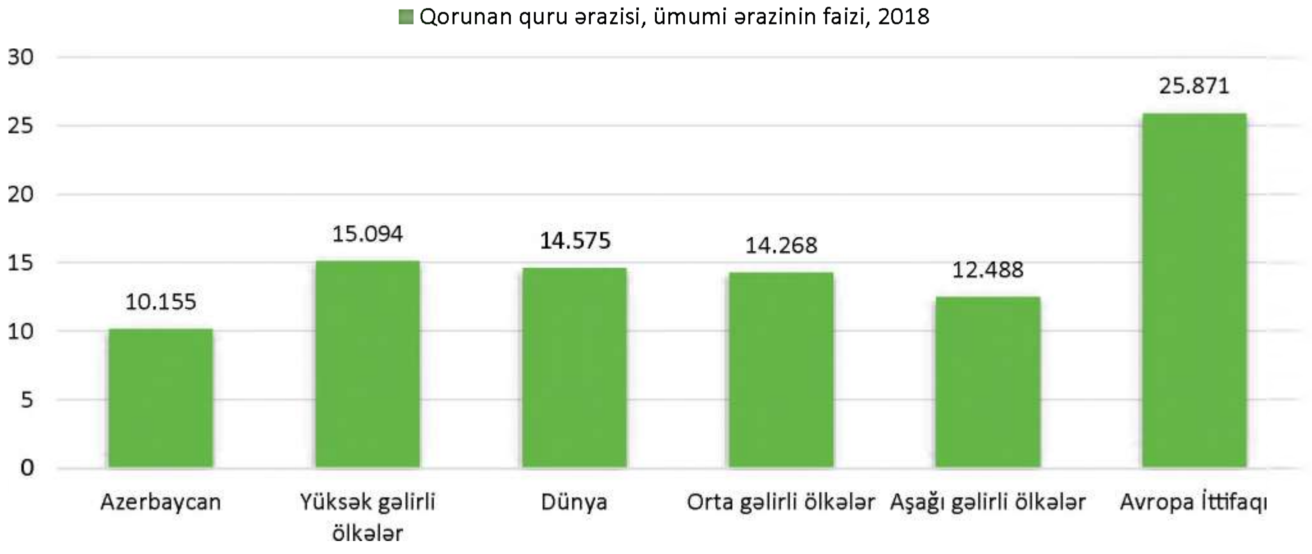

Mənbə: https://data.worldbank.org/ ; https://www.stat.gov.az/

5.1.2. Fauna və flora

Azərbaycanın flora və faunası

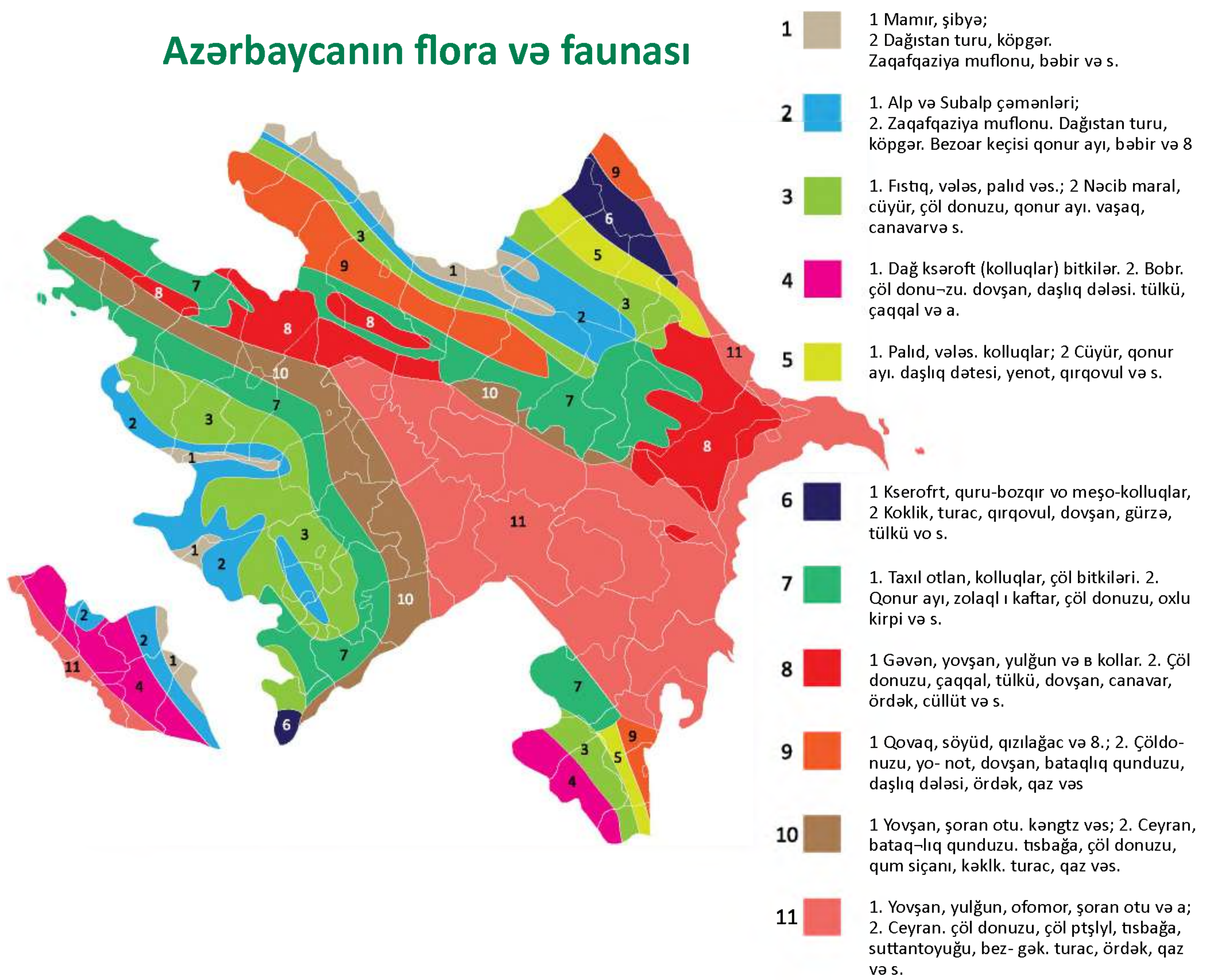

Azərbaycanın meşəlik əraziləri, ümumi ərazinin faizi

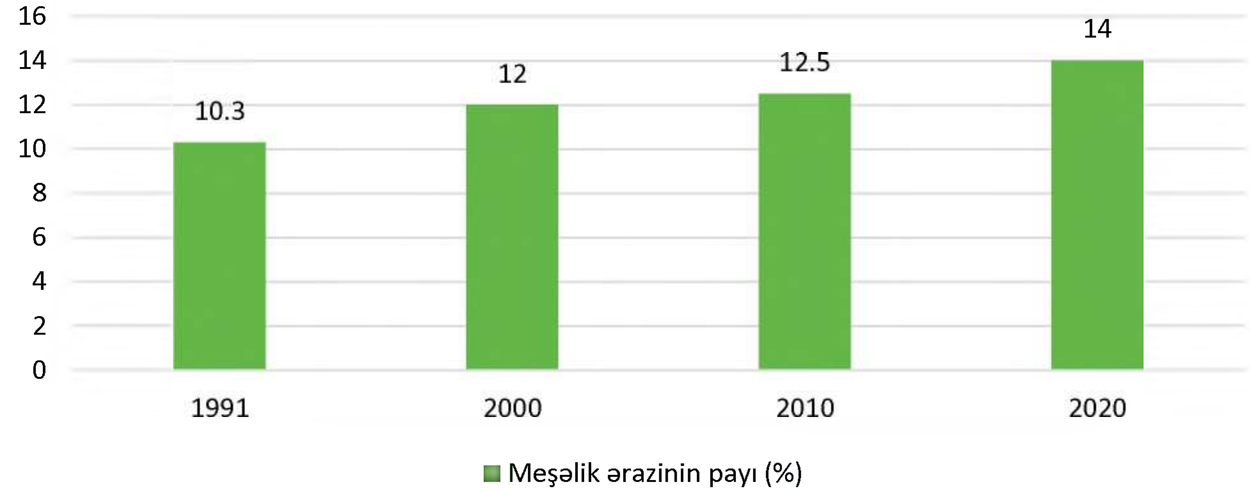

Mənbə: http://eco.gov.az/ ; https://data.worldbank.org/

5.1.3. Su resursları

Azərbaycanın illik toplam yenilənəbilən su resursları, milyard m3/il

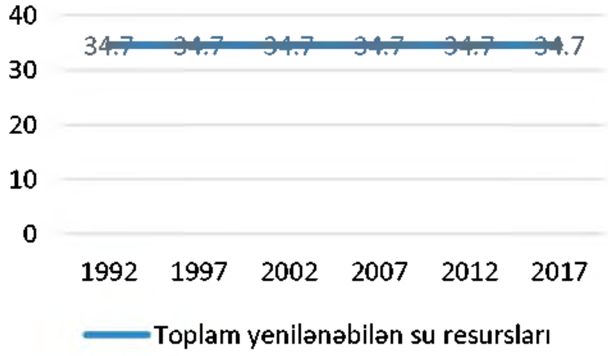

Azərbaycanın adambaşına illik toplam yenilənəbilən su resursları, m3/il

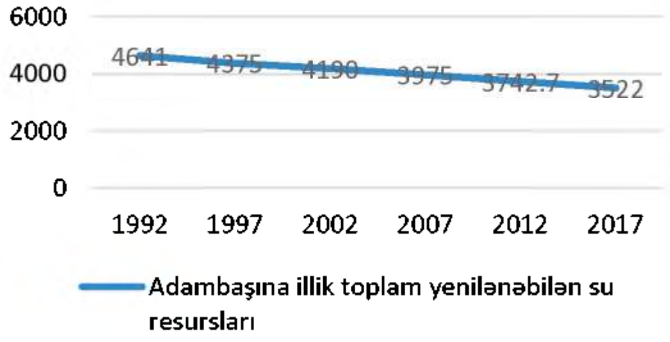

Azərbaycanın toplam yenilənəbilən su resurslarının ölkədən kənarda formalaşan hissəsi, %

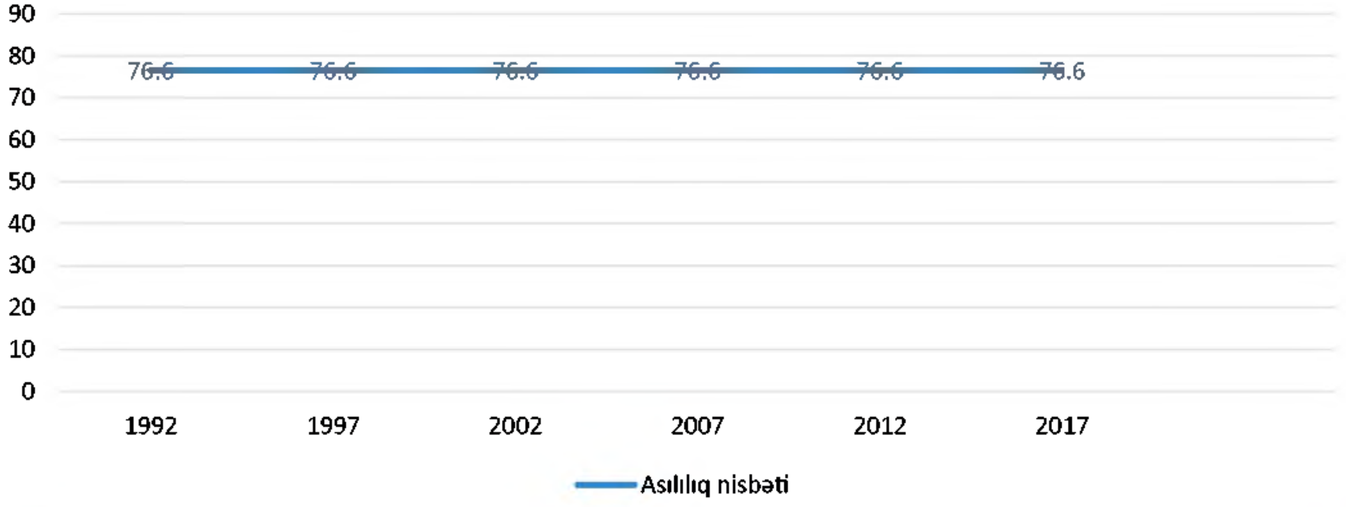

Su resursları və onlardan istifadə

Göstəricilər (milyon m3)	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Təbii mənbələrdən götürülən suyun miqdarı	13971.0	11110.0	12050.0	11566.0	12285.0	12961.0
Su istehlakı	10223.0	6588.0	8607.0	7715.0	8567.0	9693.0
Dövri və ardıcıl istifadə olunan suyun həcmi	1696.0	1875.0	2224.0	1787.0	2441.0	2243.0
Nəql edilərəkən itən su	3747.0	3053.0	3443.0	3851.0	3718.0	3268.0
Çirkab suların səthi sututarlara atılması	4247.0	4106.0	4885.0	6037.0	5575.0	4759.0

Mənbə: http://www.fao.org/aquastat/en/ ; https://www.stat.gov.az/

5.1.4. Mədən resursları

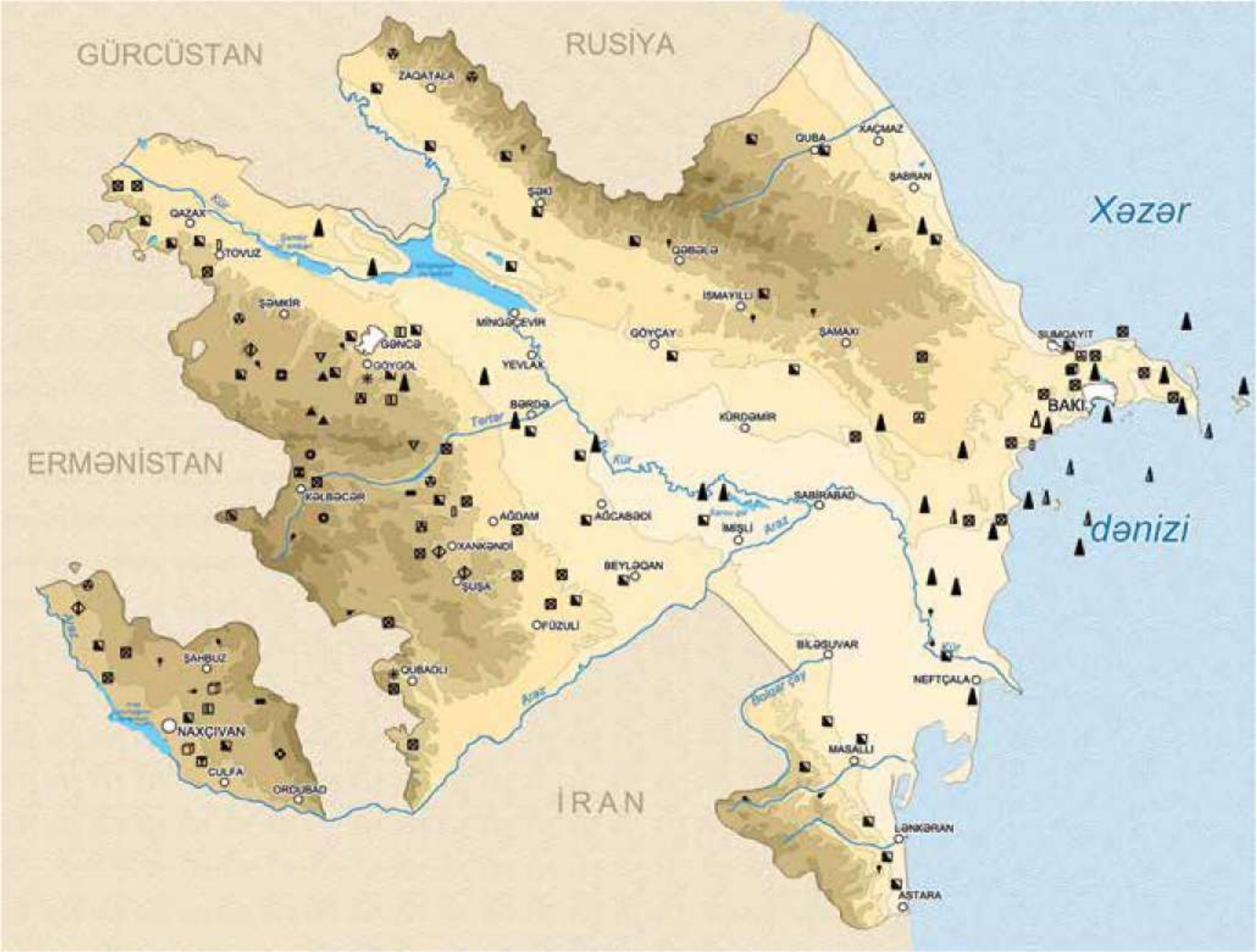

Neft	Neft və təbii qaz	Təbii qaz
Dəmir filizləri	Xromit filizləri	Molibden filizləri
Alüminium filizləri	Mis filizləri	Polimetal filizləri
Civə filizləri	Barit	Kükürd kolçedanı
Xörək duzu	Şoran duzu	Dolomit
Gips	Əhəngdaşı	Mərmər
Kvarslı qumlar	Gil	Sement xammalı
Mineral rənglər	Perlitlər	Aqat
Mineral su mənbələri		

5.1.5. Enerji resursları

Azərbaycanın kəşf edilmiş neft ehtiyatları, milyard barel

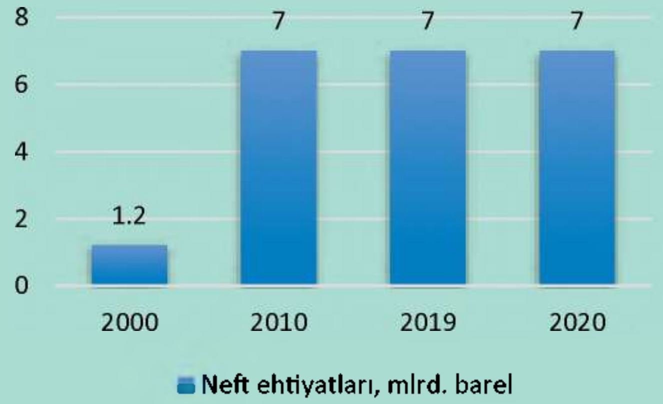

Azərbaycanın kəşf edilmiş təbii qaz ehtiyatları, milyard barel

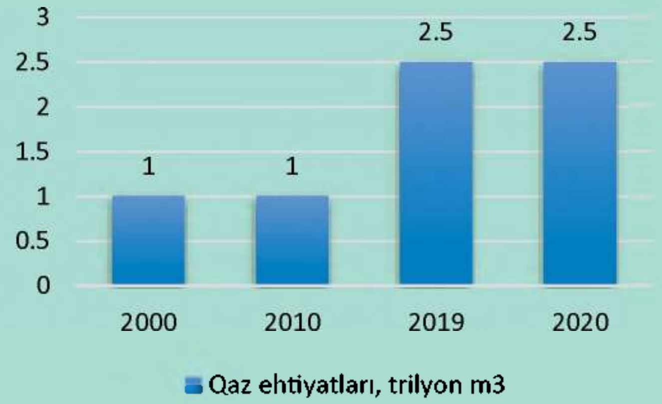

Azərbaycanda bərpa olunan enerji resurslarının potensialı

Bərpa olunan enerji resursları	Potensial, MVt
Günəş enerjisi	23 040
Külək enerjisi	3 000
Dağ çayları enerjisi	520
Bioenerji	380
Cəmi	**26 940**

Mənbə: BP Statistical Review of World Energy, 70th edition, 2021 ; https://minenergy.gov.az/az/alternativ-ve-berpa-olunan-enerji/azerbaycanda-berpa-olunan-enerji-menbelerinden-istifade

5.2. İnsan resursları

5.2.1. Əhali və onun inkişafı

Azərbaycanda əhalinin sayında və yaş qrupları üzrə tərkibində dəyişmə

İllər	Əhali sayı (mln)	0-14 (%)	15-64 (%)	65+ (%)
1991	7218.5	33.1	62.1	4.8
2000	8032.8	31.7	63.1	5.2
2010	8997.6	22.6	71.5	5.9
2020	10067.1	22.4	70.4	7.2

Azərbaycanda əhali artımı, %

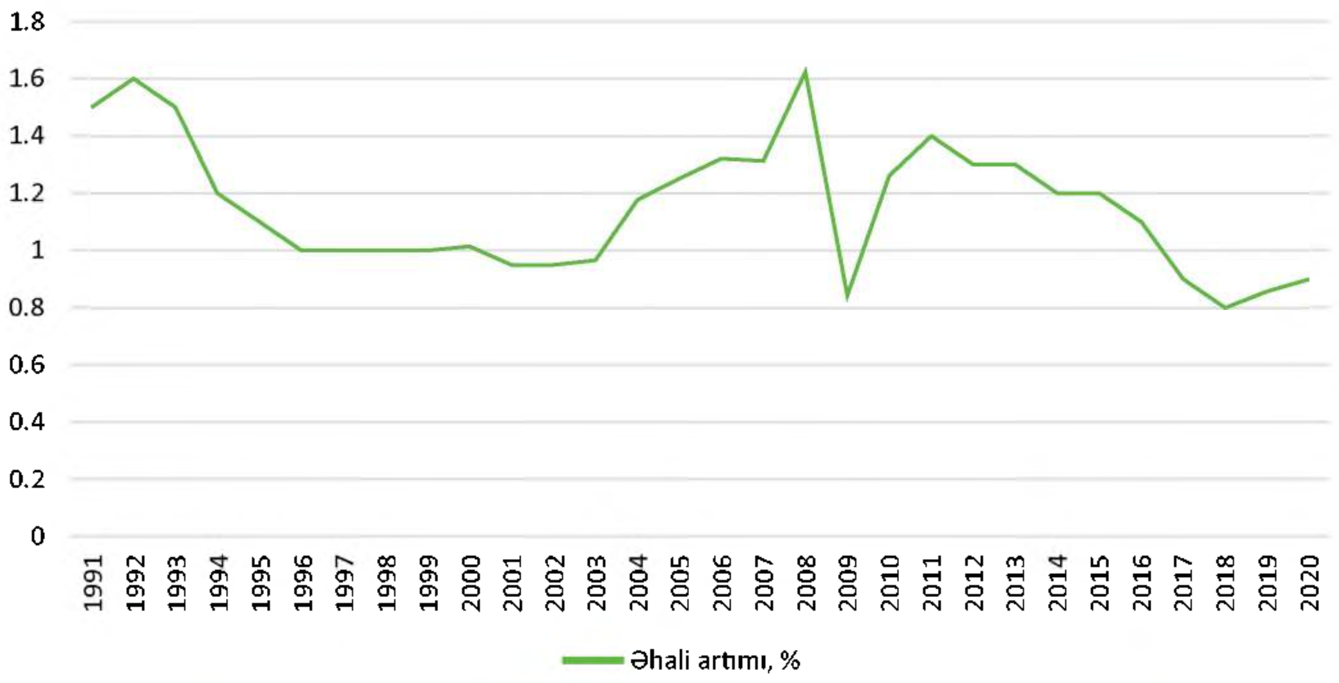

Azərbaycan əhalisinin cins tərkibi (2021-ci ilin əvvəlinə)

	Ümumi	Kişilər	Qadınlar
Əhali (mln)	**10119.1**	**5053.8**	**5065.3**
Payı (%)	100.0	49.9	50.1
Şəhərli (mln)	**5358.5**	**2652.2**	**2706.3**
Payı (%)	100.0	49.5	50.5
Kəndli (mln)	**4760.6**	**2401.6**	**2359.0**
Payı (%)	100.0	50.4	49.6

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

5.2.2. Əhalinin təhsil səviyyəsi

15 və yuxarı yaşda olan əhalinin savadlılıq səviyyəsi, 2017

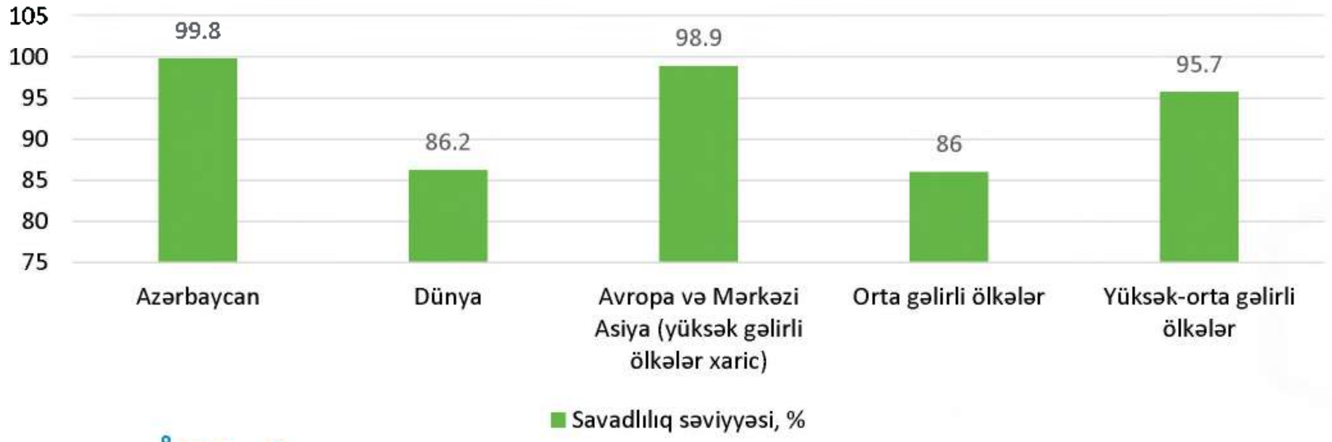

Ali təhsillə əhatə olunma səviyyəsi, %

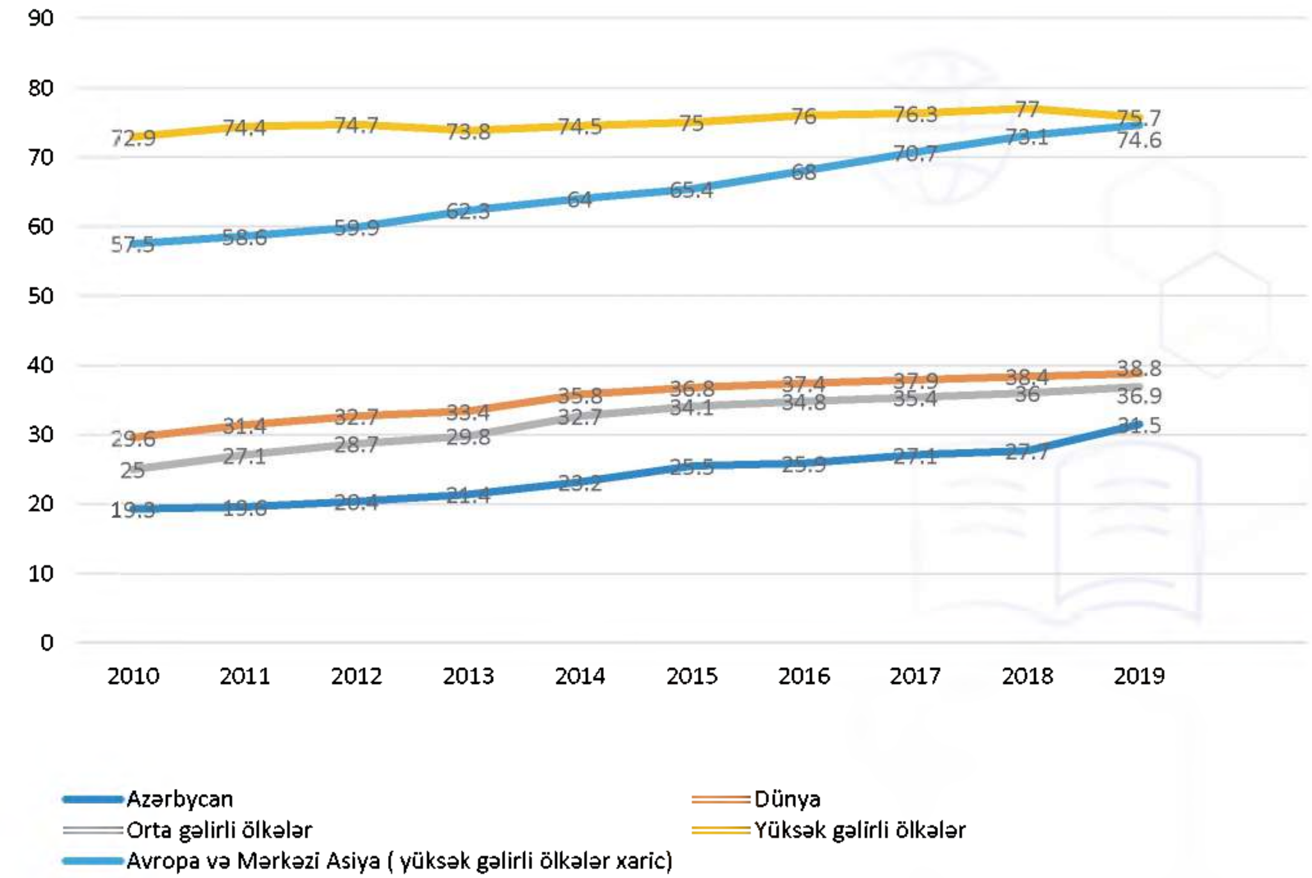

15 və yuxarı yaşda əhalinin hər 1000 nəfərinə düşən təhsil səviyyələri üzrə əhalinin sayı

İllər	Ali	Orta ixtisas	Tam orta	Ümumi orta
1989	105	144	437	192
1999	106	126	562	151
2009	122	85	624	133
2020	134	85	628	126

PİSA test nəticələri, 2018

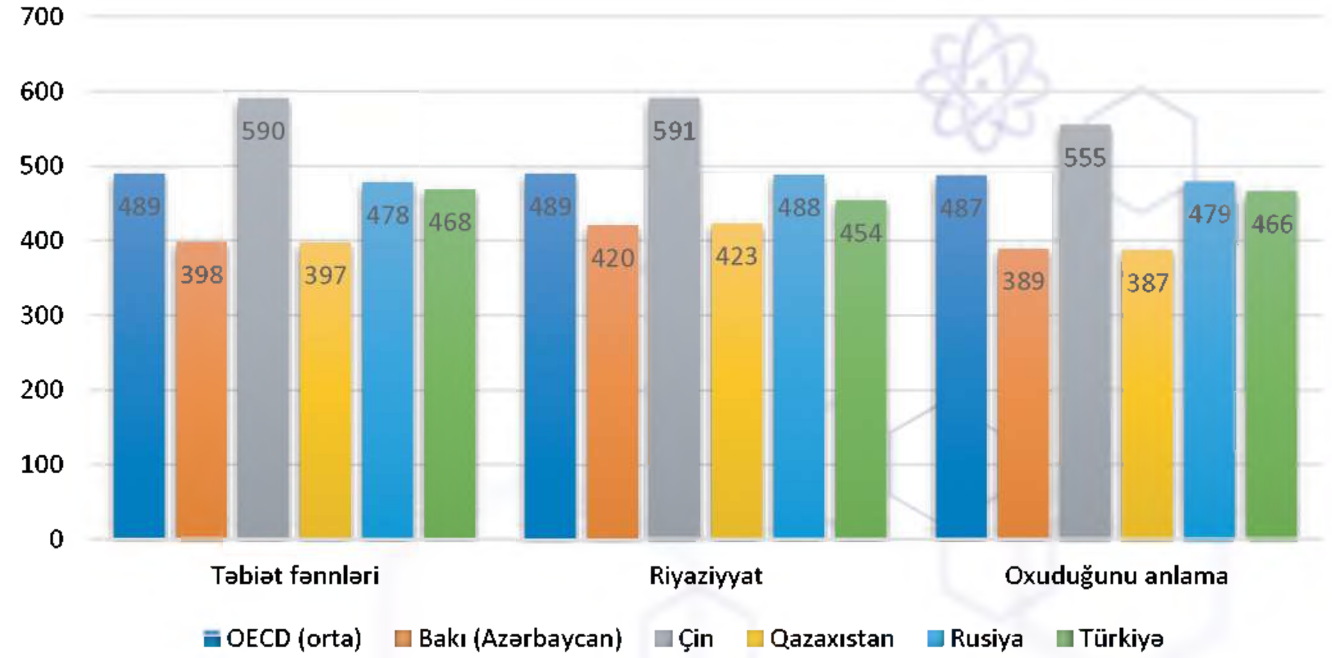

Mənbə: https://data.worldbank.org/ ; https://www.stat.gov.az/ ; https://www.oecd.org/pisa/

5.2.3. Məşğulluq və işsizlik

Göstəricilər (min nəfər)	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Əhali	7726.2	8114.3	8553.1	9111.1	9705.6	10119.1
Əmək qabiliyyətli yaşda olanlar	4243.5	4917.1	5646.6	6285.9	6677.8	6940.9
İqtisadi fəal əhali (işləyənlər+işsizlər)	3641.3	4370.2	4380.1	4587.4	4587.4	5252.5
İşləyənlər	3613.0	3855.5	4062.3	4329.1	4671.6	4876.6
İşsizlər	-	514.7	317.8	258.3	243.7	375.9

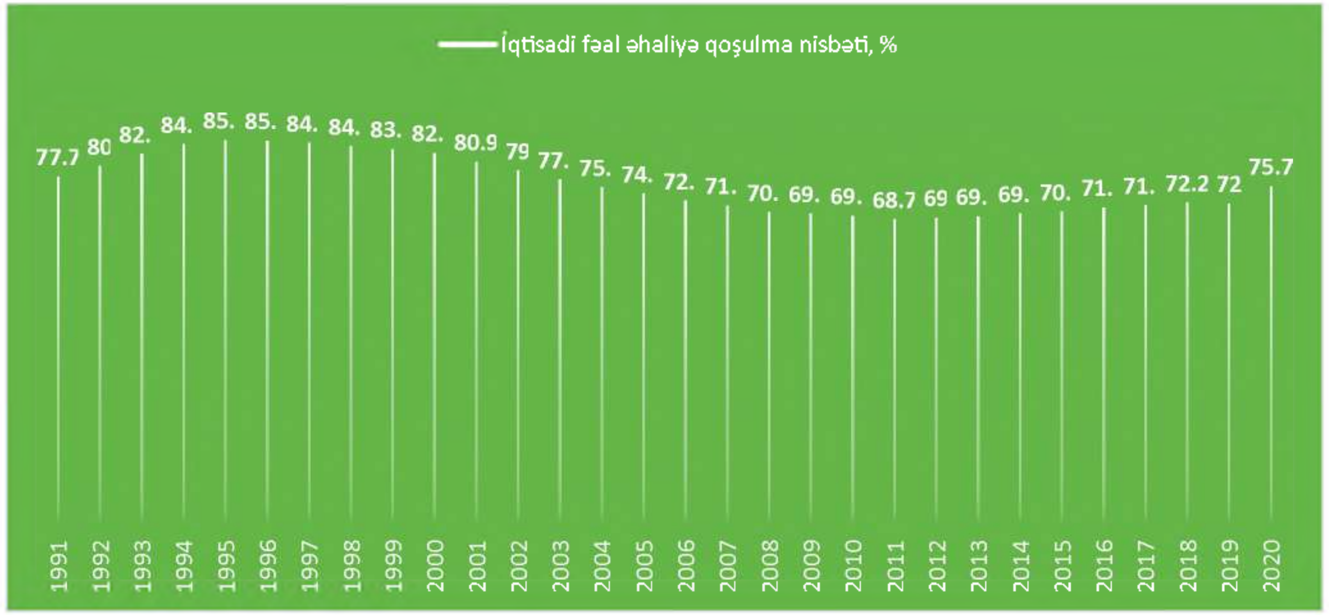

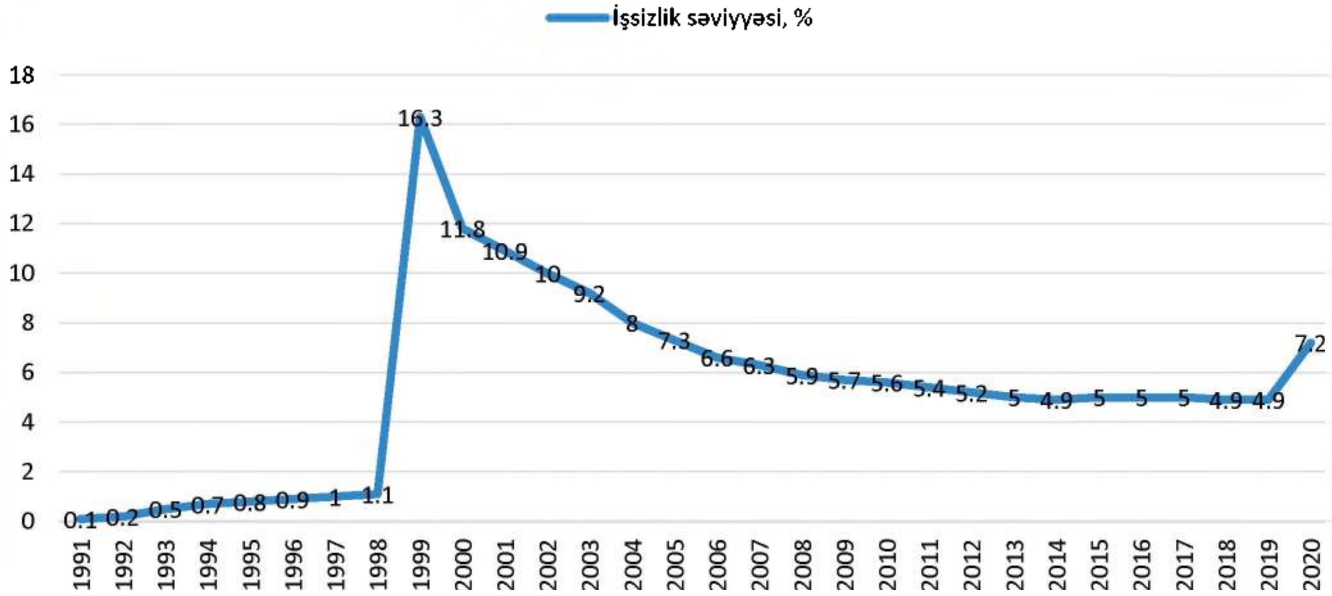

Mənbə: https://www.stat.gov.az/ ; https://data.worldbank.org/

5.2.4. Sosial müdafiə

Göstəricilər (min nəfər, ilin əvvəlinə)	2010	2015	2020	2021
Pensiyaçıların sayı	1308.4	1290.9	1270.6	1229.0
Sosial müavinət və kompensasiya alanların sayı	293.5	338.2	401.2	411.8
Təqaüd alanların sayı	32.9	51.6	293.8	287.8
Ünvanlı dövlət sosial yardımı alan ailə üzvlərinin sayı	657.3	415.2	298.9	323.9
İşsizliyə görə müavinət alanların sayı	0.087	1.543	0.540	

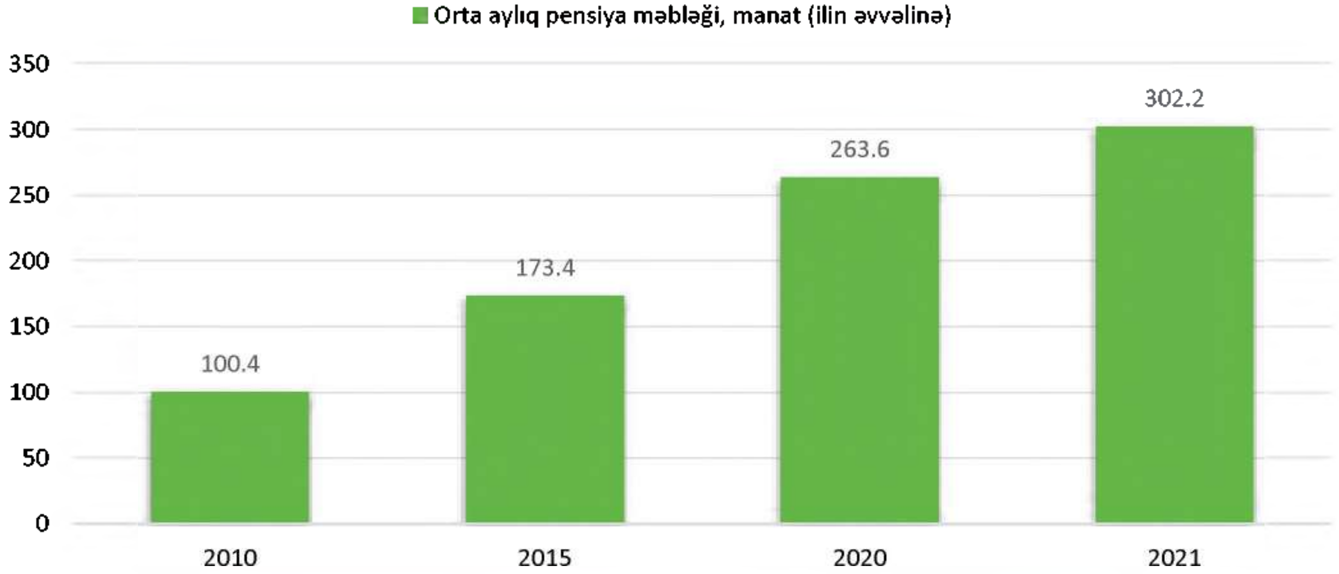

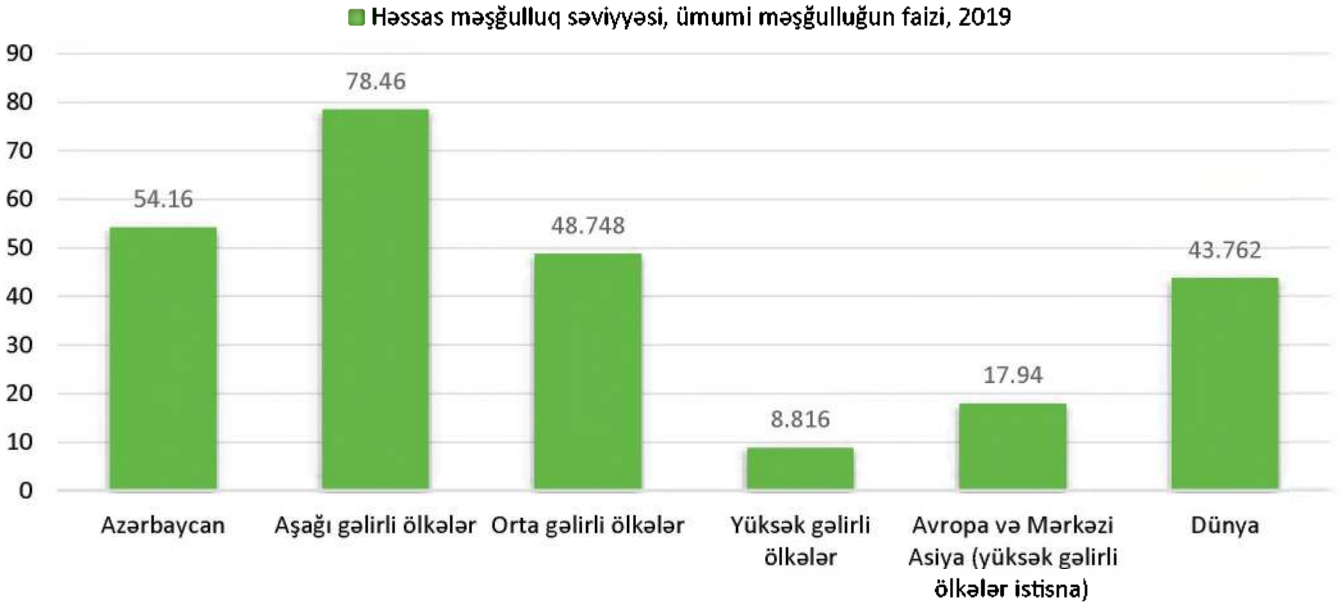

Mənbə: https://www.stat.gov.az/ ; https://data.worldbank.org/

5.3. Ətraf mühit və yaşıl iqtisadiyyat

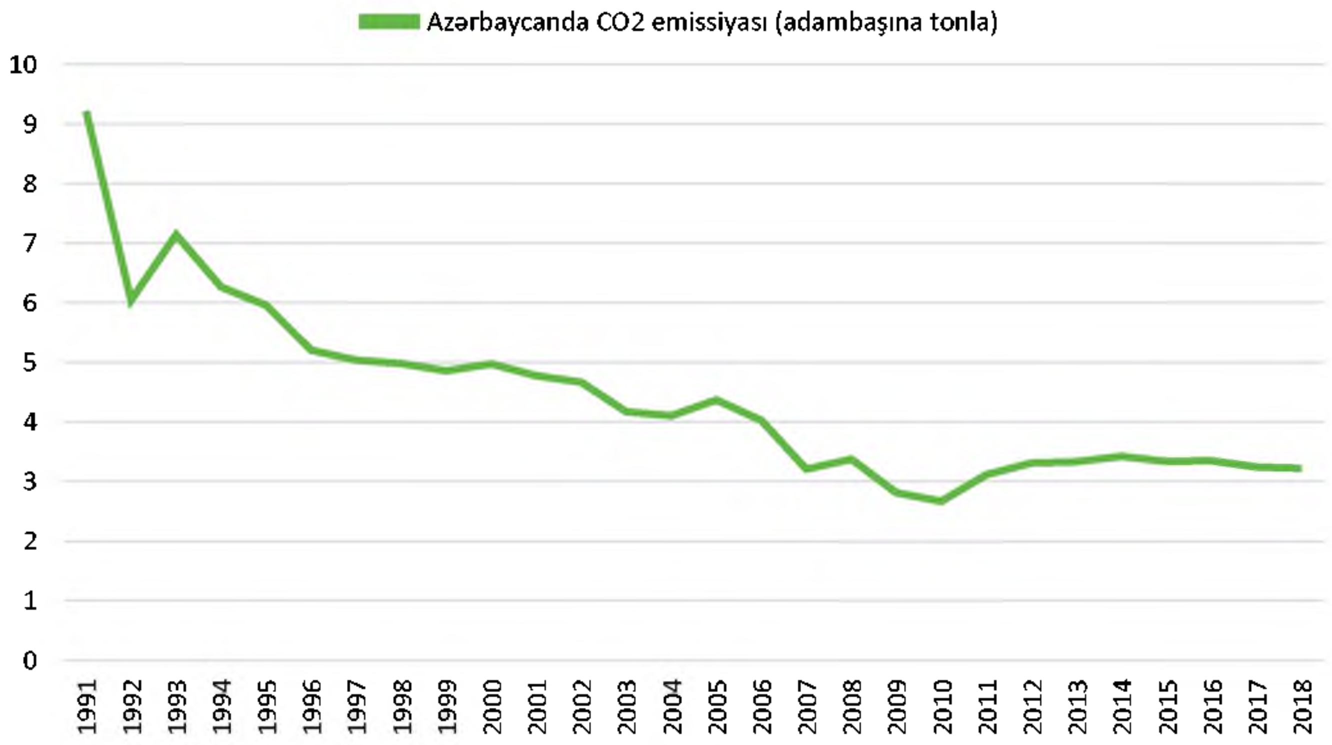

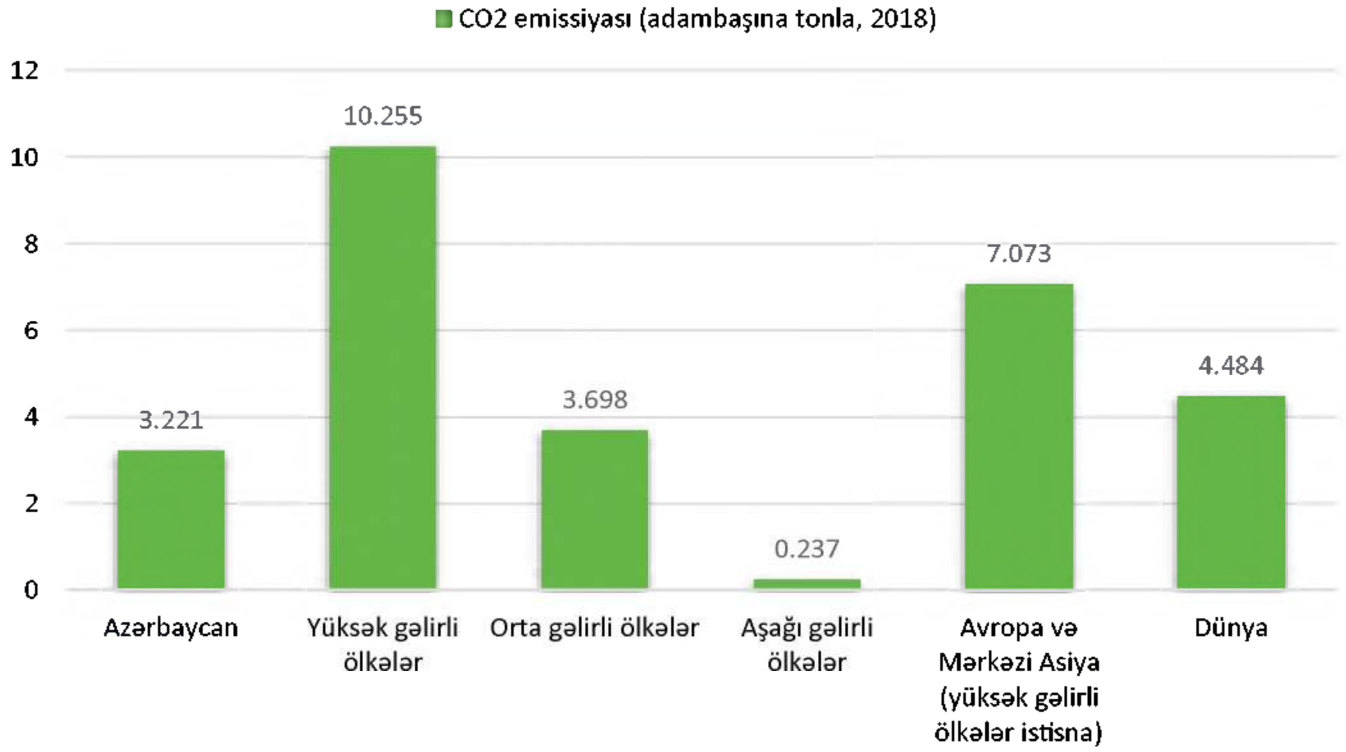

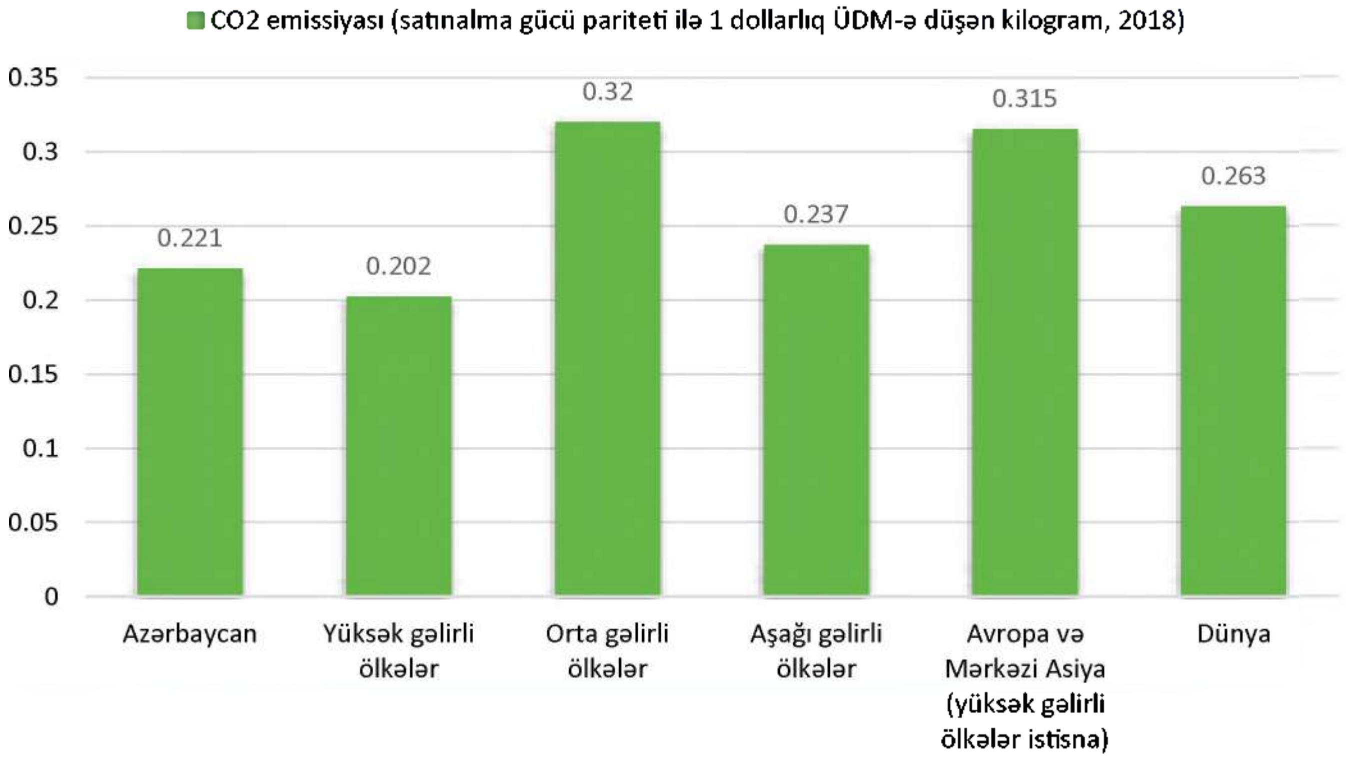

Qara və əlvan metal tullantıları

Göstəricilər	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Qara metal tullantıların yaranması (min ton)	54.9	11.5	514.6	303.4	346.3	376.2
Qara metal tullantılarının istifadəsi və satışı (min ton)	14.1	11.3	551.9	318.6	356.6	355.9
Əlvan metal tullantıların yaranması (ton)	0.0	13.3	379.0	1249.4	64.0	780.6
Əlvan metal tullantılarının istifadəsi və satışı (ton)	0.0	0.0	239.1	1572.6	52.7	662.5

Təkrar xammal və tullantıların əmələ gəlməsi

Göstəricilər	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Kağız-karton (min ton)	2.4	1.0	0.6	0.6	2.2	38.9
Toxuculuq məmulatlarının tullantıları (min ton)	6.0	0.2	0.4	0.3	0.1	0.0
Şüşə qablar, şüşə qırıntıları (min ton)	1.2	0.0	0.3	0.4	0.1	9.6
Taxta kəpəyi, yonqar, odun və ağac tullantıları (min kub m)	5.5	3.4	4.3	2.4	0.6	12.0
Soabstok (min ton)	2.8	1.4	0.7	0.7	0.5	0.8
Plastik və polimerlər (min ton)	0.3	0.2	0.6	0.3	0.4	2.4
Məişət tullantıları (milyon kub m)	0.0	4.6	7.3	6.7	6.4	9.8

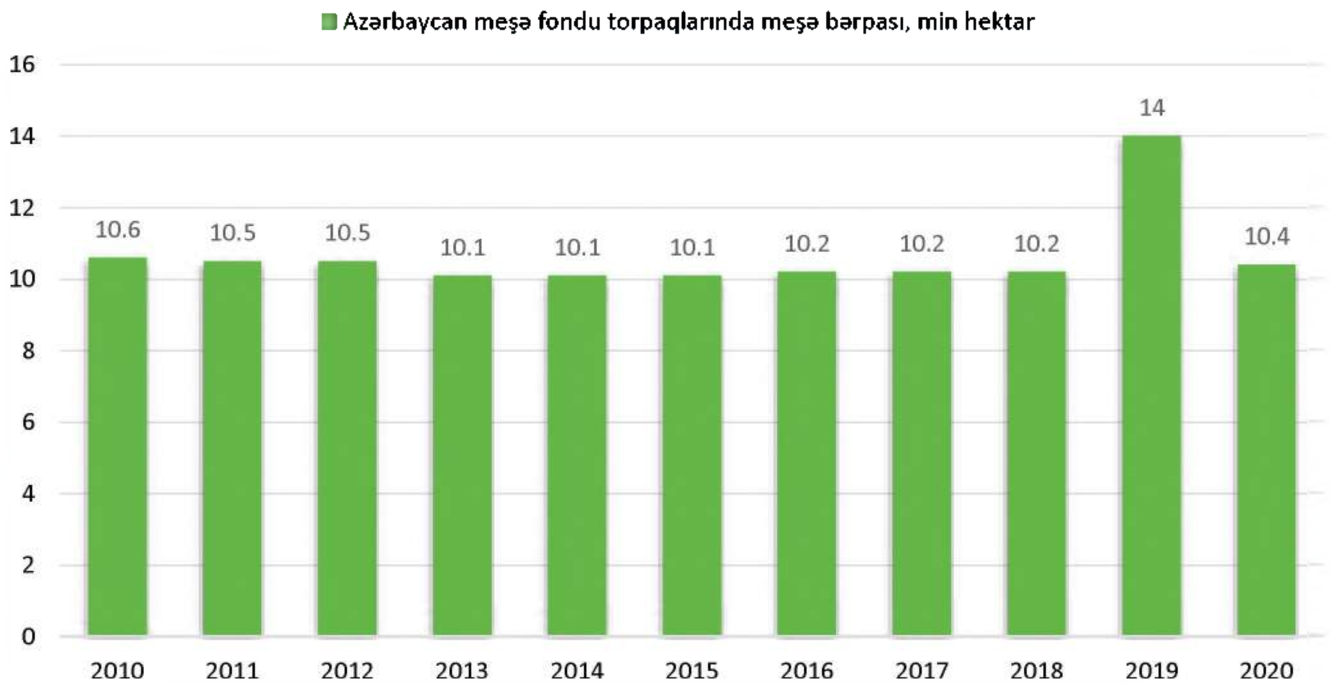

Göstəricilər (min hektar)	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Milli parkların sahəsi	0.0	0.0	117.0	310.5	322.3	421.4
Qoruqların sahəsi	192.2	192.2	200.9	216.8	209.1	120.7

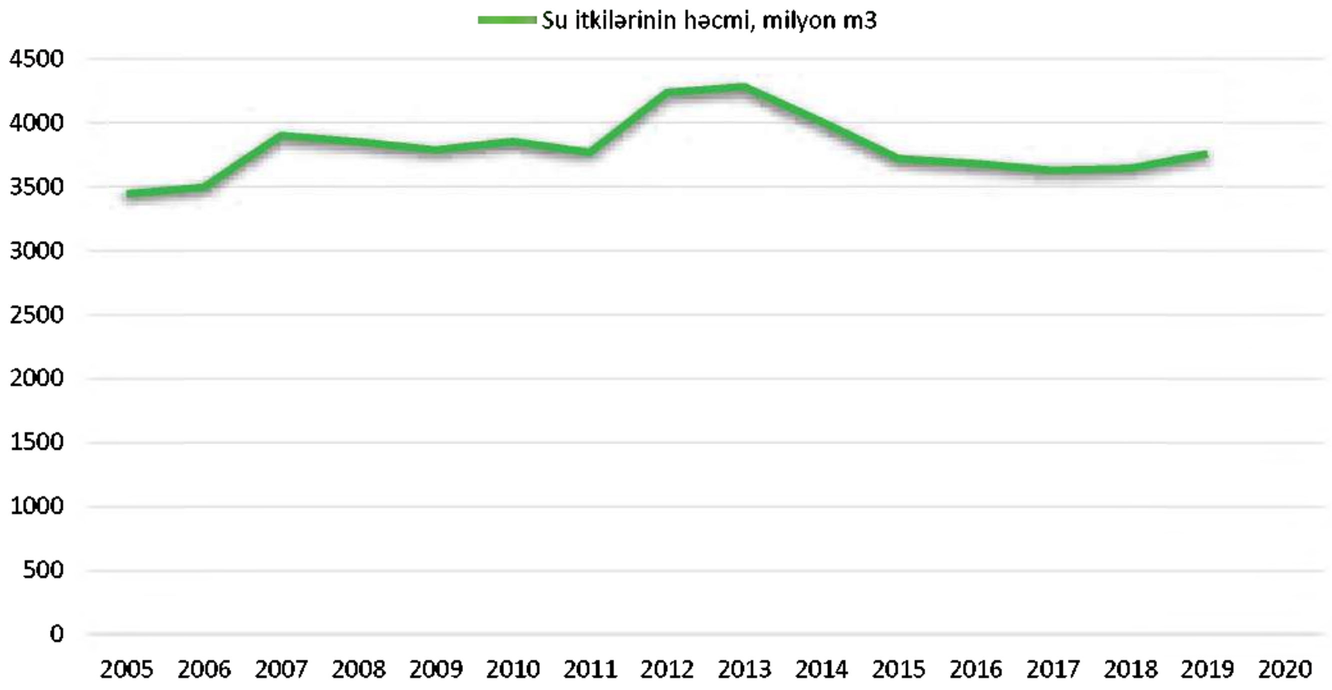

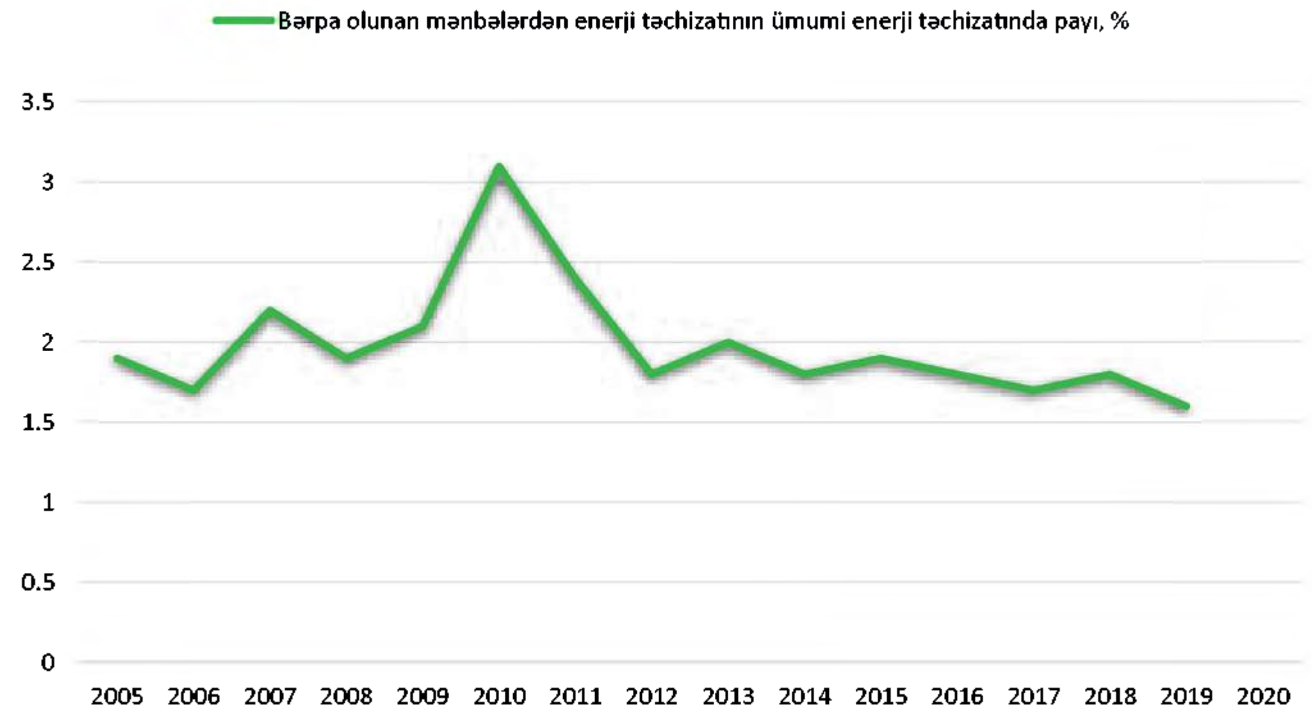

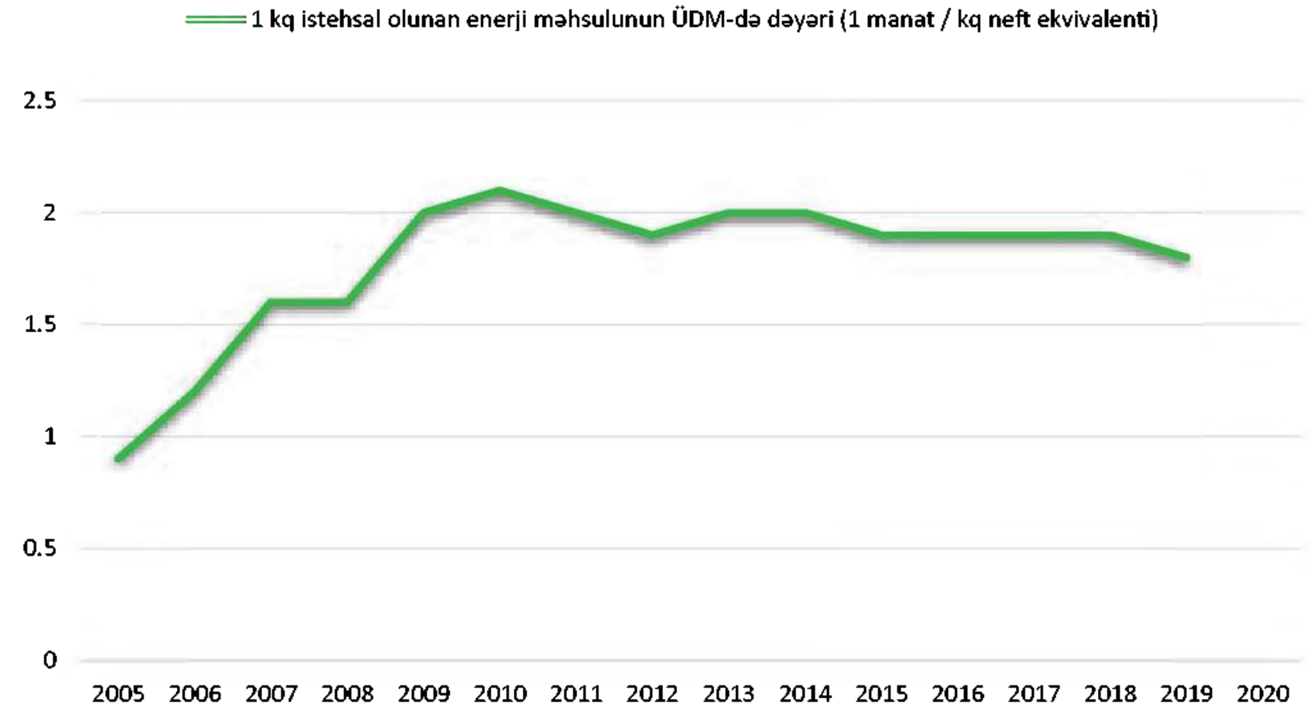

Mənbə: https://www.stat.gov.az/ ; https://data.worldbank.org/

6. AZƏRBAYCANDA İQTİSADİ ARTIM

6.1. İqtisadi artım

Azərbaycanda iqtisadi artım (sabit 2010-cu ilin dolları əsasında)

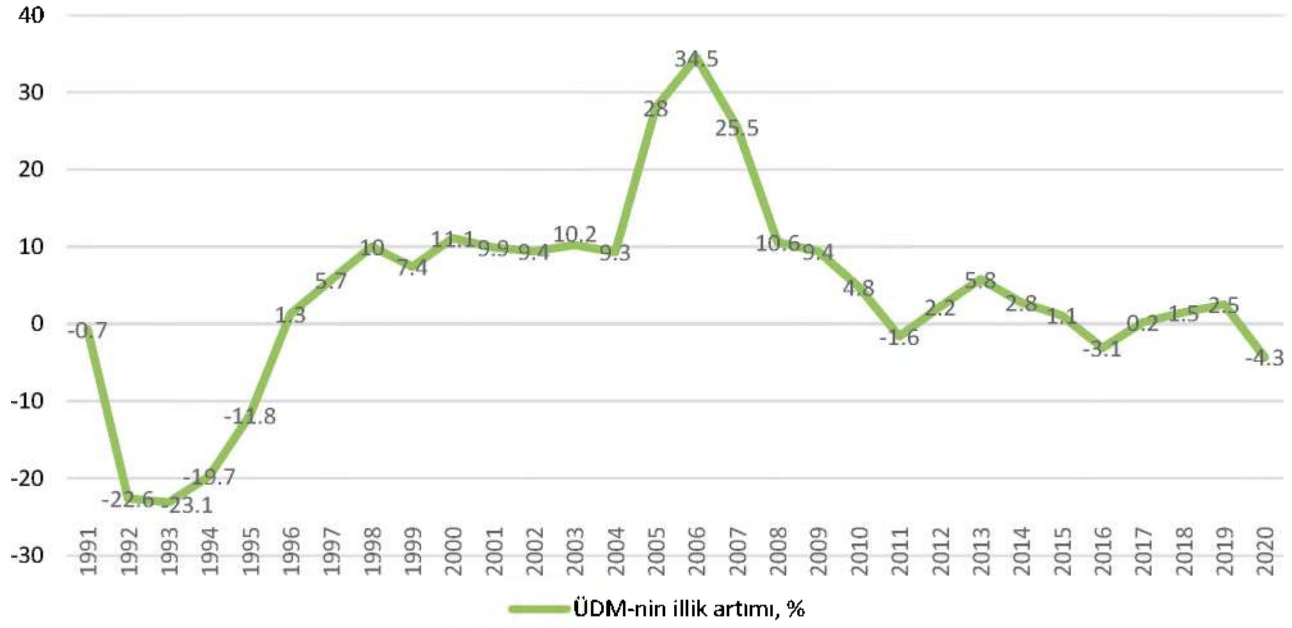

Azərbaycanda adambaşına ÜDM-də artım (sabit 2010-cu ilin dolları əsasında)

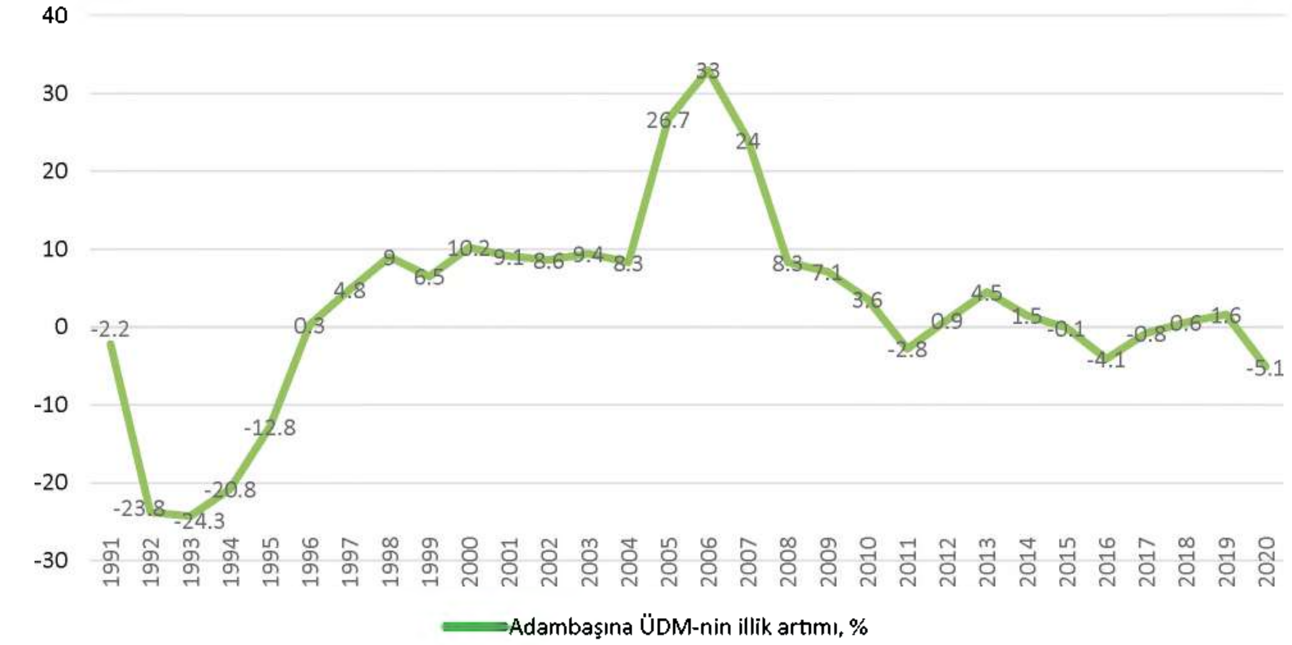

Azərbaycanda on illiklər üzrə orta iqtisadi artım tempi

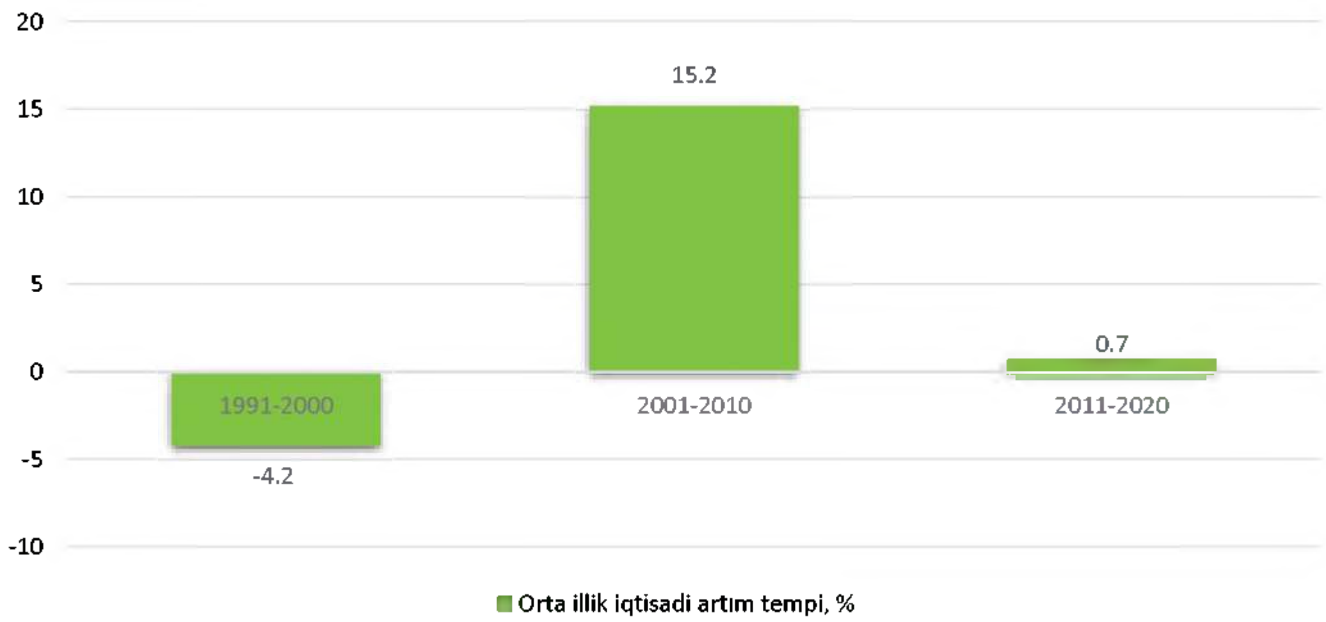

Azərbaycanın iqtisadi artım tempi müqayisədə

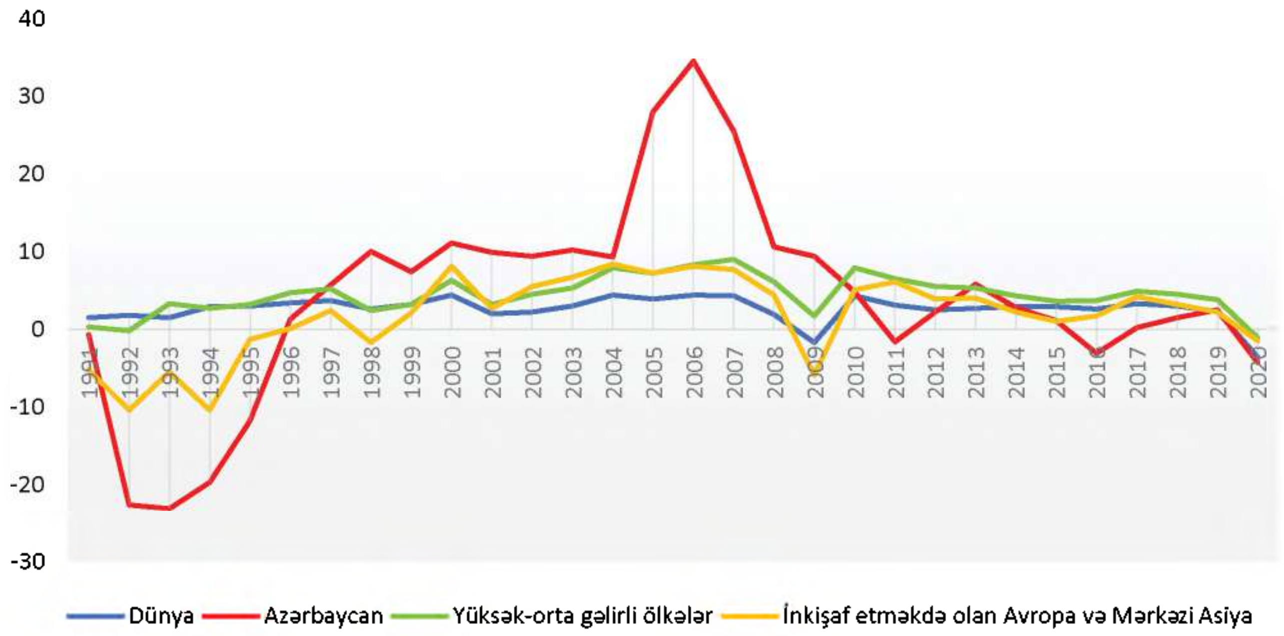

Azərbaycanın iqtisadi artım tempi müqayisədə

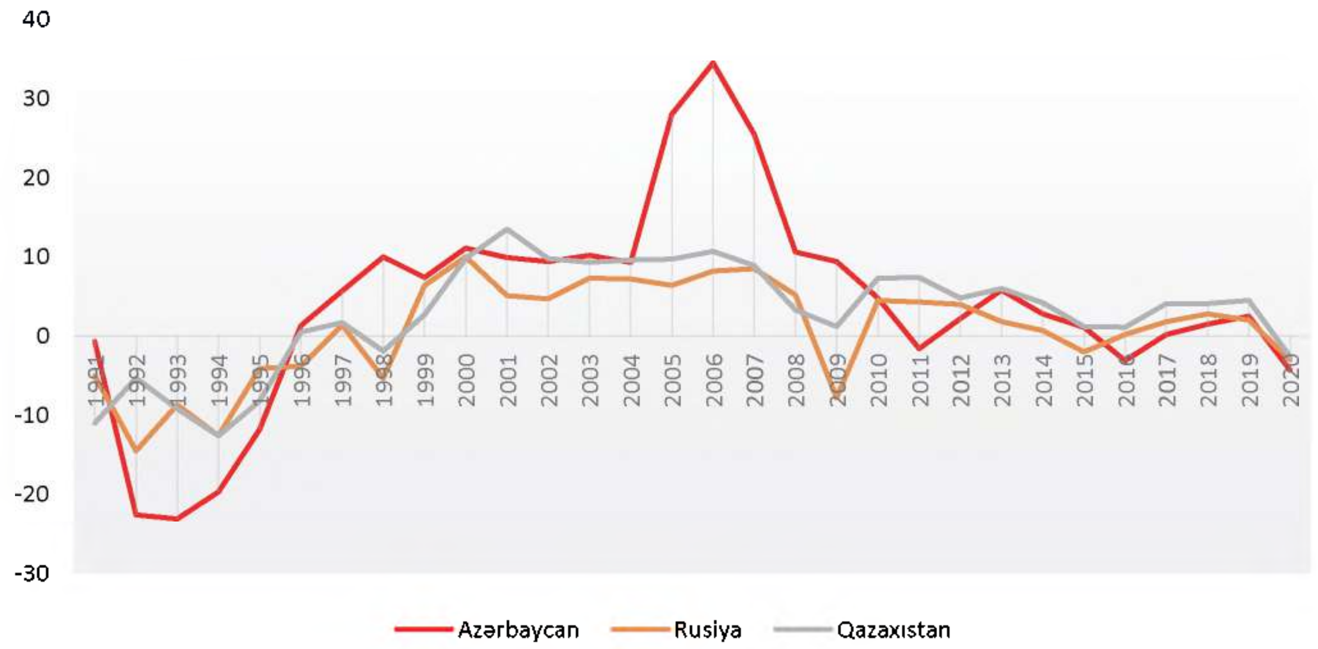

Mənbə: https://data.worldbank.org/

6.2. İqtisadi artımın drayverləri

Azərbaycanda iqtisadi artımla neft və qeyri-neft sektorlarındakı artım arasında əlaqə

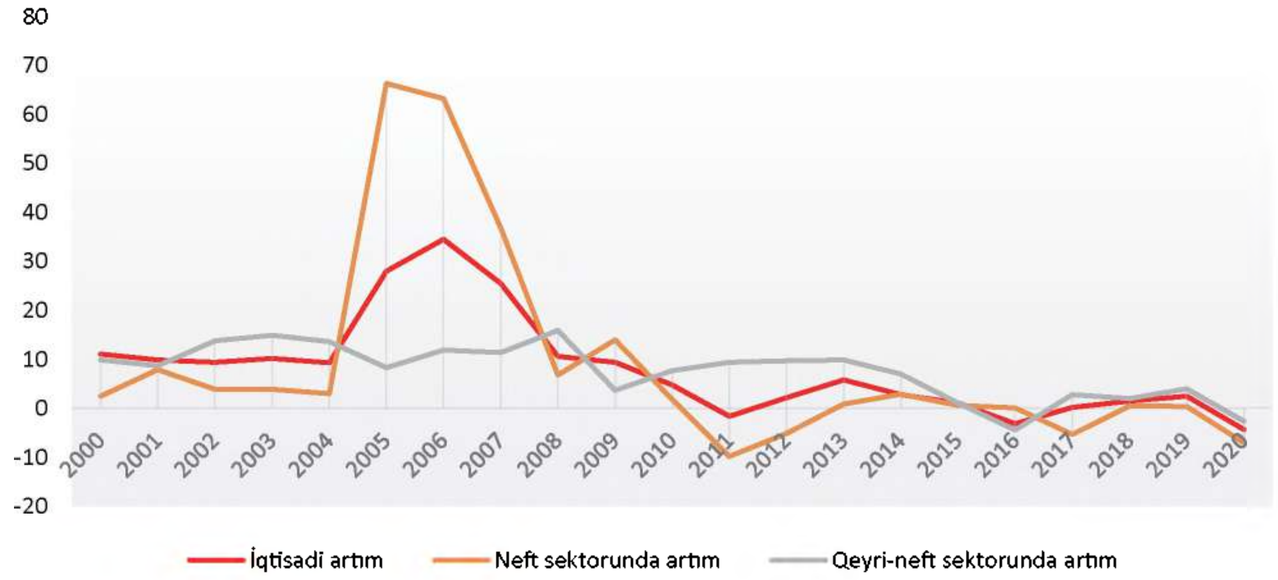

Azərbaycanda iqtisadi artımla xam neftdən mənfəət arasındakı əlaqə

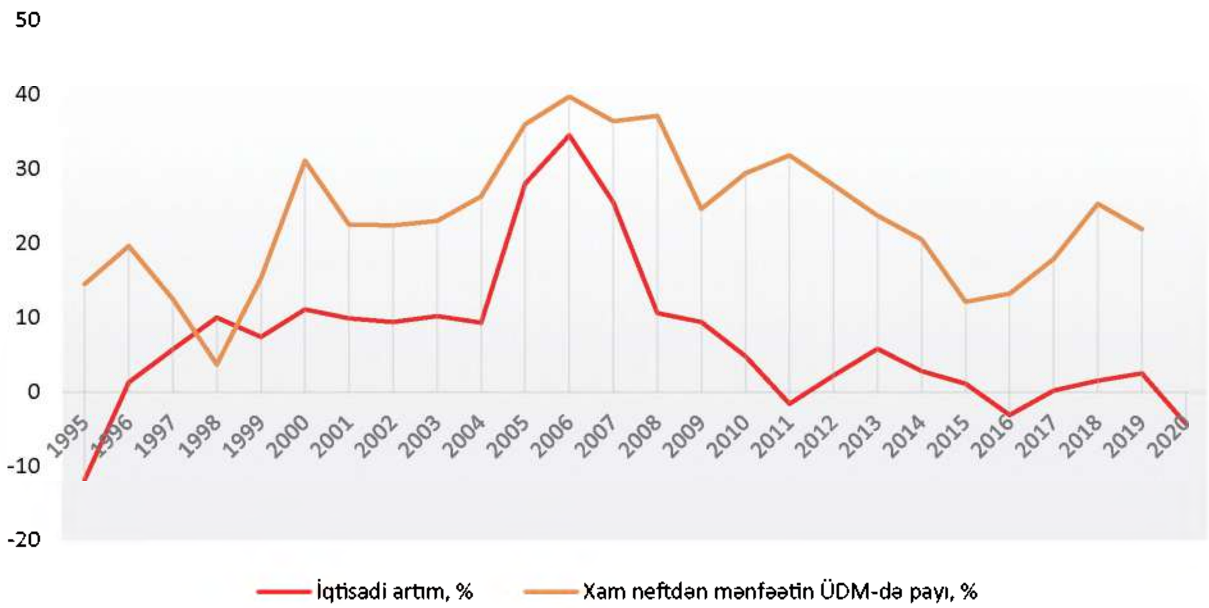

Azərbaycanda iqtisadi artımla xalis ixrac arasındakı əlaqə

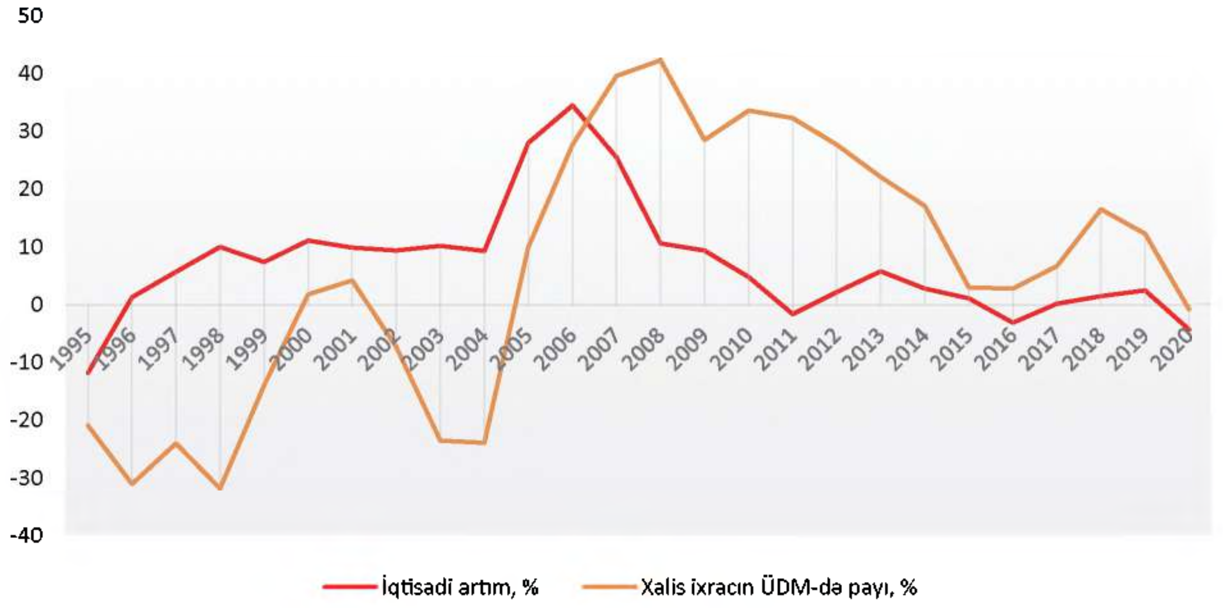

Mənbə: https://data.worldbank.org/ ; https://www.stat.gov.az/

7. ÜMUMİ DAXİLİ MƏHSUL (ÜDM) VƏ STRUKTURU

7.1. ÜDM və hesablanması

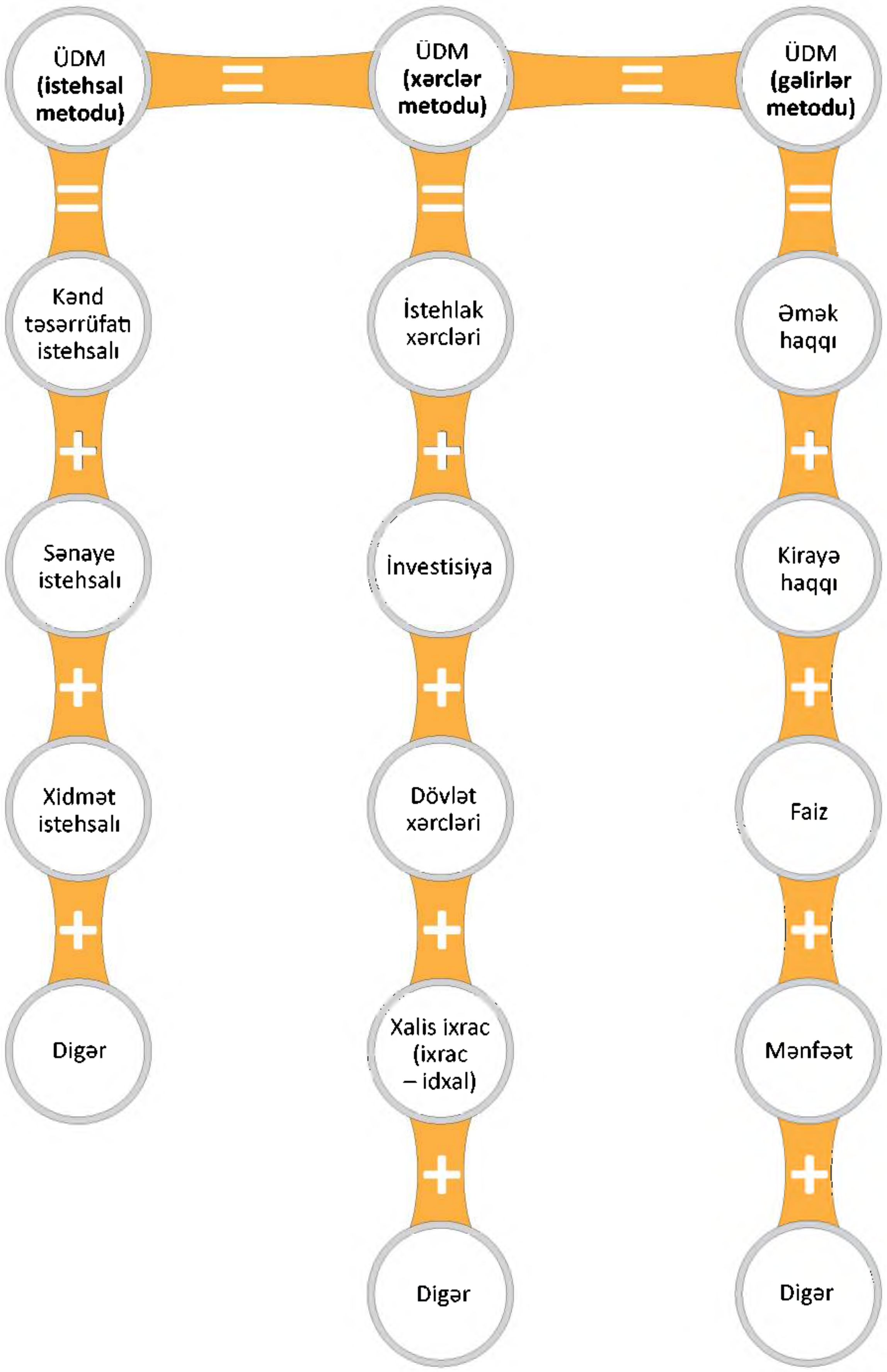

AZƏRBAYCANDA İLLƏR ÜZRƏ ÜDM		
İllər	ÜDM (milyon manat)	ÜDM (milyon $)
1991	0.5	703.1
1992	4.8	1309.8
1993	31.4	1326.9
1994	374.7	1629.3
1995	2133.8	2415.2
1996	2732.6	3180.8
1997	3158.3	3960.7
1998	3440.6	4446.4
1999	3775.1	4583.7
2000	4718.1	5272.8
2001	5315.6	5707.7
2002	6062.5	6235.9
2003	7146.5	7276.0
2004	8530.2	8680.4
2005	12522.5	13238.7
2006	18746.2	20983.0
2007	28360.5	33050.3
2008	40137.2	48852.5
2009	35601.5	44297.0
2010	42465.0	52909.3
2011	52082,0	65951.6
2012	54743.7	69683.9
2013	58182.0	74164.4
2014	59014.1	75234.7
2015	54380.0	52996.8
2016	60425.2	37862.8
2017	70337.8	40867.9
2018	80092.0	47112.9
2019	81896.2	48174.2
2020	72432.2	42607.2

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

Azərbaycanda ÜDM-nin strukturu, 2020

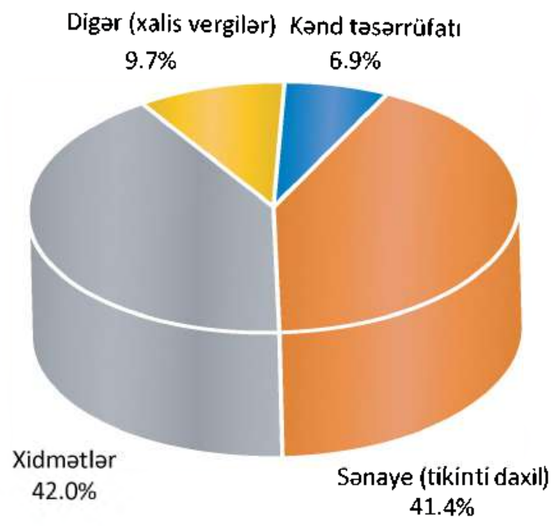

AZƏRBAYCANDA İQTİSADİ FƏALİYYƏT NÖVLƏRİNİN ÜDM-də PAYI (2020)	ÜDM-də payı (%)
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	6.9
Mədənçıxarma sənayesi	26.7
Emal sənayesi	5.8
Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı	1.1
Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı	0.2
Tikinti	7.7
Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri	11.5
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	7.1
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	1.1
İnformasiya və rabitə	2.0
Maliyyə və sığorta fəaliyyəti	2.3
Daşınmaz əmlakla əlaqədar fəaliyyətlər	3.4
Peşə, elmi və texniki fəaliyyət	1.8
İnzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi	0.7
Dövlət idarəetməsi və müdafiə, sosial təminat	4.0
Təhsil	3.5
Əhaliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsi	2.5
İstirahət, əyləncə və incəsənət sahəsində fəaliyyət	0.8
Digər sahələrdə xidmətlərin göstərilməsi	1.2
Digər	9.7

7.2. İqtisadi sektorlar

7.2.1. Kənd təsərrüfatı

AZƏRBAYCANDA KƏND TƏSƏRRÜFATININ İQTİSADİYYATDAKI YERİ

İllər	ÜDM-də kənd təsərrüfatının payı (%)	Kənd əhalisinin ümumi əhali sayına nisbəti (%)
1991	30.4	46.5
1995	25.3	47.7
2000	16.0	48.6
2005	9.1	47.6
2010	5.5	46.5
2015	6.1	45.2
2020	6.9	43.6

AZƏRBAYCANDA KƏND TƏSƏRRÜFATI İSTEHSALI VƏ STRUKTURU, milyon manat

İllər	Ümumi istehsal	Bitkiçilik məhsulları	Heyvandarlıq məhsulları	Adambaşına kənd təsərrüfatı istehsalı, manat
1991	0.198	0.125	0.073	0.01
1995	726.8	418.1	308.7	96
2000	1112.4	617.7	494.7	140
2005	1844.8	988.2	856.6	220
2010	3877.7	1999.2	1878.5	434
2015	5635.3	2761.1	2874.2	591
2016	5632.4	2577.2	3055.2	584
2017	6580.0	3019.0	3561.0	676
2018	7010.0	3186.0	3824.0	714
2019	7836.7	3751.2	4085.5	791
2020	8428.9	4028.4	4400.5	845

AZƏRBAYCANDA ƏKİN SAHƏLƏRİ, min ha

İllər	Ümumi əkin sahəsi	Dənli və dənli paxlalı bitkilərin əkin sahəsi	Texniki bitkilərin əkin sahəsi	Tərəvəzin əkin sahəsi	Bostan bitkilərinin əkin sahəsi	Meyvə və giləmeyvənin əkin sahəsi	Yem bitkilərinin əkin sahəsi
1995	1207.9	609.4	227.0	27.6	5.8	117.8	322.1
2000	1041.5	648.2	118.2	56.8	26.8	83.1	139.0
2005	1327.9	802.3	132.0	78.9	30.1	93.0	213.9
2010	1583.9	968.0	52.6	81.1	31.9	127.7	384.5
2015	1585.4	952.1	38.7	77.2	27.8	144.1	428.6
2016	1628.3	997.5	73.6	73.9	26.4	171.8	394.1
2017	1665.7	977.2	180.9	69.3	23.4	186.4	356.1
2018	1738.0	1083.1	159.0	69.5	20.9	199.7	346.2
2019	1717.1	1072.3	130.2	69.4	21.4	210.4	366.9
2020	1630.9	989.1	122.0	66.6	20.0	213.8	376.2

Azərbaycanda əkin sahəsinin strukturu, 2020

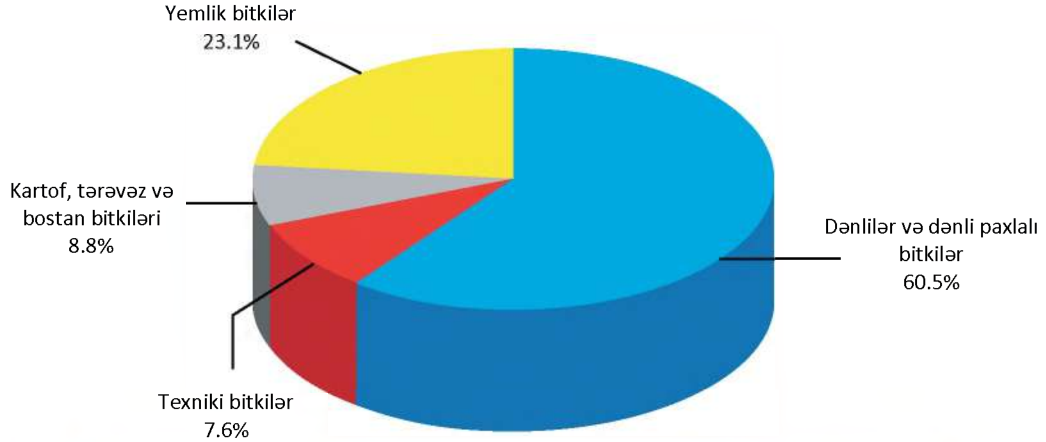

AZƏRBAYCANDA BİTKİÇİLİK MƏHSULLARININ İSTEHSALI, min ton

İllər	Dənlilər və dənli paxlalı bitkilər	Pambıq	Tütün	Şəkər çuğunduru	Dən üçün günəbaxan	Kartof	Tərəvəz	Bostan məhsulları
1991	1346.4	539.7	57.3	-	0.5	179.9	805.3	61.9
1995	921.4	274.1	11.7	28.1	0.7	155.5	424.1	41.9
2000	1540.2	91.5	17.3	46.7	3.7	469.0	780.8	261.0
2005	2126.7	196.6	7.1	36.6	16.1	1083.1	1127.3	363.8
2010	2000.5	38.2	3.2	251.9	15.5	953.7	1189.5	433.6
2015	2999.4	35.2	3.5	184.3	18.4	839.8	1275.3	484.5
2016	3065.1	89.4	3.6	312.6	16.7	902.4	1270.6	464.8
2017	2928.8	207.5	5.3	410.1	29.8	913.9	1405.6	438.1
2018	3309.2	233.6	6.3	277.2	23.6	898.9	1521.9	401.9
2019	3538.5	295.3	6.0	218.5	33.7	1004.2	1714.7	447.6
2020	3257.1	336.8	6.9	233.8	23.9	1037.6	1738.9	448.1

AZƏRBAYCANDA BİTKİLƏRİN MƏHSULDARLIĞI, sent / ha

İllər	Dənlilər və dənli paxlalı bitkilər	Pambıq	Tütün	Şəkər çuğunduru	Dən üçün günəbaxan	Kartof	Tərəvəz	Bostan məhsulları
1991	20.7	22.0	35.6	-	5.4	81	189	70
1995	15.1	13.0	14.6	55	2.3	97	157	73
2000	23.8	9.1	22.2	210	9.6	84	133	98
2005	26.5	17.5	25.7	132	14.8	149	140	121
2010	20.7	12.7	24.0	304	17.4	145	142	137
2015	31.5	18.8	25.4	380	17.7	136	158	174
2016	30.6	17.3	15.2	490	20.8	140	159	176
2017	29.8	15.3	16.6	316	20.1	150	155	187
2018	30.0	17.6	19.0	350	20.6	149	162	191
2019	32.1	29.5	19.3	328	21.6	169	176	209
2020	31.8	33.6	22.1	512	22.4	174	188	224

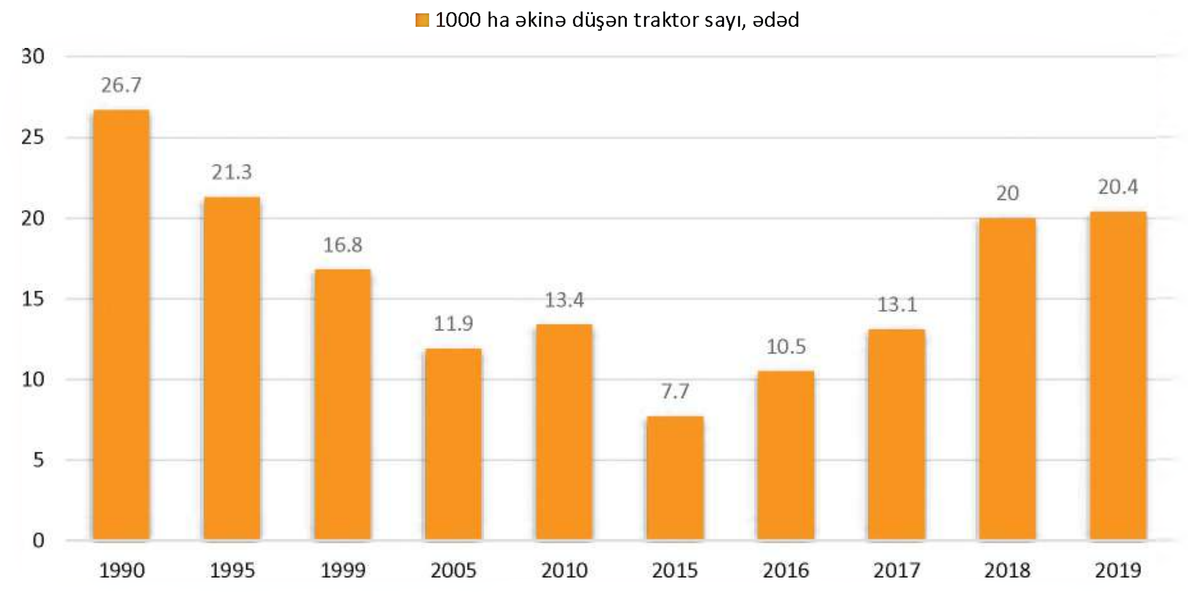

AZƏRBAYCANDA HEYVANLARIN, QUŞLARIN VƏ ARI AİLƏLƏRİNİN SAYI, 1 yanvar tarixinə

İllər	İribuynuzlu mal-qara, min baş	Qoyun və keçilər, min baş	Quşlar, min baş	Arı ailələri, min vahid
1991	1831.6	5418.7	29050.8	73.8
1995	1632.8	4557.6	14417.8	53.5
2000	1961.4	5773.8	14711.1	54.0
2005	2315.8	7488.8	18253.3	95.7
2010	2582.4	8331.2	22041.6	164.0
2015	2697.5	8645.4	28851.7	243.0
2016	2708.3	8677.1	27559.4	251.2
2017	2698.5	8614.8	28009.5	260.1
2018	2673.0	8454.3	30473.4	271.7
2019	2658.8	8304.1	30498.4	501.0
2020	2646.6	8189.2	32230.2	542.8
2021	2650.7	8089.7	30175.8	596.7

AZƏRBAYCANDA MEŞƏÇİLİK, BALIQÇILIQ VƏ OVÇULUQ ÜZRƏ İSTEHSAL, min manat

İllər	Meşəçilik	Balıqçılıq	Ovçuluq
2000	559.6	11410.6	-
2005	3679.6	19155.1	69.4
2010	8770.3	81567.0	124.7
2015	11401.8	190133.6	129.0
2016	12040.8	229851.6	130.0
2017	12659.3	260822.3	133.0
2018	12624.0	251849.2	139.9
2019	10793.0	251705.2	170.9
2020	11702.0	263846.6	171.8

Mənbə: https://data.worldbank.org/ ; https://www.stat.gov.az/

7.2.2. Sənaye

AZƏRBAYCANDA SƏNAYENİN İQTİSADİYYATDAKI YERİ

İllər	ÜDM-də sənayenin (tikinti daxil) payı (%)	Sənayenin (tikinti daxil) məşğulluqdakı payı (%)
1991	29.6	13.7
1995	30.9	11.6
2000	42.5	10.8
2005	58.7	12.0
2010	59.9	13.7
2015	44.8	14.0
2020	41.3	14.6

AZƏRBAYCANDA SƏNAYE İSTEHSALI VƏ STRUKTURU, milyon manat

İllər	Ümumi istehsal	Mədənçıxarma sənayesi	Emal sənayesi	Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı	Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı
1991	0.5	0.03	0.4	0.02	0.01
1995	1771.2	346.5	1051.6	340.6	32.5
2000	3639.0	1625.8	1550.7	411.7	51.4
2005	9308.8	5672.7	3073.1	480.8	82.2
2010	27978.2	20862.5	5735.7	1225.5	154.5
2015	26369.4	16362.3	7880.4	1887.2	239.5
2016	32300.2	21191.9	8899.5	1937.8	271.0
2017	39892.5	28033.5	9723.5	1839.8	295.7
2018	47677.0	34931.5	10465.4	1961.2	318.9
2019	46999.2	32857.5	11793.8	2011.6	336.3
2020	37059.8	22727.5	12039.1	1974.5	318.7

Azərbaycanda sənayenin strukturu, 2020

Azərbaycanda sənaye istehsalı indeksləri, əvvəlki ilə nisbətən %-lə

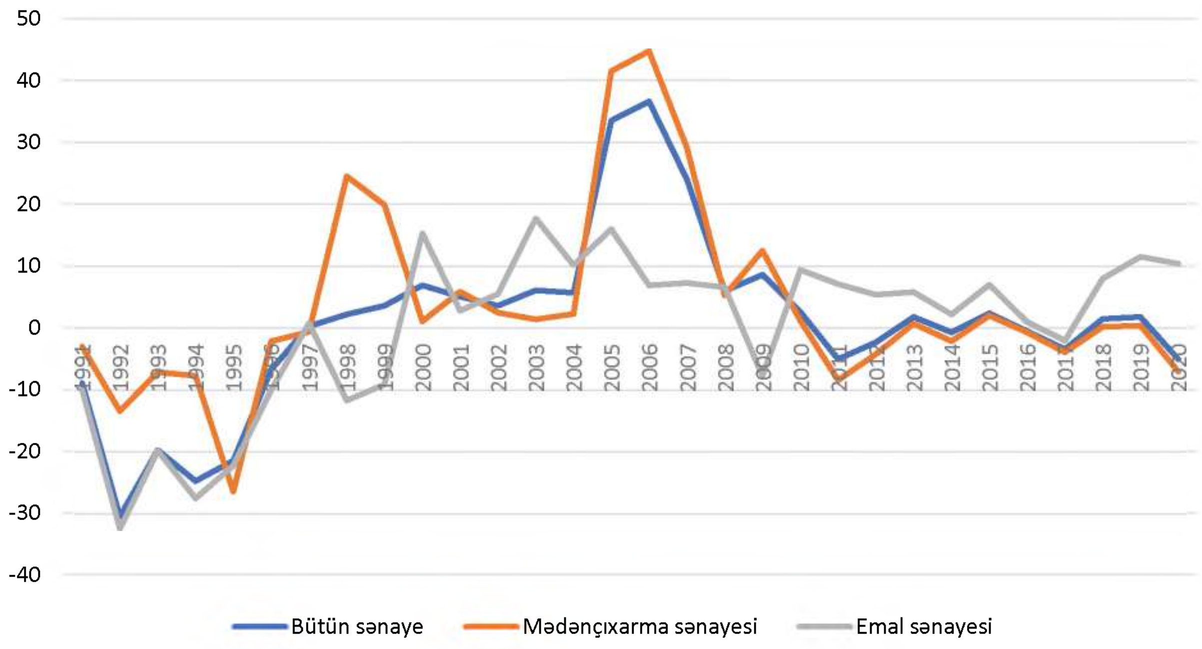

Mənbə: https://data.worldbank.org/ ; https://www.stat.gov.az/

7.2.3. Xidmətlər

AZƏRBAYCANDA XİDMƏTLƏRİN İQTİSADİYYATDAKI YERİ

İllər	ÜDM-də xidmətlərin payı (%)	Xidmətlərin məşğulluqdakı payı (%)
1991	34.2	45.3
1995	37.9	45.0
2000	35.7	48.1
2005	25.0	48.6
2010	28.2	48.0
2015	40.6	49.5
2020	42.5	51.8

AZƏRBAYCANDA PƏRAKƏNDƏ TİCARƏT XİDMƏTİ

İllər	Pərakəndə ticarət dövriyyəsi, milyon manat	Adambaşına düşən pərakəndə ticarət dövriyyəsi, manat
1995	1047.7	138.5
2000	2101.5	264.2
2005	4548.2	542.7
2010	13261.7	1484.4
2015	25721.1	2699.2
2016	30190.3	3132.5
2017	35268.1	3623.2
2018	37090.0	3777.1
2019	39391.7	3977.2
2020	40166.5	4027.5

AZƏRBAYCANDA RABİTƏ VƏ NƏQLİYYAT XİDMƏTİ

İllər	İnformasiya və rabitə xidmətlərinin həcmi, min manat	Nəqliyyat sektorunda yükdaşımaların həcmi, min ton
1995	22812.0	42020.0
2000	150500.0	80180.0
2005	480812.0	128328.0
2010	1179641.0	196452.0
2015	1641222.0	222373.0
2016	1623426.0	222461.0
2017	1731752.0	226419.0
2018	1903276.0	230144.0
2019	2229982.0	235288.0
2020	2247905.0	188629.0

AZƏRBAYCANDA NƏQLİYYAT NÖVLƏRİ ÜZRƏ YÜKDAŞIMA HƏCMİ, min ton

İllər	Dəmir yolu	Dəniz	Hava	Boru kəməri	Avtomobil
1991	73021	15635	17	28606	136997
1995	9038	5713	29	13238	14002
2000	15876	8779	37	15054	40434
2005	26522	13680	74	18534	69518
2010	22349	11714	40	62458	99891
2015	17090	6626	129	60923	137605
2016	15479	5807	160	59556	141459
2017	14558	8344	173	58490	144854
2018	13954	8236	208	58402	149344
2019	15222	5969	183	58596	155318
2020	14631	5982	458	56,040	111518

AZƏRBAYCANDA İAŞƏ XİDMƏTİ

İllər	İaşə dövriyyəsi, milyon manat	İaşə dövriyyəsinin fiziki həcm indeksi, əvvəlki ilə nisbətən (faiz)
1995	11.0	76.0
2000	18.4	106.7
2005	74.0	126.1
2010	417.8	116.3
2015	1111.2	114.0
2016	1215.4	100.1
2017	1401.8	103.4
2018	1533.3	106.8
2019	1655.2	106.7
2020	759.6	45.4

AZƏRBAYCANDA ƏHALİYƏ ÖDƏNİŞLİ XİDMƏTLƏR

İllər	Əhaliyə göstərilən ödənişli xidmətlərin dəyəri, min manat	Əhalinin hər nəfərinə düşən ödənişli xidmətlərin həcmi, manat	Əhaliyə göstərilən məişət xidmətlərinin həcmi, min manat	Əhalinin hər nəfərinə düşən məişət xidmətinin həcmi, manat
1995	167464.6	22.1	29490.0	3.9
2000	477185.3	60.2	119407.4	15.1
2005	960732.4	114.6	210400.4	25.1
2010	4724490.0	528.8	610675.1	68.4
2015	7462765.2	783.1	863114.6	90.6
2016	7809755.9	810.3	896486.8	92.4
2017	8636035.8	887.2	959087.4	98.5
2018	9131758.6	929.9	991319.0	101.0
2019	9607258.7	970.0	1021799.3	103.2
2020	6998374.3	701.7	756064.7	75.8

AZƏRBAYCANDA TURİZM XİDMƏTİ

İllər	Satılmış turizm yollayışlarının sayı, ədəd	Satılmış turizm yollayışlarının dəyəri, min manat
2001	2172.0	400.0
2005	16444.0	3253.3
2010	34121.0	25848.7
2015	44615.0	33474.7
2016	36978.0	33466.5
2017	44066.0	54612.2
2018	49992.0	66570.7
2019	63885.0	78132.2
2020	5342.0	4988.4

Mənbə: https://data.worldbank.org/ ; https://www.stat.gov.az/

7.3. İstehsal faktorları üzrə gəlirlər

İSTEHSAL FAKTORLARI VƏ GƏLİRLƏR	
İstehsal faktoru	**Gəlir növü**
Əmək	Əmək haqqı
Kapital	Faiz
Təbii resurslar	Renta
Sahibkarlıq qabiliyyəti	Mənfəət

ÜDM-nin gəlirlər üzrə strukturu, 2018

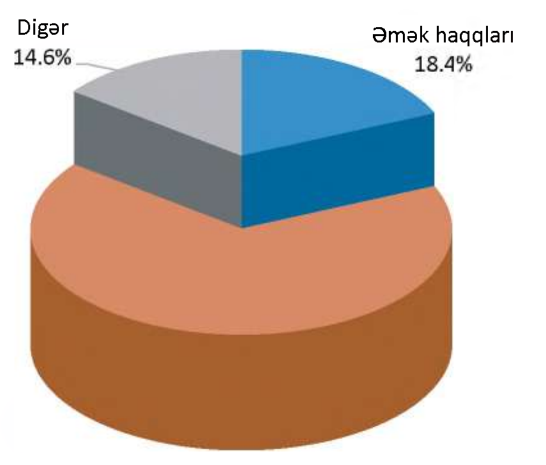

ÜDM-nin gəlirlər üzrə strukturu, 2019

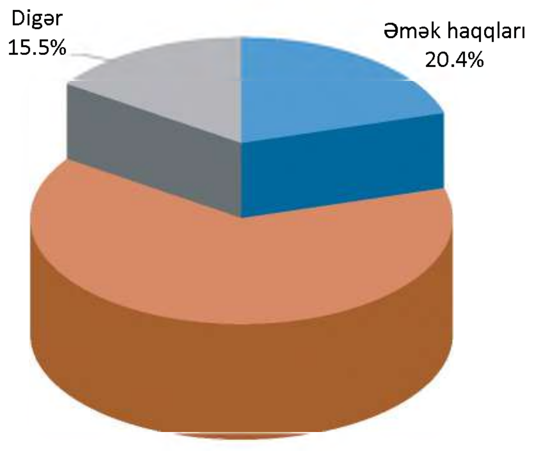

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

7.4. ÜDM-nin xərc strukturu

AZƏRBAYCANDA ÜMUMİ DAXİLİ MƏHSULUN İSTİFADƏSİ, ÜDM-də faizlə

İllər	Dövlətin istehlak xərcləri	Ev təsərrüfat-larının istehlak xərcləri	İnvestisiya xərcləri	Ehtiyatda dəyişmə	İxrac	İdxal	Statistik fərq
1993	14.3	81.5	20.7	1.0	57.6	-76.1	1,0
1994	15.2	84.7	26.3	-10.9	63.9	-79.1	0,0
1995	8.3	88.8	15.7	8.1	32.5	-53.4	0.0
1996	7.7	92.0	29.1	-0.1	24.9	-55.9	2.3
1997	6.4	80.7	37.0	-2.8	29.0	-53.0	2.7
1998	7.5	87.6	35.5	-2.1	22.7	-54.5	3.3
1999	7.4	84.0	28.5	-2.0	28.0	-41.9	-4.0
2000	5.9	73.6	23.1	-2.4	40.2	-38.4	-2.0
2001	5.5	69.6	22.9	-2.2	41.5	-37.3	0.0
2002	6.8	68.5	34.1	0.5	42.7	-50.0	-2.6
2003	6.3	66.0	52.9	0.3	42.0	-65.5	-2.0
2004	6.4	62.3	57.7	0.3	48.8	-72.7	-2.8
2005	5.2	47.4	41.3	0.2	62.9	-52.9	-4.1
2006	4.6	41.0	29.7	0.2	66.5	-38.8	-3.2
2007	5.5	37.6	21.4	0.1	68.1	-28.5	-4.2
2008	5.1	36.8	18.6	0.1	65.8	-23.5	-2.9
2009	6.7	47.2	18.8	0.1	51.6	-23.1	-1.3
2010	6.7	43.5	18.2	-0.1	54.3	-20.7	-1.9
2011	6.3	41.1	20.2	0.1	56.4	-24.1	0.0
2012	6.3	43.7	22.4	-0.1	53.0	-25.3	0.0
2013	6.3	45.9	25.8	-0.1	48.4	-26.3	0.0
2014	6.6	49.7	27.4	0.1	43.3	-26.2	-0.9
2015	7.7	61.4	27.8	0.1	37.8	-34.8	0.0
2016	7.8	63.7	25.0	0.7	46.5	-43.7	0.0
2017	6.7	62.2	23.8	0.6	48.6	-41.9	0.0
2018	6.1	58.5	20.7	-0.6	54.1	-37.6	-1.2
2019	6.8	61.8	21.1	-0.8	49.1	-36.8	-1.2
2020	9.0	67.5	23.5	0.8	35.7	-36.5	0.0

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

8. MONETAR STRUKTUR

8.1. Azərbaycan manatı

8.1.1. Metal və kağız manatlar

8.1.2. Manatın alıcılıq qabiliyyəti

Azərbaycanda istehlak qiymətləri indeksi, %

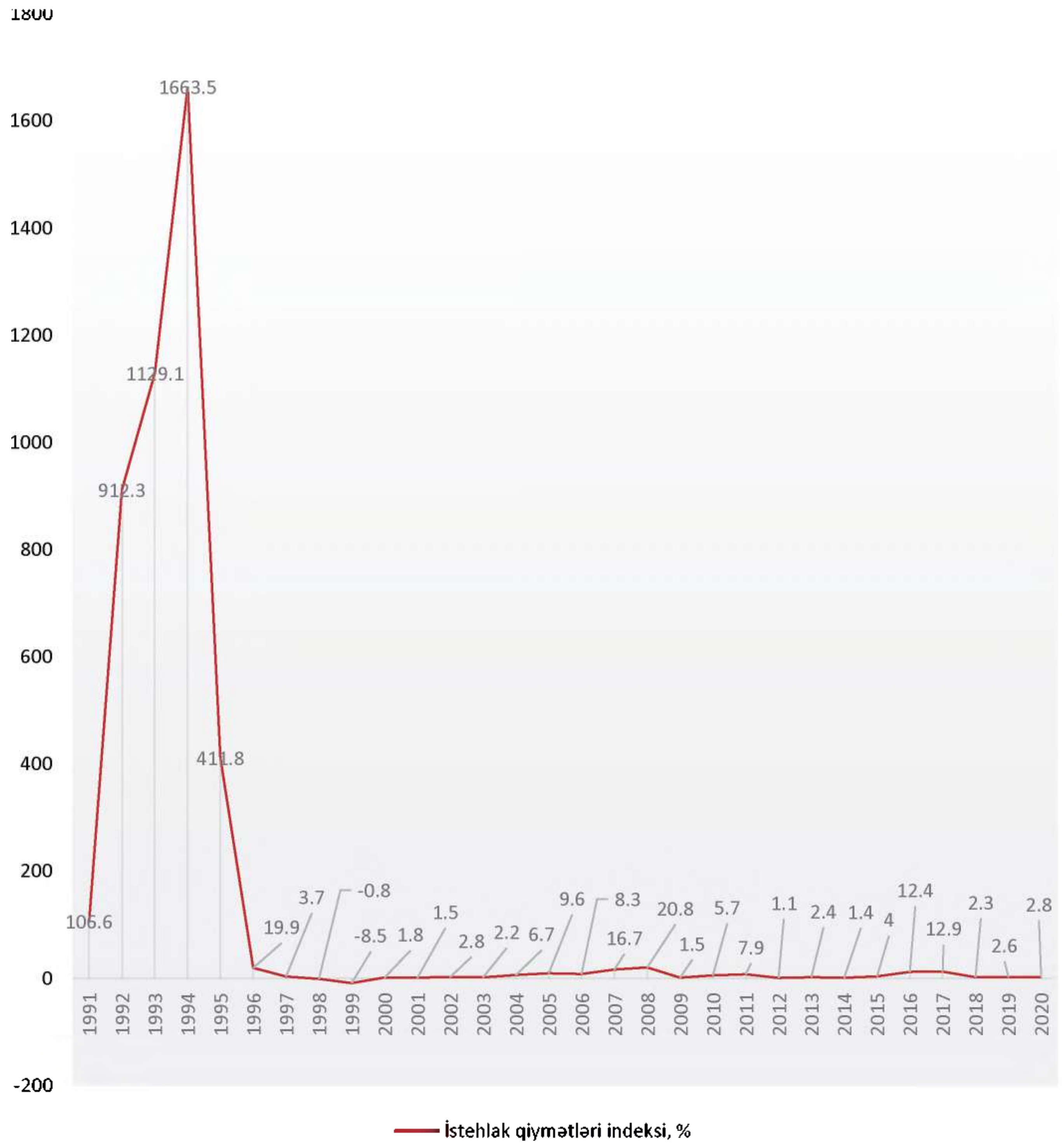

Mənbə: https://www.cbar.az/

Azərbaycanda ÜDM-nin nominal və alıcılıq qabiliyyəti pariteti ilə müqayisəsi

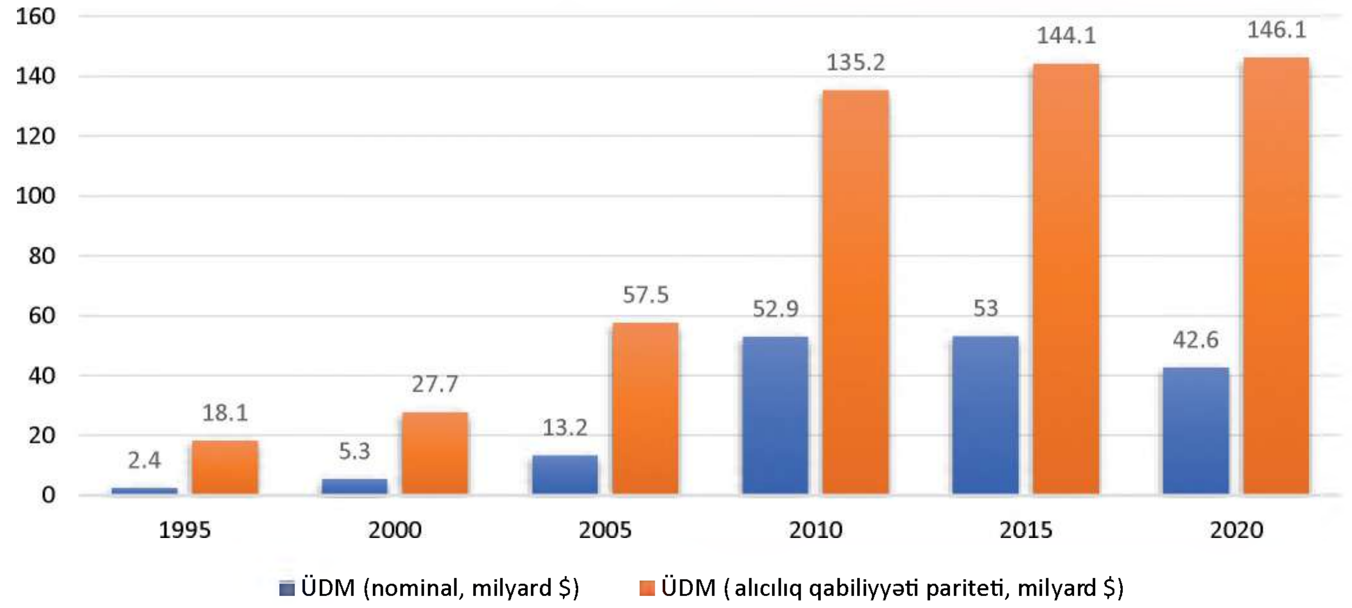

Azərbaycanda adambaşına ÜDM-nin nominal və alıcılıq qabiliyyəti pariteti ilə müqayisəsi

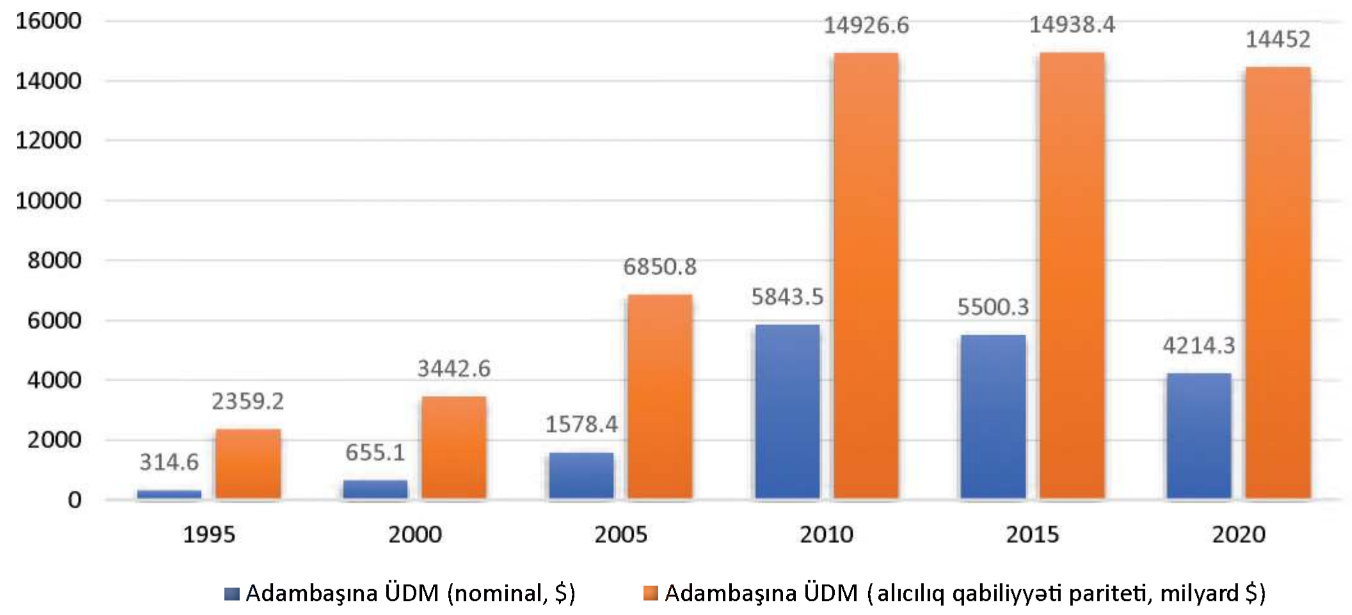

Mənbə: https://data.worldbank.org/

8.1.3. Azərbaycanda valyuta kursu rejimi və manatın xarici dəyəri

Valyuta kursu rejimləri və Azərbaycan

Dolların manatla kursu və ya manatın xarici dəyəri

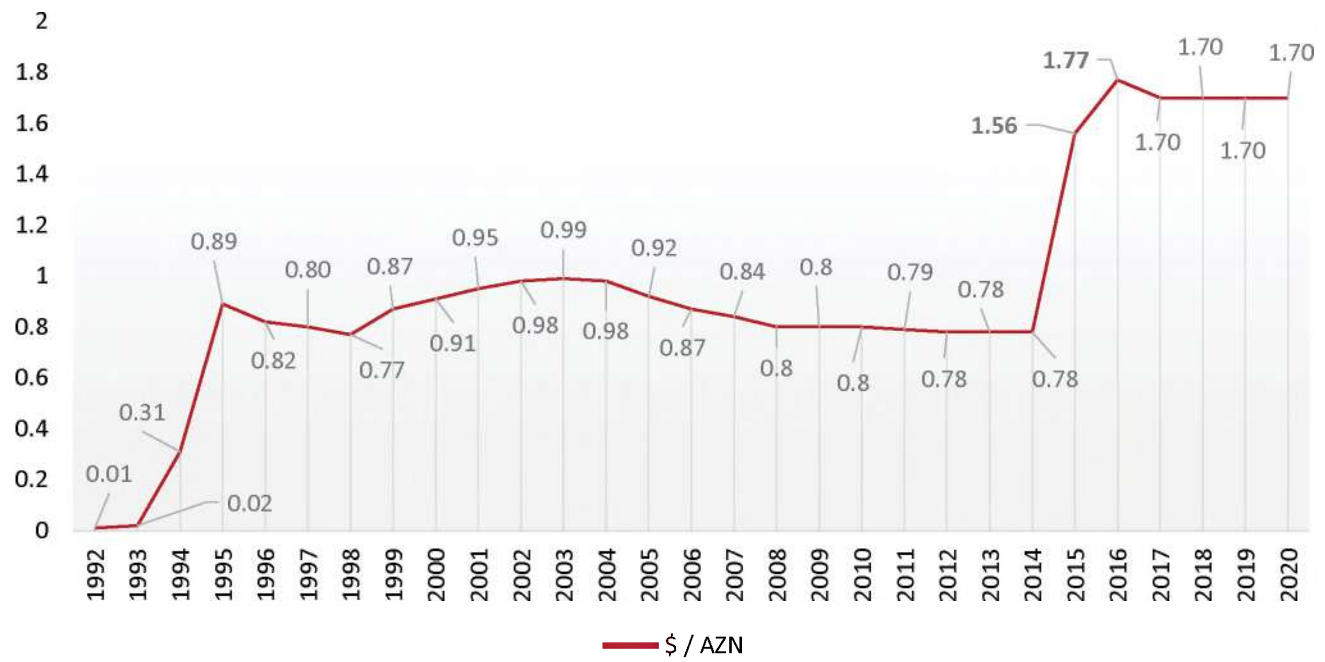

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

8.2. Monetar parametrlər

8.2.1. Emissiya

M0 = (dövriyyədəki banknotlar + metal pullar) – bankların kassalarındakı nağd pul

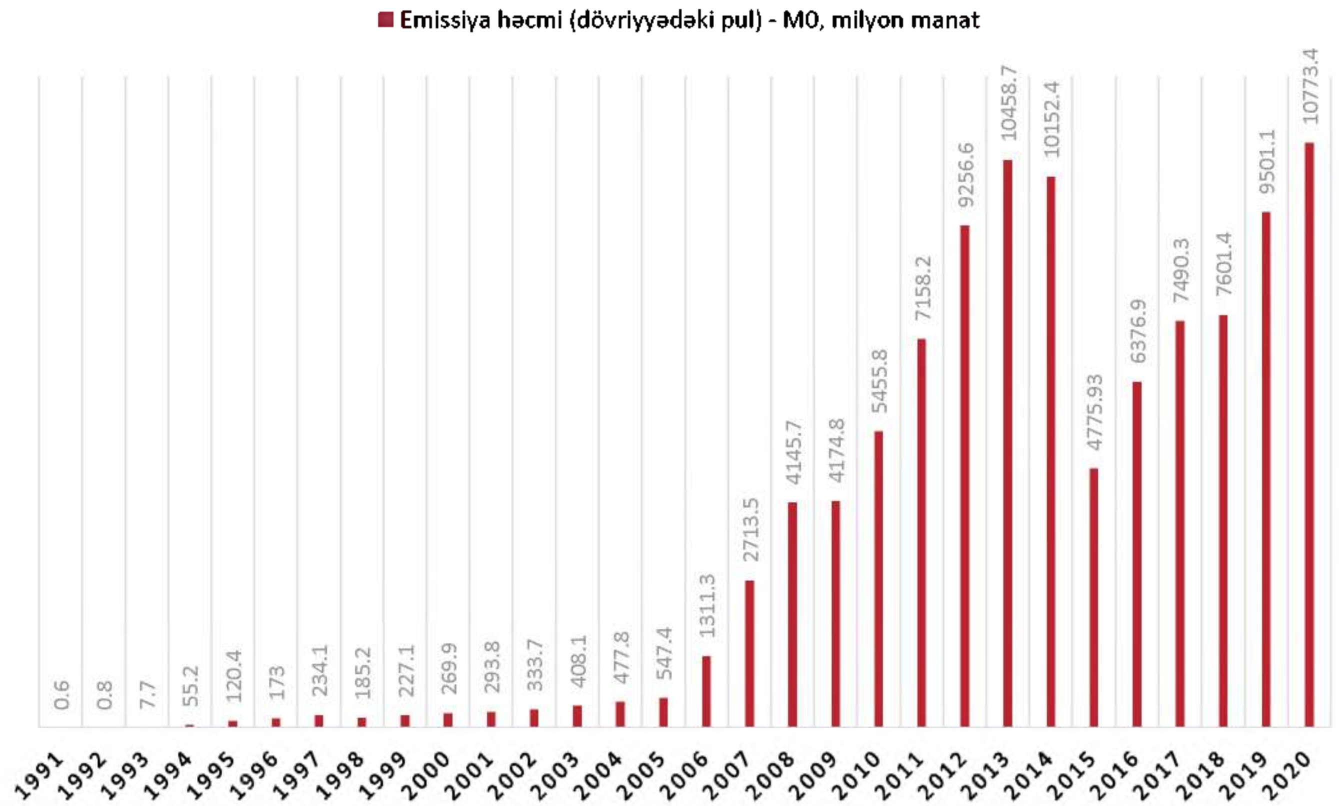

Mənbə: https://www.cbar.az/

8.2.2. Pul təklifi

Dar mənada pul təklifi = M0

Geniş mənada pul təklifi = M3 = M1 (M0+tələb edilənədək depozitlər) + M2 (M1+müddətli depozitlər) + SDV-də (sərbəst dönərli valyutada) depozitlər

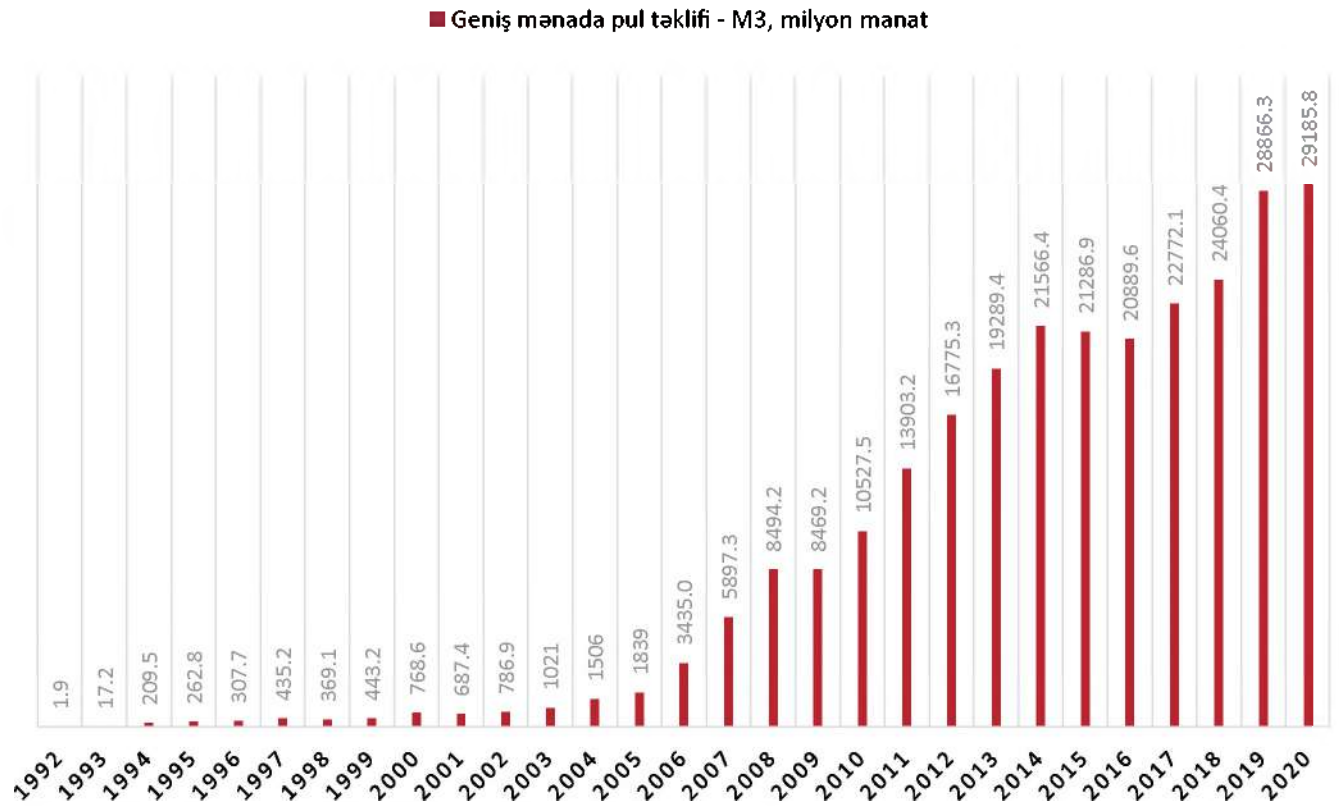

Mənbə: https://www.cbar.az/ ; https://data.worldbank.org/

8.2.3. Pulun dövretmə sürəti

V (pulun dövretmə sürəti) = ÜDM / M2 (pul təklifi)

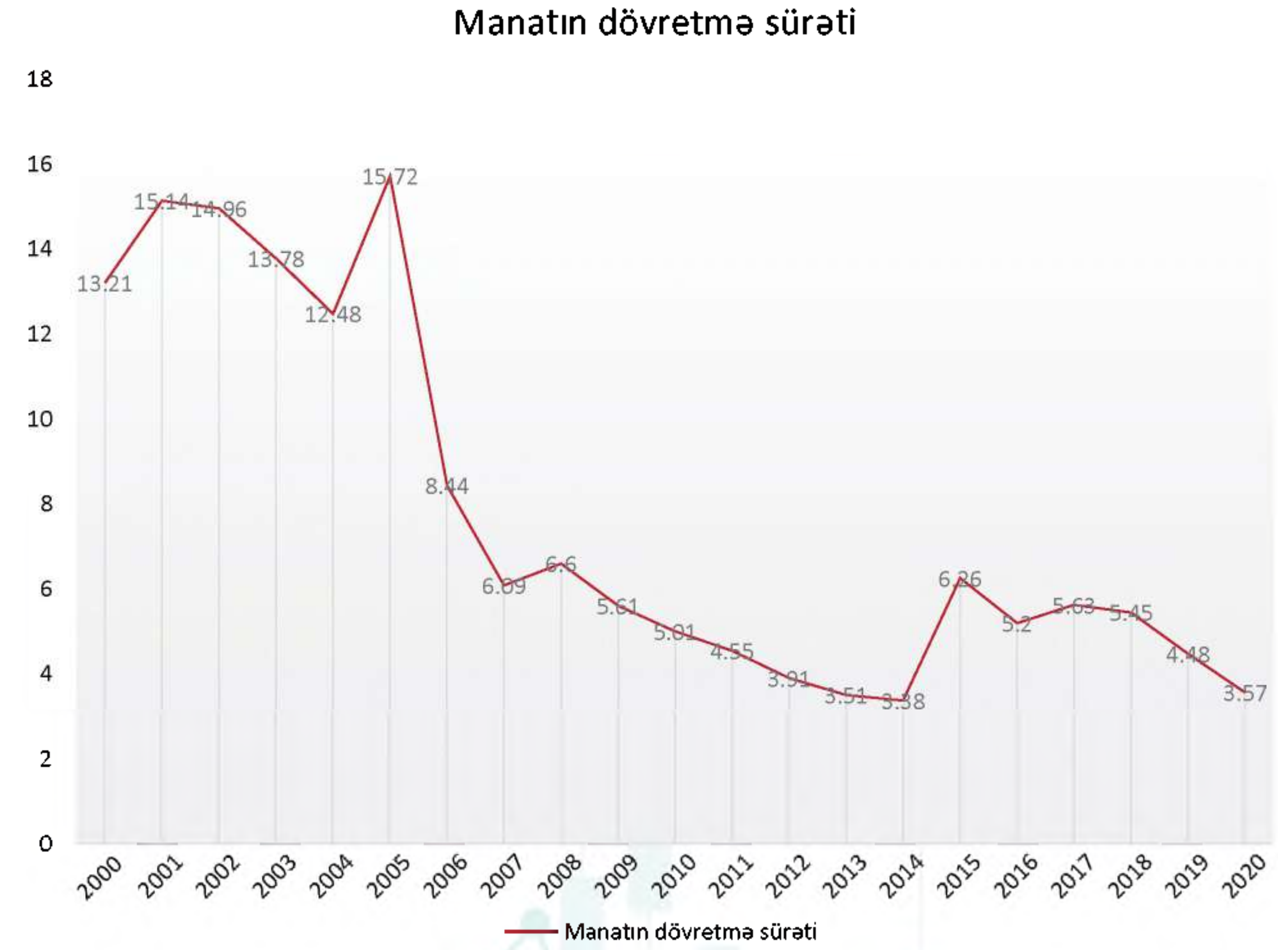

Mənbə: https://www.cbar.az/

9. DÖVLƏT SEKTORU

9.1. Dövlət sektorunun strukturu

9.1.1. Hökumət qurumları

Mərkəzi idarəetmə qurumları

- Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Administrasiyası
- Məhkəmə və prokurorluq orqanları
- Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi
- Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti
- Nazirliklər
  - Daxili İşlər Nazirliyi
  - Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
  - Energetika Nazirliyi
  - Ədliyyə Nazirliyi
  - Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi
  - Fövqəladə Hallar Nazirliyi
  - Gənclər və İdman Nazirliyi
  - Xarici İşlər Nazirliyi
  - İqtisadiyyat Nazirliyi
  - Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi
  - Maliyyə Nazirliyi
  - Mədəniyyət Nazirliyi
  - Müdafiə Nazirliyi
  - Müdafiə Sənayesi Nazirliyi
  - Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi
  - Səhiyyə Nazirliyi
  - Təhsil Nazirliyi

Yerli idarəetmə qurumları

- Yerli icra hakimiyyəti orqanları
- Bələdiyyələr

Dövlət komitələri

- Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi
- Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi
- Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi
- Dövlət Gömrük Komitəsi
- Dövlət Statistika Komitəsi
- Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi
- Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi

Dövlət xidmətləri

- Dövlət Miqrasiya Xidməti
- Dövlət Sərhəd Xidməti
- Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti
- Xarici Kəşfiyyat Xidməti
- Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi
- Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidməti

Dövlət agentlikləri

- Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi
- Dövlət Turizm Agentliyi

9.1.2. Dövlət şirkətləri

Başlıca dövlət maliyyə şirkətləri

- Azərbaycan Beynəlxalq Bankı
- Azərsığorta şirkəti
- Azər-Türk Bank
- Aqrarkredit

Başlıca dövlət qeyri-maliyyə şirkətləri

- Azərbaycan Televiziya və Radio Verlişləri
- Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (SOCAR)
- Azərenerji
- Azərişıq
- AzərGold
- Azərxalça
- Azərbaycan Dəmir Yolları
- Azərbaycan Hava Yolları
- Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı
- Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi
- Bakı Metropoliteni
- Baku Bus
- Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı
- Azərsu
- Azəristiliktəchizat
- Təmiz Şəhər

9.1.3. Digər dövlət qurumları

Büdcədənkənar fondlar

- Azərbaycan Dövlət Neft Fondu
- Azərbaycan Dövlət Sosial Müdafiə Fondu

Başlıca publik hüquqi şəxslər

- Azərbaycan İnvestisiya Holdinqi
- Azərbaycan Respublikası Gənclər Fondu
- Azərbaycan Respublikası Dövlət İmtahan Mərkəzi
- Azərbaycan Respublikası Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi
- Azərbaycan Respublikasının Dövlət Reklam Agentliyi
- Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyi
- Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi (Azərtac)
- Tibbi Ərazi Bölmələrini İdarəetmə Birliyi (TƏBİB)
- İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi

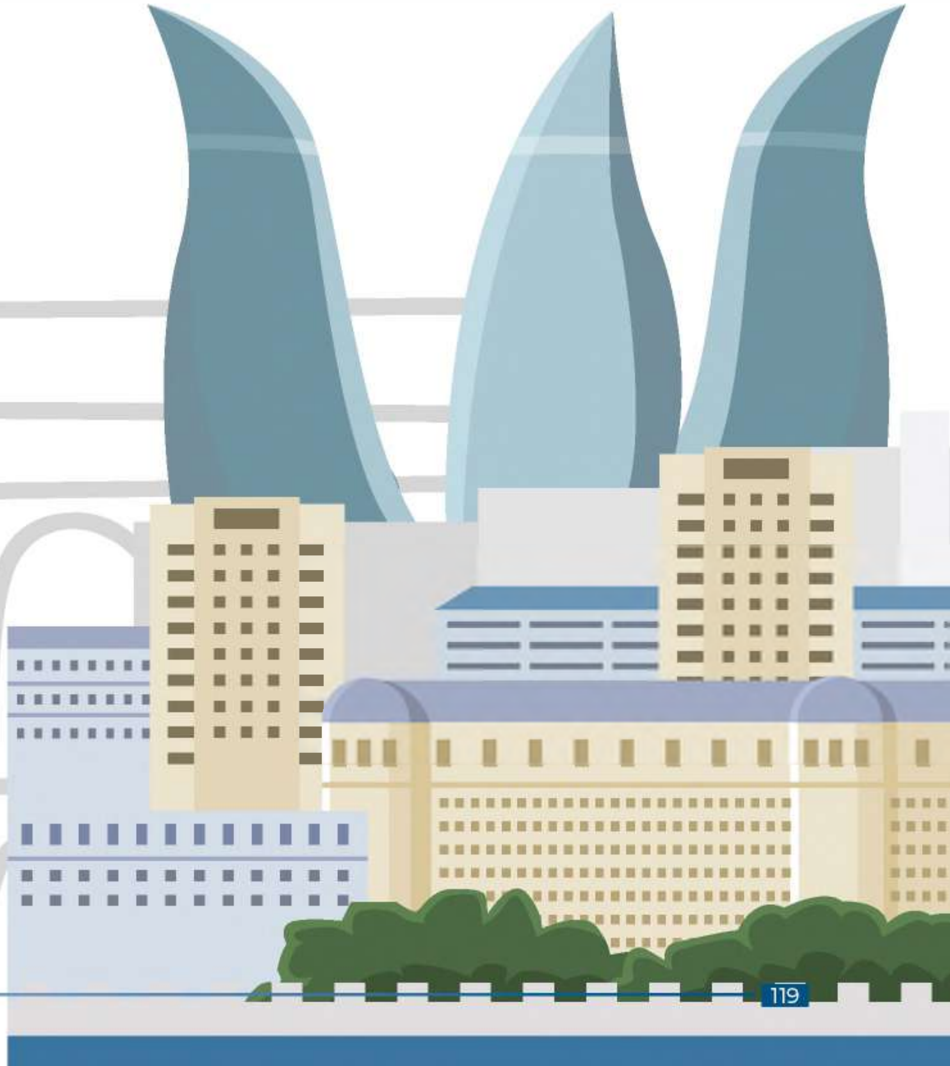

9.2. Dövlət maliyyəsi

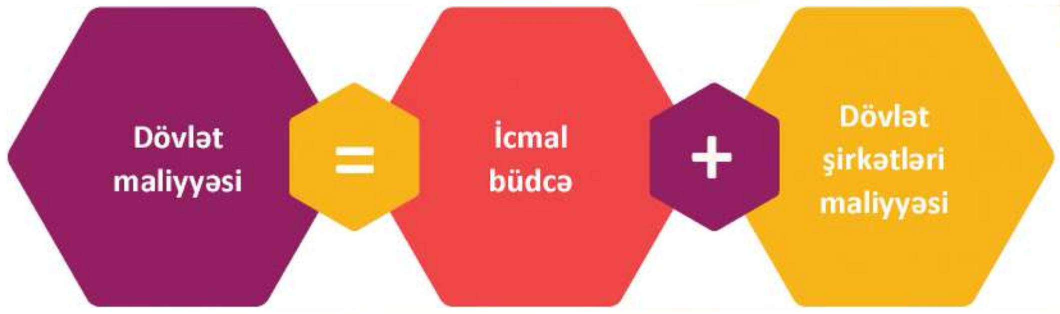

9.2.1. Büdcənin strukturu

DÖVLƏT BÜDCƏSİ					
Gəlirlər		Xərclər		Tarazlıq (Gəlir-Xərc)	
Mərkəzləşidilmiş gəlirlər	Yerli gəlirlər	Mərkəzləşdirilmiş gəlirlər	Yerli gəlirlər	Kəsir (-)	Artıqlıq (+)

2020-ci İLİN DÖVLƏT BÜDCƏSİNİN STRUKTURU		
Gəlirlər	Xərclər	Büdcə kəsirinin maliyyələşmə mənbələri
Fiziki şəxslərin gəlir vergisi	Ümumi dövlət xidmətləri	Özəlləşdirmədən gələn gəlir
Hüquqi şəxslərin mənfəət (gəlir) vergisi	Müdafiə və milli təhlükəsizlik	Daxili və xarici borclanma
Hüquqi şəxslərin torpaq vergisi	Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq	Dövlət büdcəsi vahid xəzinə hesabının qalığı
Hüquqi şəxslərin əmlak vergisi	Təhsil	
Əlavə dəyər vergisi	Səhiyyə	
Sadələşdirilmiş vergi	Sosial müdafiə və sosial təminat	
Aksizlər	Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və bu qəbildən olan digər fəaliyyət	
Yol vergisi	Mənzil və kommunal təsərrüfatı	
Mədən vergisi	Kənd təsərrüfatı	
Gömrük rüsumları	Ətraf mühitin mühafizəsi	
Azərbaycan Respublikasında istehsal edilən və qiymətləri tənzimlənən məhsulların kontrakt (satış) qiyməti ilə (ixrac xərcləri çıxılmaqla) ölkədaxili topdansatış qiyməti arasındakı fərqdən yığımlar	İqtisadi fəaliyyət	
Xarici dövlətlərə verilmiş kreditlər üzrə daxilolmalar	Əsas bölmələrə aid edilməyən xərclər	
Səhmlərində dövlətin payı olan müəssisələrdən alınan dividendlər		
Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar (transfertin yuxarı həddi)		
Dövlət əmlakının icarəyə verilməsindən daxilolmalar		
Dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar		
Dövlət rüsumu		
Büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar		
Sair daxilolmalar		

Mənbə: "Azərbaycan Respublikasının 2020-ci il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 20.11.2019.

9.2.2. Büdcə statistikası

Dövlət büdcəsi xərcləri və kəsirinin ÜDM-də payı

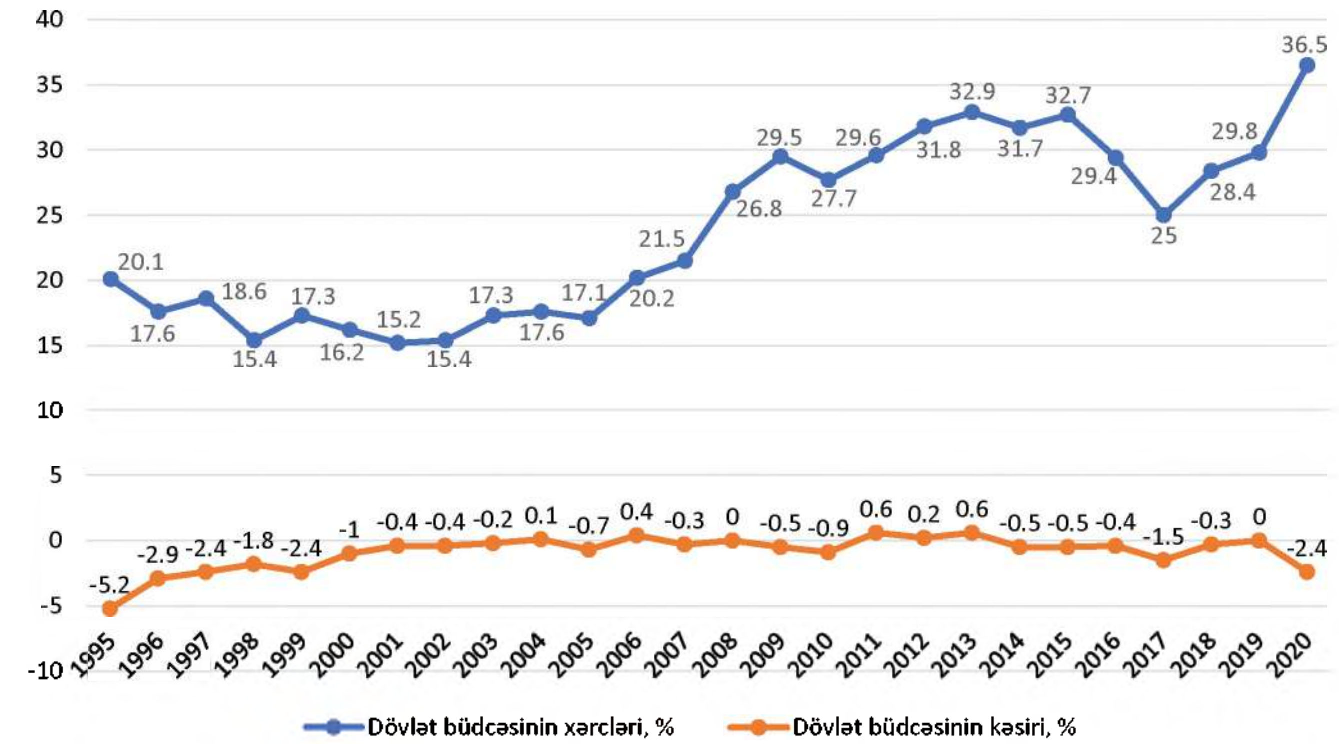

Vergi və qeyri-vergi gəlirlərinin dövlət büdcəsi gəlirlərində payı

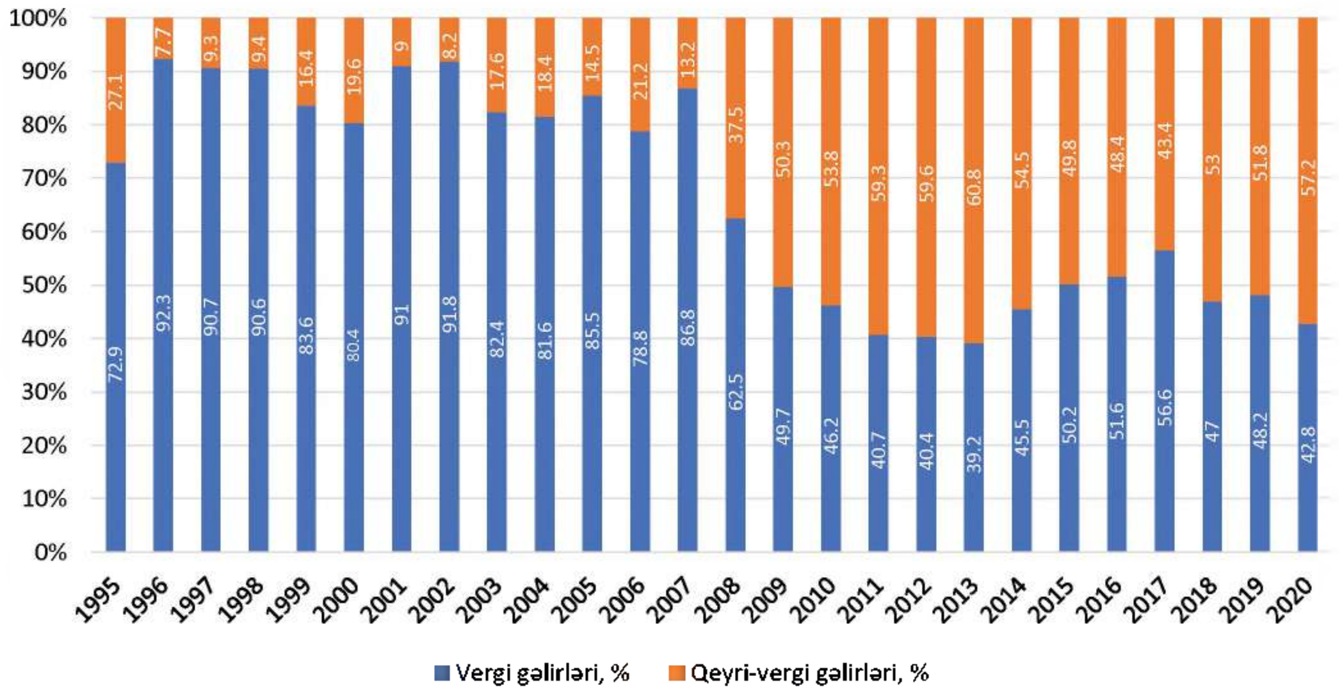

Ədalət Muradov - Elşən Bağırzadə
AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATI •

Neft və qeyri-neft sektorlarının dövlət büdcəsi gəlirlərində payı

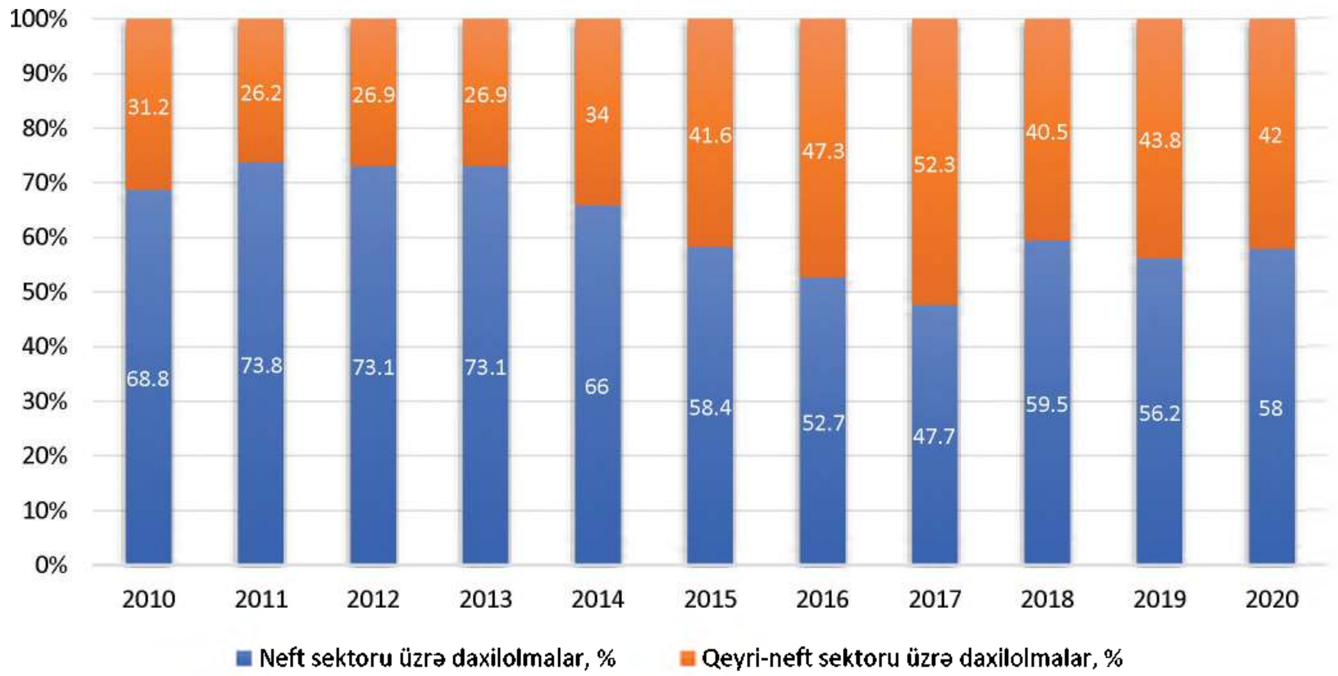

Dövlət büdcəsi gəlirlərinin strukturu, 2020

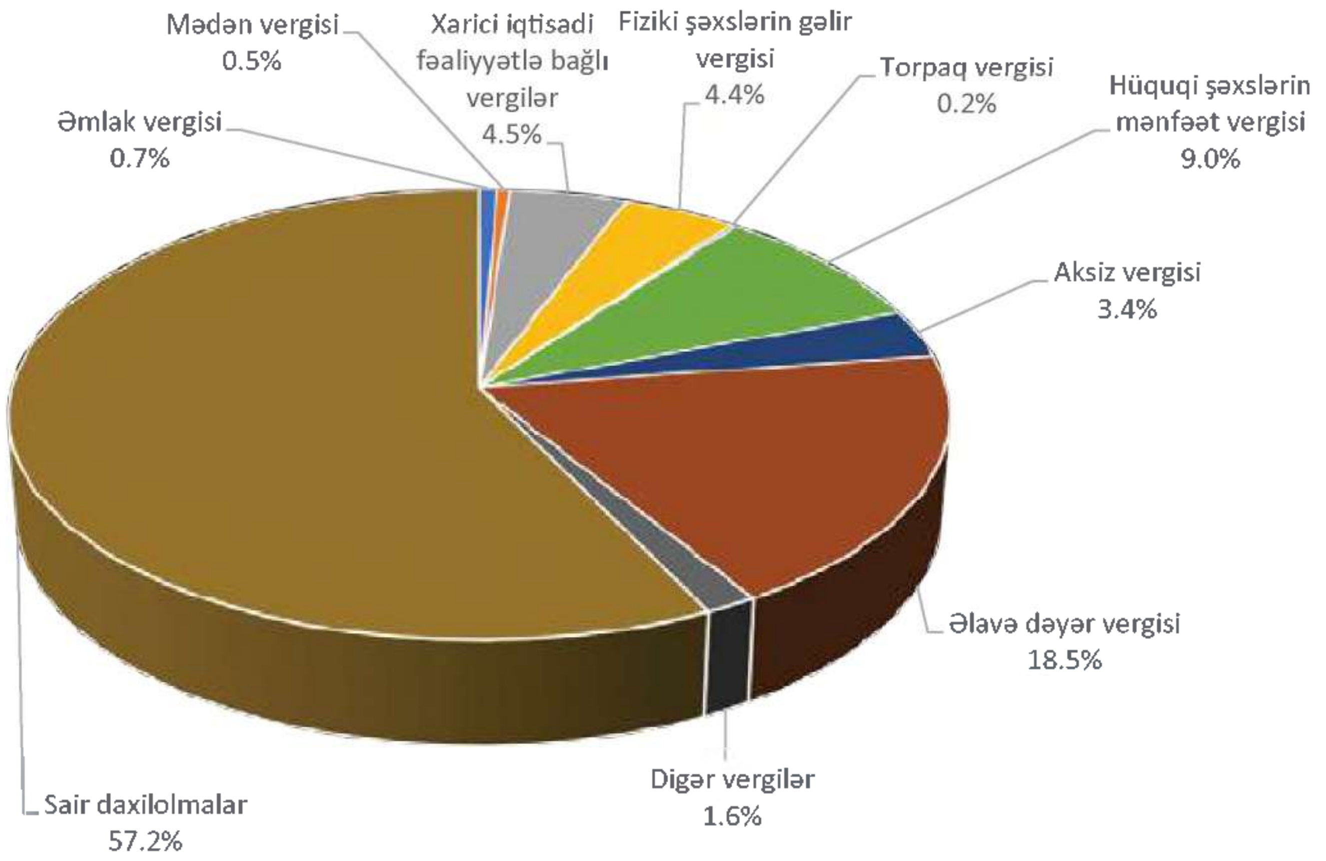

Dövlət büdcəsi xərclərinin strukturu, 2020

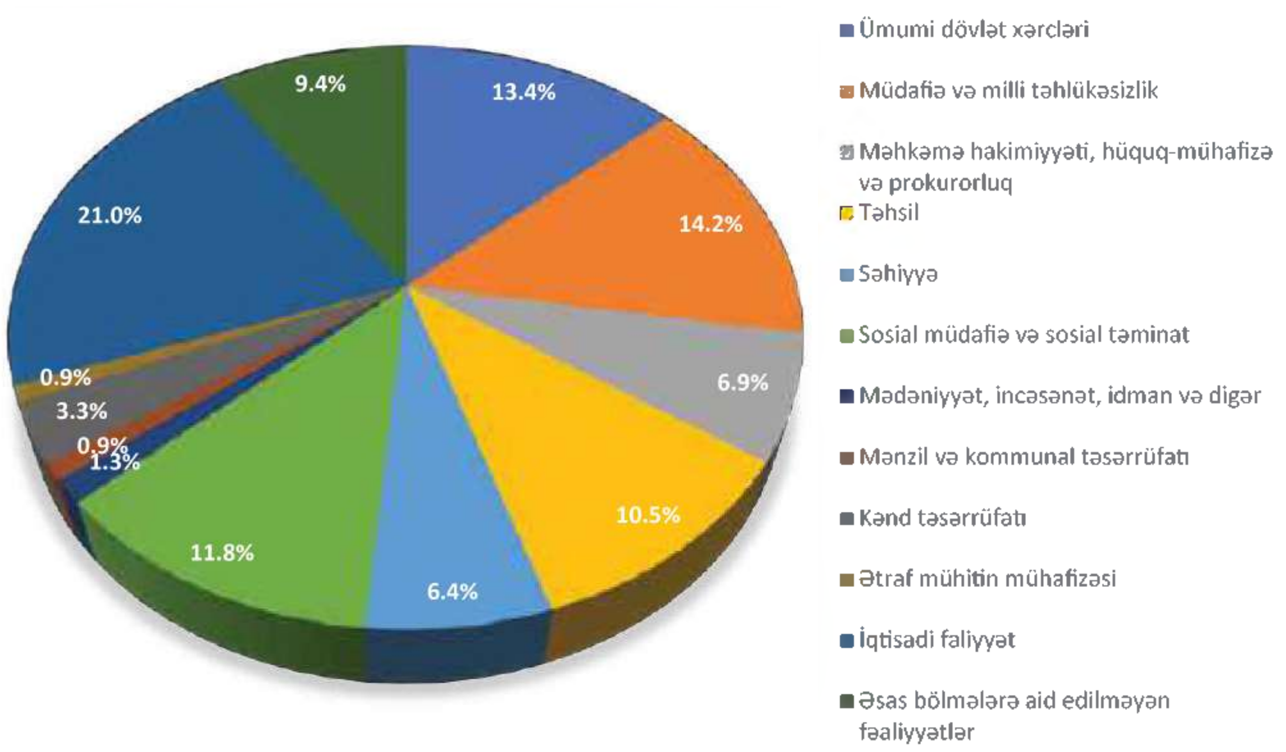

Mənbə: https://www.stat.gov.az

10. ÖZƏL SEKTOR VƏ EV TƏSƏRRÜFATLARI

10.1. Real sektor

2020-Cİ İLDƏ QEYRİ-NEFT İXRACI ÜZRƏ İLK 10 QEYRİ-DÖVLƏT ŞİRKƏTİ		
Reytinq	Şirkət adı	İxrac, milyon $
1	"Azərbaycan İnterneyşnl Mayninq Kompani Limited Şirkəti"nin Azərbaycan Respublikasındakı nümayəndəliyi	118,1
2	"Socar Polymer" MMC	102,1
3	"Land Lojistic" MMC	90,2
4	"MKT İstehsalat Kommersiya" MMC	81,4
5	"Almeyvə" MMC	39,5
6	"Sun Food" MMC	37,7
7	"Global Trade Group" MMC	35,2
8	"Baku Steel Company"	30,0
9	"Aqrovest" MMC	27,1
10	"P-Aqro" MMC	25,8

2020-Cİ İLDƏ QEYRİ-NEFT İXRACI ÜZRƏ İLK 10 DÖVLƏT ŞİRKƏTİ		
Reytinq	Şirkət adı	İxrac, milyon $
1	ARDNŞ-nin "Marketinq və İqtisadi Əməliyyatlar İdarəsi"	149,6
2	"Azergold" QSC	109,7
3	"Azəralüminium" MMC	98,0
4	"Azərenerji" ASC	59,0
5	"Azərpambıq Aqrar Sənaye Kompleksi" MMC	32,5
6	"Azərbaycan Hava Yolları" QSC	8,6
7	"Azərtütün Aqrar Sənaye Kompleksi" MMC	1,4
8	"Azəripək" MMC	1,1
9	"Azərbaycan İstilik Elektrik Stansiyası" MMC	0,8
10	Naxçıvan MR Dövlət Energetika Xidməti	0,7

Mənbə: İİTKM, "İxrac icmalı", Yanvar 2021.

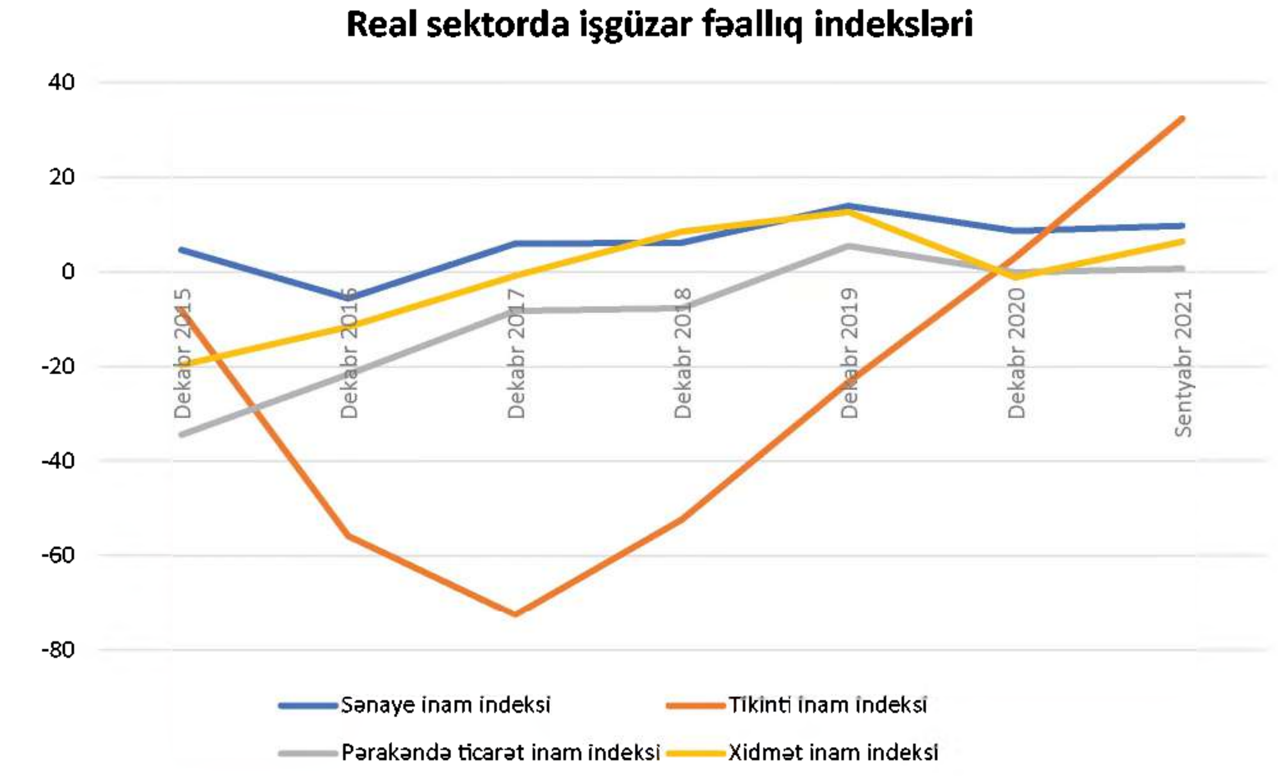

Mənbə: https://www.cbar.az/

10.2. Maliyyə sektoru

MALİYYƏ BAZARLARININ İŞTİRAKÇILARI, 31.01.2021	
Bankların sayı	26
Dövlət banklarının sayı	2
Özəl bankların sayı	24
Xarici kapitallı bankların sayı	12
Bankların filiallarının sayı	456
Bankların şöbələrinin sayı	108
Bankların ATM-lərin sayı	2740
Bank işçilərinin sayı	18724

BANKLARIN KREDİT PORTFELİNİN STRUKTURU, 31.01.2021		
Kredit portfeli, milyon manat	**14213.8**	**100%**
biznes kreditləri	8456.7	59.5%
istehlak kreditləri	3702.6	26.0%
ipoteka kreditləri	2054.5	14.5%

REAL VƏ MALİYYƏ SEKTORLARINA KREDİT QOYULUŞU, Mln. manat		
İllər	Real sektor	Maliyyə sektoru
2005	1441.0	45.8
2006	2362.7	47.1
2007	4681.8	111.5
2008	7191.3	180.6
2009	8407.5	165.6
2010	9163.4	146.3
2011	9850.3	176.4
2012	12243.7	176.1
2013	15422.9	247.2
2014	18542.6	274.6
2015	21730.4	383.3
2016	16444.6	493.8
2017	11757.8	200.5
2018	13020.3	293.9
2019	15298.2	320.9
2020	14530.4	472.4

EV TƏSƏRRÜFATI SEKTORUNA KREDİT QOYULUŞU

İllər	Kredit, mln. manat	Real sektora ümumi kredit qoyuluşunda payı, %
2005	389.2	27.0
2006	778.0	32.9
2007	1657.2	35.4
2008	2334.9	32.5
2009	2328.9	27.7
2010	2700.8	29.5
2011	3315.0	33.7
2012	4316.7	35.3
2013	6214.7	40.3
2014	7731.8	44.0
2015	8383.6	38.6
2016	5858.7	35.6
2017	4606.5	39.2
2018	5319.6	40.9
2019	6978.7	45.6
2020	6709.3	46.2

MANATLA DEPOZİT VƏ KREDİTLƏR ÜZRƏ ORTA FAİZ DƏRƏCƏLƏRİ, %

Tarix	Depozitlər üzrə	Kreditlər üzrə
01.01.2010	11.72	15.92
01.01.2011	11.11	16.37
01.01.2012	10.26	16.27
01.01.2013	9.99	15.20
01.01.2014	9.42	14.13
01.01.2015	8.86	13.81
01.01.2016	8.08	13.60
01.01.2017	6.50	12.05
01.01.2018	10.72	13.20
01.01.2019	9.58	14.24
01.01.2020	9.27	13.92
01.01.2021	8.62	13.69

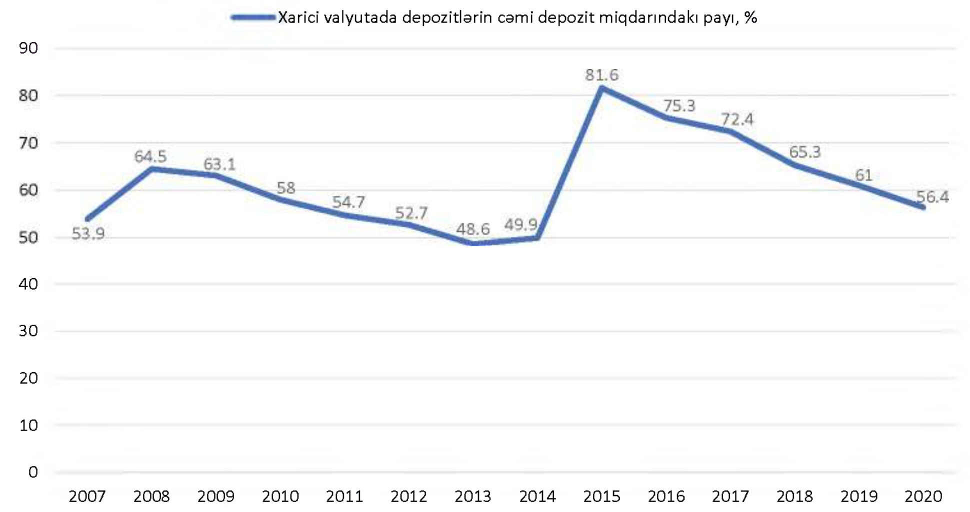

Mənbə: https://www.cbar.az/

BAKI FOND BİRJASINDA TİCARƏT DÖVRİYYƏSİ, 2020

Bazarlar / Əməliyyatlar	Əqdlərin həcmi (manat)	Əqdlərin sayı	Əqdlərin orta günlük həcmi (manat)	Əqdlərin orta günlük sayı
Dövlət qiymətli kağızları	8,622,875,116	1,737	35,928,646	7
Korporativ qiymətli kağızlar	2,128,970,925	2,691	8,870,712	11
Repo əməliyyatları	2,150,180,697	1,322	8,959,086	6
CƏMİ	12,902,026,738	5,750	53,758,445	24
- ilkin bazar	8,012,998,484	1,356	33,387,494	6
- təkrar bazar	2,738,847,556	3,072	11,411,865	13

BAKI FOND BİRJASINDA ƏMƏLİYYAT HƏCMİNƏ GÖRƏ ÜZVLƏRİN REYTİNQİ, 2020

Reytinq	Üzvlər (İnvestisiya şirkətləri)	Payı, %
1	"Paşa Kapital İ.Ş" QSC	62.1
2	"Unicapital İ.Ş" ASC	11.5
3	"BTB Kapital İ.Ş" ASC	8.4
4	"AzFinance İ.Ş" QSC	7.8
5	"İnvest-AZ İ.Ş" QSC	4.5
6	"Xalq Kapital İ.Ş" QSC	4.4
7	"PSG Kapital İ.Ş" QSC	1.3

Mənbə: Bakı Fond Birjası 2020-ci il üzrə illik hesabatı.https://www.cbar.az/

10.3. Ev təsərrüfatı sektoru

ÖLKƏ ÜZRƏ EV TƏSƏRRÜFATI GƏLİRLƏRİNİN STRUKTURU, %	2001	2005	2010	2015	2020
Cəmi gəlirlər	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Muzdlu işlə əlaqədar əldə edilən gəlirlər	39,9	30,2	34,7	32,5	35,7
Özünüməşğulluqdan gəlirlər	37,5	42,0	39,1	40,0	33,7
Mülkiyyətdən gəlirlər – cəmi	6,2	1,7	1,1	0,9	0,6
Alınmış cari transfertlər	10,0	11,7	15,1	15,8	19,7
Digər gəlirlər	6,4	14,4	10,0	10,8	10,3

ÖLKƏ ÜZRƏ EV TƏSƏRRÜFATI İSTEHLAK XƏRCLƏRİNİN STRUKTURU, %	2001	2005	2010	2015	2020
Cəmi istehlak xərcləri	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
ərzaq məhsullarına	68,2	53,7	48,2	40,5	43,4
alkoqollu içkilərə	2,5	0,6	0,5	0,5	0,6
tütün məmulatlarına	-	1,8	1,2	1,0	1,5
paltar və ayaqqabıya	3,1	6,9	7,1	6,9	6,4
su, işıq, qaz və digər yanacaq növlərinə	4,7	6,2	6,7	7,4	7,9
ev əşyaları, məişət texnikası və evə gündəlik qulluğa	3,8	6,9	6,9	9,4	8,4
səhiyyə xidmətlərinə	1,9	3,4	3,7	4,9	5,0
nəqliyyat xidmətlərinə	4,1	5,2	5,8	6,2	6,6
rabitə xidmətlərinə	1,3	2,0	2,6	3,3	3,3
istirahət və mədəniyyət xidmətlərinə	2,5	3,1	3,2	4,4	3,5
təhsil xərclərinə	1,3	1,3	1,5	2,0	1,6
mehmanxana, kafe və restoran xidmətlərinə	4,1	5,4	8,6	8,8	7,2
digər mal və xidmətlərə	2,5	3,5	4,0	4,7	4,6

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi, "Ev təsərrüfatları tədqiqatının əsas yekunları", Bakı, 2021

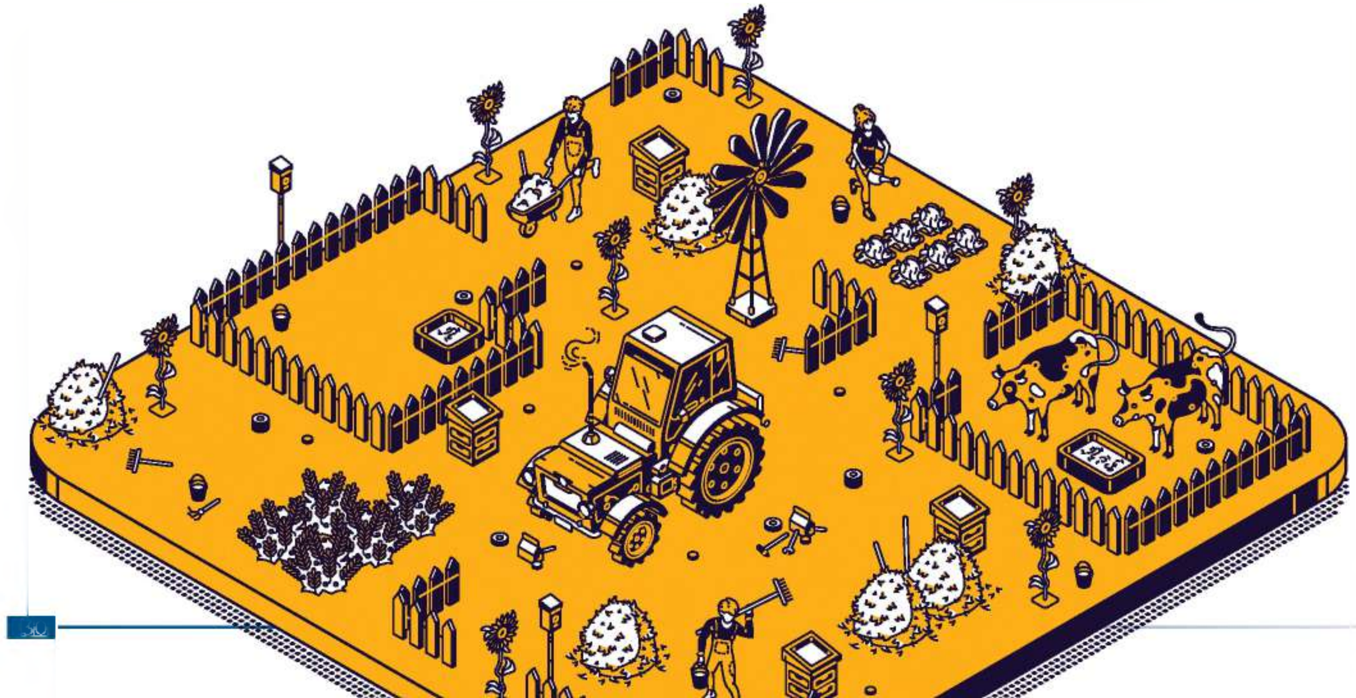

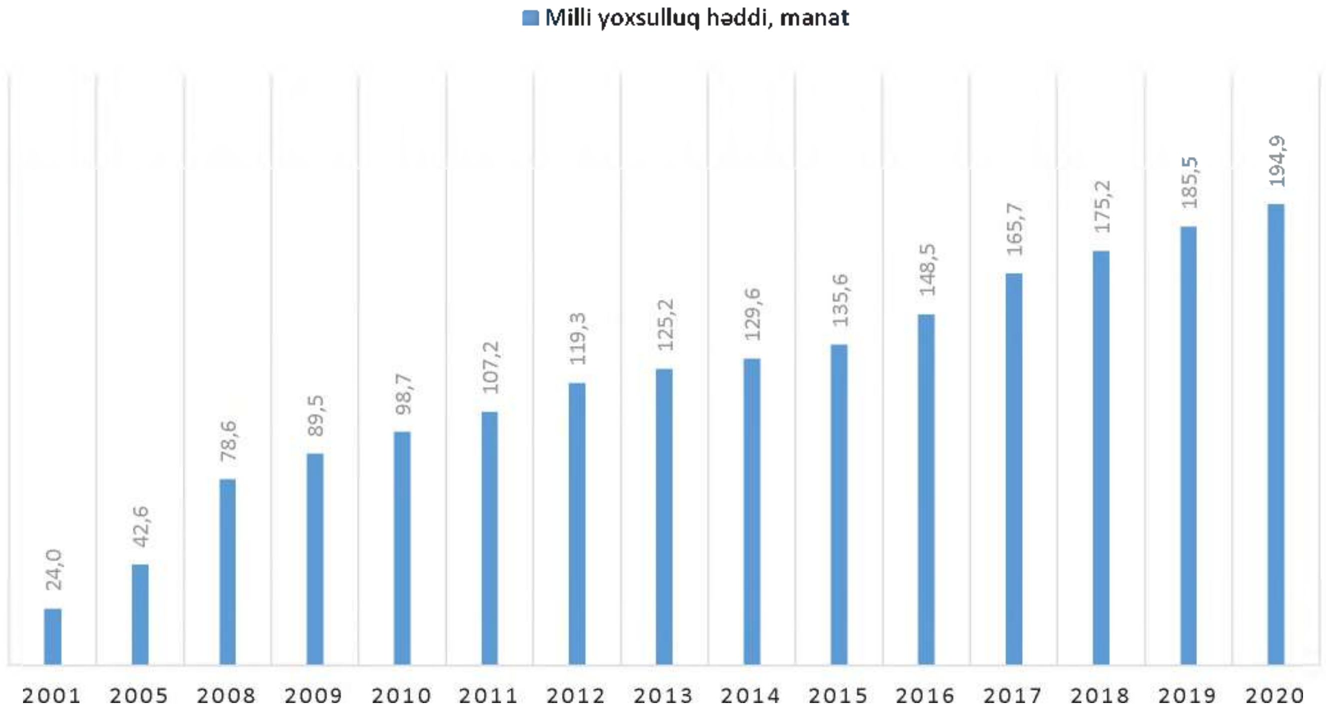

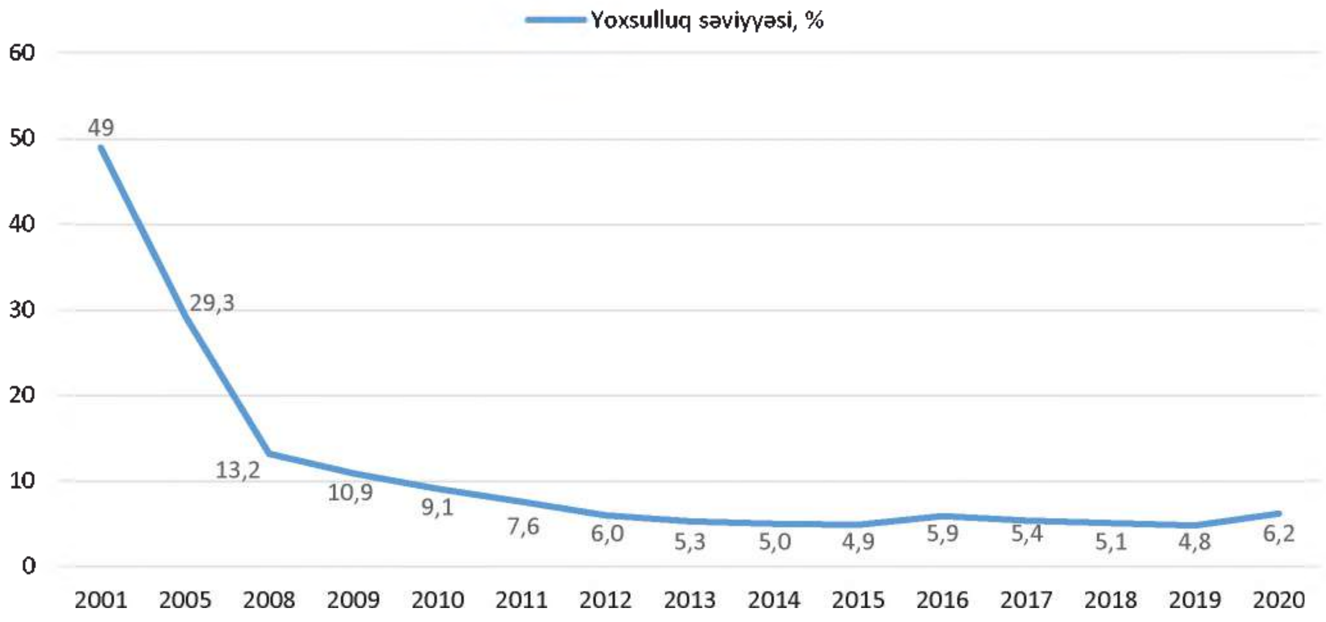

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

11. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATINDA BAŞLICA STRUKTUR DƏYİŞİKLİKLƏRİ VƏ İSLAHATLAR

11.1. Struktur dəyişiklikləri

ÜDM-nin sahə strukturunda dəyişikliklər

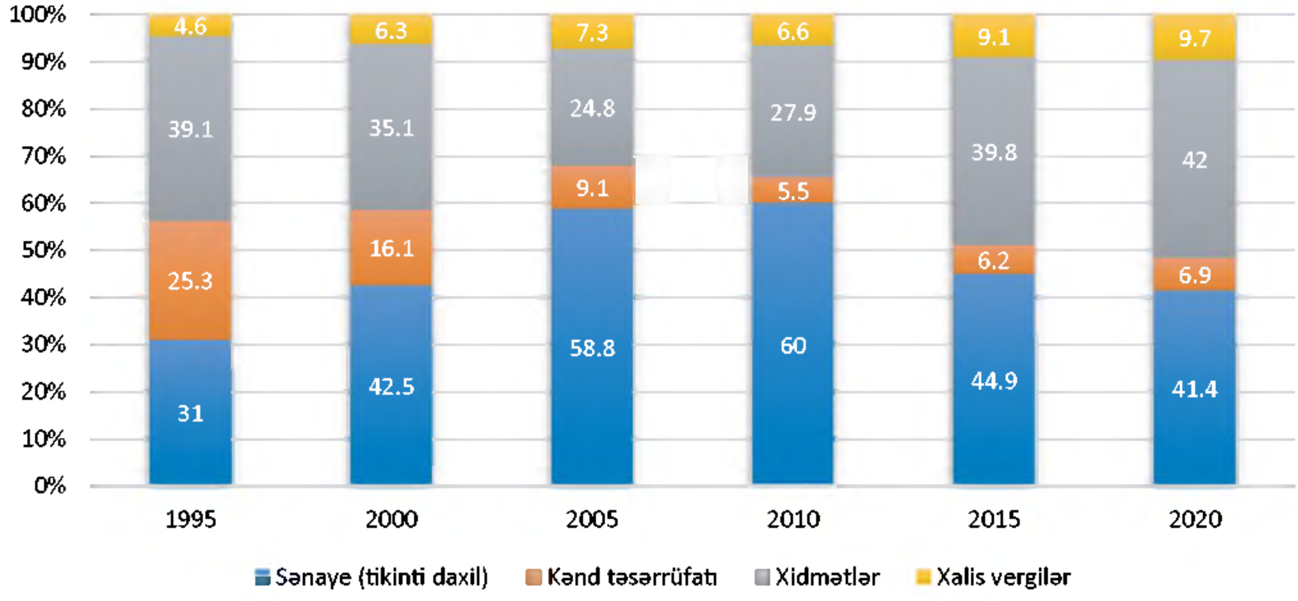

ÜDM-nin neft və qeyri-neft strukturunda dəyişikliklər

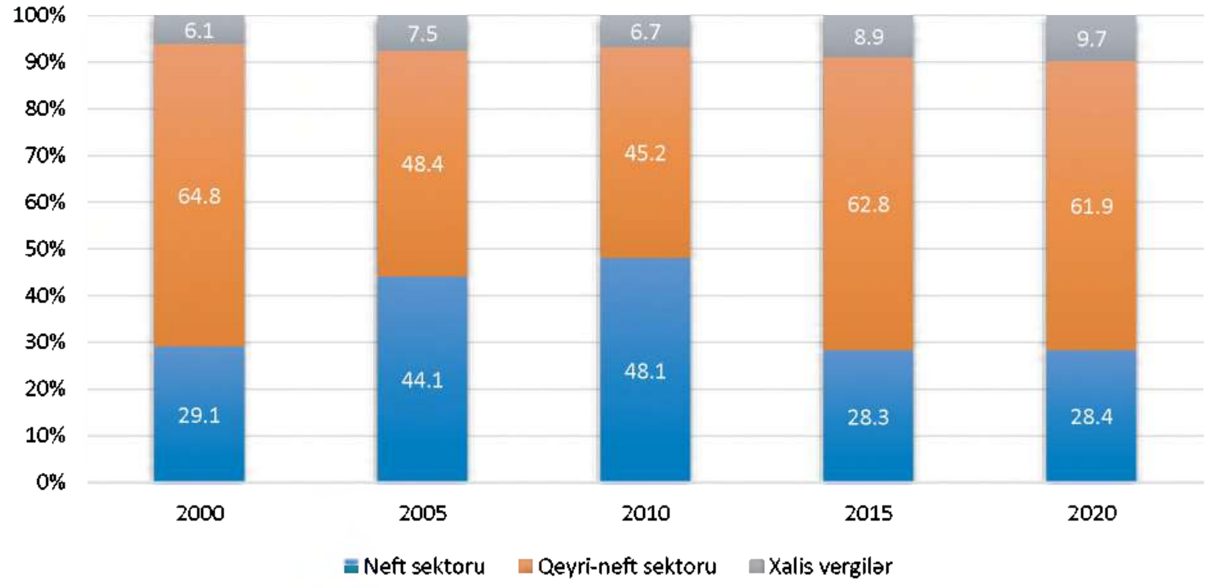

ÜDM-nin dövlət və qeyri-dövlət strukturunda dəyişikliklər

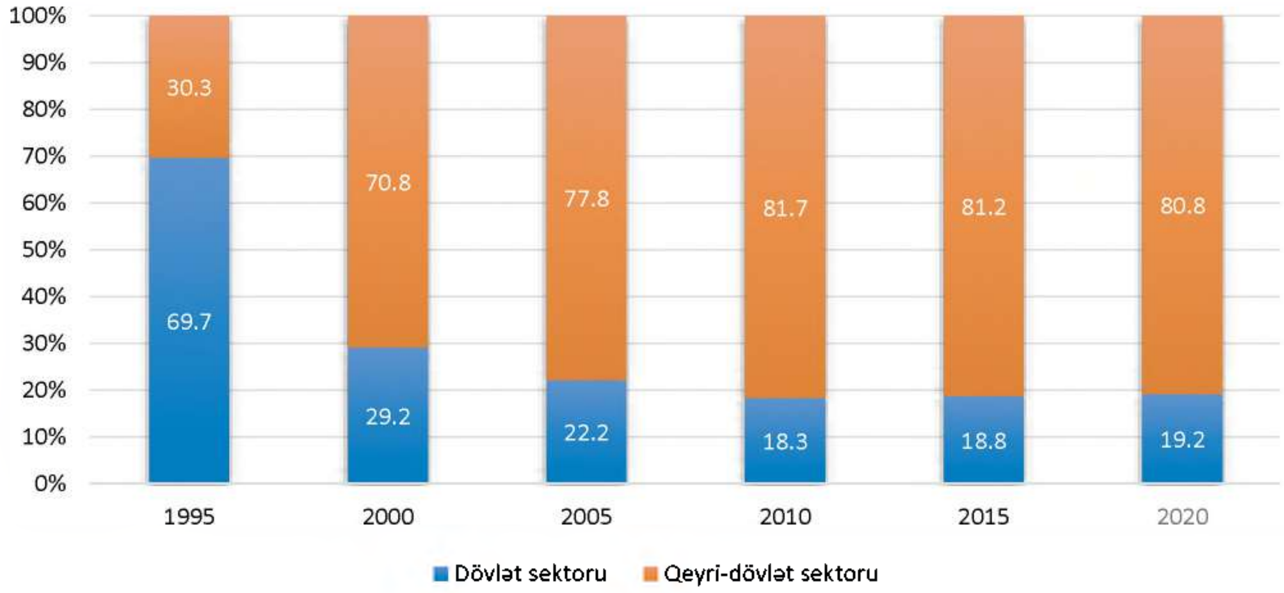

Məşğulluğun sahə strukturunda dəyişikliklər

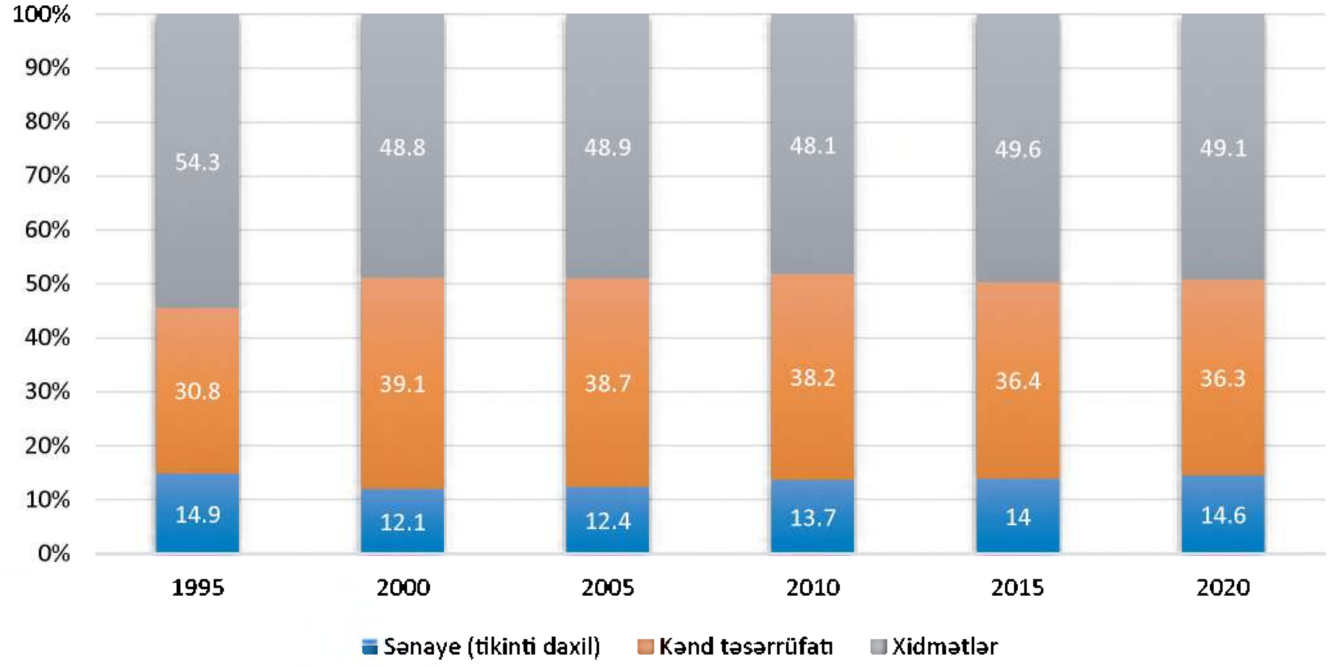

Məşğulluğun dövlət və qeyri-dövlət strukturunda dəyişikliklər

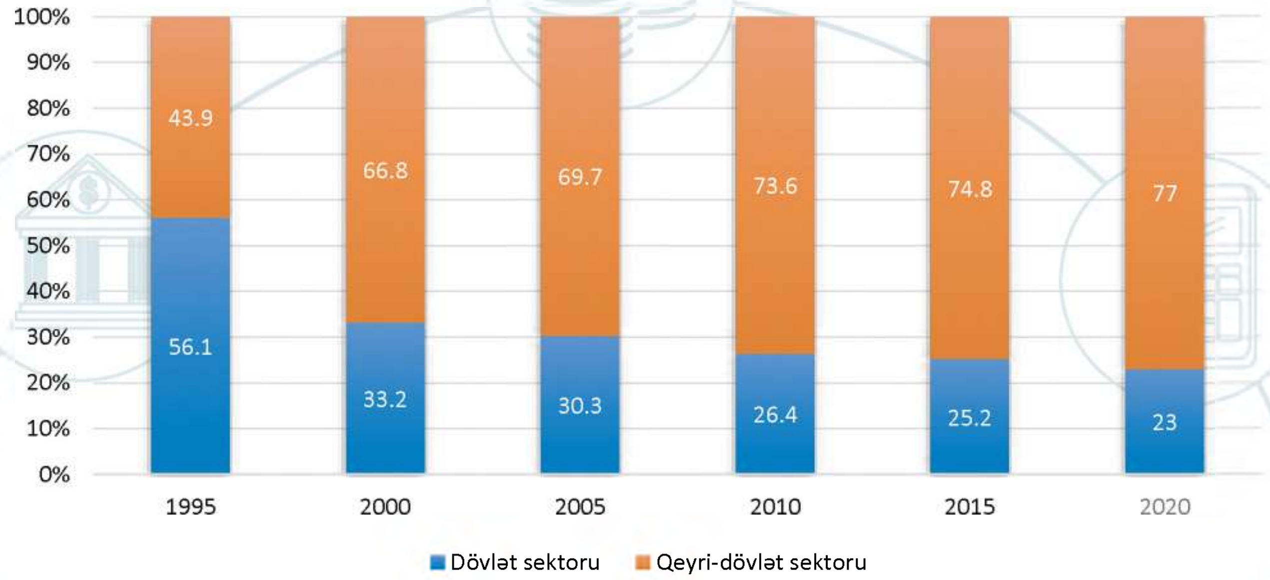

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

11.2. Struktur islahatları

AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATINDA BAŞLICA STRUKTUR İSLAHATLARI

İllər	Başlıca islahatlar
1991-1994	Sosializmdən bazar iqtisadiyyatına keçidin elan edilməsi
	Çoxmülkiyyətliliyə keçidin başlanaması
	Qiymət və tariflərin sərbəstləşdirilməsi
	Sahibkarlığa, investisiya fəaliyyətinə və xarici investisiyalara icazənin verilməsi
	Mərkəzi Bank və kommersiya banklarının fəaliyyətə başlaması
	Milli pul vahidi manatın dövriyyəyə buraxılması
	Dövlət mülkiyyətindəki kiçik obyektlərin və mənzil fondunun özəlləşdirilməsi
	Büdcə sistemi və valyuta tənimlənməsinin yenidən qurulması
1994-2003	Monetar və maliyyə sisteminin yenidən nizama salınması
	Kiçik və orta ölçülü dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsi
	Aqrar islahatların (kolxoz, sovxoz, torpaq) həyata keçirilməsi
	Sahibkarlığa dövlət dəstəyi sisteminin formalaşdırılması
	Xarici ticarətin liberallaşdırılması
	Vergi sisteminin yenidən qurulması
	Neft gəlirlərinin idarə edilməsi məqsədilə Neft Fondunun təsis edilməsi
2004-2015	İqtisadiyyatın regional strukturunun təkmilləşdirilməsi
	Dövlət mülkiyyətindəki böyük ölçülü obyektlərin özəlləşdirilməsi
	Yoxsulluqla mübarizənin həyata keçirilməsi
	Təhsil islahatları
	İqtisadiyyatda şəffaflığın artırılması və korrupsiya ilə mübarizə islahatları
2016 və sonrası	Post-neft dövründə qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi üzrə islahatlar
	İqtisadi idarəetmədə struktur islahatları
	Dövlət müəssisələrinin səmərəli idarə edilməsi üzrə islahatlar

12. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ REGİONAL STRUKTURU

12.1. İqtisadi rayonlar

12.1.1. Bakı iqtisadi rayonu

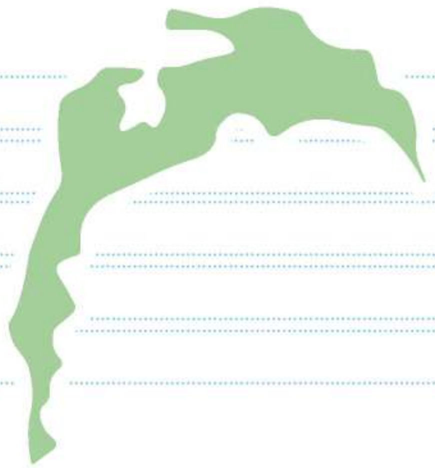

İnzibati rayonlar: Bakı şəhəri

Ərazi: 2,14 min km2

Əhali: 2300,5 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Sənaye, turizm

Təbii ehtiyatlar: Mişar daşı, qum, çınqıl, termal-mineral sular

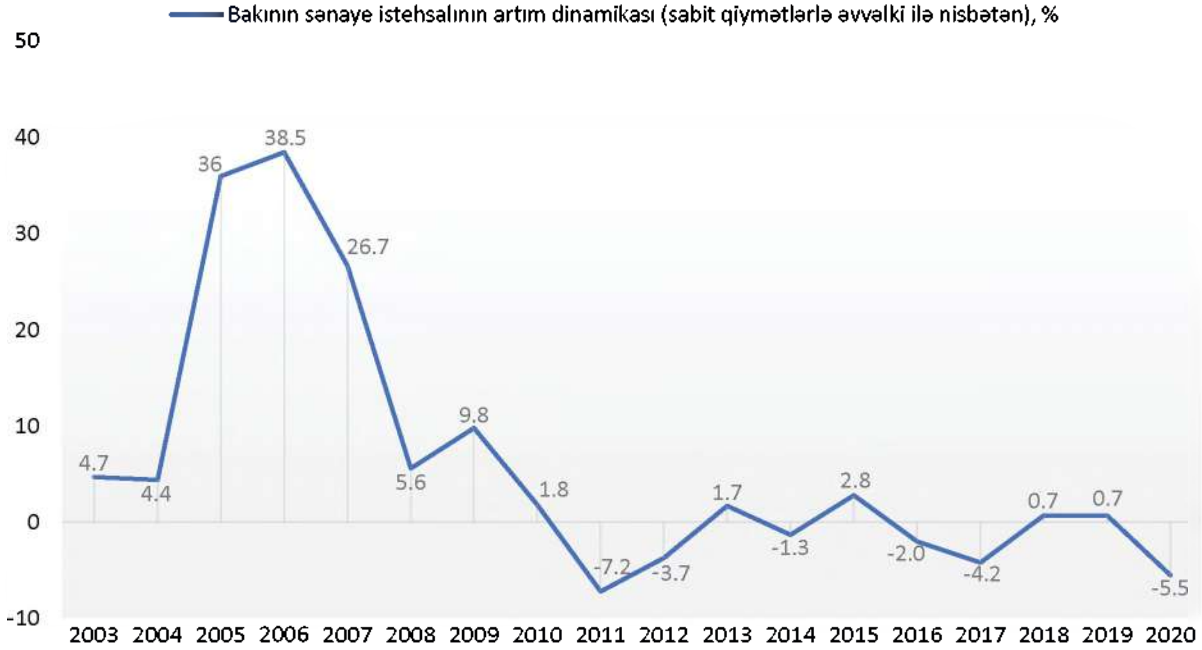

12.1.2. Naxçıvan iqtisadi rayonu

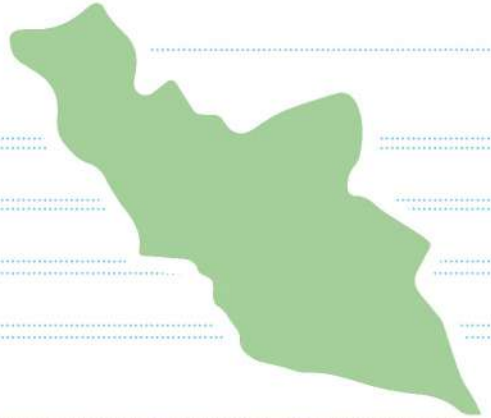

İnzibati rayonlar: Naxçıvan şəhəri, Babək, Culfa, Kəngərli, Ordubad, Sədərək, Şahbuz və Şərur rayonları

Ərazi: 5,5 min km2

Əhali: 461,5 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Sənaye, kənd təsərrüfatı, xidmət

Təbii ehtiyatlar: Molibden, polimetal filizlər,daşduz,dolomit, mərmər, tikinti materialları və mineral su ehtiyatları

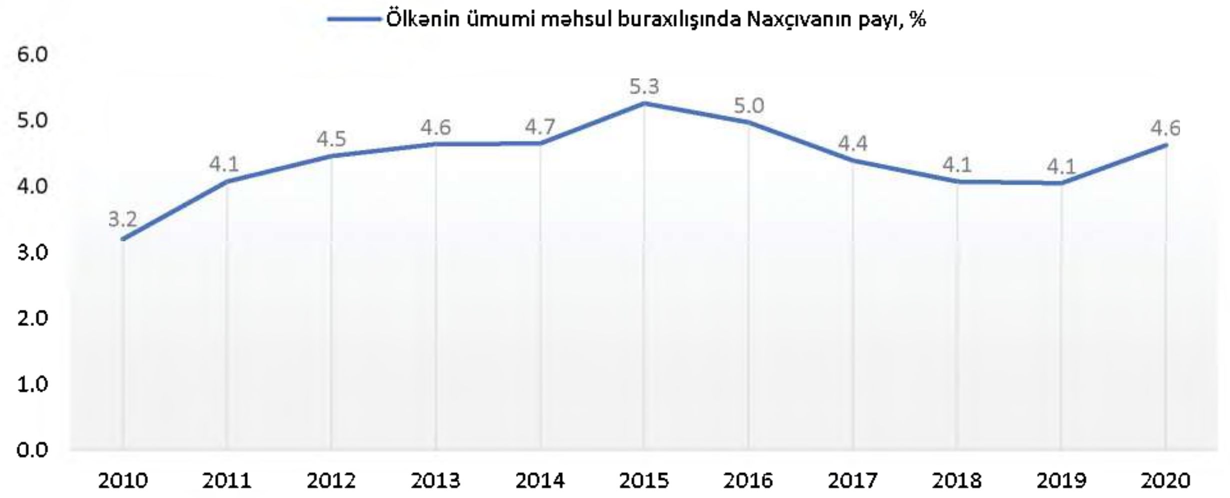

12.1.3. Abşeron-Xızı iqtisadi rayonu

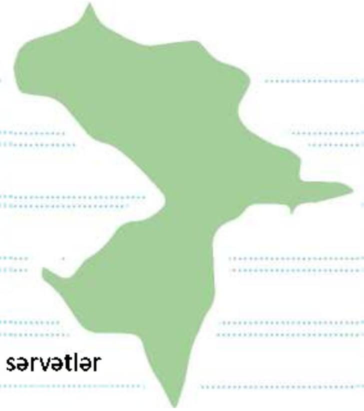

İnzibati rayonlar: Sumqayıt şəhəri, Abşeron və Xızı rayonları

Ərazi: 3,73 min km2

Əhali: 578,8 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Sənaye və aqrar-sənaye kompleksi, turizm

Təbii ehtiyatlar: Mişar daşı, əhəng daşı, sement xammalı, kvars, tikinti qumu, balneoloji sərvətlər

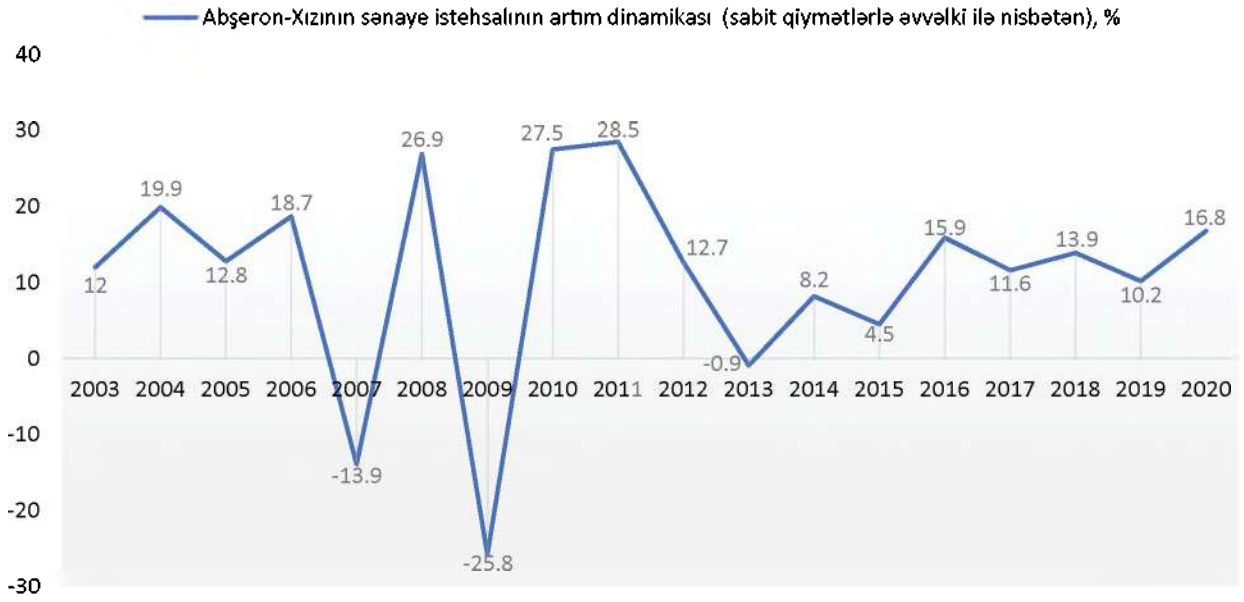

12.1.4. Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonu

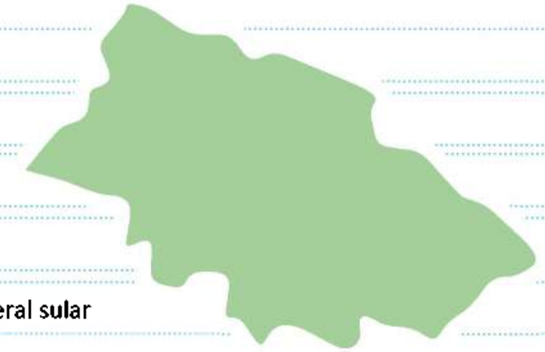

İnzibati rayonlar: Ağsu, İsmayıllı, Qobustan və Şamaxı rayonları

Ərazi: 6,13 min km2

Əhali: 324,8 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Kənd təsərrüfatı, sənaye, turizm və xalq sənətkarlığı

Təbii ehtiyatlar: Daş, çınqıl, qum, əhəng, gil və tikinti materialları, mineral sular

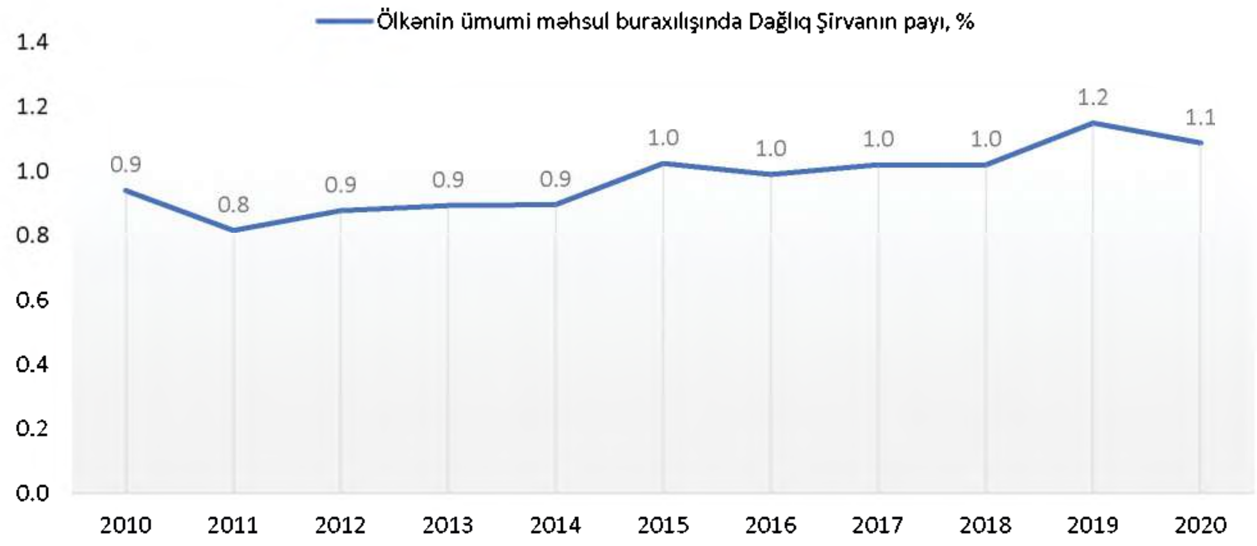

12.1.5. Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonu

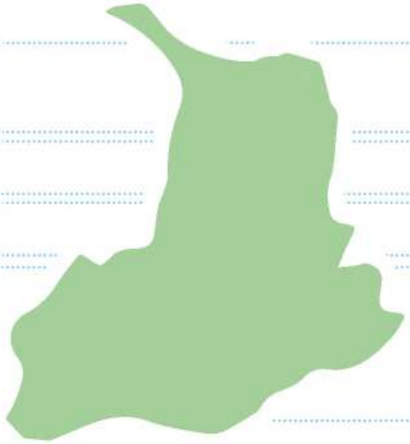

İnzibati rayonlar: Gəncə və Naftalan şəhərləri, Daşkəsən, Goranboy, Göygöl və Samux rayonları

Ərazi: 5,27 min km2

Əhali: 611,3 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Kənd təsərrüfatı, sənaye, turizm və xalq sənətkarlığı

Təbii ehtiyatlar: Dəmir filizi, alunit, əhəngdaşı, mərmər, gips, seolit, sement xammalı, hidroenerji və təbii-rekreasiya ehtiyatları

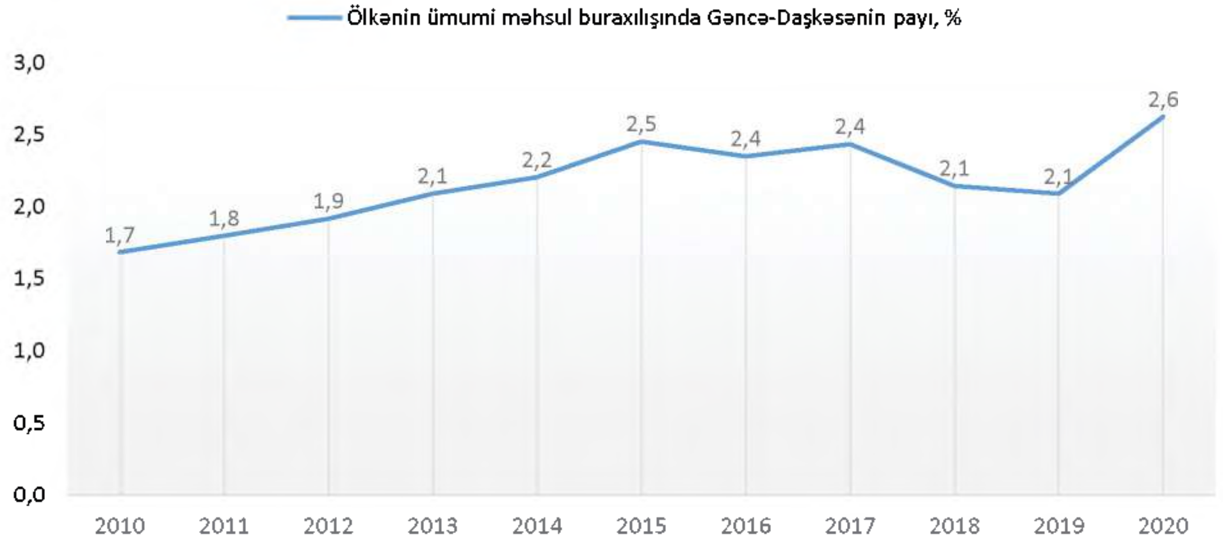

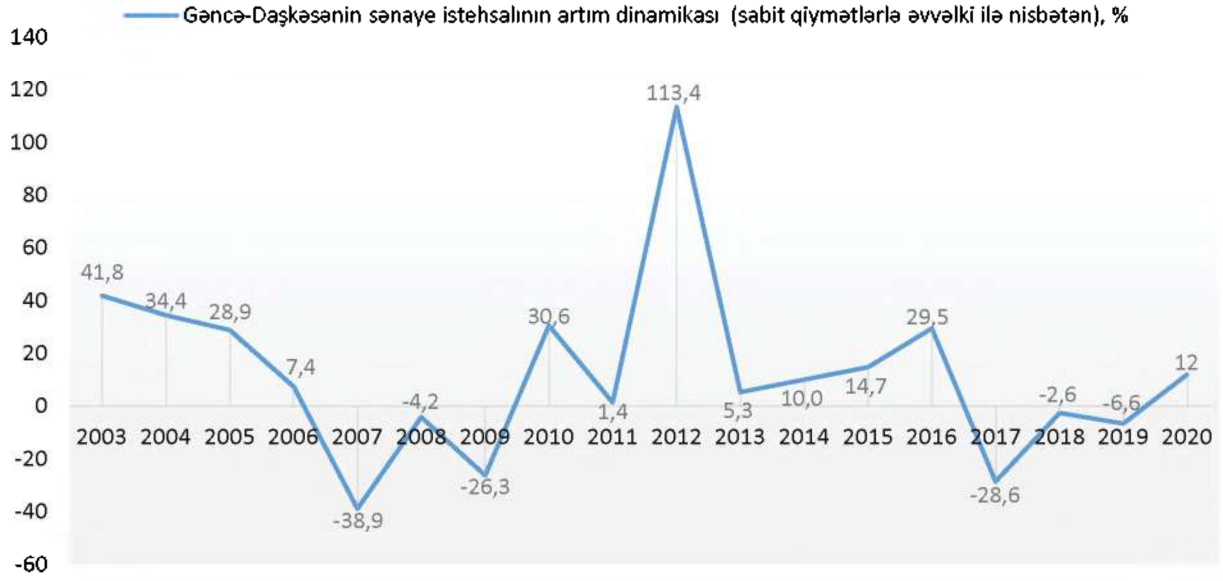

12.1.6. Qarabağ iqtisadi rayonu

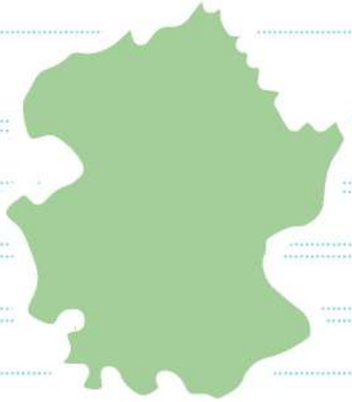

İnzibati rayonlar: Xankəndi şəhəri, Ağcabədi, Ağdam, Bərdə, Füzuli, Xocalı, Xocavənd, Şuşa və Tərtər rayonları

Ərazi: 8,99 min km2

Əhali: 904,5 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Kənd təsərrüfatı, sənaye və turizm

Təbii ehtiyatlar: Polimetal filiz yataqları, tikinti materialları, mineral sular

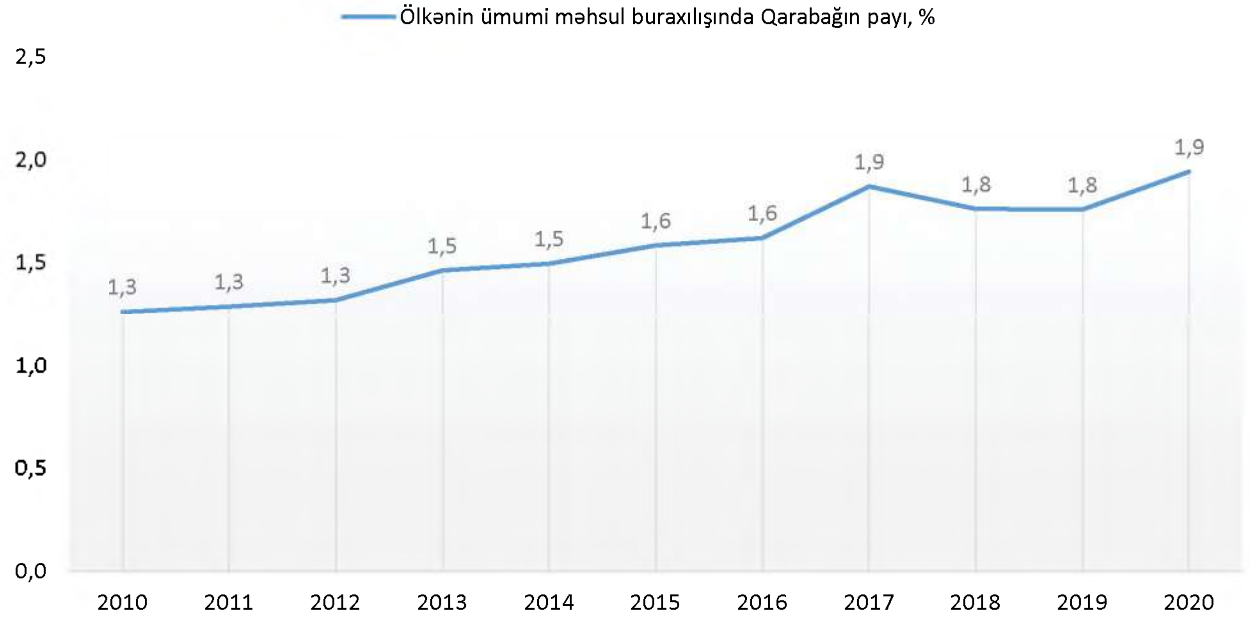

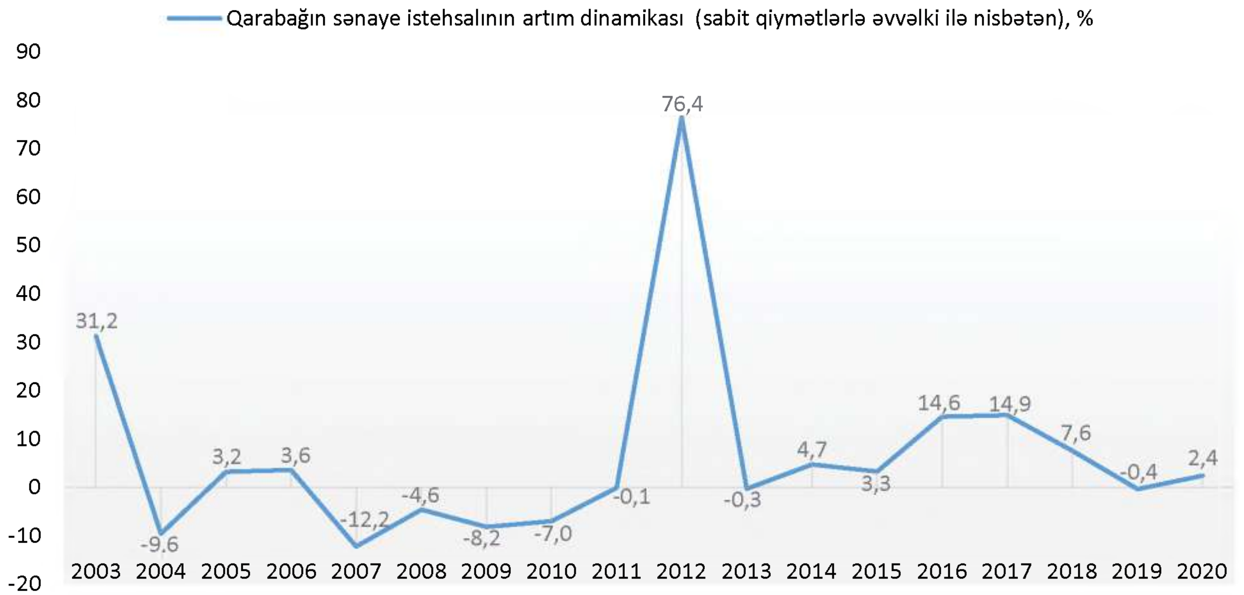

12.1.7. Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu

İnzibati rayonlar: Ağstafa, Gədəbəy, Qazax, Şəmkir və Tovuz rayonları

Ərazi: 7,03 min km2

Əhali: 687,6 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Kənd təsərrüfatı, sənaye, turizm və xalq sənətkarlığı

Təbii ehtiyatlar: Əhəngdaşı, gips, sement xammalı, hidroenerji və təbii-rekreasiya ehtiyatları

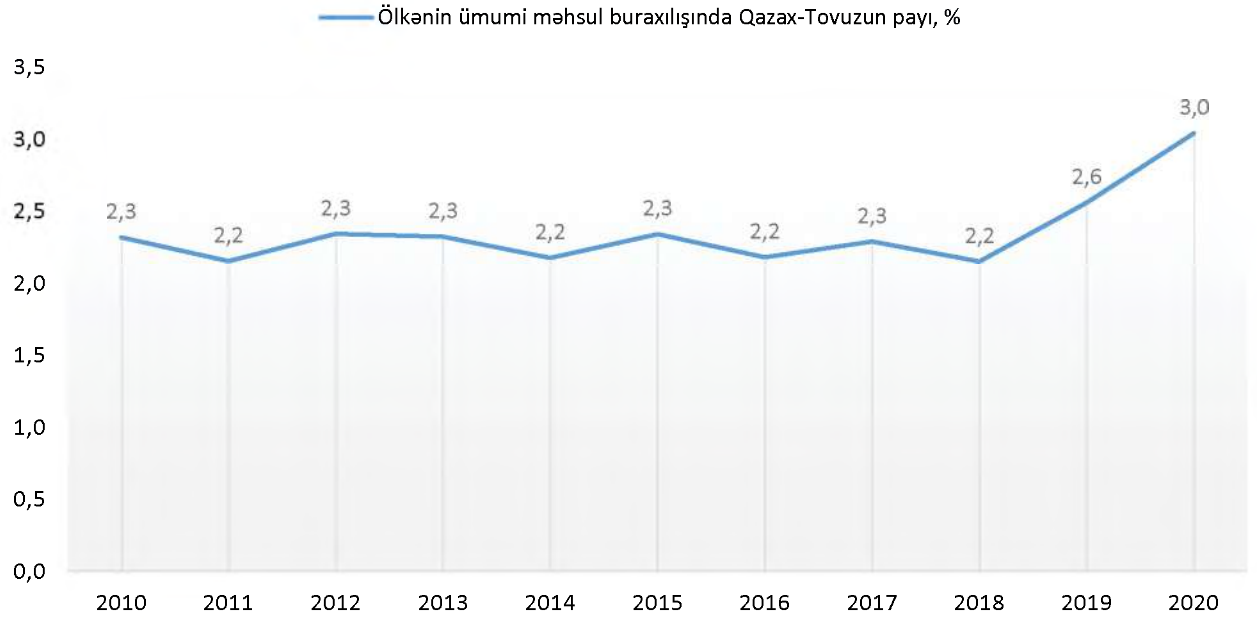

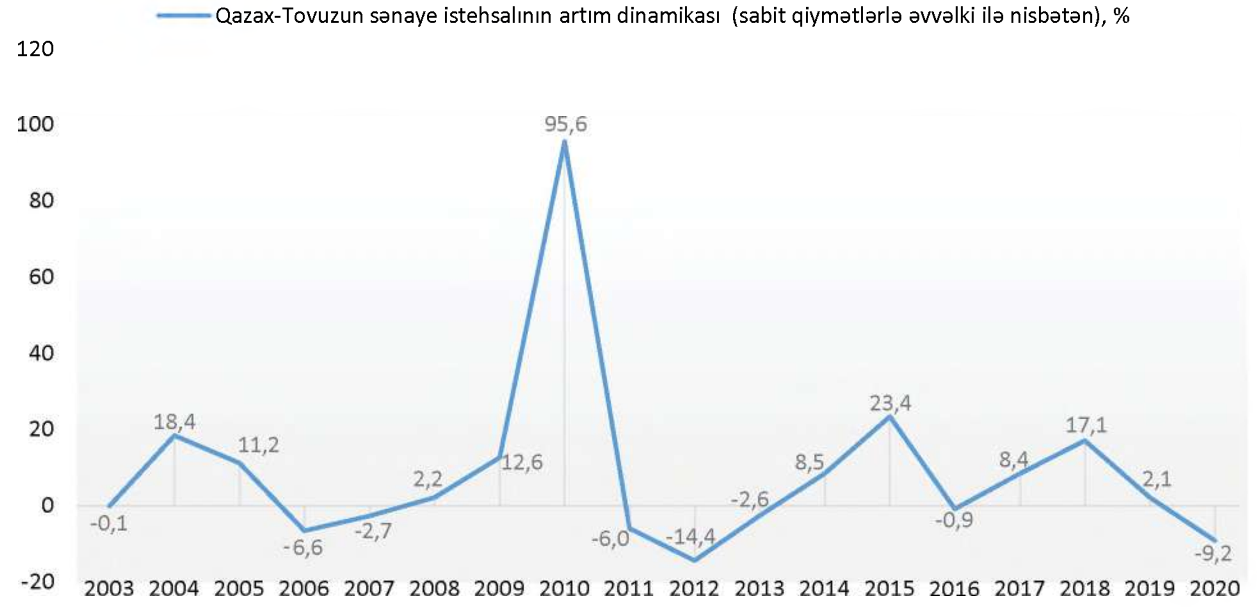

12.1.8. Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu

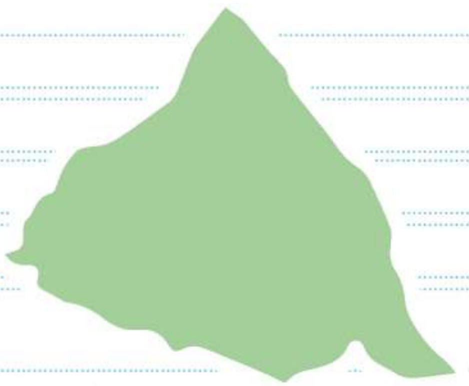

İnzibati rayonlar: Xaçmaz, Quba, Qusar, Siyəzən və Şabran rayonları

Ərazi: 6 ,96 min km2

Əhali: 558,7 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Kənd təsərrüfatı, sənaye, turizm və xalq sənətkarlığı

Təbii ehtiyatlar: Neft, təbii qaz, yanar şist, qum, çınqıl, gil, su ehtiyatları, zəngin təbii-rekreasiya ehtiyatları

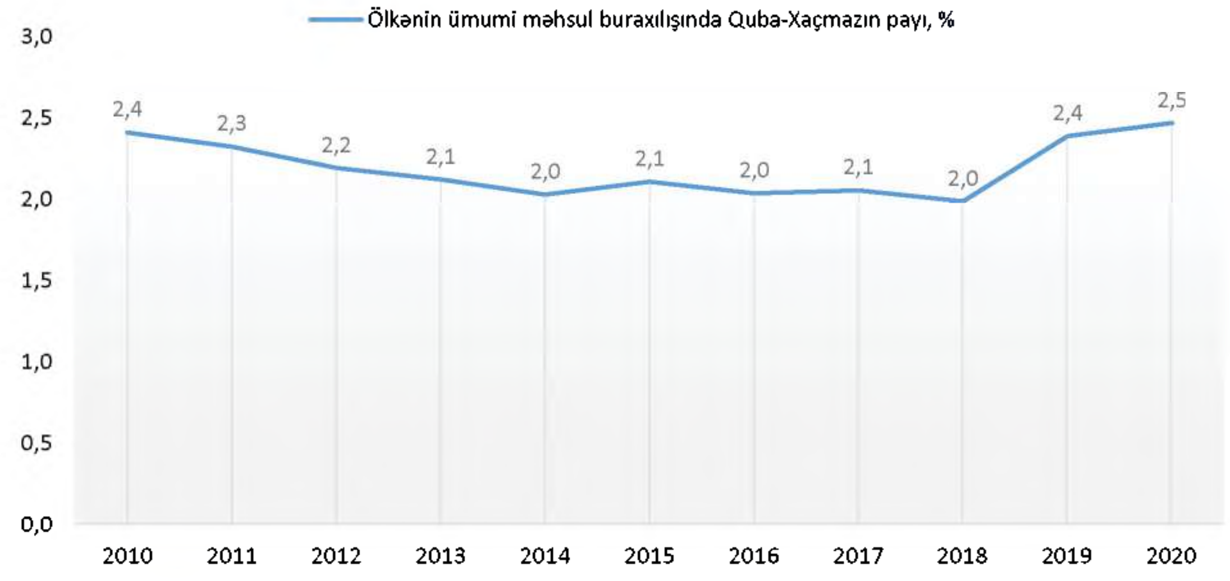

12.1.9. Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu

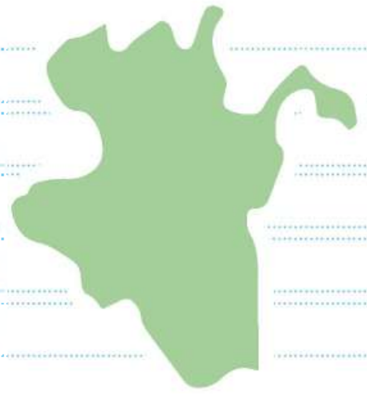

İnzibati rayonlar: Astara, Cəlilabad, Lerik, Lənkəran, Masallı və Yardımlı rayonları

Ərazi: 6,07 min km2

Əhali: 953,6 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Aqrar-sənaye kompleksi, turizm

Təbii ehtiyatlar: Mişar daşı, çay daşı, qum, gil, çınqıl, termal-mineral sular

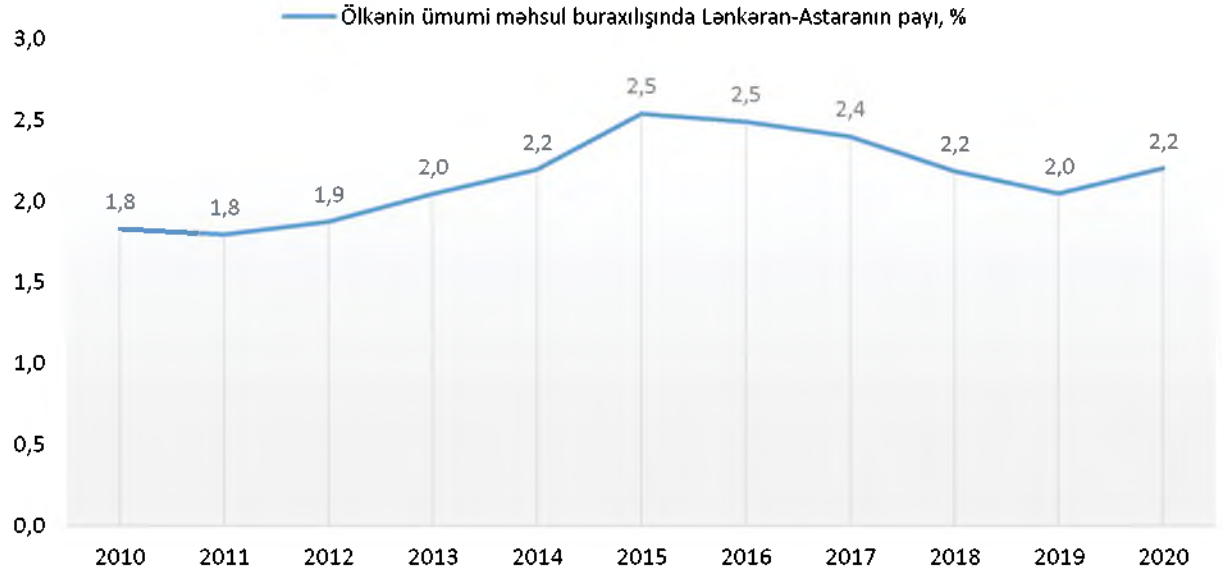

12.1.10. Mərkəzi Aran iqtisadi rayonu

İnzibati rayonlar: Mingəçevir şəhəri, Ağdaş, Göyçay, Kürdəmir, Ucar, Yevlax və Zərdab rayonları

Ərazi: 6,69 min km2

Əhali: 740 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Sənaye, kənd təsərrüfatı

Təbii ehtiyatlar: günəş enerjisi, su ehtiyatları, əkinə yararlı torpaq sahələri

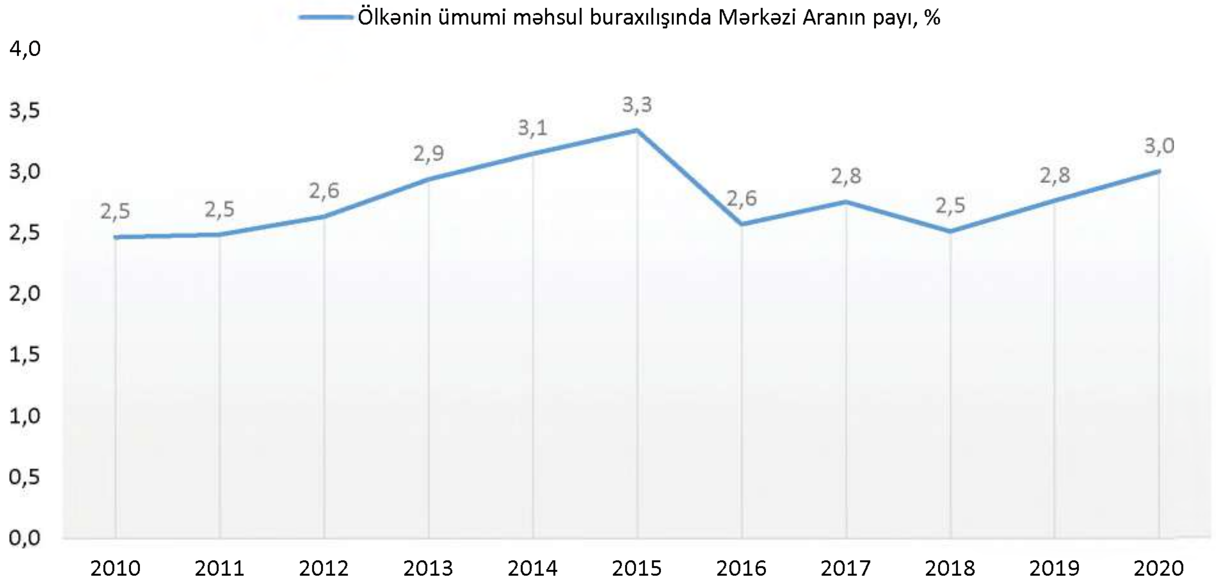

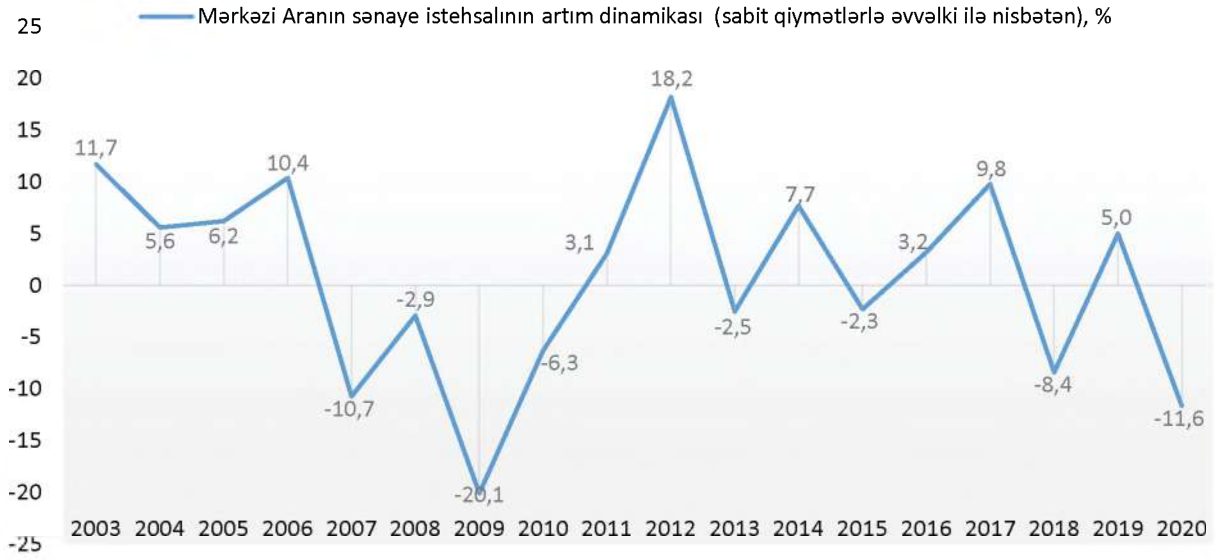

12.1.11. Mil-Muğan iqtisadi rayonu

İnzibati rayonlar: Beyləqan, İmişli, Saatlı və Sabirabad rayonları

Ərazi: 5,67 min km2

Əhali: 522,6 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Sənaye, kənd təsərrüfatı

Təbii ehtiyatlar: günəş enerjisi, su ehtiyatları, əkinə yararlı torpaq sahələri

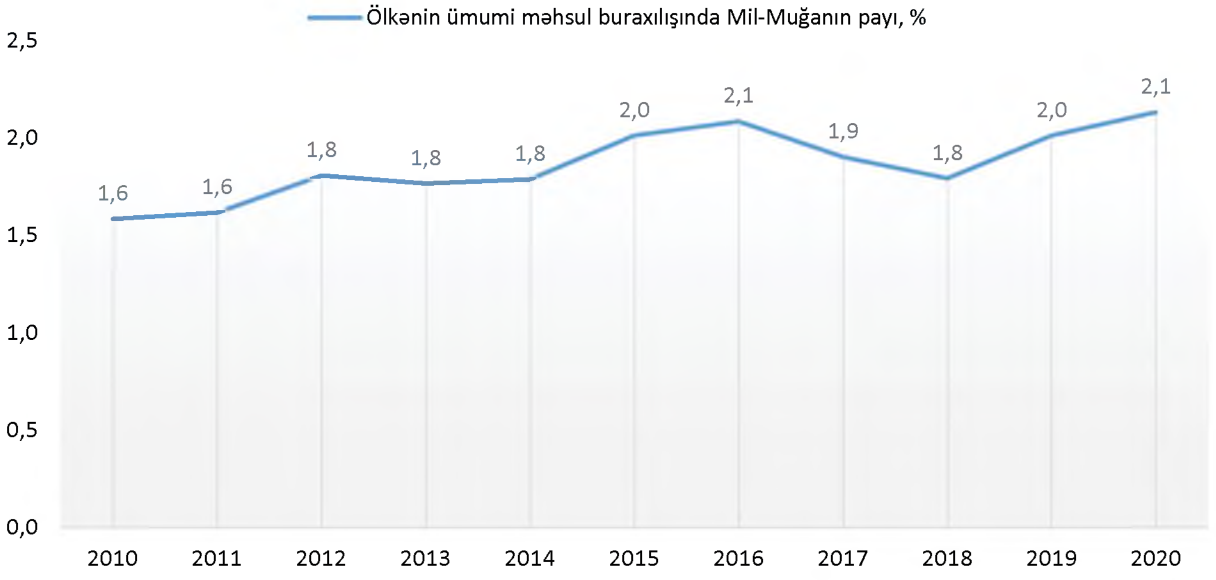

12.1.12. Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu

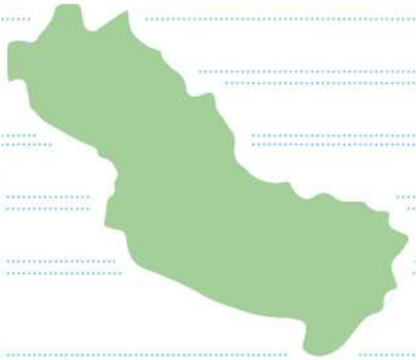

İnzibati rayonlar: Balakən, Qax, Qəbələ, Oğuz, Şəki və Zaqatala rayonları

Ərazi: 8,84 min km2

Əhali: 630,4 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Kənd təsərrüfatı, yüngül və yeyinti sənaye sahələri, turizm

Təbii ehtiyatlar: Mis, kükürd kolçedanı, qurğuşun, sink, çınqıl, qum, tikinti materialları, su ehtiyatları

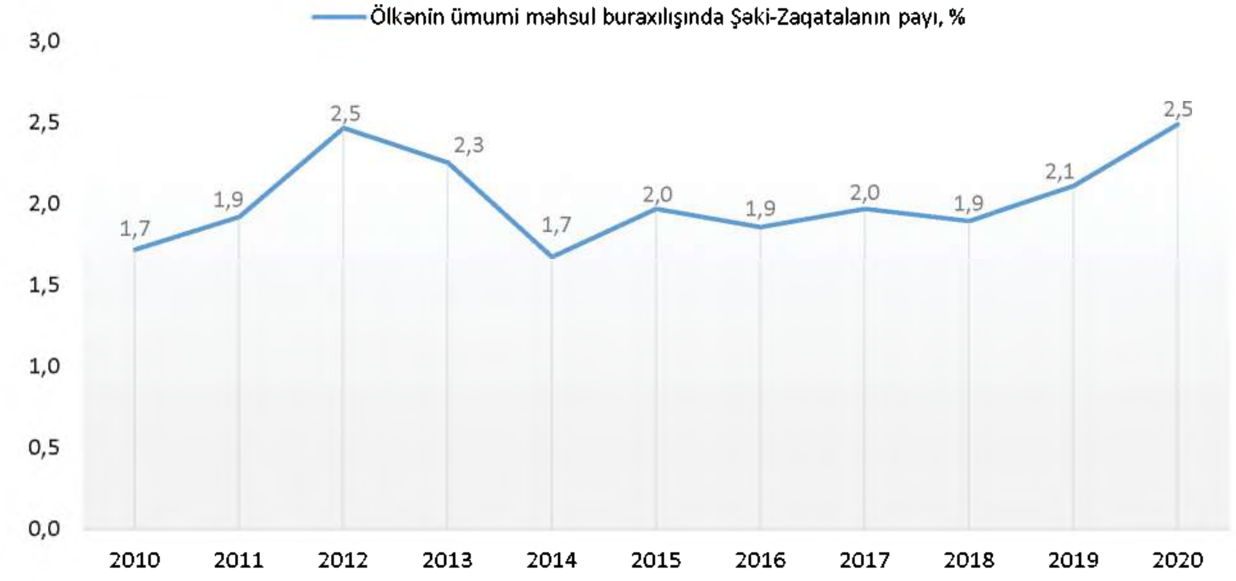

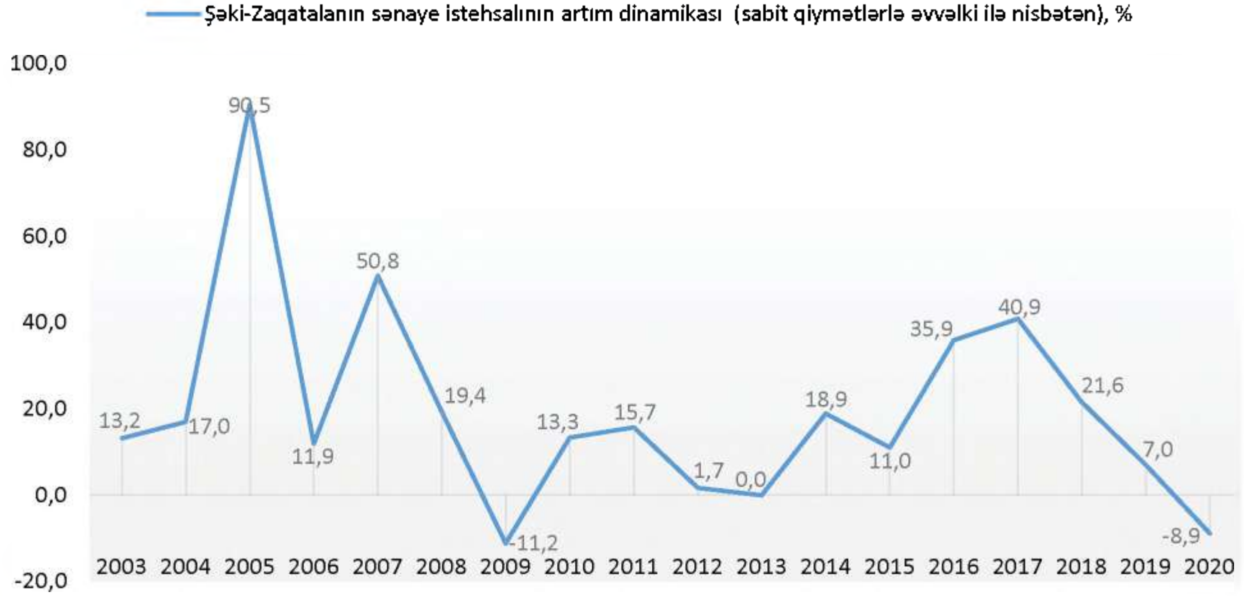

12.1.13. Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu

İnzibati rayonlar: Cəbrayıl, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın və Zəngilan rayonları

Ərazi: 7,47 min km2

Əhali: 343,5 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Kənd təsərrüfatı, sənaye, turizm

Təbii ehtiyatlar: Qızıl, civə, mərmər, üzlük tikinti daşları, kopal, perlit

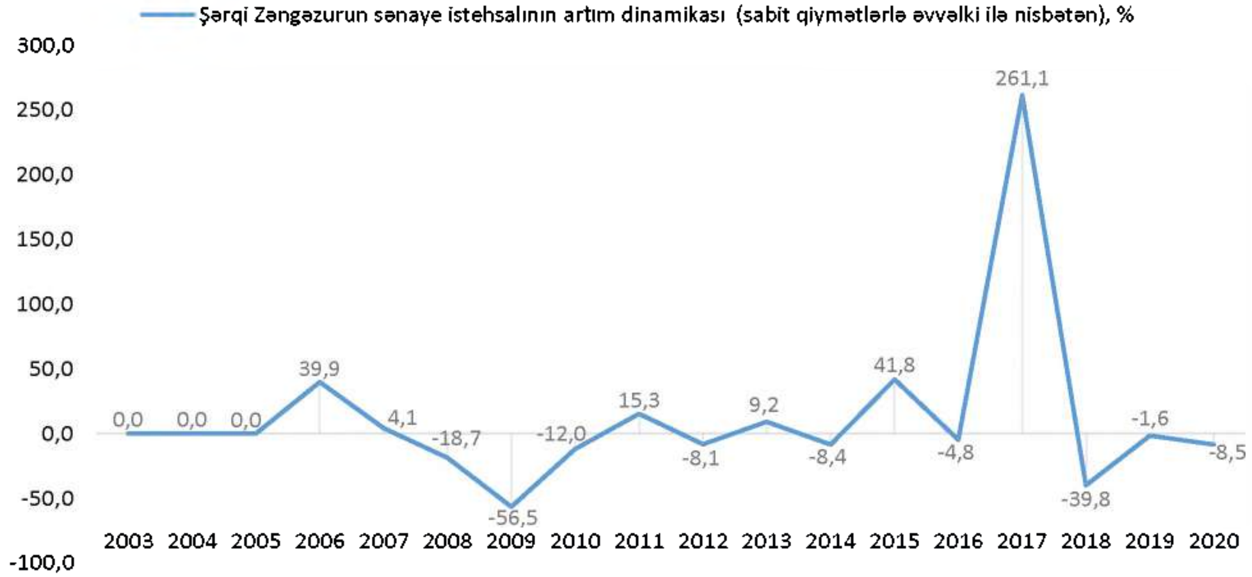

12.1.14. Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu

İnzibati rayonlar: Şirvan şəhəri, Biləsuvar, Hacıqabul, Neftçala və Salyan rayonları

Ərazi: 6,08 min km2

Əhali: 501,3 min nəfər (2020)

Əsas sektorlar: Sənaye, kənd təsərrüfatı

Təbii ehtiyatlar: Neft, təbii qaz, yodlu və bromlu mədən suları, tikinti materialları, günəş enerjisi, su ehtiyatları, əkinə yararlı torpaq sahələri

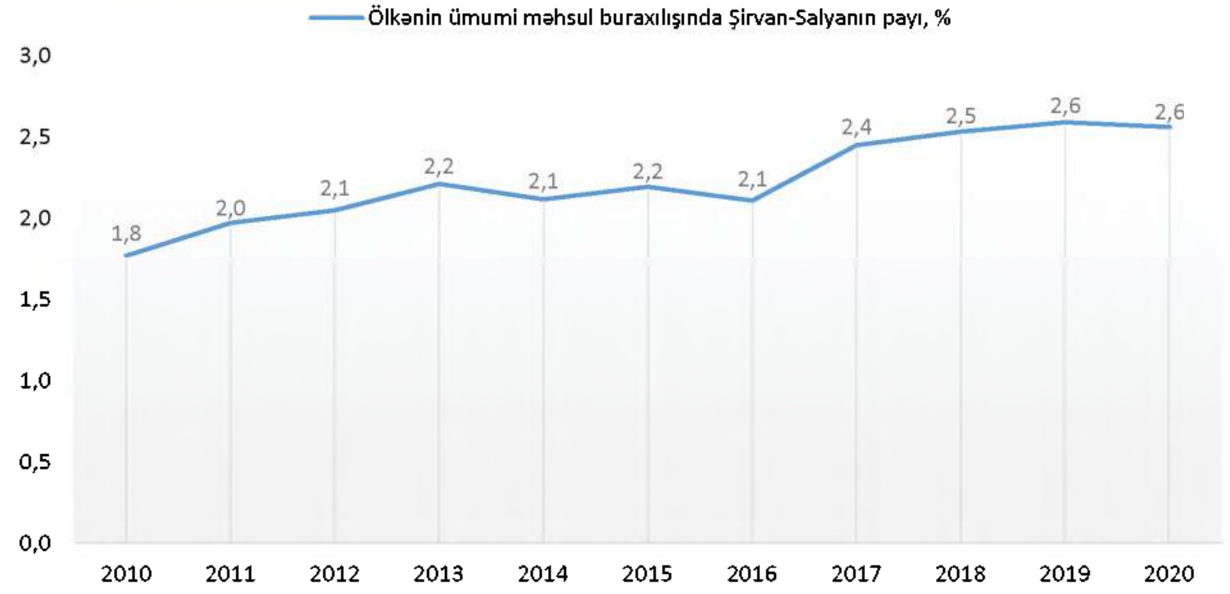

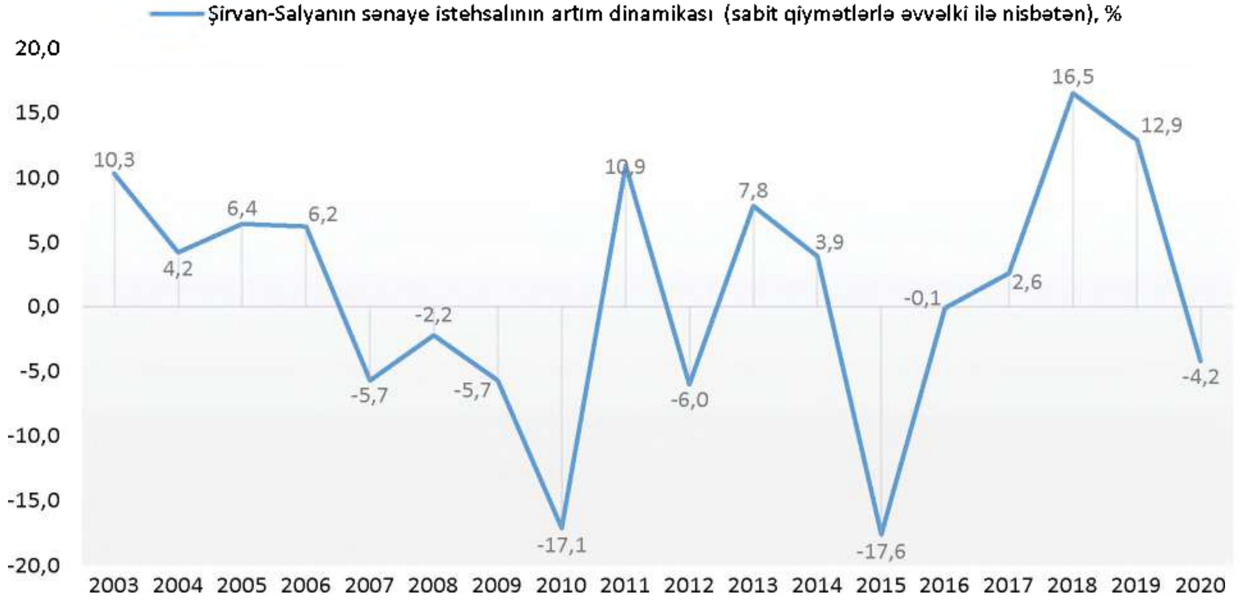

12.2. Regional iqtisadi inkişaf siyasəti

Əsas regional iqtisadi inkişaf proqramları

- Azərbaycan Respublikası regionlarının 2004-2008-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı
- Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı
- Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı
- Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı

Əsas nəticələr

- İnfrastrukturun yaxşılaşması
- Sahibkarlıq mühitinin təkmilləşməsi
- İnvestisiya qoyuluşunun artması
- Qeyri-neft sektorunun inkişafı
- Bakı və regionlar arasında iqtisadi bərabərsizliyin azalması
- İşsizliyin azalması
- Yoxsulluğun azalması

Ölkənin ümumi məhsul buraxılışında iqtisadi rayonların payı (2010), %

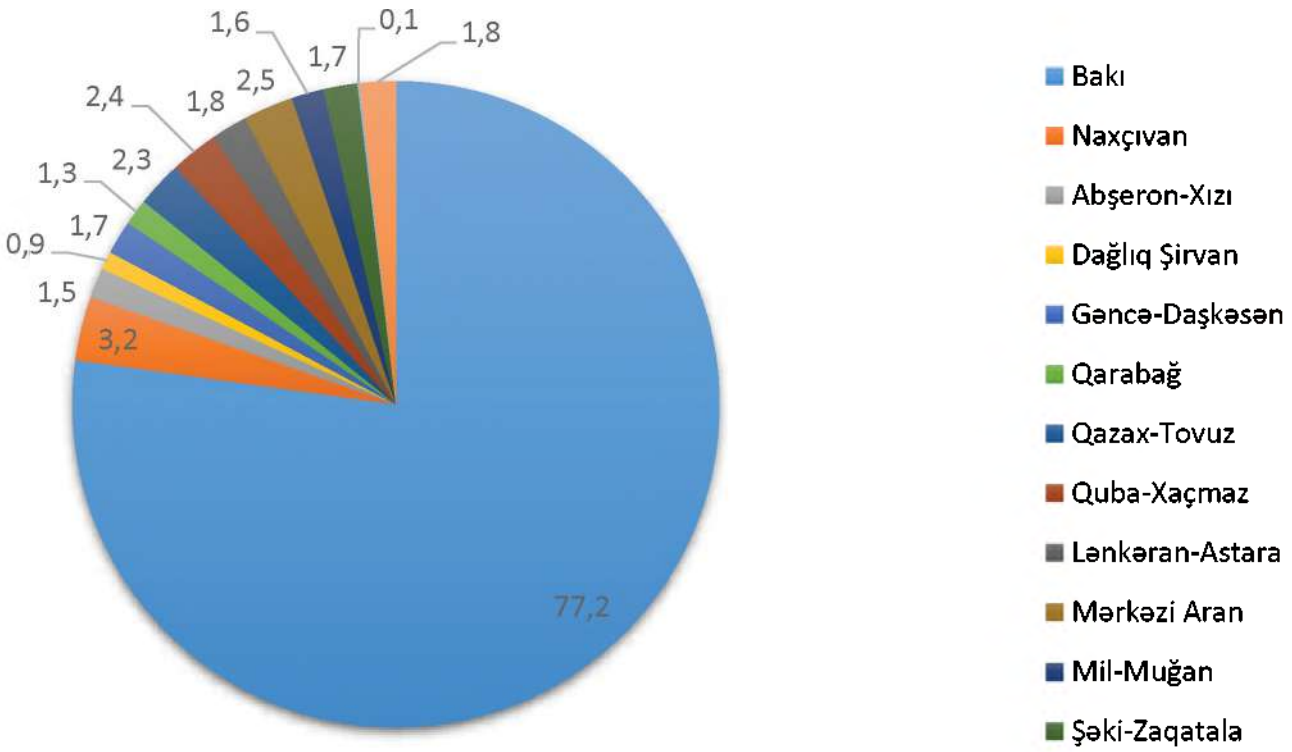

Ölkənin ümumi məhsul buraxılışında iqtisadi rayonların payı (2020), %

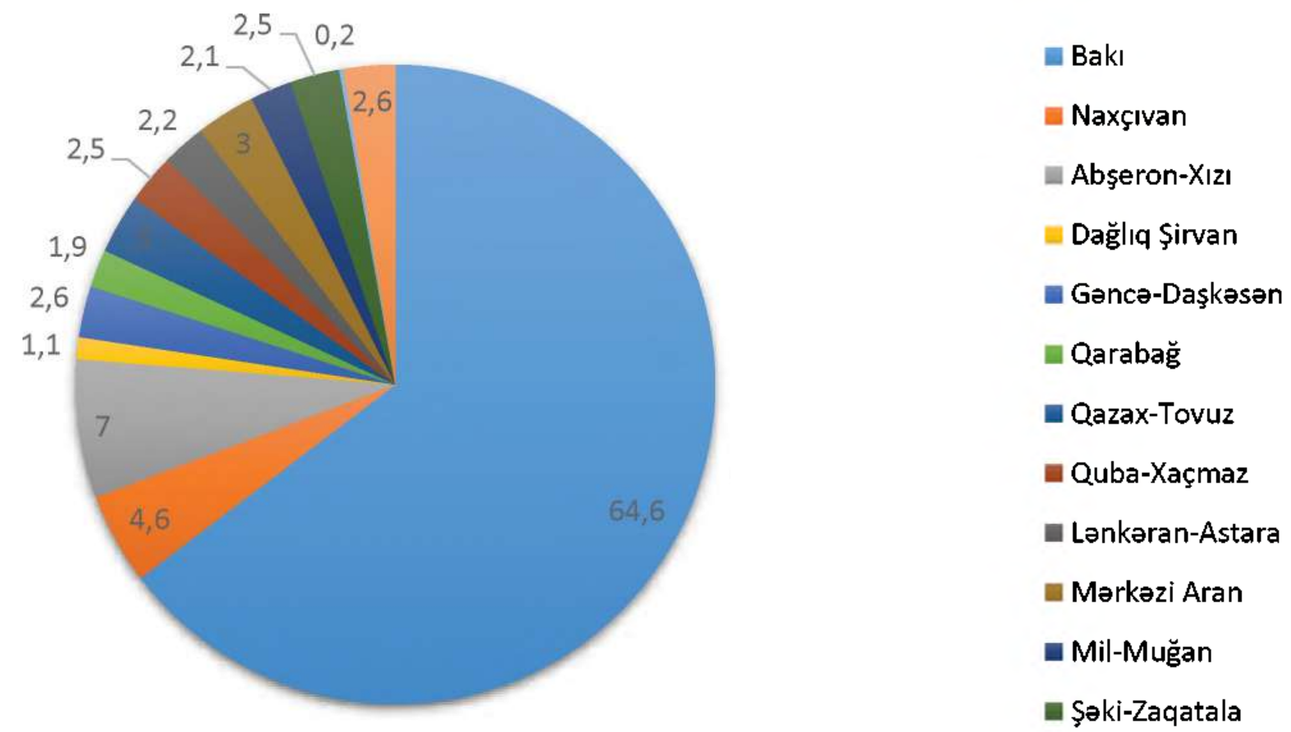

İQTİSADİ RAYONLARDA ADAMBAŞINA DÜŞƏN MƏHSUL BURAXILIŞI, MANAT

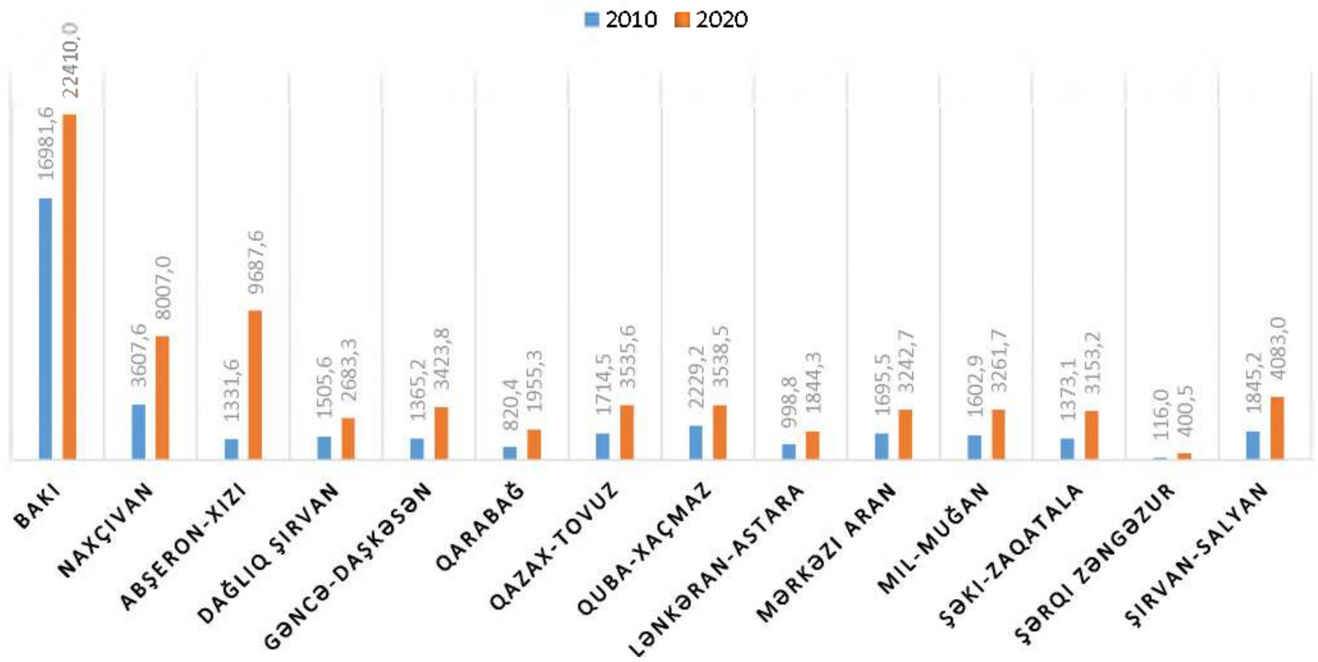

İQTİSADİ RAYONLARDA MUZDLU İŞÇİLƏRİN ORTA AYLIQ NOMİNAL ƏMƏKHAQQI, MANAT

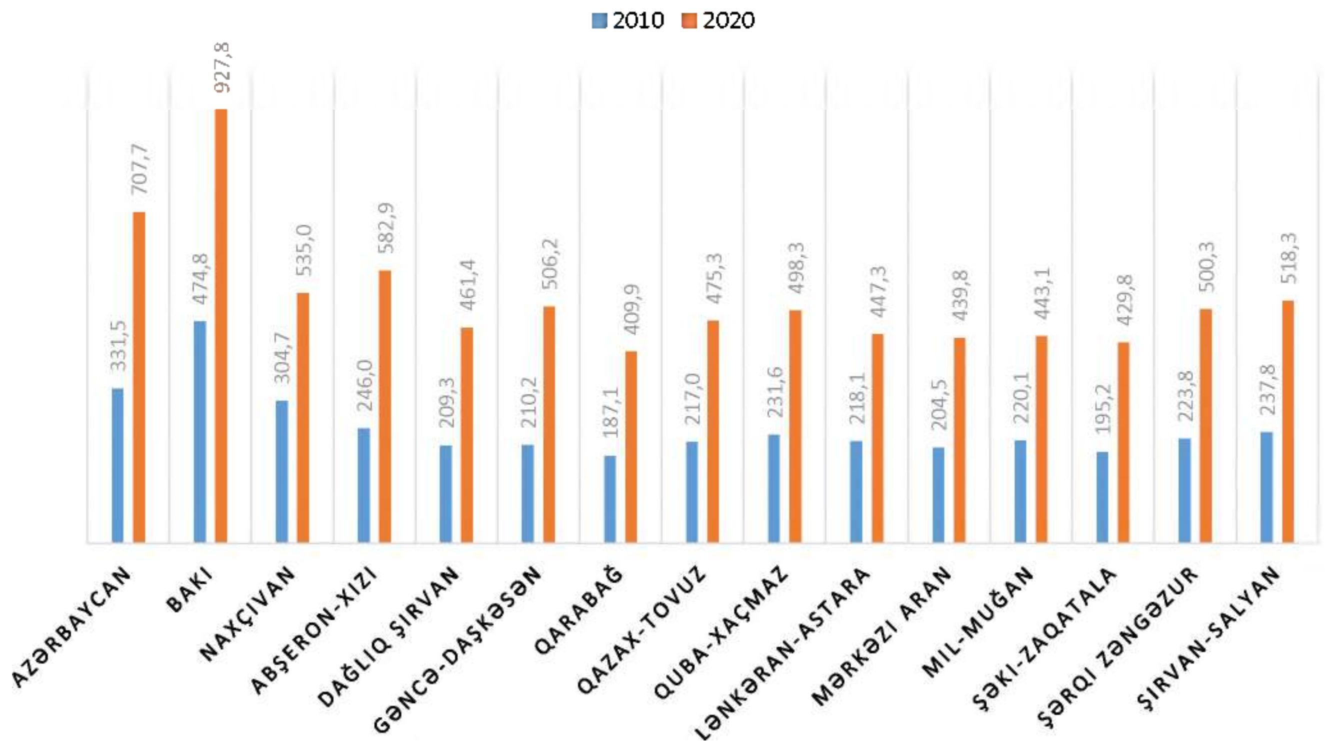

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

13. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ TEXNOLOJİ İNKİŞAF SƏVİYYƏSİ

13.1. İKT-nin inkişaf səviyyəsi

Mənbə: https://www.itu.int/

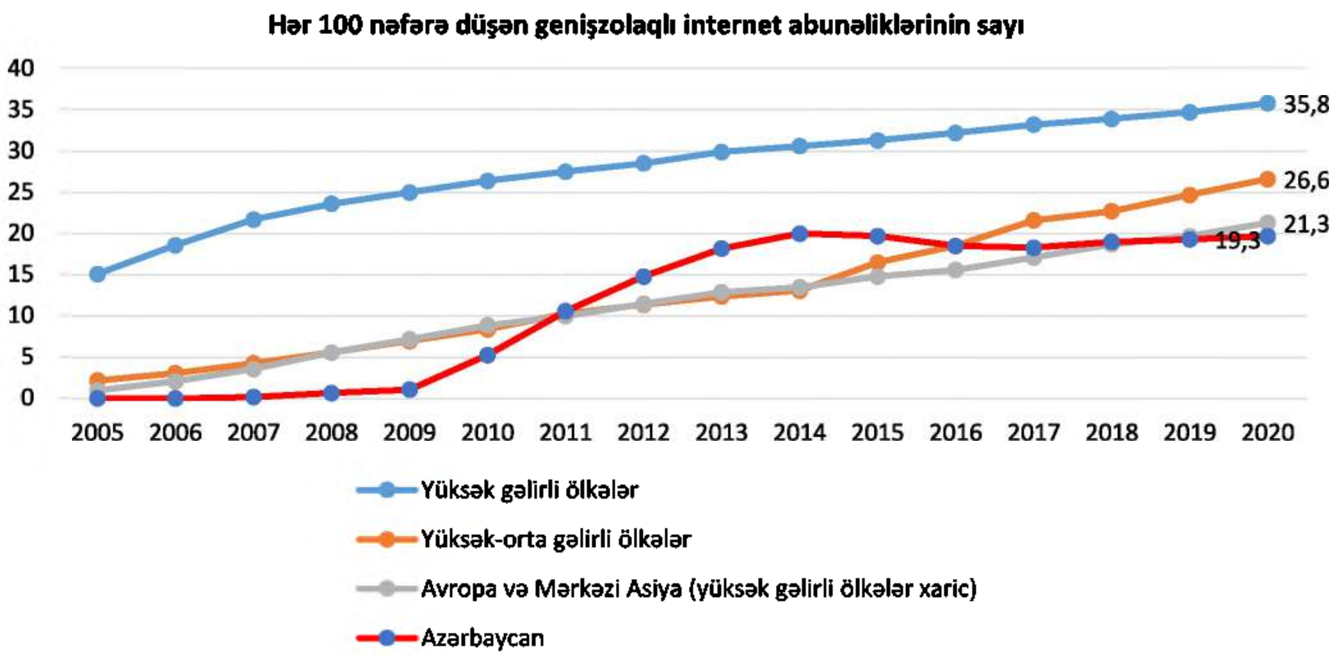

Mənbə: https://data.worldbank.org/

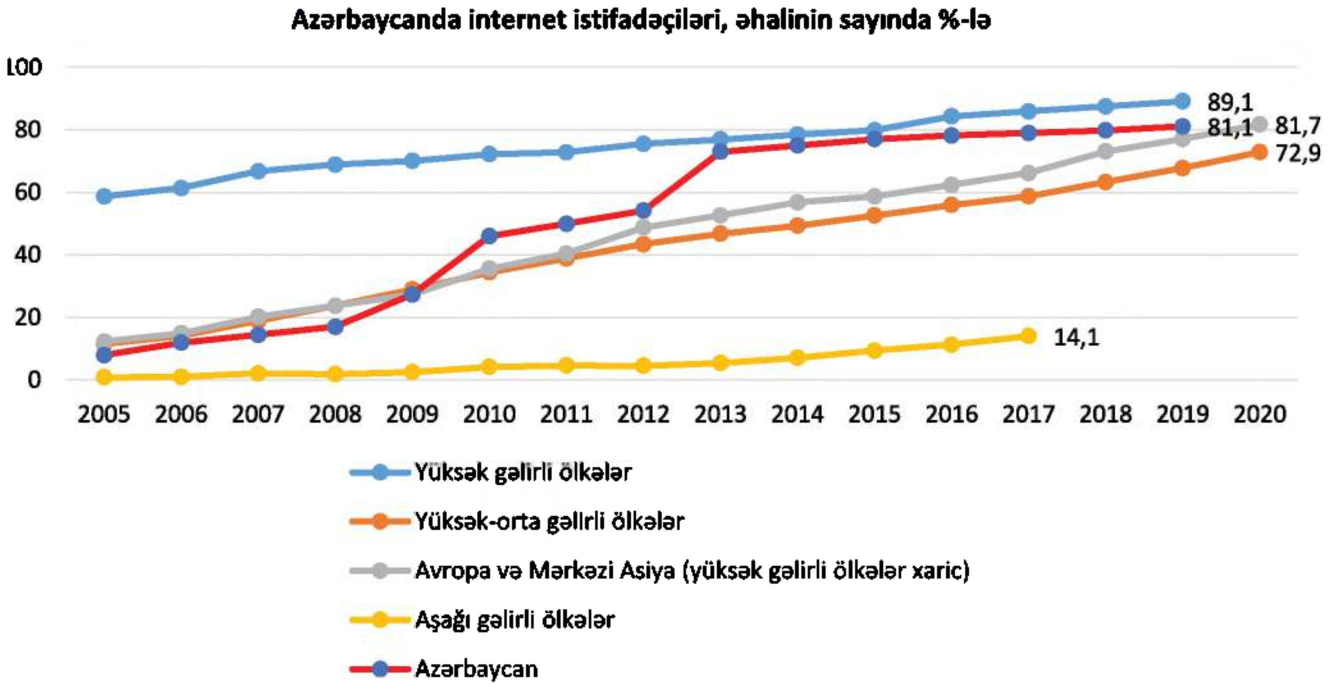

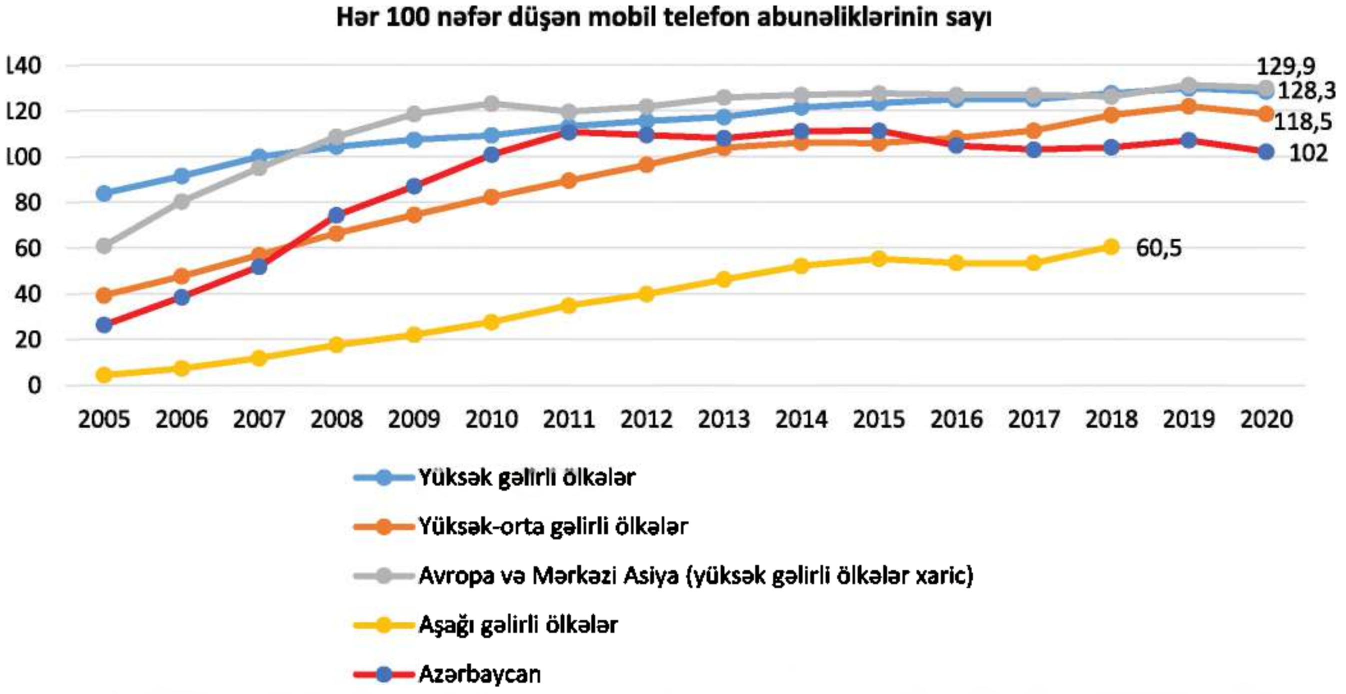

Yetkinlik yaşına çatmış hər 100000 nəfərə düşən ATM-lərin sayı

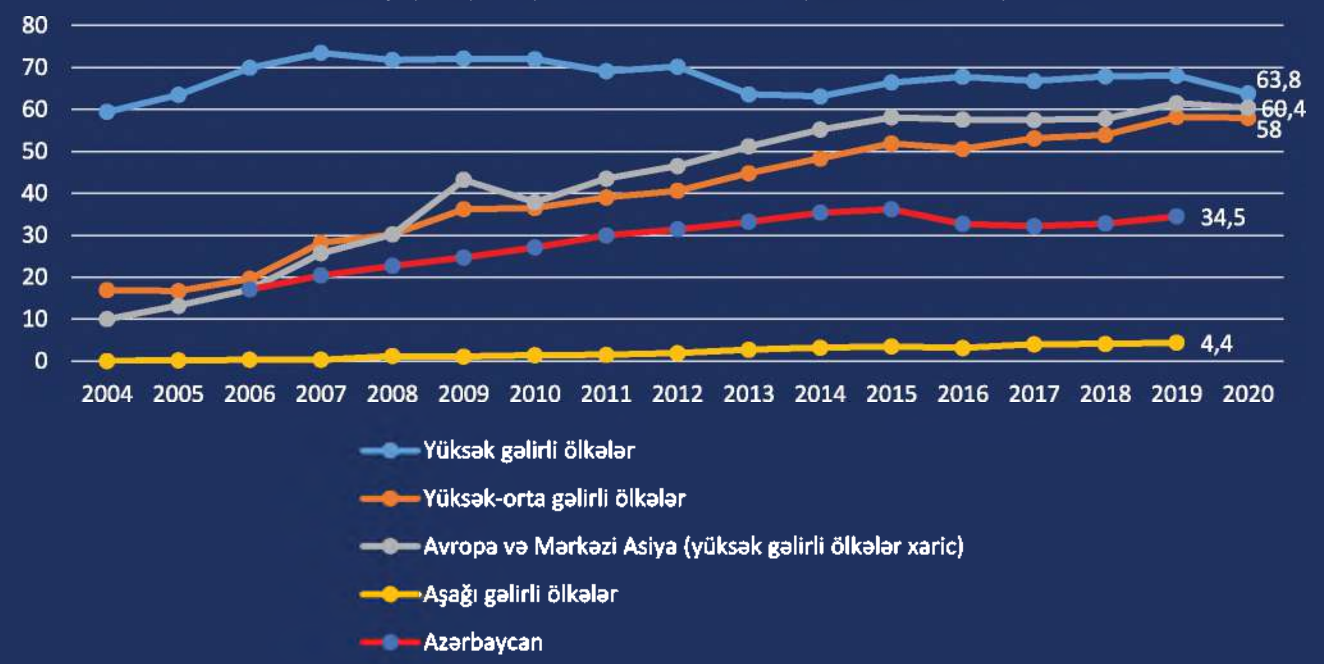

Mənbə: https://data.worldbank.org/

13.2. İstehsalın texnoloji inkişaf səviyyəsi

Orta və yüksək texnologiyalı emal sənayedə yaradılmış əlavə dəyər (emal sənayedə yaradılmış ümumi dəyərdə payı, %)

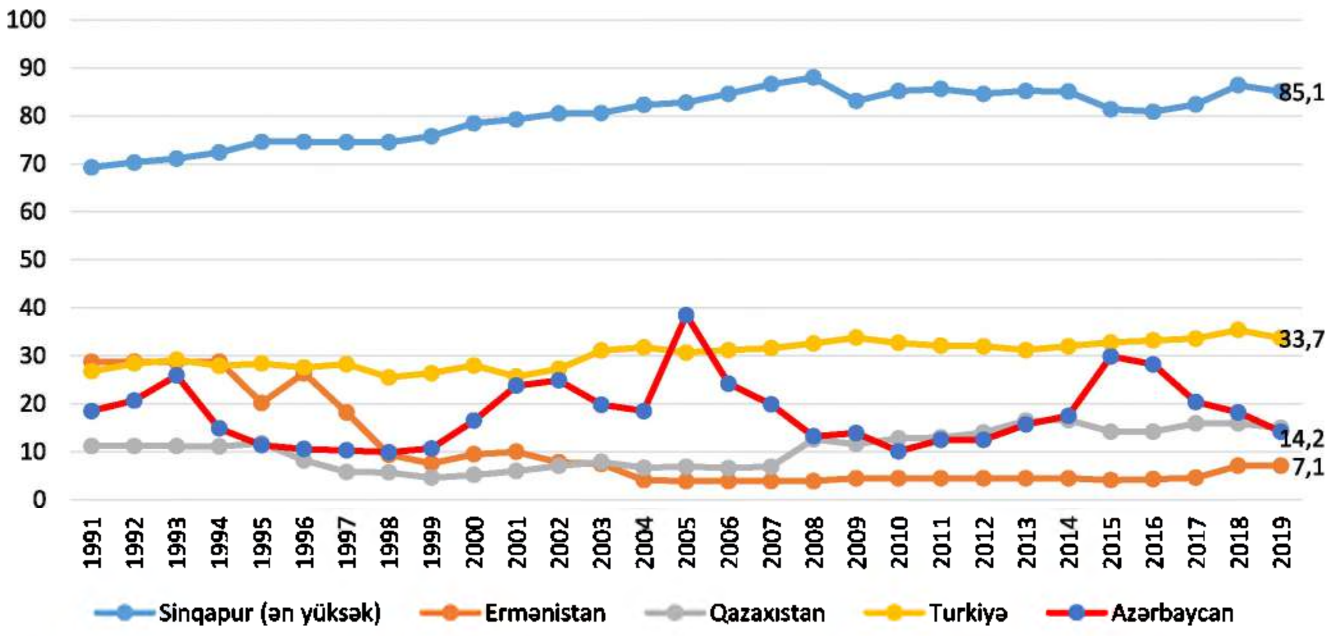

Mənbə: https://data.worldbank.org/

Araşdırma və inkişafa (R&D) pul xərcləyən firmaların ümumi firma sayındakı payı, % (2019)

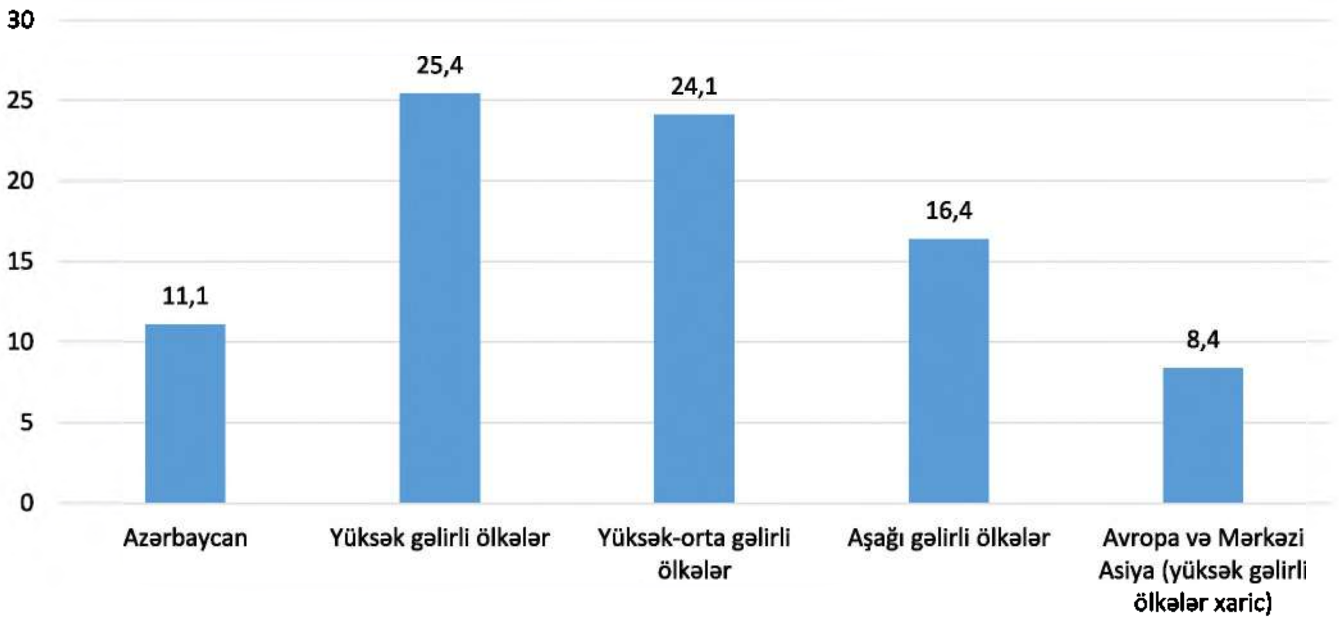

Mənbə: https://data.worldbank.org/

Araşdırma və İnkişaf (R&D) xərclərinin ÜDM-də payı, %

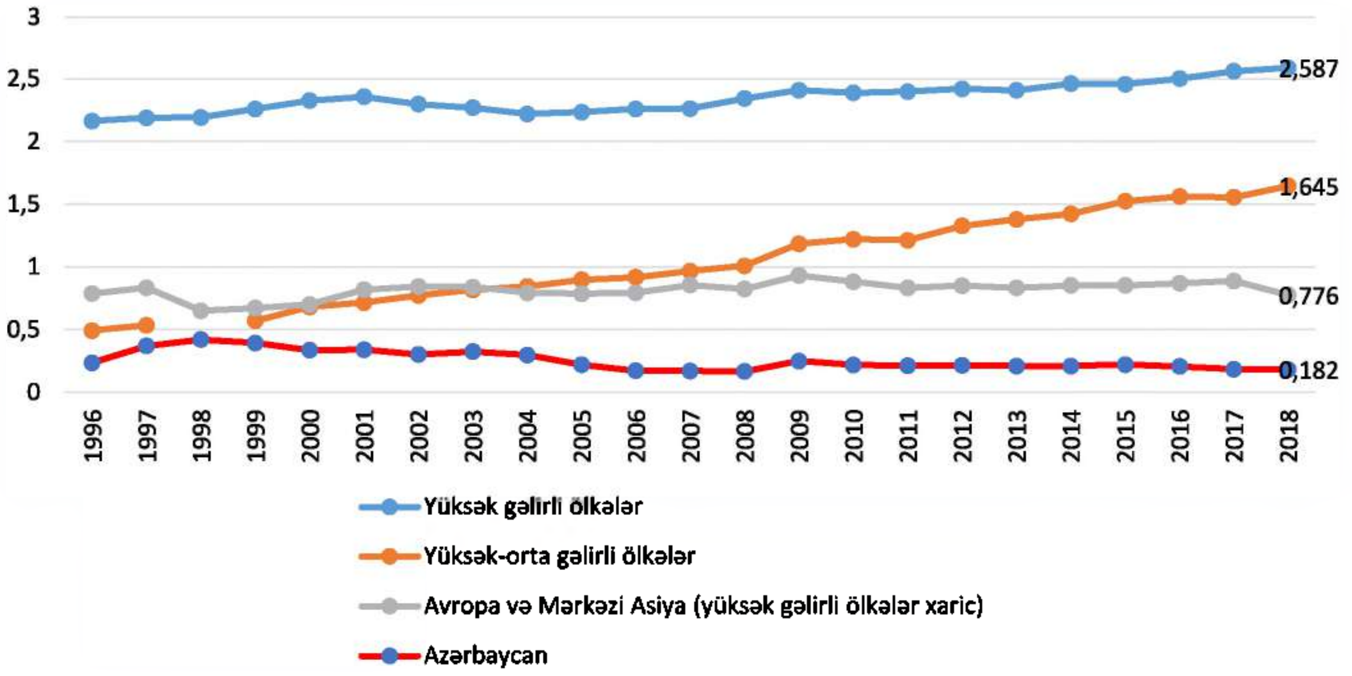

Mənbə: https://data.worldbank.org/

13.3. İxracın texnoloji inkişaf səviyyəsi

Orta və yüksək texnologiyalı ixrac (emal sənayesinin ümumi ixracında payı, %)

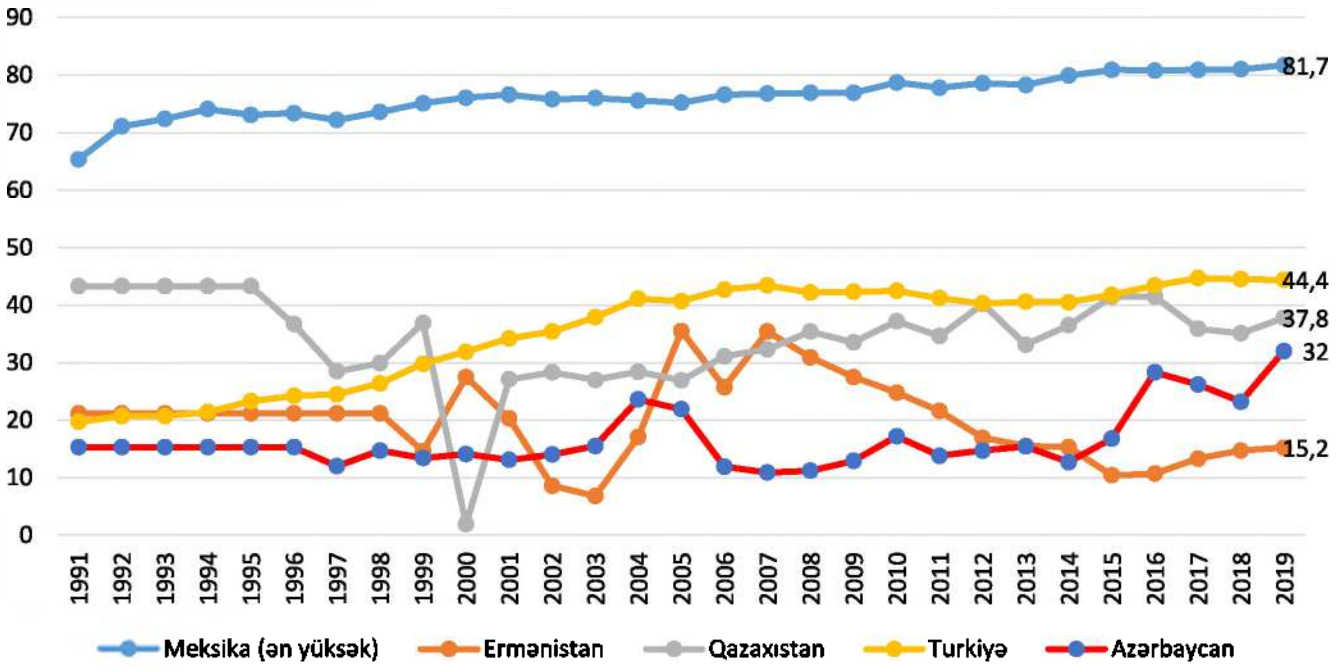

Mənbə: https://data.worldbank.org/

Yüksək texnologiyalı ixrac (emal sənayesinin ümumi ixracında payı, %)

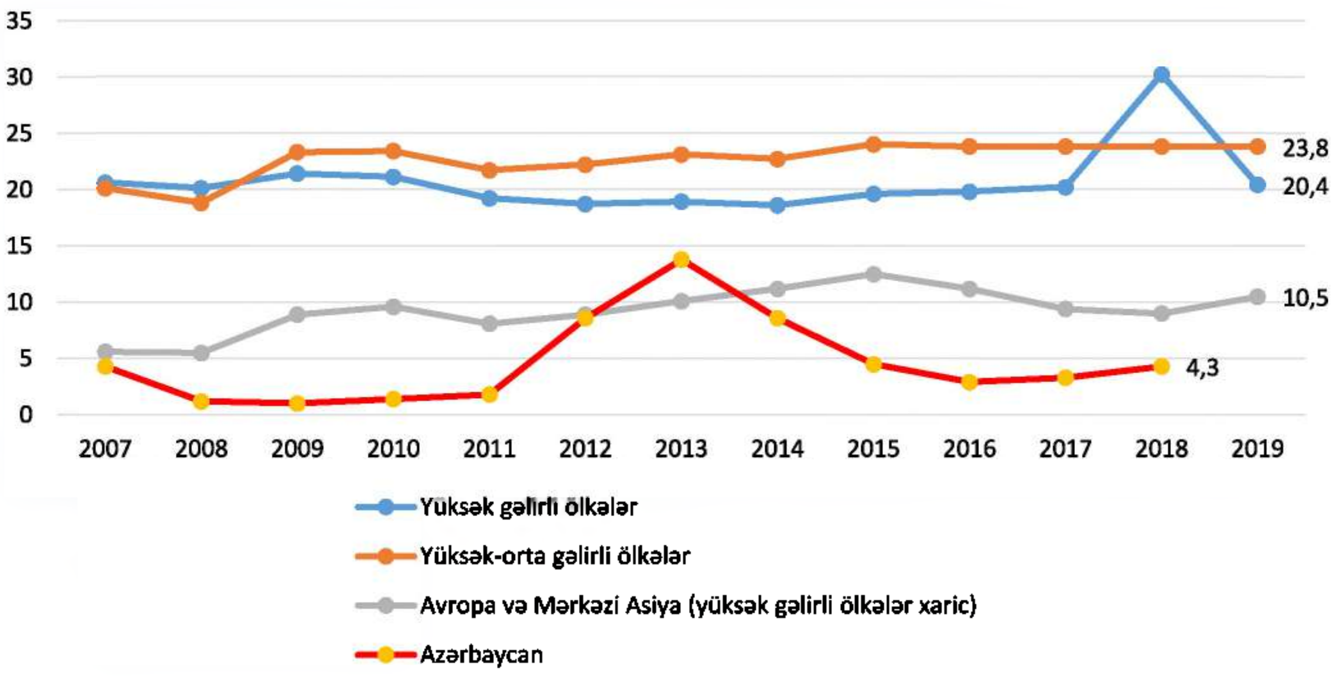

Mənbə: https://data.worldbank.org/

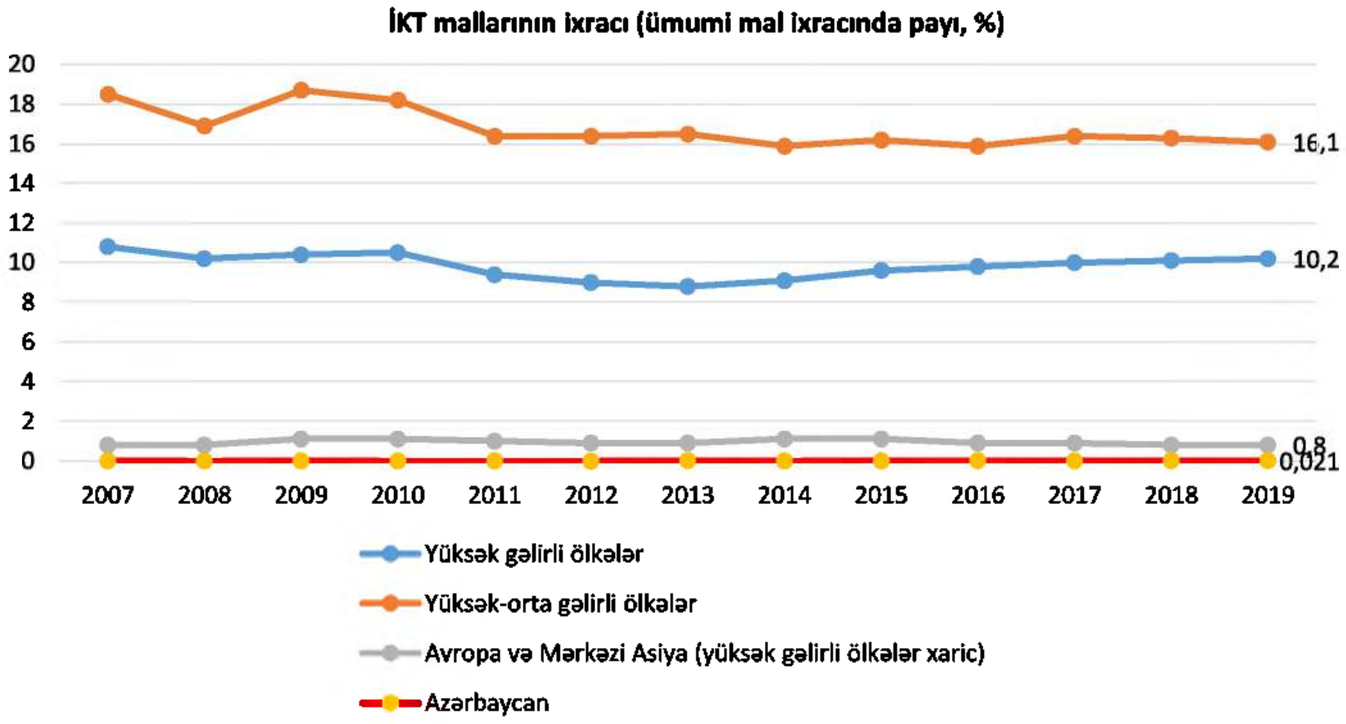

Mənbə: https://data.worldbank.org/

14. AZƏRBAYCANIN KARBOHİDROGEN EHTİYATLARINDAN İSTİFADƏSİ

14.1. Karbohidrogen ehtiyatlarının hasilatı layihələri

14.1.1. “Əsrin müqaviləsi”

Müqavilə tipi:	Hasilatın Pay Bölgüsü Sazişi
Müqavilənin predmeti:	“Azəri-Çıraq-Günəşli” yataqlar blokunun işlənməsi (ilkin 511 milyon ton neft ehtiyatı, sonradan 730 milyon ton)
İnvestisiya həcmi:	11,5 milyard $
Xalis gəlirin bölgüsü:	Azərbaycanın payı - 80%, investorların payı - 20%
İşləmə müddəti:	30 il
Tərəflər:	ARDNŞ (Azərbaycan) Amoco (ABŞ) BP (Böyük Britaniya) McDermott (ABŞ) UNOCAL (ABŞ) Lukoil (Rusiya) Statoil (Norveç) TPAO (Türkiyə) Pennzoil (ABŞ) Ramco (Böyük Britaniya) Delta (Səudiyyə Ərəbistanı)
Tarix:	20 sentyabr 1994
Yer:	Gülüstan Sarayı, Bakı

"ƏSRİN MÜQAVİLƏSİ"NDƏ İNVESTORLARIN PAYI, %

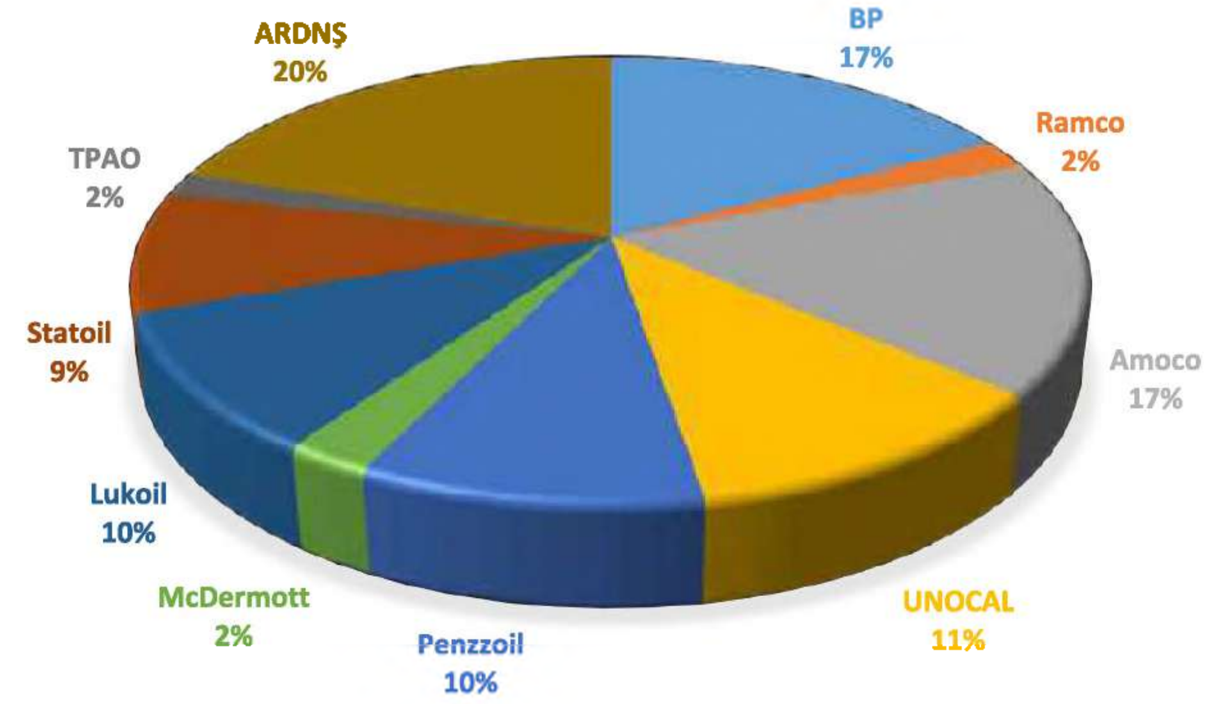

MÜQAVİLƏ MÜDDƏTİ UZADILMADAN ÖNCƏ "ƏSRİN MÜQAVİLƏSİ"NDƏ İNVESTORLARIN PAYI, %

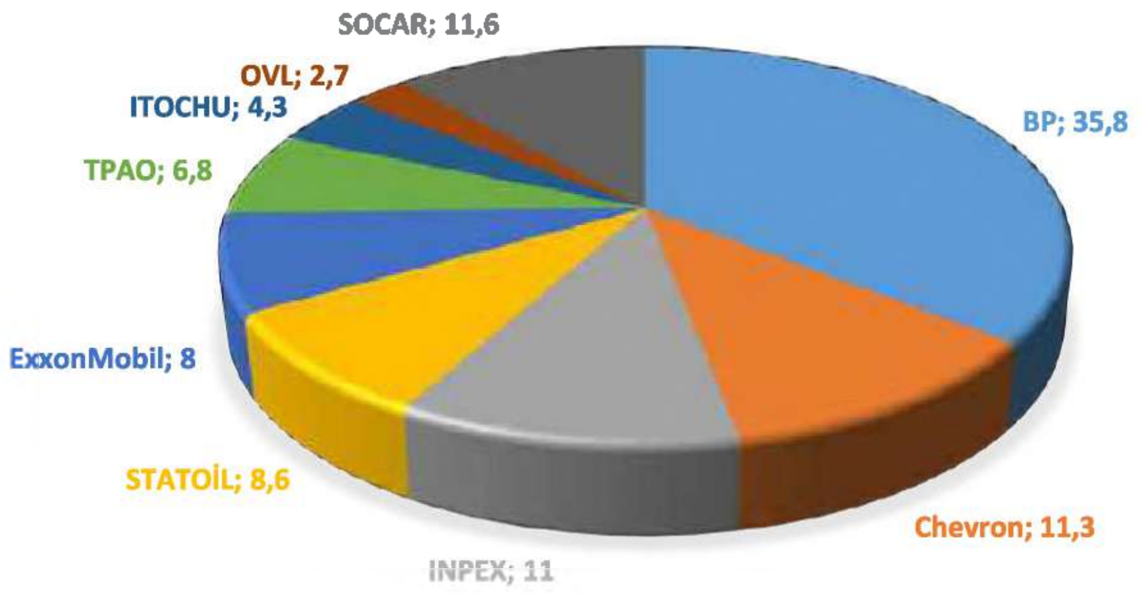

Mənbə: https://minenergy.gov.az/

14.1.2. "Yeni əsrin müqaviləsi"

Müqavilə tipi:	Hasilatın Pay Bölgüsü Sazişi
Müqavilənin predmeti:	"Əsrin müqaviləsi"nin 2050-ci ilə qədər uzadılması (əlavə 500 milyon ton neft hasilatı)
Xalis gəlirin bölgüsü:	Azərbaycanın payı - 75%, investorların payı - 25%
Bonus:	Xarici investorlar Azərbaycana 3,6 milyard $ bonus ödəyir.
Tərəflər:	SOCAR (Azərbaycan), BP (Birləşmiş Krallıq), Chevron (ABŞ), INPEX (Yaponiya), STATOIL (Norveç), ExxonMobil (ABŞ), TPAO (Türkiyə), ITOCHU (Yaponiya), OVL (Hindistan)
Tarix:	14 sentyabr 2017
Yer:	Heydər Əliyev Mərkəzi, Bakı

"YENİ ƏSRİN MÜQAVİLƏSİ"NDƏ İNVESTORLARIN PAYI, %

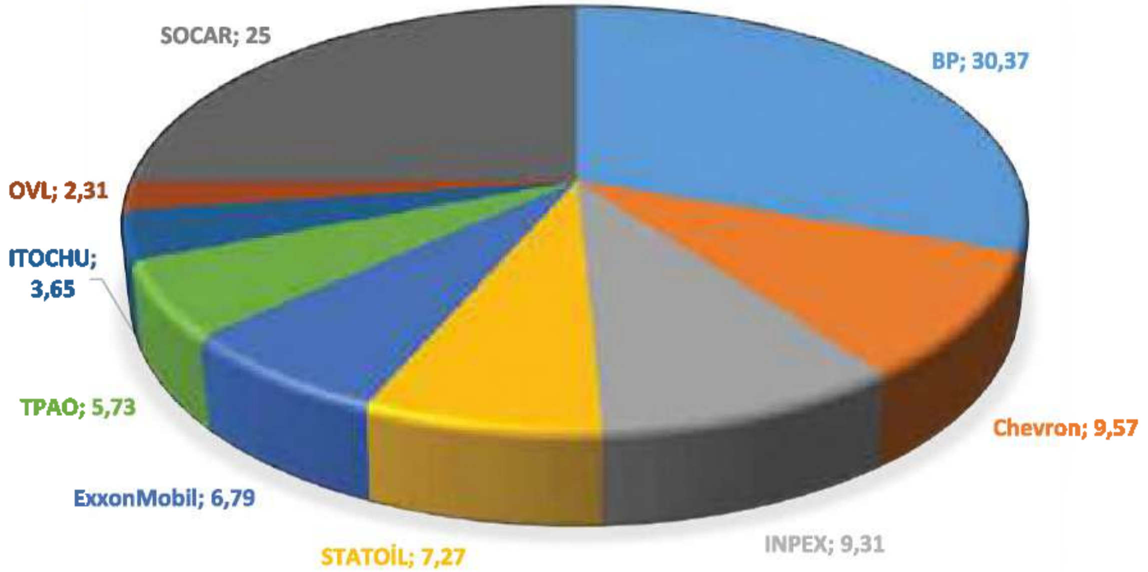

Mənbə: https://minenergy.gov.az/

14.1.3. "Şahdəniz" layihəsi

Müqavilə tipi:	Hasilatın Pay Bölgüsü Sazişi
Müqavilənin predmeti:	Şahdəniz qaz-kondensant yatağı (təxminən 1.2 trilyon m3 qaz və 240 milyon ton kondensat)
İşləmə müddəti:	30 il + 5 il
Tərəflər:	BP (Birləşmiş Krallıq), SOCAR (Azərbaycan), Lukoil (Rusiya), TPAO (Türkiyə), Petronas (Malaziya), NICO (İran), SGC (Upstream)
Tarix:	4 iyun 1996
Yer:	Gülüstan Sarayı, Bakı

"ŞAHDƏNİZ" LAYİHƏSİNDƏ İNVESTORLARIN PAYI, %

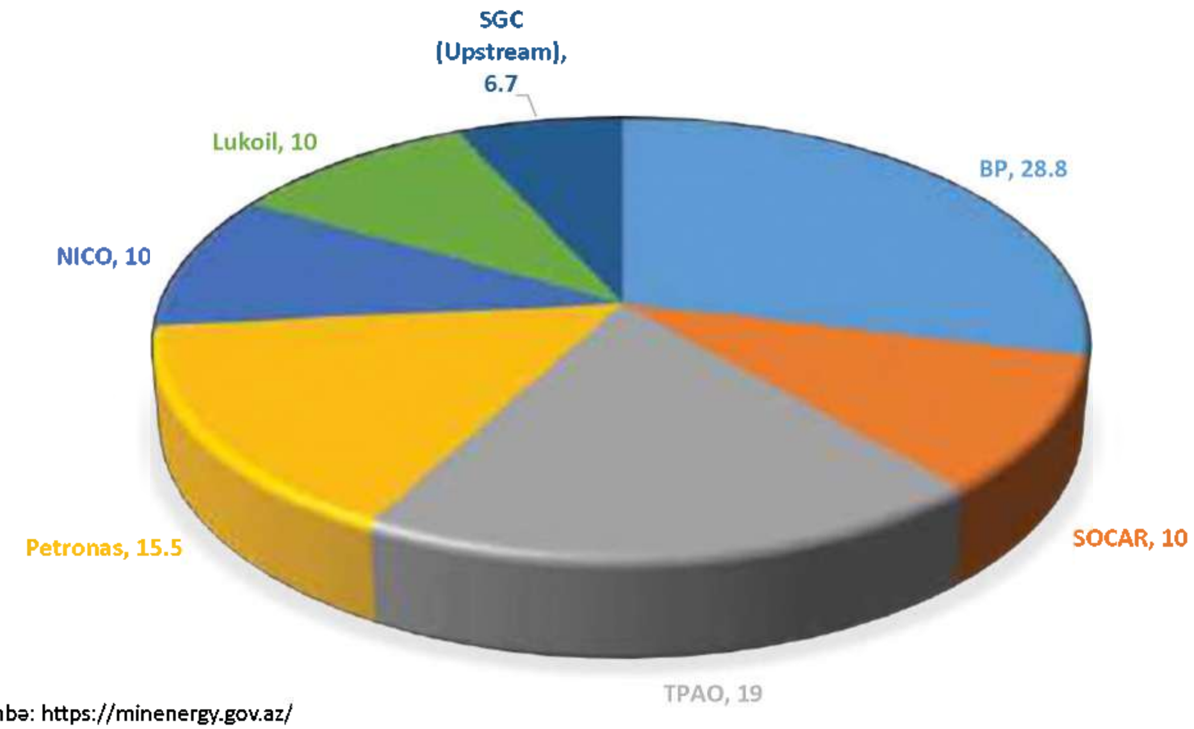

Mənbə: https://minenergy.gov.az/

14.2. Karbohidrogen ehtiyatlarının nəqli layihələri

14.2.1. Neft boru kəməri layihələri

Xam nefti dünya bazarına çıxaran boru kəmərləri

- Bakı-Novorossiysk boru kəməri
- Bakı-Supsa boru kəməri
- Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri

Mənbə: https://socar.az/

Bakı-Novorossiysk boru kəməri

İstifadəyə verildiyi il: 1997
Otürmə qabiliyyəti: 100 min barel/gün (13.5 min ton/gün)
Uzunluğu: 1330 km (231 km Azərbaycanda)

Bakı-Supsa boru kəməri

İstifadəyə verildiyi il: 1999
Otürmə qabiliyyəti: 150 min barel/gün (20 min ton/gün)
Uzunluğu: 833 km (456 km Azərbaycanda)

Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri

İstifadəyə verildiyi il: 2005
Otürmə qabiliyyəti: 1,2 milyon barel/gün (160 min ton/gün)
Uzunluğu: 1768 km (443 km Azərbaycanda)

Mənbə: https://minenergy.gov.az/

14.2.2. Cənub Qaz Dəhlizi layihələri

Cənub Qaz Dəhlizi layihələri

- Cənubi Qafqaz Boru Kəməri (SCP)
- Trans-Anadolu Boru Kəməri (TANAP)
- Trans-Adriatik Boru Kəməri (TAP)

Cənubi Qafqaz Boru Kəməri (SCP)

İstifadəyə verildiyi il: 2006
Otürmə qabiliyyəti: 14.4 milyard m3/illik (23.4 milyard m3-a artırmaq imkanı ilə)
Uzunluğu: 691 km (443 km Azərbaycanda)

CƏNUBİ QAFQAZ BORU KƏMƏRİNDƏ SƏHMDARLARIN PAYI, %

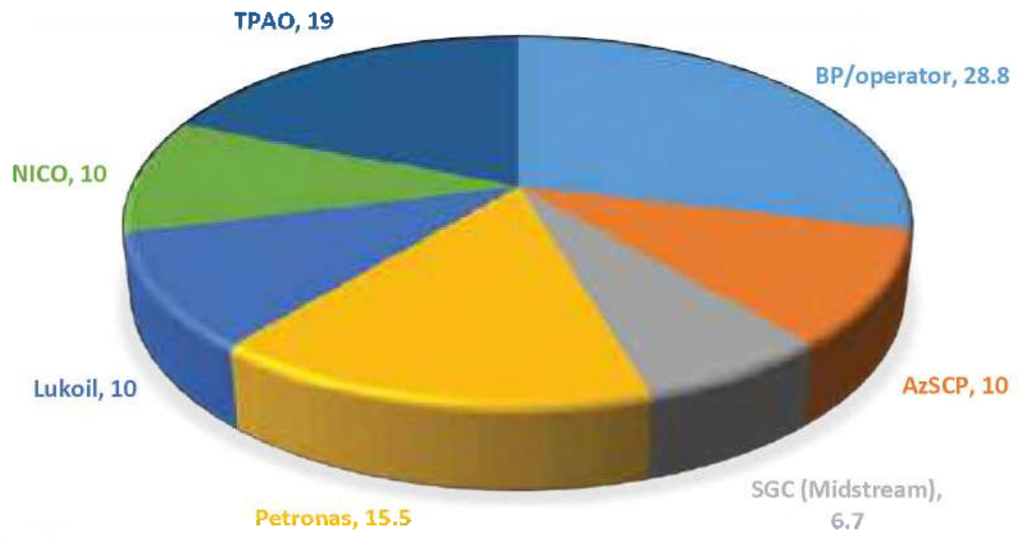

Trans-Anadolu Boru Kəməri (TANAP)

İstifadəyə verildiyi il: 2018

Ötürmə qabiliyyəti: 16.2 milyard m3/illik (30.7 milyard m3-a artırmaq imkanı ilə)

Uzunluğu: 1850 km

TRANS-ANADOLU BORU KƏMƏRİNDƏ SƏHMDARLARIN PAYI, %

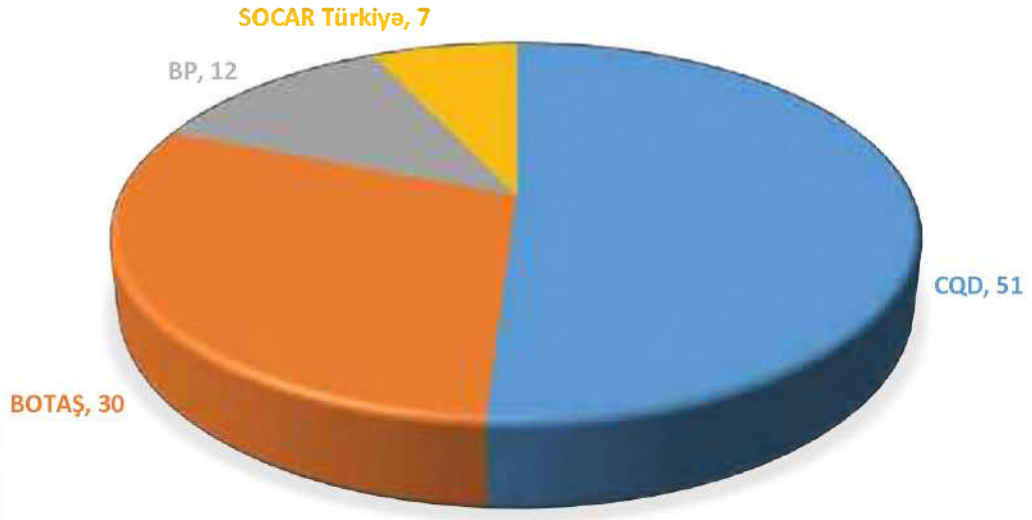

Trans-Adriatik Boru Kəməri (TAP)

İstifadəyə verildiyi il: 2020

Ötürmə qabiliyyəti: 10 milyard m3/illik (20 milyard m3-a artırmaq imkanı ilə)

Uzunluğu: 878 km

Mənbə: https://minenergy.gov.az/

TRANS-ADRİATİK BORU KƏMƏRİNDƏ SƏHMDARLARIN PAYI, %

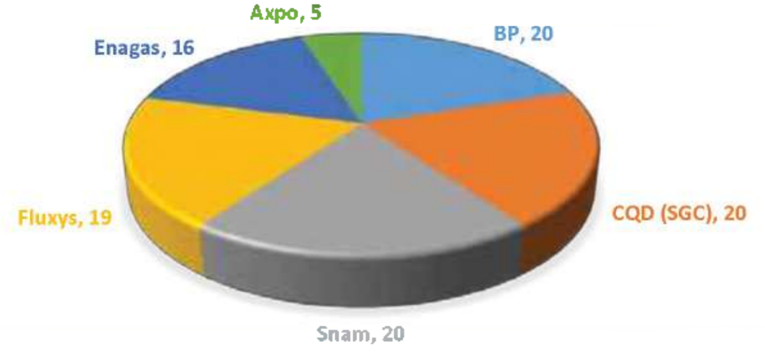

Mənbə: https://minenergy.gov.az/

14.3. Karbohidrogen ehtiyatlarının hasilatı və ixracı statistikası

14.3.1. Xam neft hasilatı və ixracı

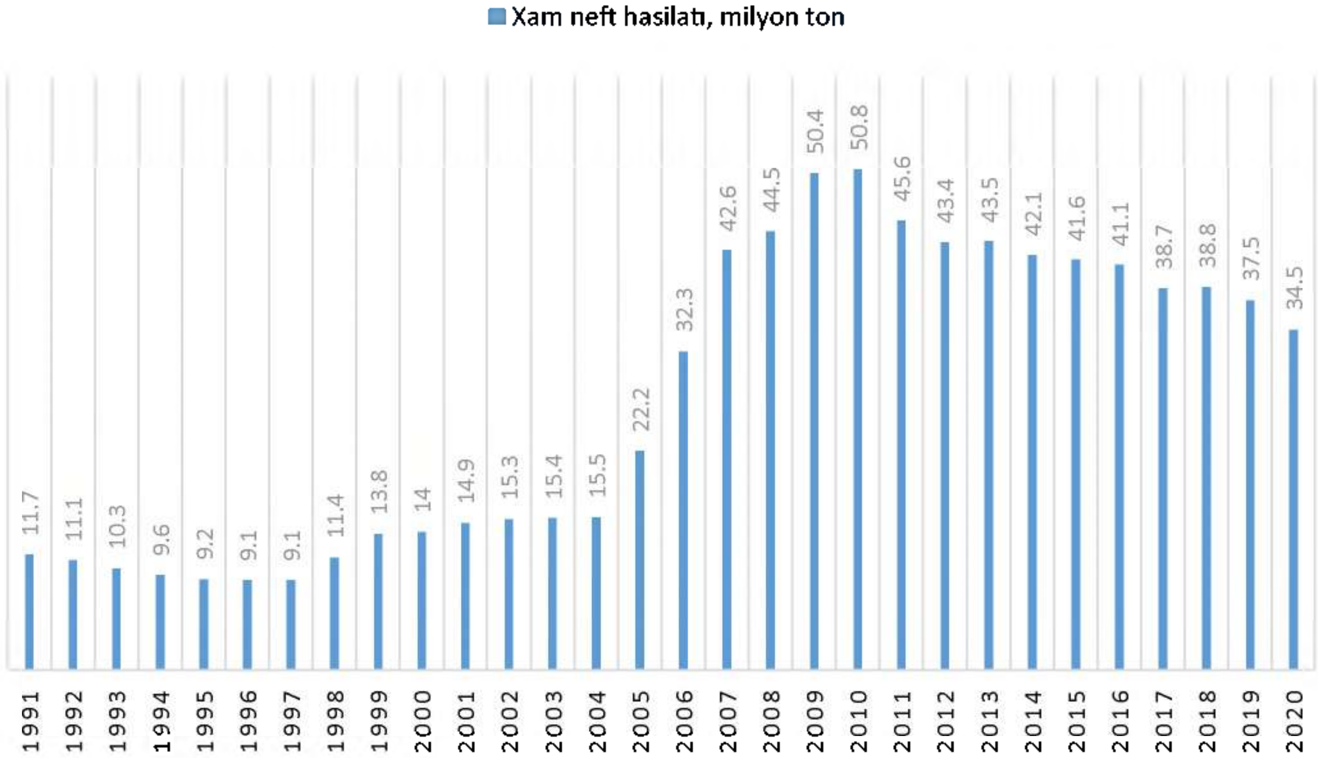

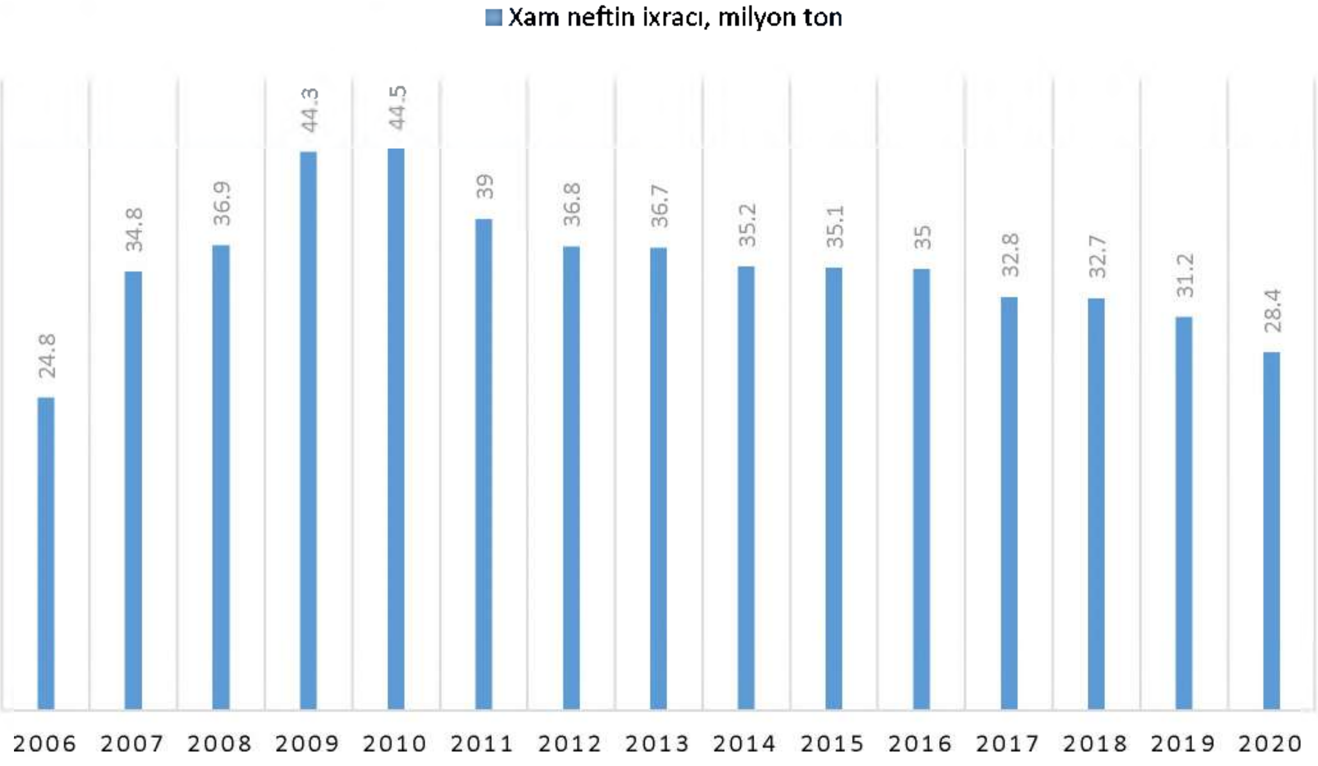

Mənbə: stat.gov.az

14.3.2. Təbii qaz hasilatı və ixracı

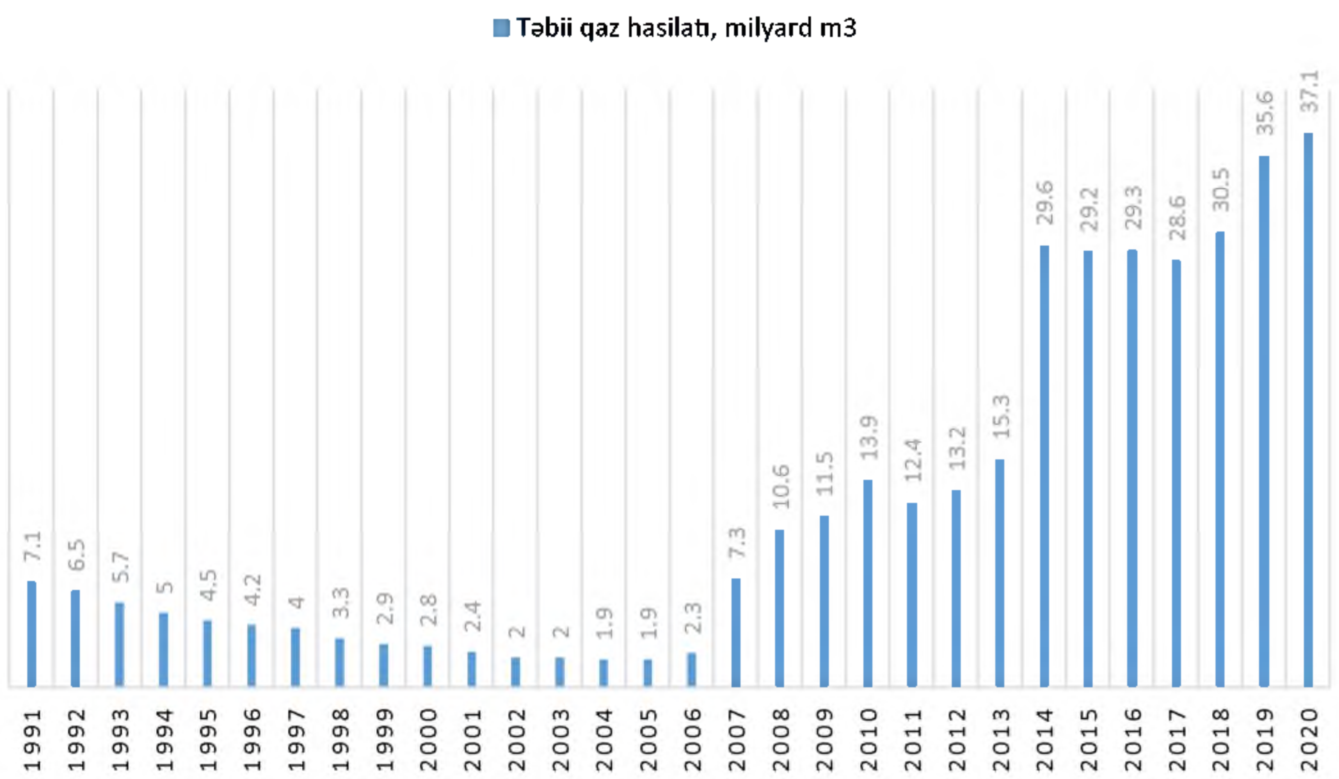

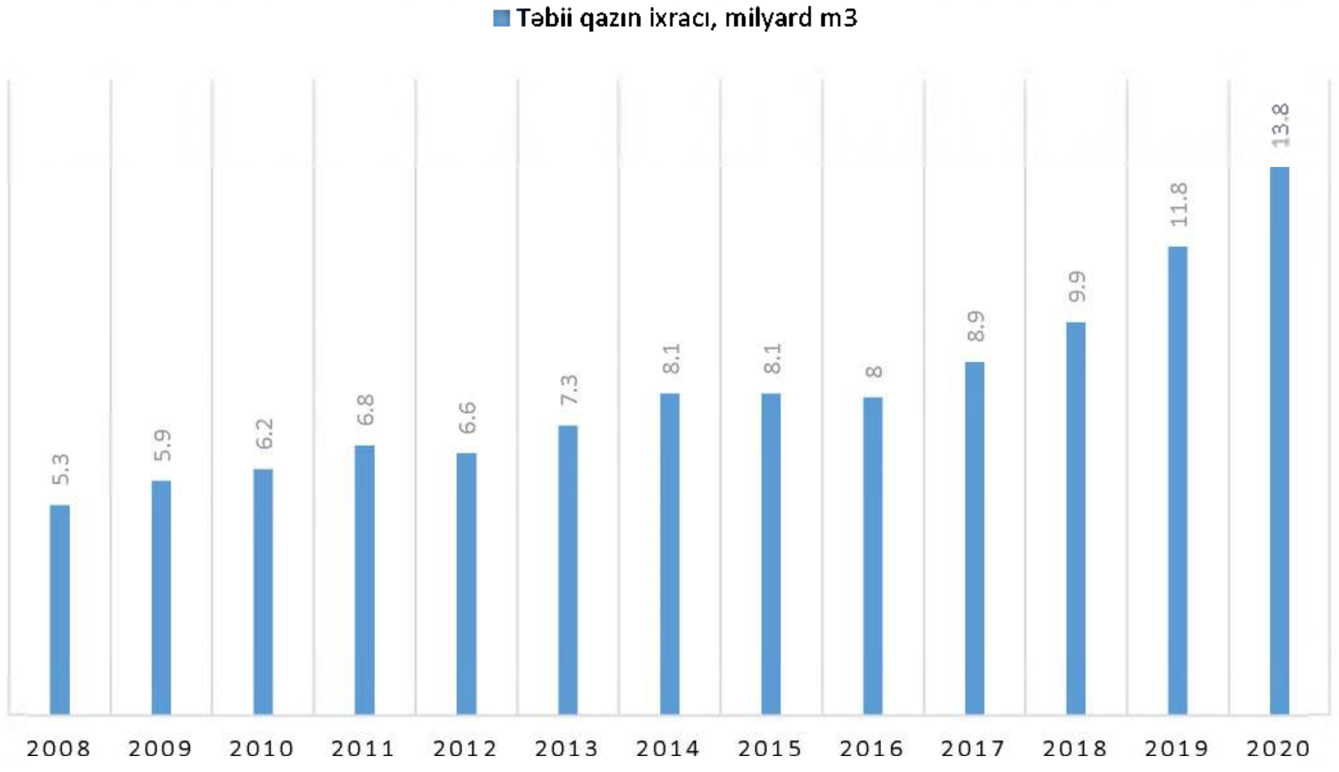

Mənbə: stat.gov.az

15. AZƏRBAYCANIN KARBOHİDROGEN GƏLİRLƏRİ VƏ İDARƏ EDİLMƏSİ

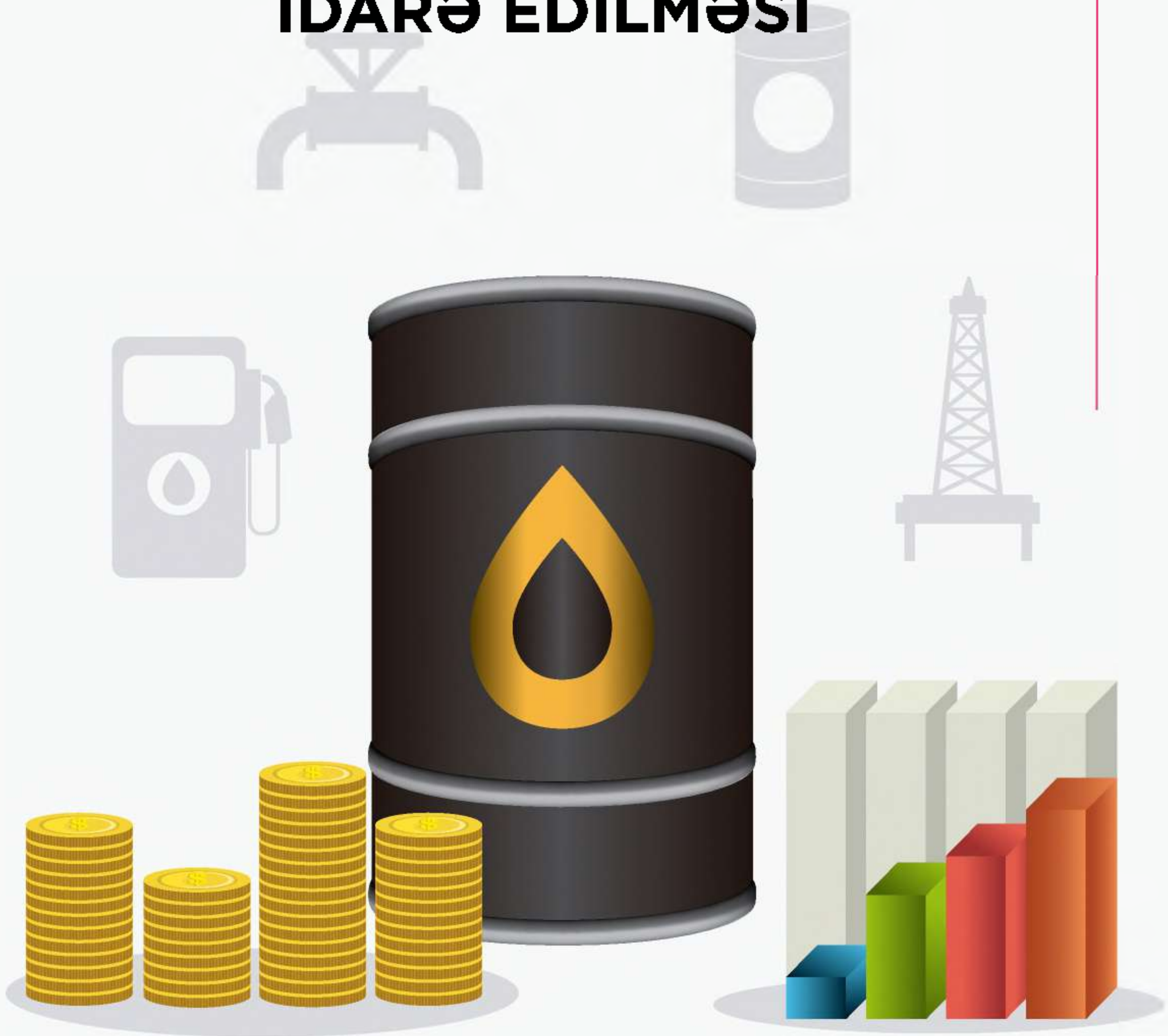

15.1. Neft və qaz gəlirləri

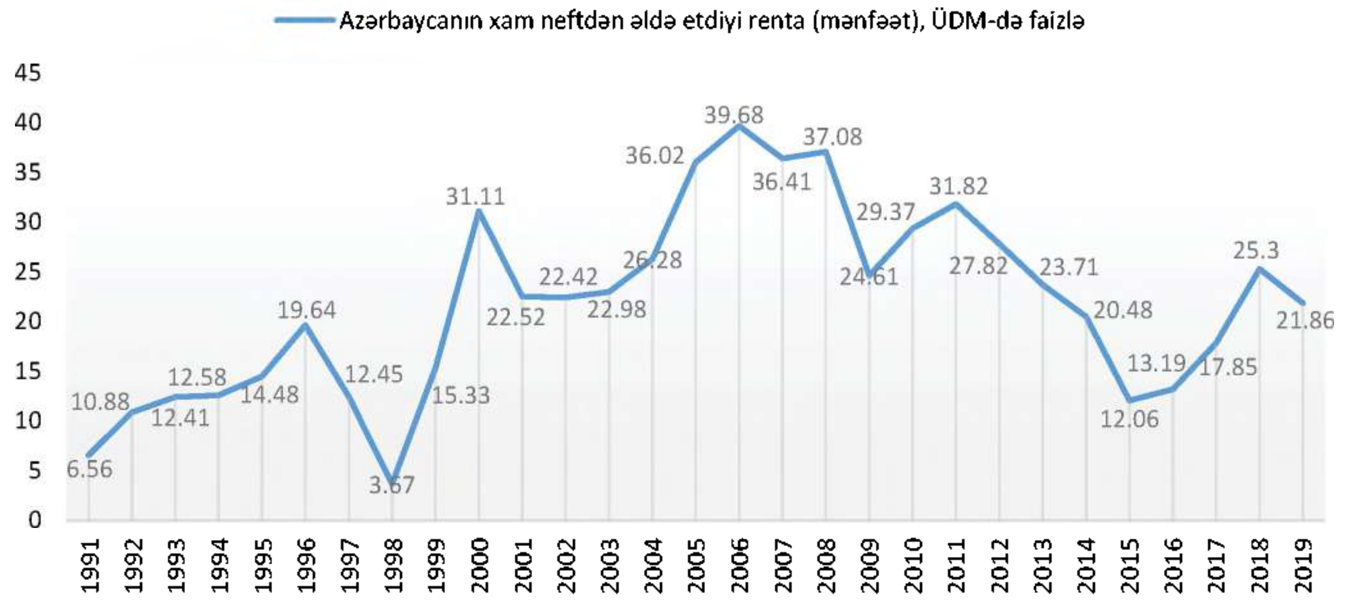

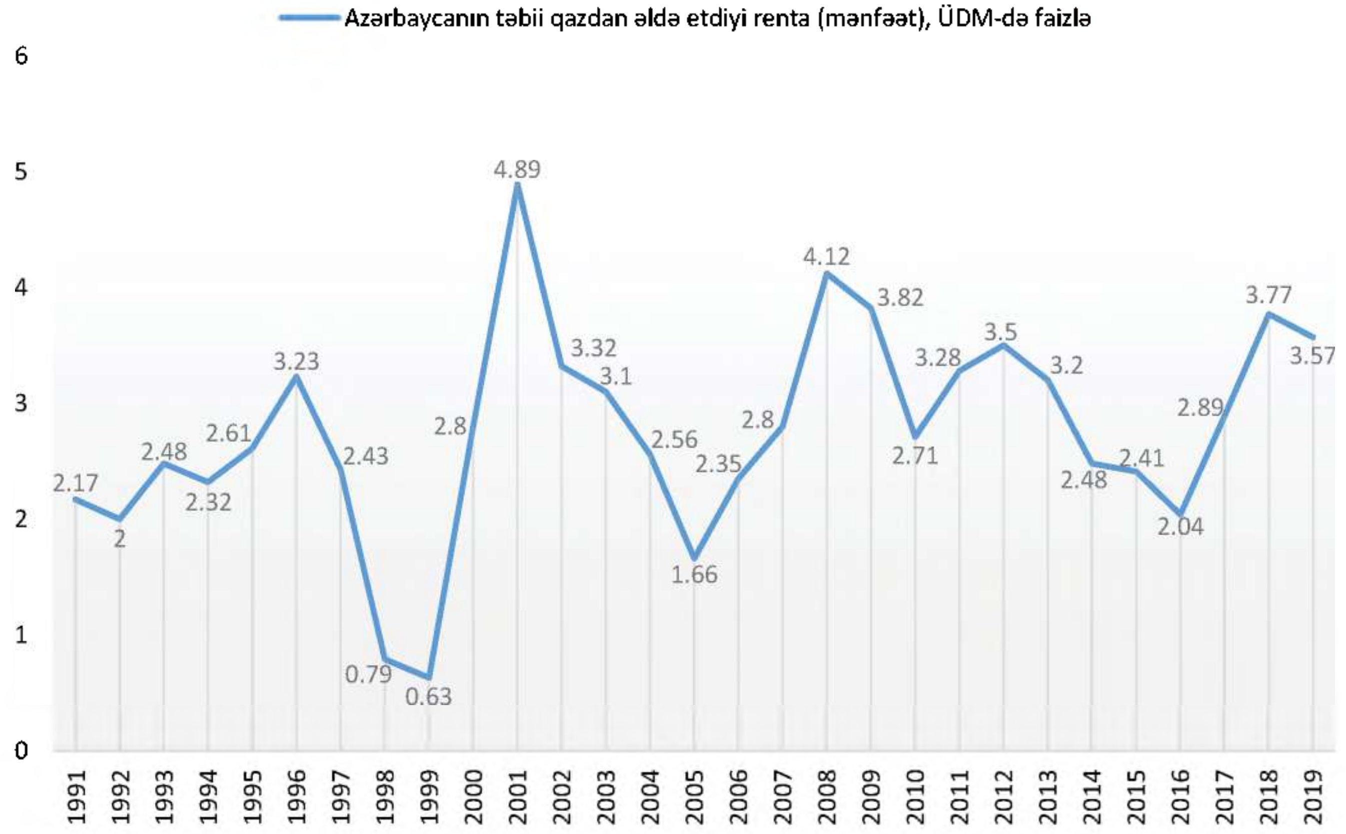

Mənbə: https://data.worldbank.org/

15.2. Neft və qaz gəlirlərinin idarə edilməsi

Neft Fondunun gəlirləri

- Mənfəət nefti və qazın satışından daxilolmalar
- Aktivlərin idarə edilməsindən əldə edilən gəlirlər
- Bonus ödənişləri
- Tranzit haqqları üzrə ödənişlər
- Akrhesabı ödənişlər
- Sair

Neft Fondunun xərcləri

- Dövlət büdcəsinə transfertlər
- Qaçqın və məcburi köçkünlərin məskunlaşdırılması tədbirləri
- Fondun idarəetmə xərcləri
- Ali təhsil üzrə dövlət proqramının maliyyələşdirilməsi
- Sair

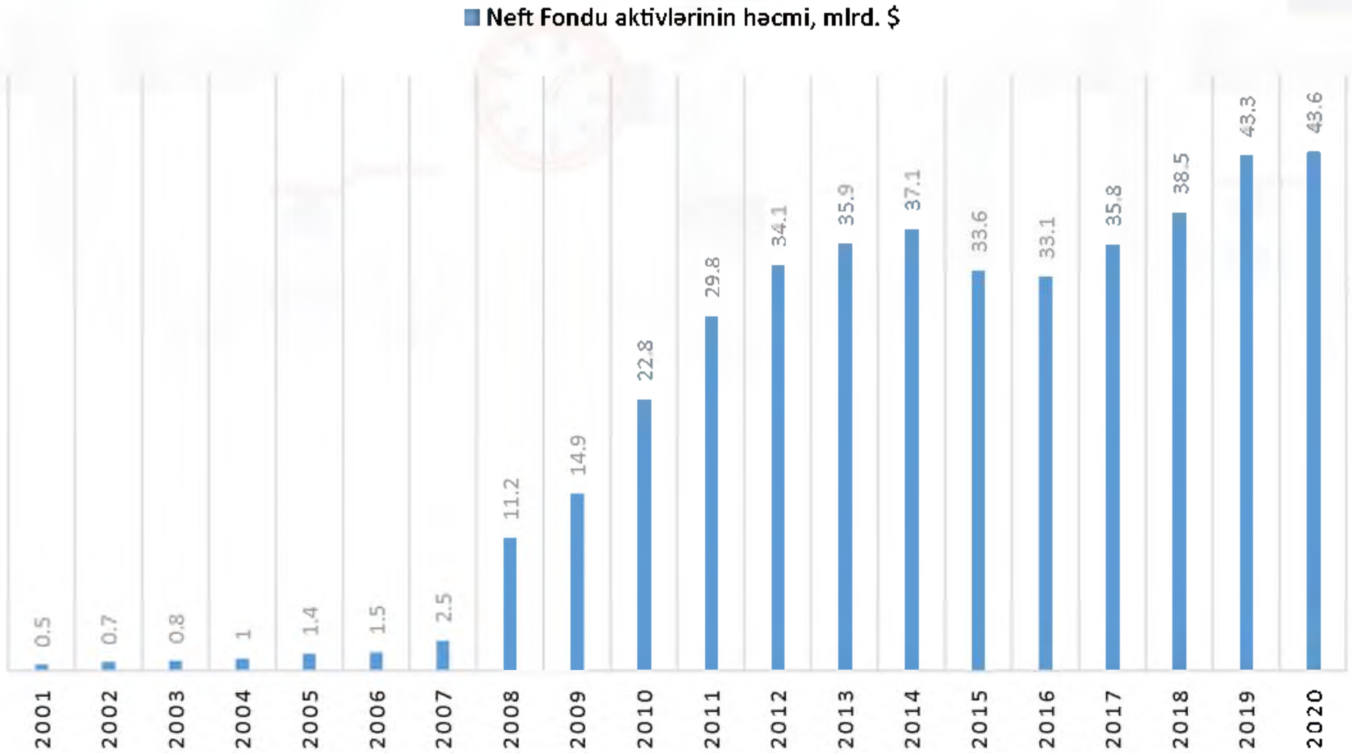

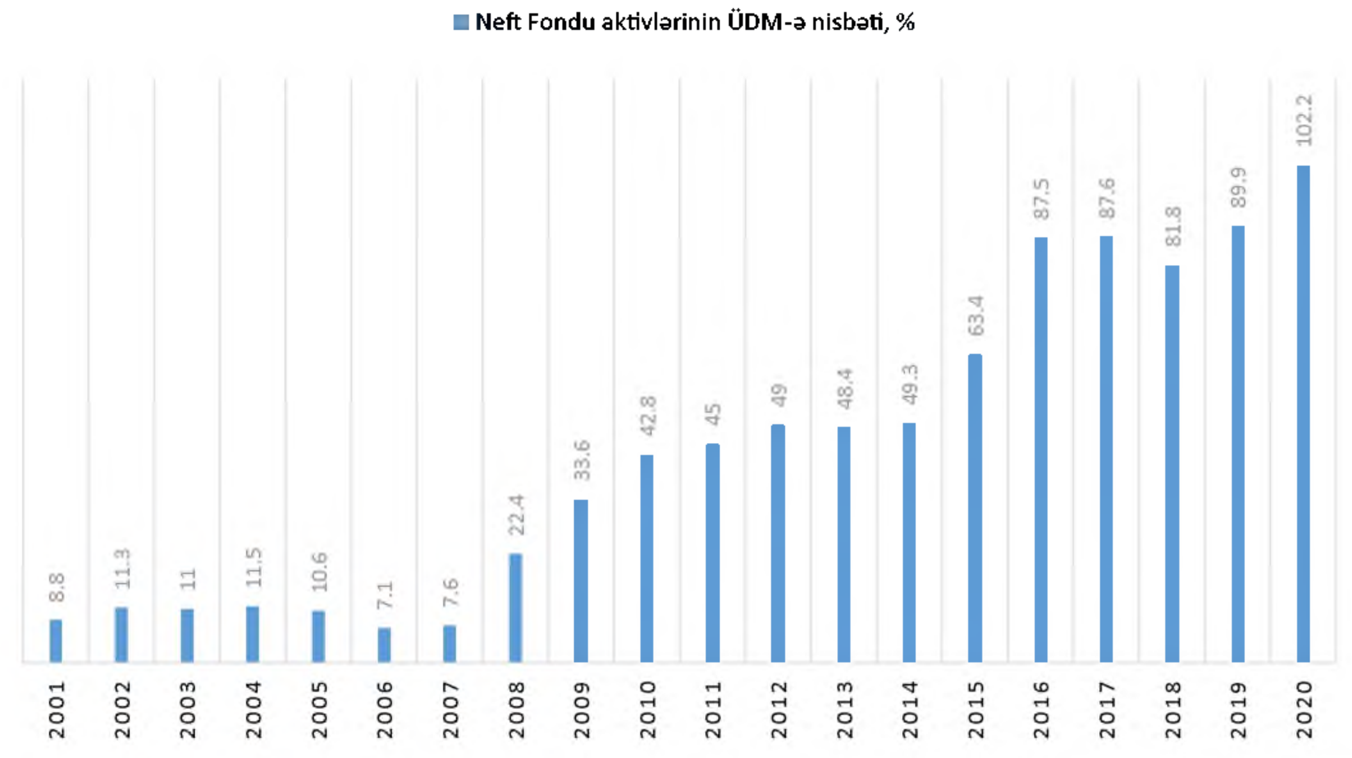

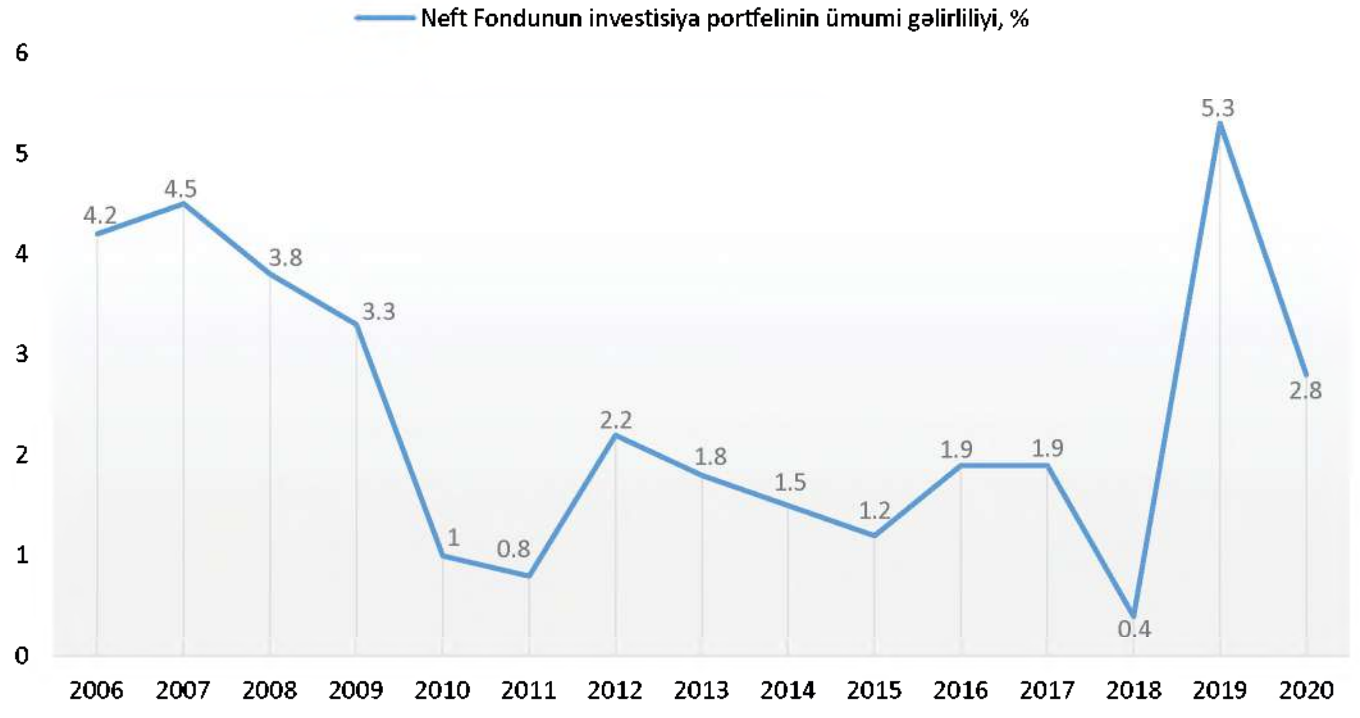

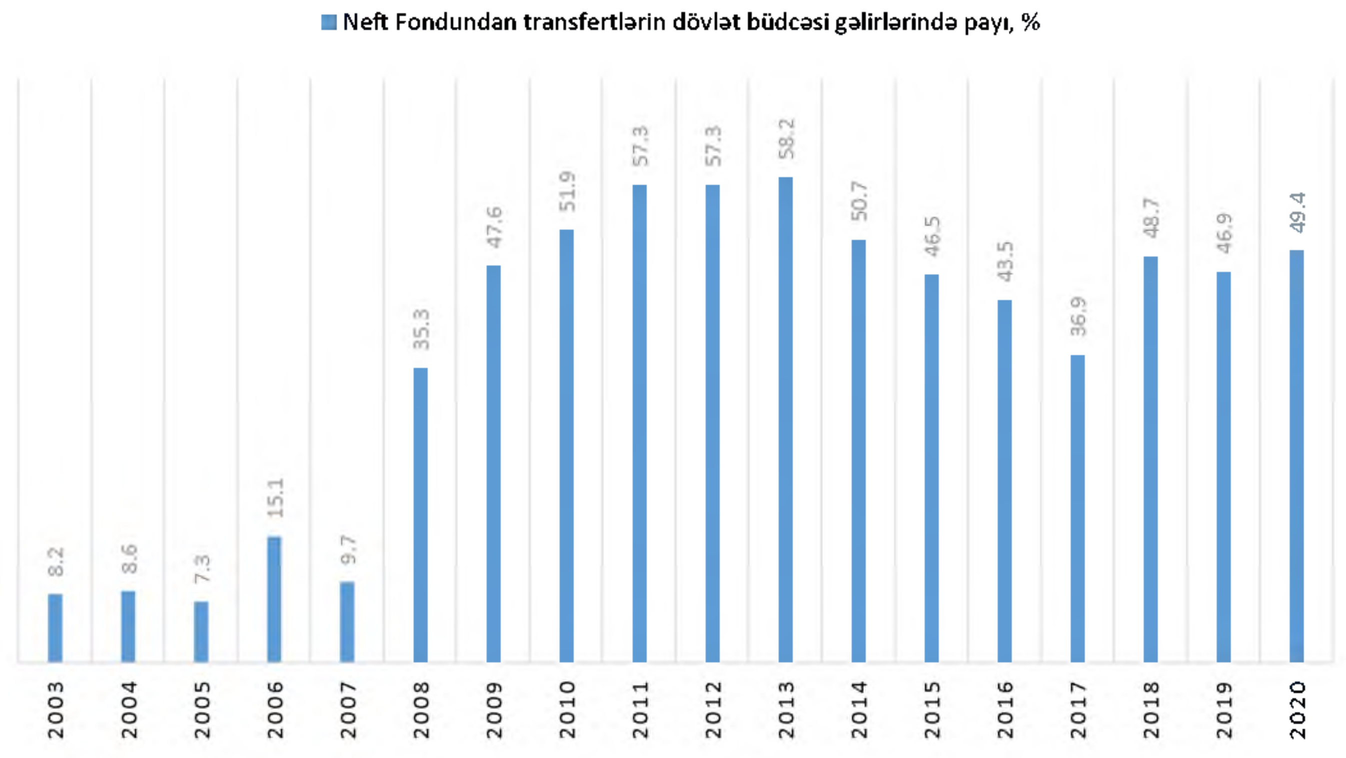

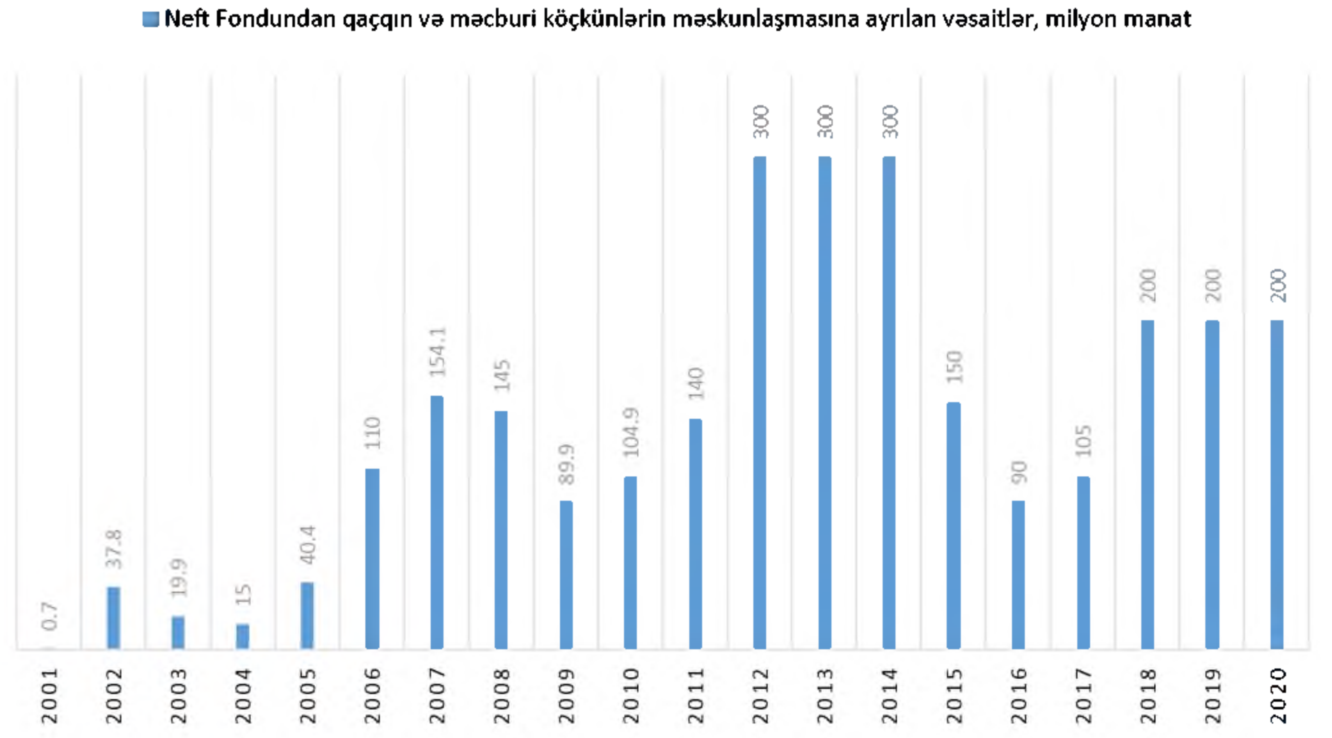

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun İllik Hesabatları, https://www.oilfund.az/

16. AZƏRBAYCANIN BEYNƏLXALQ İQTİSADİ VƏ MALİYYƏ QURUMLARI İLƏ ƏMƏKDAŞLIĞI

16.1. İqtisadi təşkilatlarla əməkdaşlıq

16.1.1. BMT iqtisadi qurumları

BMT-nin Sənaye İnkişafı Təşkilatı (UNIDO)

- Azərbaycan 1993-cü ildən UNIDO üzvüdür.
- Təşkilatın ölkədə layihələr həyata keçirdiyi əsas sahələr:
  - o enerji səmərəliliyinin artırılması;
  - o milli sənaye statistik proqramların inkişafı;
  - o KOB-un dəstəklənməsi;
  - o ətraf mühitin yaxşılaşdırılması;
  - o sənaye parklarının inkişaf etdirilməsi.

BMT-nin Avropa üzrə İqtisadi Komissiyası (UNECE)

- Azərbaycan 1993-cü ildən UNECE üzvüdür.
- Azərbaycan təşkilatla əsasən ətraf mühitin mühafizəsi, nəqliyyat, gömrük, enerji və dayanıqlı inkişaf məqsədlərinin reallaşdırılması üzrə əməkdaşlıq edir.

Mərkəzi Asiya Ölkələrinin İqtisadiyyatları üçün BMT-nin Xüsusi Proqramı (SPECA)

- Azərbaycan 2002-ci ildən proqrama üzvdür.
- Təşkilatla əsas əməkdaşlıq istiqamətləri:
  - o Dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyanın təşviqi;
  - o UNECE və UNESCAP-ın standart və normalarının tətbiqi;
  - o İnkişaf hədəfləri üçün resursların cəlb edilməsi.

BMT-nin Asiya və Sakit Okean üzrə İqtisadi və Sosial Komissiyası (UNESCAP)

- Azərbaycan 1992-ci ildən UNESCAP üzvdür.
- Təşkilatla əsas əməkdaşlıq istiqamətləri:
  - o Dövlətlərarası iqtisadi əməkdaşlığın təşviqi;
  - o Məqsədli layihələrin icrası;
  - o Texniki yardımlar;
  - o Potensialın gücləndirilməsi

BMT-nin İnkişaf Proqramı (UNDP)

- Azərbaycan 1992-ci ildən proqrama üzvdür.
- Təşkilatın ölkədə layihələr həyata keçirdiyi əsas sahələr:
  - o Dayanıqlı iqtisadi inkişaf və layiqli məşğulluq;
  - o Elektron hökumət;
  - o İnsan kapitalının gücləndirilməsi;
  - o Ətraf mühit üzrə idarəçilik;
  - o Təbii fəlakətlər və fövqəladə hallara qarşı dayanıqlılıq.

BMT-nin Uşaq Fondu (UNICEF)

- 1993-cü ildən UNICEF Azərbaycanda fəaliyyətdədir.
- Təşkilatın ölkədə layihələr həyata keçirdiyi əsas sahələr:
  - o Qaçqın və məcburi köçkün uşaqların həyatının yaxşılaşdırılması;
  - o Uşqaların hüquqlarının müdafiəsi;
  - o Təhsilin, o cümlədən inkluziv təhsilin inkişafı;
  - o Uşaq səhiyyə xidmətlərinin inkişafı;
  - o Gənclərin inkişafı.

BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO)

- Azərbaycan 1995-ci ildən FAO-nun üzvüdür.
- Təşkilatla Azərbaycanın iqtisadi əməkdaşlığı əsasən aşağıdakı istiqamətləri əhatə edir:
  - o Aqrar sektorda məhsuldarlığın artırılması;
  - o Aqrar sektorda islahatların aparılması;
  - o Ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;
  - o Aqrar məşğulluq;
  - o Kənd yerlərində yaşayış səviyyəsinin yaxşılaşdırılması;
  - o Xəstəliklərə nəzarət edilməsi;
  - o Ziyanvericilərlə mübarizə;
  - o Aqrar konsaltinq.

16.1.2. Regional iqtisadi təşkilatlar

Avropa İttifaqı (EU)

- Azərbaycan:
  - 1996-cı ildə Avropa İttifaqı ilə Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişi imzalamışdır;
  - 2004-cü ildə Avropa Qonşuluq Siyasətinə daxil edilmişdir:
  - 2006-cı ildə Avropa İttifaqı ilə enerji sahəsində strateji əməkdaşlıq Anlaşma Memorandumu imzalamışdır;
  - 2009-cu ild Avropa İttifaqı "Şərq Tərəfdaşlığı" təşəbbüsünə qoşulmuşdur.
- Avropa İttifaqı müxtəlif siyasət alətləri vasitəsilə Azərbaycanda çoxlu sayda iqtisadi layihələr həyata keçirir.
- Avropa İttifaqı Azərbaycanın ən böyük ixrac tərəfdaşıdır, idxalında da 2-ci yerdə dayanır.

Qaradəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı

- Azərbaycan təşkilaıtn üzvüdür.
- Üzv ölkələr təşkilat çərçivəsində aşağıdakı prioritet istiqamətlər üzrə əməkdaşlıq həyata keçirilir:
  - Ticarət və investisiyalar;
  - Gömrük;
  - Energetika;
  - Nəqliyyat;
  - Ətraf mühitin mühafizəsi;
  - Elm və texnologiyalar;
  - İKT texnologiyaları;
  - Təhsilə investisiyalar;
  - Kənd təsərrüfatı və ərzaq təhlükəsizliyi;
  - Turizm;
  - KOB-un inkişafı.

Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB)

- Azərbaycan 1993-cü ildən MDB-nin üzvüdür.
- Azərbaycan bütün MDB ölkələri (Ermənistan istisna) azad ticarət rejiminə sahibdir.
- MDB çərçivəsində üzv ölkələr arasında kapitalın sərbəst hərəkəti üçün hüquqi baza yaradılmışdır.
- Azərbaycan MDB-nin iqtisadi inkişaf strategiyasının həyata keçirilməsində iştirak edir.

İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı (ECO)

- Azərbaycan 1992-ci ildən təşkilaıtn üzvüdür.
- 2008-ci ildən təşkilatın Ticarət və İnkişaf Bankı (ECOBANK) fəaliyyət göstərir və Azərbaycan da bu bankın təsisçilərindəndir.
- Bakıda təşkilaıtn Tədqiqat Mərkəzinin yaradılması haqqında qərar qəbul edilmişdir.
- Azərbaycan, təşkilat çərçivəsində əsasən aşağıdakı prioritet sahələr üzrə əməkdaşlıq edir:
  - Ticarətin asanlaşdırılması;
  - İnvestisiyalar;
  - Nəqliyyat;
  - Enerji və ətraf mühit.

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı

- 1991-ci ildən Azərbaycan təşkilatın üzvüdür.
- Azərbaycan Təşkilatın qurumu olan İslam İnkişaf Bankı ilə aktiv əməkdaşlıq edir.
- Azərbaycan təşkilata üzv dövlətlərin tələbələrinin Azərbaycanda ali təhsil almaları üçün xüsusi təqaüd proqramı təsis etmişdir.

Türk Dövlətləri Təşkilatı

- 2009-cu ildə yaradılıb və Azərbaycan təşkilatın qurucu üzvdür.
- Azərbaycan təşkilatla aşağıdakı sahələr üzrə iqtisadi əməkdaşlıq edir:
  - Ticarət əlaqələri və investisiyalar üçün əlverişli şəraitin yaradılması;
  - Kompleks və balanslaşdırılmış iqtisadi inkişaf üçün səy göstərilməsi;
  - Elmi və texniki əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi;
- Təşkilatla əlaqəli qurumlar kimi Türk Biznes Şurası və Türk Ticarət və Sənaye Palatası fəaliyyət göstərir.

Demokratiya və İqtisadi İnkişaf Naminə Təşkilat (GUAM)

- 1997-ci ildə yaradılmışdır və Azərbaycan qurucu üzvüdür.
- Azərbaycan təşkilatla əsasən aşağıdakı istiqamətlər üzrə iqtisadi əməkdaşlıq edir:
  - Nəqliyyat;
  - İnformasiya texnologiyaları;
  - Mədəniyyət və turzim;
  - Energetika;
  - Azad ticarət zonasının yaradılması;

Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı

- 2015-ci ildə Azərbaycan təşkilatın dialoq üzrə tərəfdaşıdır.
- Hazırda Azərbaycan təşkilatın baklar Birliyi ilə əməkdaşlıq əlaqələrini inkişaf etdirir.

İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (OECD)

- Təşkilatın Azərbaycanla iqtisadi əməkdaşlığı əsasən Şərqi Avropa və Cənubi Qafqaz Təşəbbüsü çərçivəsində həyata keçirilir.
- Əməkdaşlığın əsas istiqamətləri:
  - İqtisadi bərpa;
  - Yaşıl iqtisadiyyat;
  - Rəqəmsallaşma;
  - KOB-un inkişafı;

16.1.3. Dünya Ticarət Təşkilatı

Dünya Ticarət Təşkilatı (WTO) və Azərbaycan

- 1997-ci ildə Azərbaycan təşkilata üzvlüklə bağlı müraciət etmişdir.
- 2003-cü ildən Azərbaycanda təşkilata üzv olunmasına hazırlıq üzrə müvafiq komissiya yaradılmışdır.
- Azərbaycan təşkilata üzvlüklə bağlı 22 üzvlə ikitərəfli danışıqlar aparmış və danışıqlar nəticəsində 5 üzv ölkə - Türkiyə, Oman, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Gürcüstan, Qırğızıstan – ilə protokollar imzalanmışdır.
- Azərbaycan bir çox qanunvericilik aktlarını təşkilatın tələblərinə uyğunlaşdırmışdır.
- Ötən müddət ərzində Azərbaycanda Dünya Ticarət Təşkilatına üzvlüklə bağlı çoxlu sayda maarifləndirici tədbirlər həyata keçirilmişdir.

16.2. Maliyyə institutları ilə əməkdaşlıq

Beynəlxalq Valyuta Fondu (IMF)

- Azərbaycan Fonda 1992-ci ildə üzv olmuşdur.
- Fondun kvotasında Azərbaycanın payı 391,7 milyon Xüsusi Borclanma Hüququdur (SDR).
- Fond Azərbaycanla bağlı aşğıdakı proqramlar həyata keçirmişdir:
  - Yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf;
  - Struktur quruculuğunun artırılması;
  - Sistem dəyişikliyi;
  - Əlavə maliyyələşmə proqramları.

INTERNATIONAL MONETARY FUND

Dünya Bankı (WB)

- Azərbaycan Banka 1992-ci ildə üzv olmuşdur.
- Dünya Bankı Azərbaycanın müxtəlif sektorlarına 57 layihə üzrə 4 milyard $ məbləğində dövlət zəmanətli kredit ayırmışdır.
- Bankın Azərbaycan üzrə ölkə strategiyası hazırda iki əsas istiqaməti əhatə edir:
  - Dövlət sektorunun idarə edilməsi və xidmətlərin göstərilməsi;
  - İqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətliyinin artırılması.
- Kreditlərin ayrıldığı sahələr:
  - Nəqliyyat;
  - Su təchizatı və kanalizasiya;
  - Kənd təsərrüfatı;
  - Sosial;
  - Ədliyyə;
  - Cənub Qaz Dəhlizi;

Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı

- Azərbaycan Banka 1992-ci ildə qoşulmuşdur.
- Azərbaycana yatırdığı investisiya: 3,108 milyard Avro (177 layihə)
- Bankla Azərbaycan arasında əməkdaşlıq hazırda 2019-2024-cü illəri əhatə edən Ölkə üzrə Strategiya Sənədi ilə tənzimlənir.
- Bank Azərbaycanda aşağıdakı istiqamətlərdə layihələrin maliyyələşdirilməsini prioritet kimi qəbul etmişdir:
    - Rəqabət qabiliyyətliliyə və yaxşı idarəçiliyə dəstək vasitəsilə iqtisadi şaxələndirmənin təşviqi;
    - Maliyyə bazarlarının inkişaf etdirilməsi vasitəsilə dözümlülüyün artırılması;
    - Yaşıl iqtisadiyyata keçidə və regional rabitəliliyə dəstək.

İslam İnkişaf Bank

- Azərbaycan Banka 1992-ci ildə üzv olmuşdur.
- Bakın kapitalında Azərbaycanın payı 0,1%-dir.
- Bank Azərbaycanda 938.4 milyon $ məbləğində 21 layihə həyata keçirmişdir.

Asiya İnkişaf Bankı

- Azərbaycan Banka 1999-cu ildə üzv olmuşdur.
- Bakın səhmlərində Azərbaycanın payı 0,447%-dir.
- Azərbaycan indiyə qədər Bankdan 5,2 milyard $ dəyərində kredit, qrant və texniki yardımlar əldə etmişdir. Bu layihələr əsasən aşağıdakı sahələri əhatə edir:
    - Maliyyə;
    - Dövlət sektorunun idarə edilməsi;
    - Kənd təsərrüfatı;
    - Enerji;
    - Səhiyyə;
    - Su idarəçiliyi;
    - Nəqliyyat;
    - Məcburi köçkünlər.
- Azərbaycan Bankın Mərkəzi Asiya üzrə Regional İqtisadi Əməkdaşlıq (CAREC) proqramının da üzvüdür.
- CAREC vasitəsilə Bank Azərbaycana nəqliyyat, enerji, ticarət danışıqları kimi sahələrdə yardımlar edir.

Asiya İnfrastruktur İnkişaf Bankı

- Azərbaycan 2016-cı ildən Bankın üzvüdür.
- Azərbaycanın Bankın səhmlərindəki payı 0,26%-dir (254.1 milyon $).
- Bank, TANAP-ın maliyyələşdirilməsi məqsədilə 2016-cı ildə Azərbaycana 600 milyon $ məbləğində kredit ayırmışdır.

Mənbə: https://economy.gov.az/ ; https://mfa.gov.az/

17. AZƏRBAYCANIN TƏDİYƏ BALANSI VƏ XARİCİ TİCARƏTİ

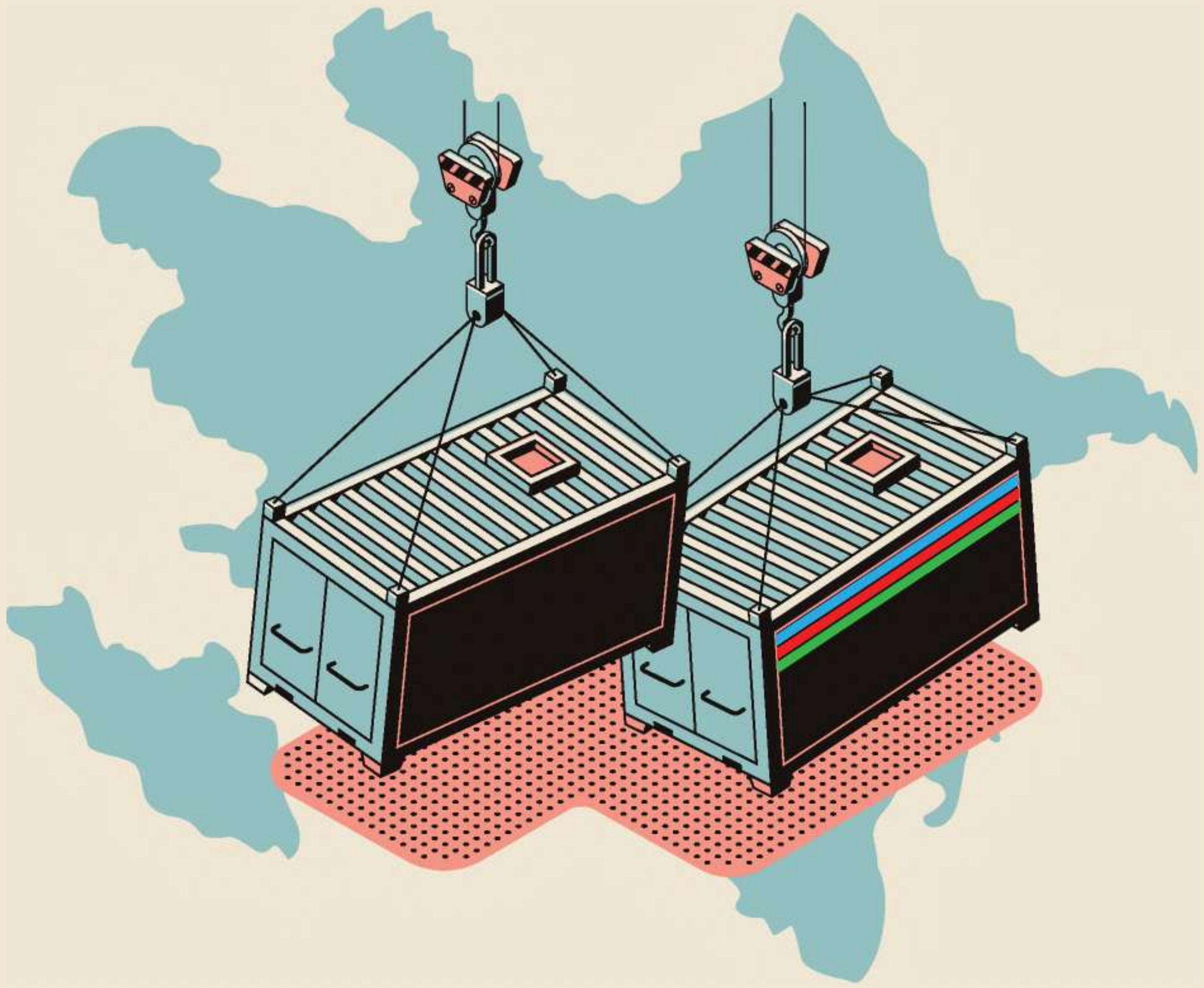

17. 1. Tədiyə balansı

AZƏRBAYCANIN 2020-Cİ İL TƏDİYƏ BALANSI (mln. $)	
Göstəricilər	**2020**
CARİ ƏMƏLİYYAT HESABI	**-227.6**
XARİCİ TİCARƏT BALANSI	2511.6
XİDMƏTLƏR BALANSI	-2,840.7
İLKİN GƏLİRLƏR BALANSI	-456.3
- *İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası*	-388.1
TƏKRAR GƏLİRLƏR BALANSI	557.8
KAPİTAL HESABI	**-7.4**
MALİYYƏ HESABI	**-2400.8**
XALİS MALİYYƏ AKTİVLƏRİ	1232.5
- *xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar*	*825.3*
- *portfel investisiyaları*	*22.7*
- *digər investisiyalar*	*384.5*
XALİS MALİYYƏ ÖHDƏLİKLƏRİ	- 1 168.3
- *Azərbaycana cəlb olunmuş birbaşa investisiyalar*	*4 527.7*
- *cəlb olunmuş investisiyaların repatriasiyası*	*- 4 472.2*
- *neft bonusu*	*451.6*
- *portfel investisiyaları*	*- 259.1*
- *digər investisiyalar*	*- 1 416.3*
BALANSLAŞDIRICI MADDƏLƏR	**648.1**
TƏDİYƏ BALANSININ ÜMUMİ SALDOSU (ÖLKƏNİN EHTİYAT AKTİVLƏRİNİN DƏYİŞMƏSİ; "+" ARTIM, "-" AZALMA)	**- 1 987.7**

Mənbə: https://www.cbar.az/

Mənbə: https://data.worldbank.org/

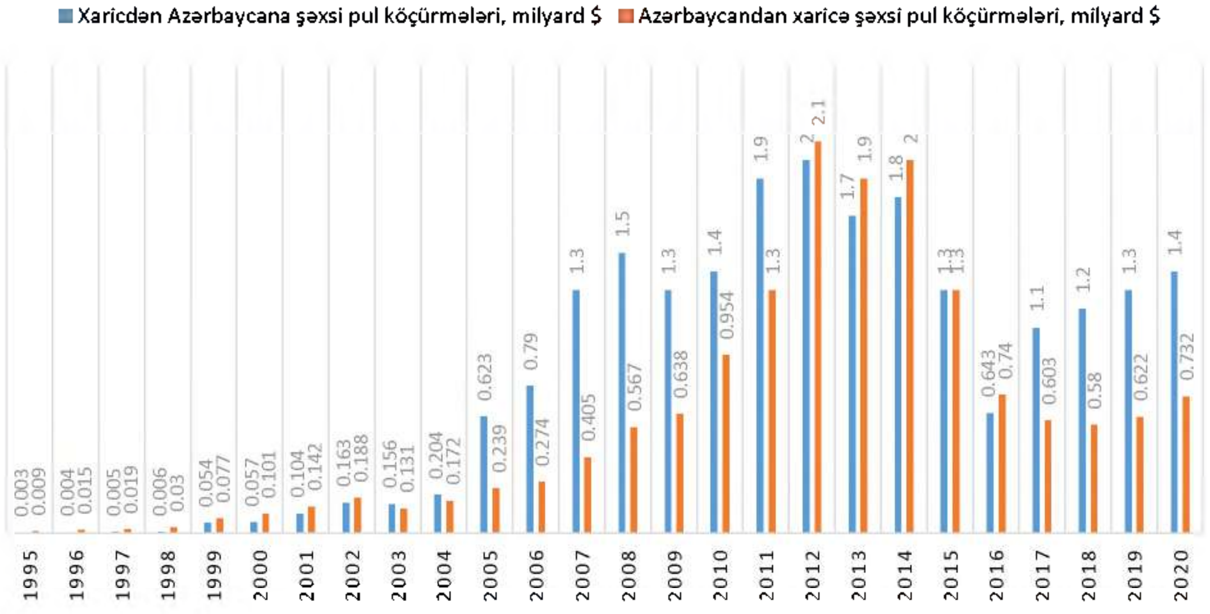

Mənbə: https://data.worldbank.org/

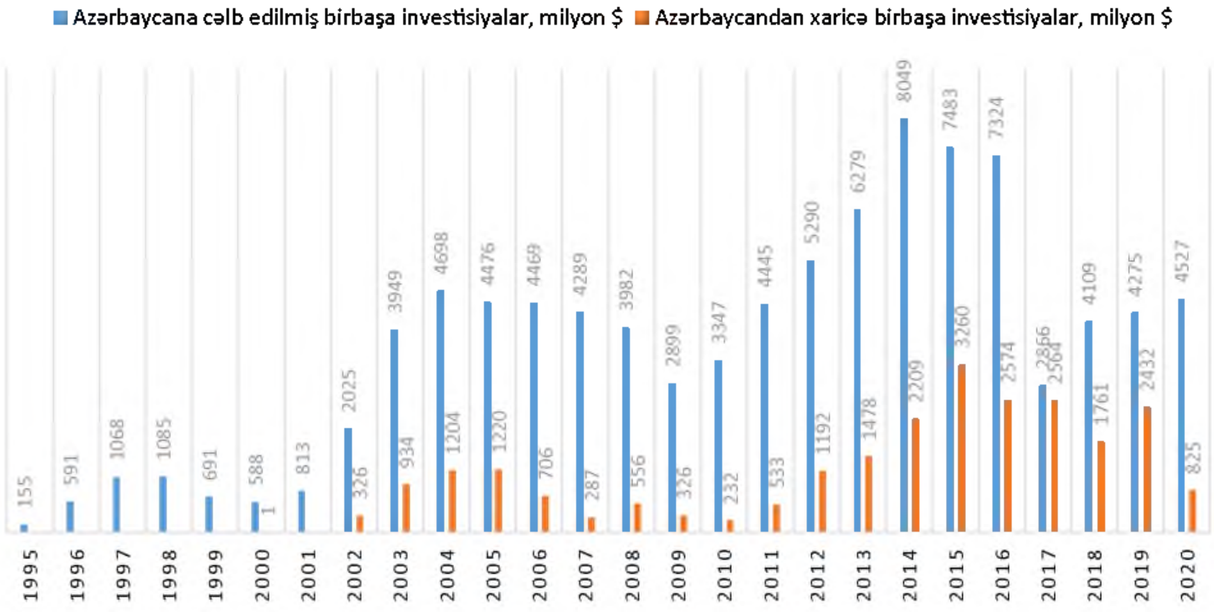

Mənbə: https://www.cbar.az/

Mənbə: https://data.worldbank.org/

Mənbə: https://data.worldbank.org/

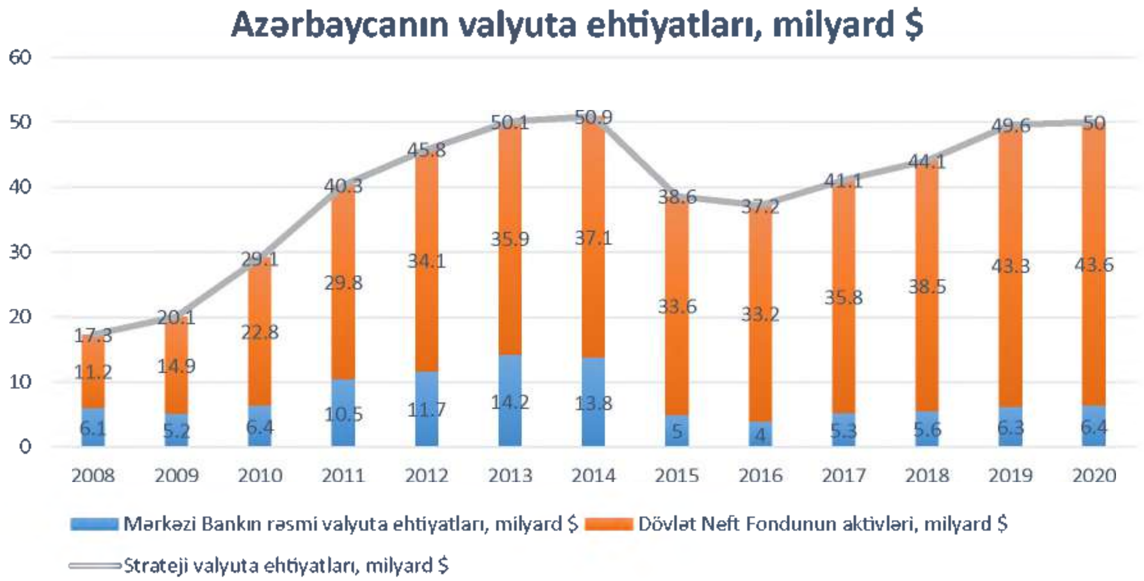

Mənbə: https://www.cbar.az/ ; https://www.oilfund.az/

17.2. Xarici ticarət

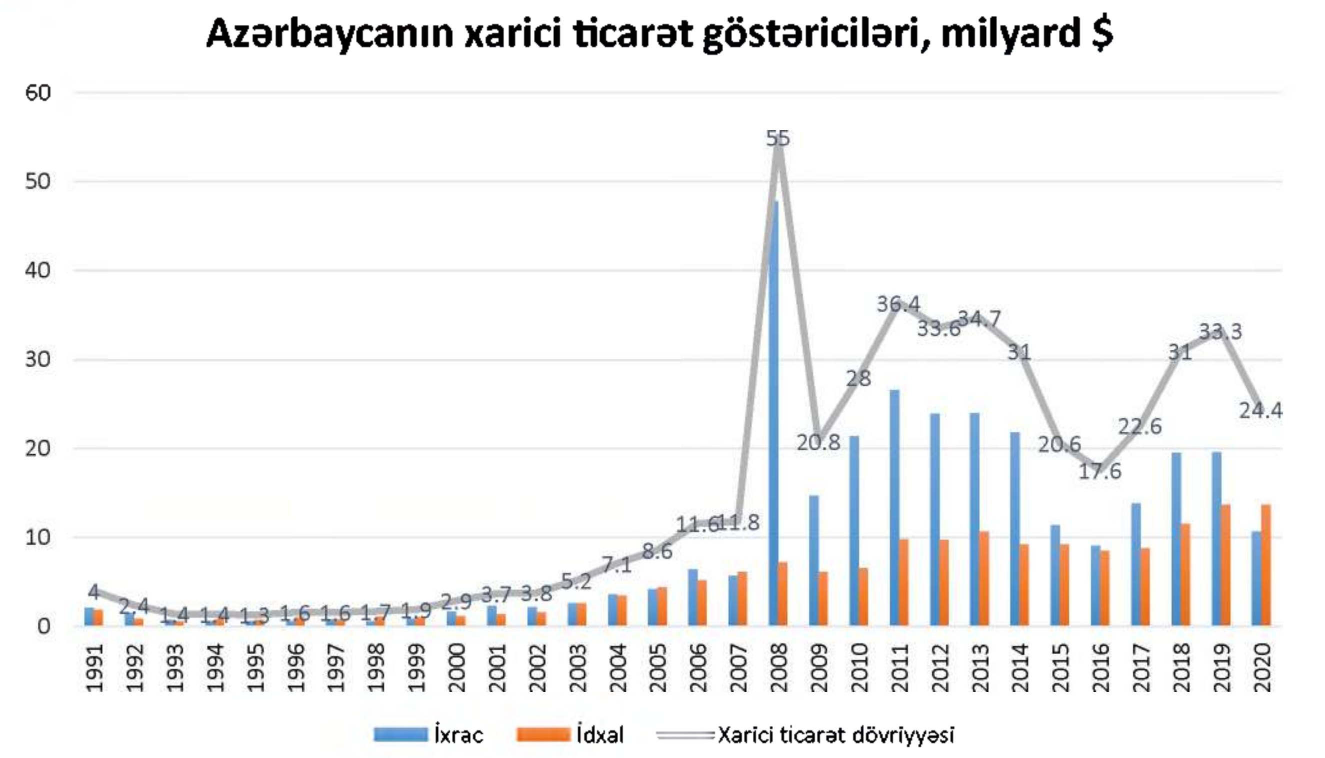

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

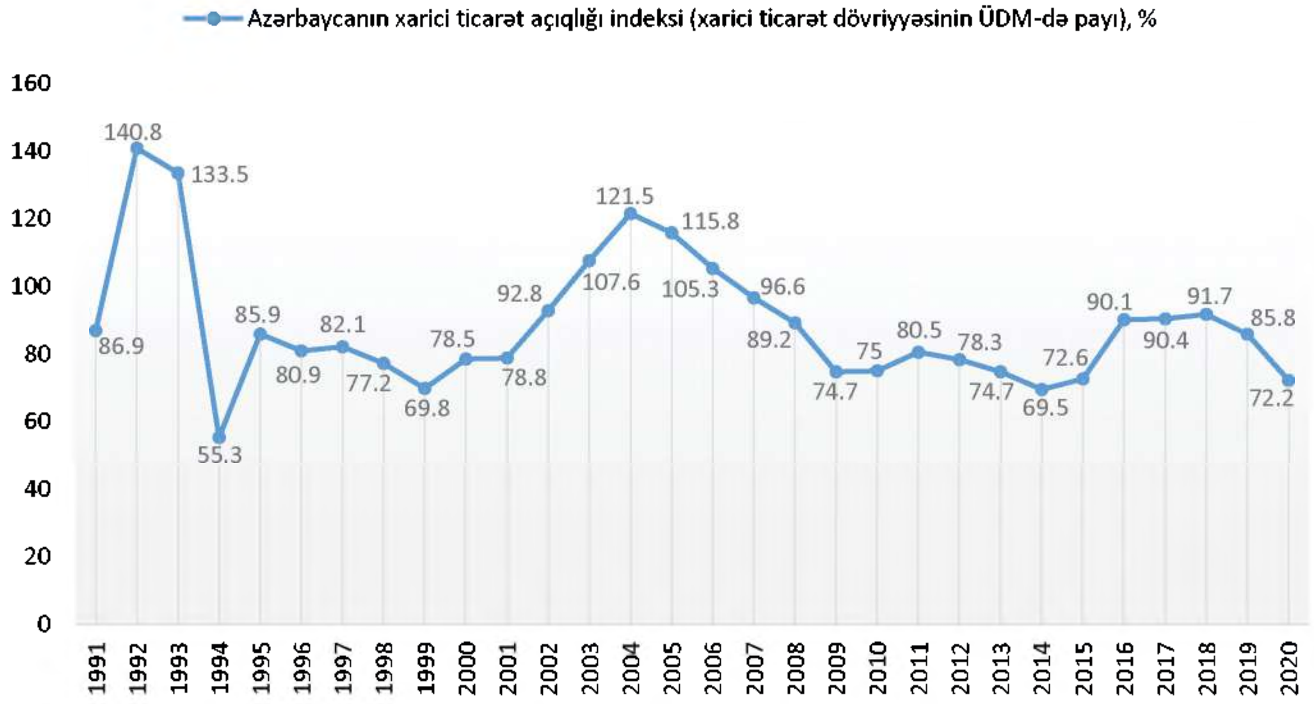

Mənbə: https://data.worldbank.org/

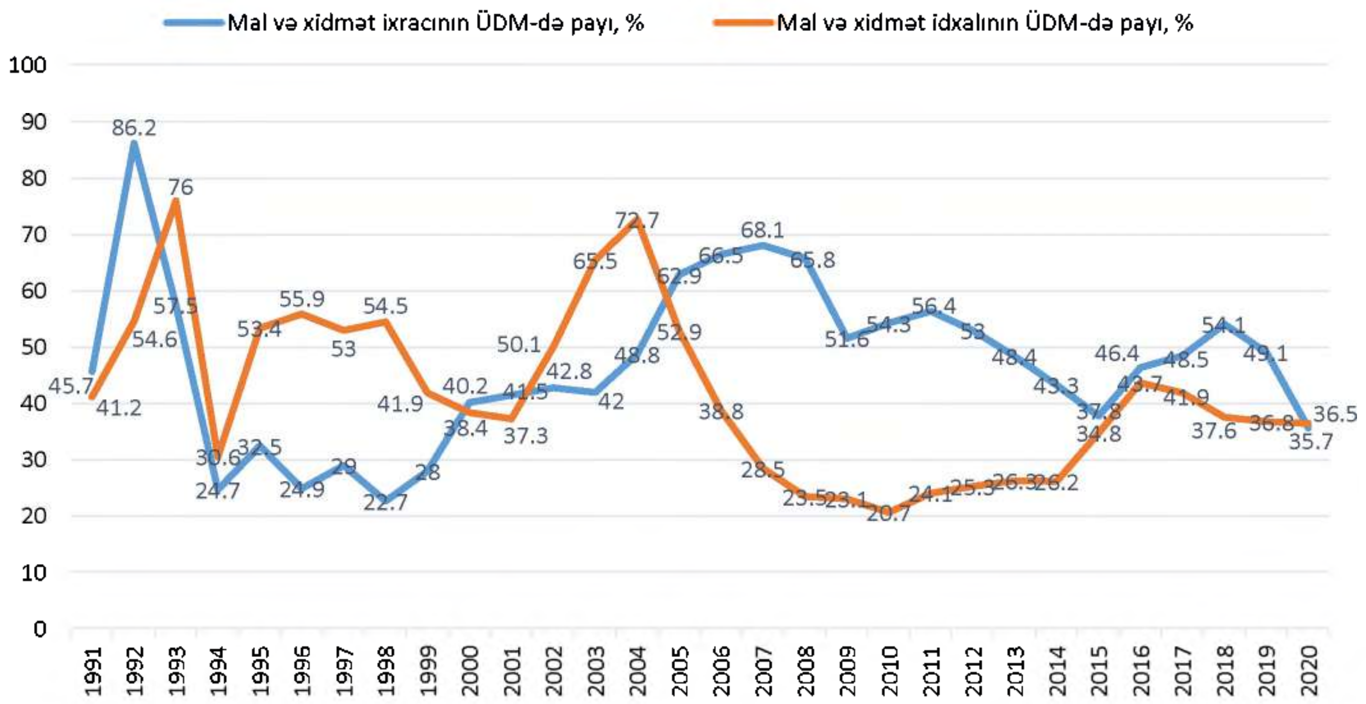

Mənbə: https://data.worldbank.org/

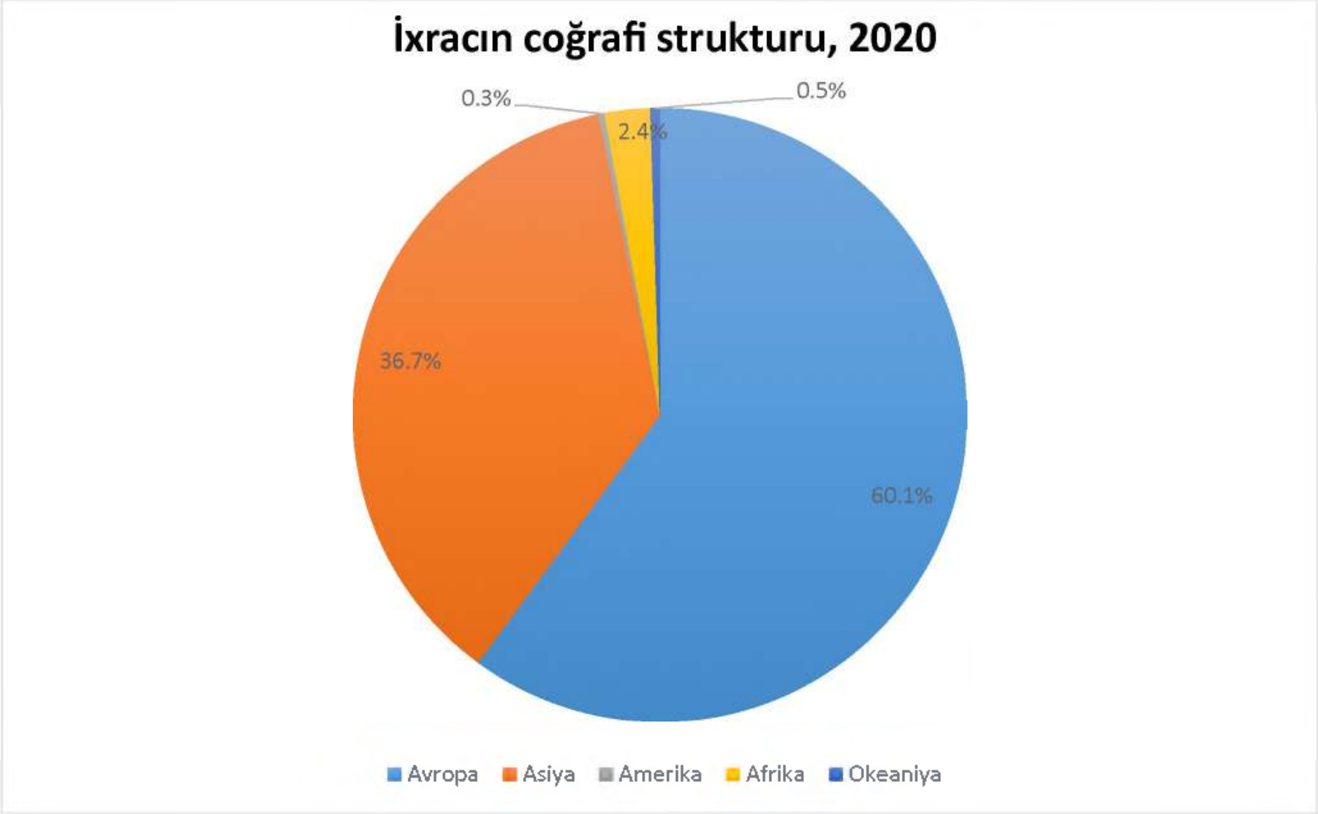

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

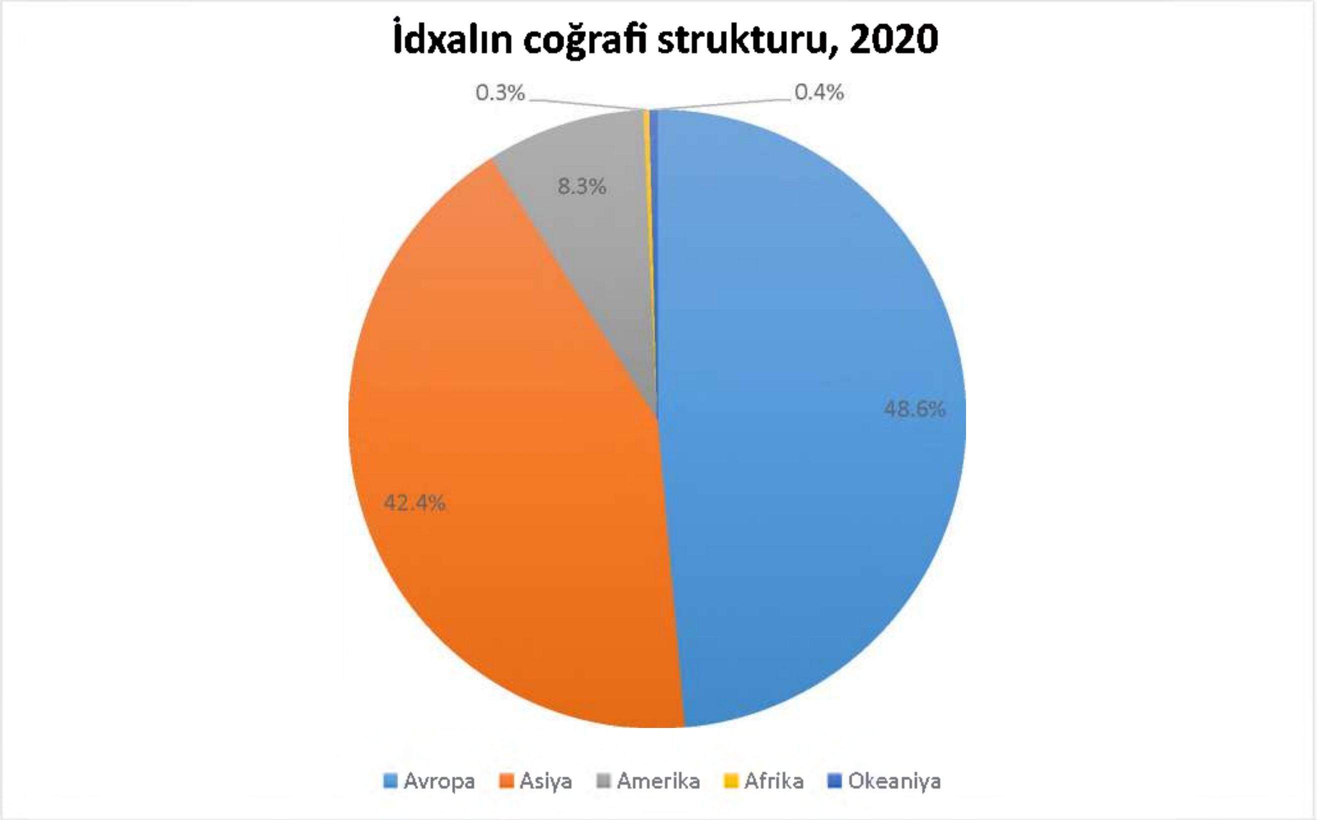

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

AZƏRBAYCANIN İXRACINDA İLK 10 ÖLKƏ, 2020		
No.	Ölkə	İxrac, milyon $
1	İtaliya	4172,0
2	Türkiyə	2598,0
3	Rusiya	709,4
4	Yunanıstan	523,3
5	Xorvatiya	470,8
6	Gürcüstan	461,9
7	Hindistan	456,8
8	İsrail	437,5
9	Çin	432,8
10	Ukrayna	353,0
	İlk 10 ölkə üzrə cəmi ixrac	**10615,5**
	Ümumi ixrac	**13740,6**

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

AZƏRBAYCANIN İDXALINDA İLK 10 ÖLKƏ, 2020		
No.	**Ölkə**	**İdxal, milyon $**
1	Rusiya	1962,2
2	Türkiyə	1563,0
3	Çin	1413,8
4	ABŞ	635,9
5	Almaniya	583,5
6	Fransa	448,2
7	Ukrayna	418,5
8	İtaliya	396,2
9	İran	300,6
10	Birləşmiş Krallıq	297,0
	İlk 10 ölkə üzrə cəmi ixrac	**8018,9**
	Ümumi ixrac	**10730,7**

Mənbə: https://www.stat.gov.az/

AZƏRBAYCANIN İXRACINDA ƏSAS MALLAR, 2020			
No.	**Malın adı**	**İxrac, milyon $**	**Ümumi ixracda payı, %**
1	Bitumlu süxurlardan alınmış xam neft və xam neft məhsulları	9363,6	68,2
2	Təbii qaz	2190,5	15,9
3	Meyvə-tərəvəz	607,5	4,4
4	Xam məhsullardan başqa, bitumlu süxurlardan alınmış neft və neft məhsulları; tərkibində neft və ya neft məhsullarının miqdarı 70 kütlə % və ya daha çox olan məhsullar	295,1	2,2
5	Plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar	164,6	1,2
6	Pambıq lifi	133,3	1,0
7	Alüminium və ondan hazırlanan məmulatlar	113,4	0,8
8	Kimya sənayesi məhsulları	85,3	0,6
9	Elektrik enerjisi	59,8	0,5
10	Qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar	52,4	0,4

Mənbə: https://customs.gov.az/

AZƏRBAYCANIN İDXALINDA ƏSAS MALLAR, 2020			
No.	**Malın adı**	**İdxal, milyon $**	**Ümumi idxalda payı, %**
1	Maşın, mexanizm, elektrik aparatları, avadanlıqlar və onların hissələr	2536,2	23,6
2	Yeyinti məhsulları,	1640,7	15,3
3	Nəqliyyat vasitələri və onların hissələri	1549,0	14,4
4	Qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar	946,8	8,8
5	Əczaçılıq məhsulları	377,1	3,5
6	Plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar	346,0	3,2
7	Oduncaq və ondan hazırlanan məmulatlar	258,2	2,4
8	Geyim əşyaları və geyim üçün ləvazimatlar	206,3	1,9
9	Gübrələr	101,3	0,9
10	Tütün və tütün məmulatları	85,5	0,8

Mənbə: https://customs.gov.az/

Qeyri - neft sektorunda ən çox ixrac olunan mallar, milyon $

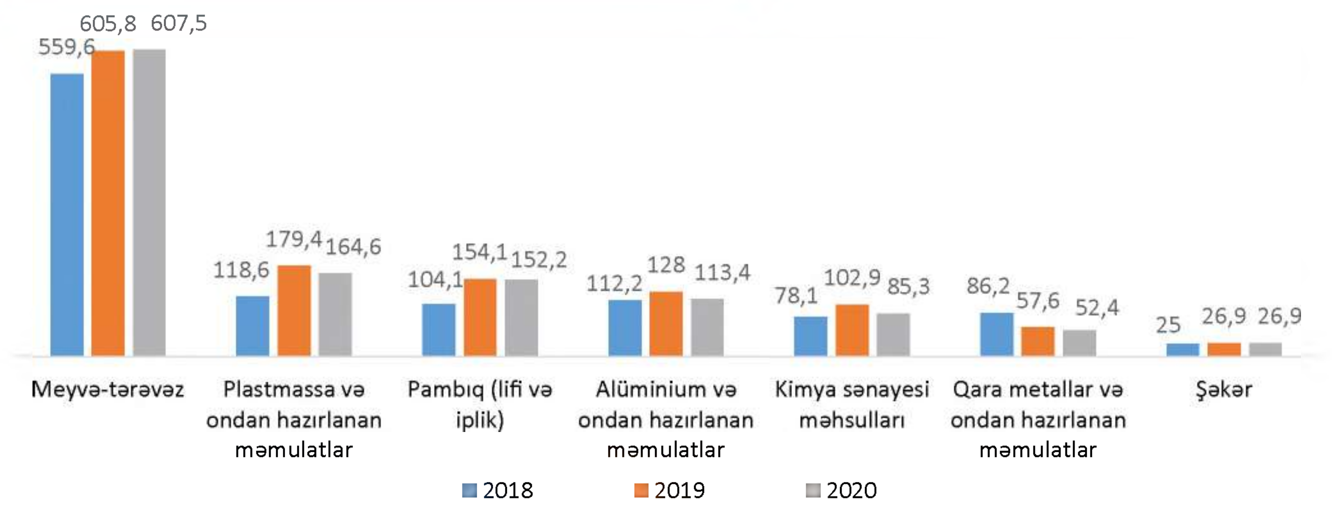

Mənbə: https://customs.gov.az/

18. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ PERSPEKTİVLƏRİ

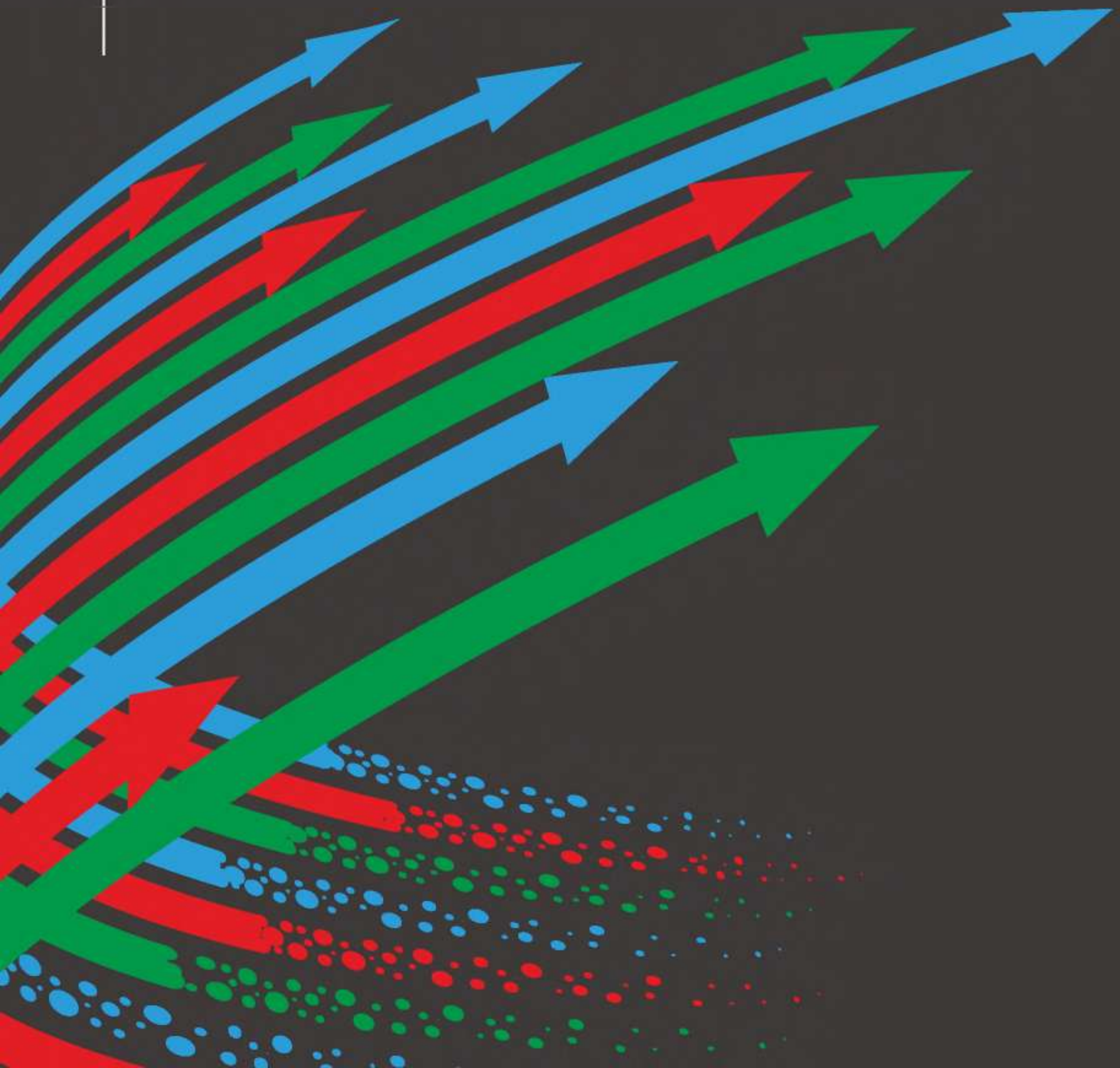

18.1. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair milli prioritetlər

Sosial-iqtisadi inkişafa dair beş Milli Prioritet

- MİLLİ PRİORİTET 1: Dayanıqlı artan rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyat;
- MİLLİ PRİORİTET 2: Dinamik, inklüziv və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyət;
- MİLLİ PRİORİTET 3: Rəqabətli insan kapitalı və müasir innovasiyalar məkanı;
- MİLLİ PRİORİTET 4: İşğaldan azad olunmuş ərazilərə böyük qayıdış;
- MİLLİ PRİORİTET 5: Təmiz ətraf mühit və "yaşıl artım" ölkəsi.

MİLLİ PRİORİTET 1: Dayanıqlı artan rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyat

- MƏQSƏD 1: Davamlı və yüksək iqtisadi artım;
- MƏQSƏD 2: Daxili və xarici təsirlərə dayanıqlılıq.

MİLLİ PRİORİTET 2: Dinamik, inklüziv və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyət

- MƏQSƏD 1: İnkişafdan hər bir vətəndaşın bəhrələnməsi;
- MƏQSƏD 2: Yüksək və ədalətli sosial təminat, inklüziv cəmiyyət;
- MQSƏD 3: Paytaxt və regionların tarazlı inkişafı.

MİLLİ PRİORİTET 3: Rəqabətli insan kapitalı və müasir innovasiyalar məkanı

- MƏQSƏD 1: XXI əsrin tələblərinə uyğun təhsil;
- MƏQSƏD 2: Yaradıcı və innovativ cəmiyyət;
- MƏQSƏD 3: Vətəndaşların sağlam həyat tərzi.

MİLLİ PRİORİTET 4: İşğaldan azad olunmuş ərazilərə böyük qayıdış;

- MƏQSƏD 1: Dayanıqlı məskunlaşma;
- MƏQSƏD 2: İqtisadi fəaliyyətə reinteqrasiya.

MİLLİ PRİORİTET 5: Təmiz ətraf mühit və "yaşıl artım" ölkəsi

- MƏQSƏD 1: Yüksək keyfiyyətli ekoloji mühit;
- MƏQSƏD 2: Yaşıl enerji məkanı.

Mənbə: Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Miili Prioritetlər.

18.2. Beynəlxalq təşkilatların proqnozları

Dünya Bankının iqtisadi artım proqnozları (İyun, 2021), %

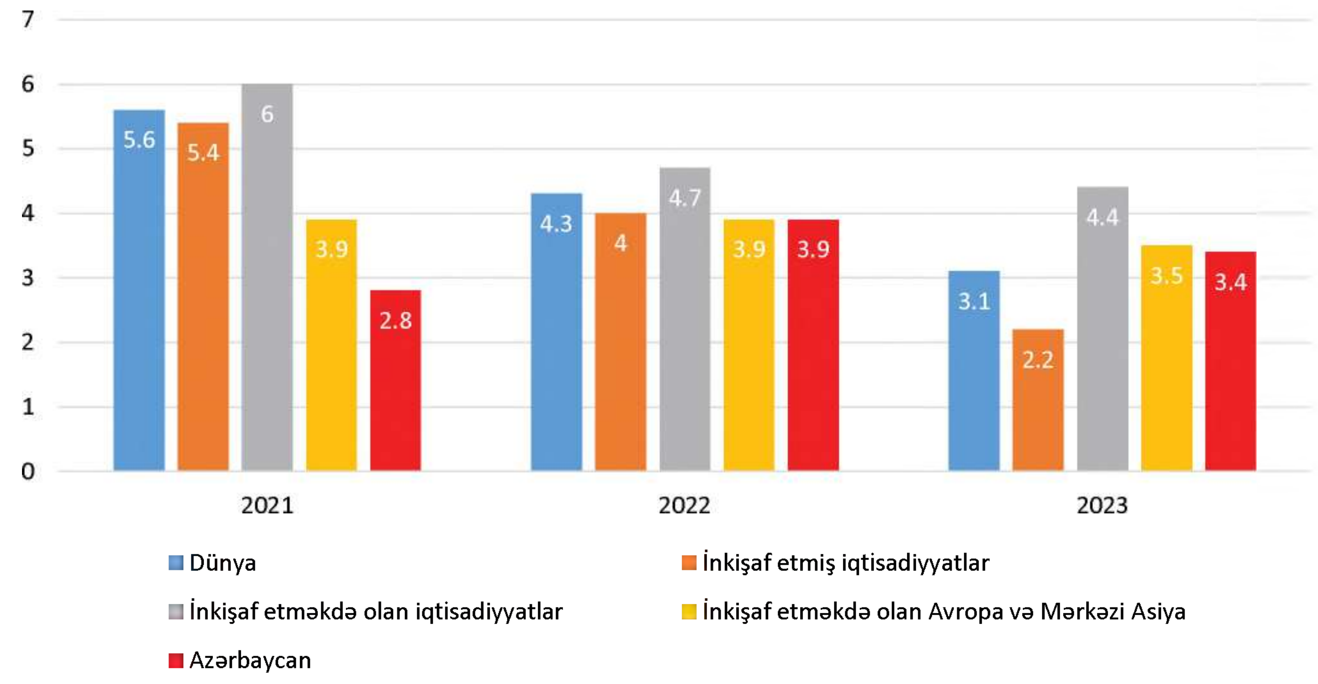

Mənbə: https://www.worldbank.org/

Beynəlxalq Valyuta Fondunun investisiya qoyuluşu proqnozları (Oktyabr, 2021), ÜDM- də %-lə

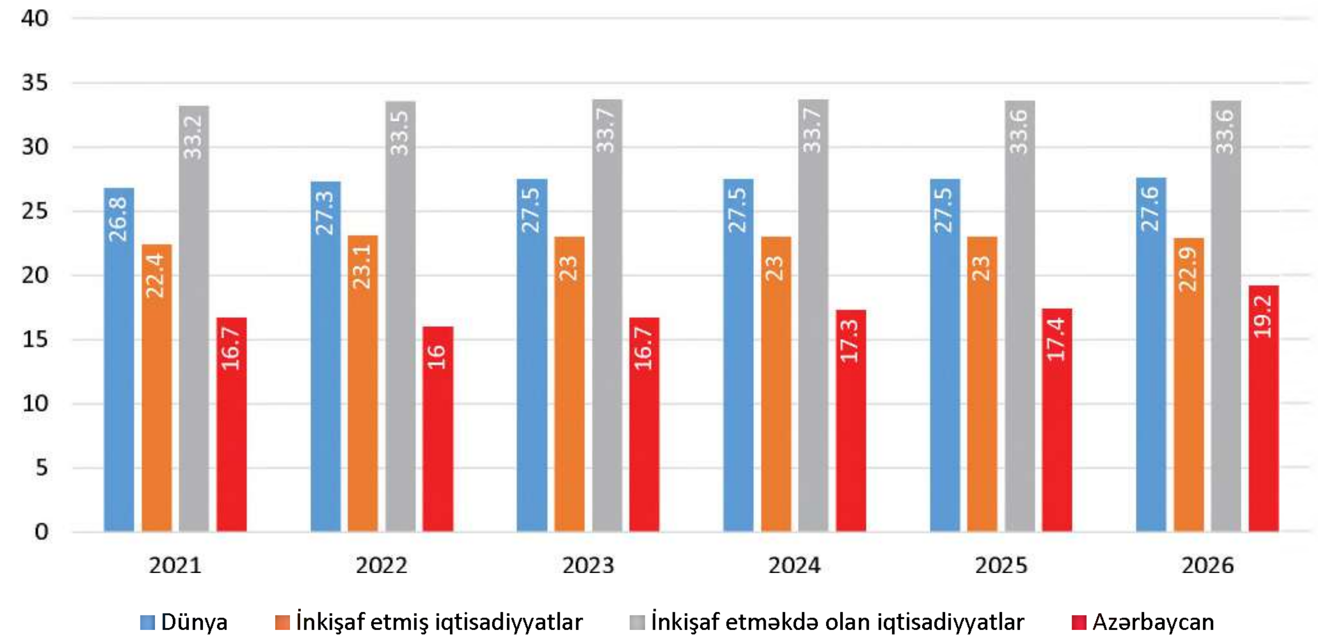

Mənbə: https://www.imf.org/

Beynəlxalq Valyuta Fondunun iqtisadi artım proqnozları (Oktyabr, 2021), %

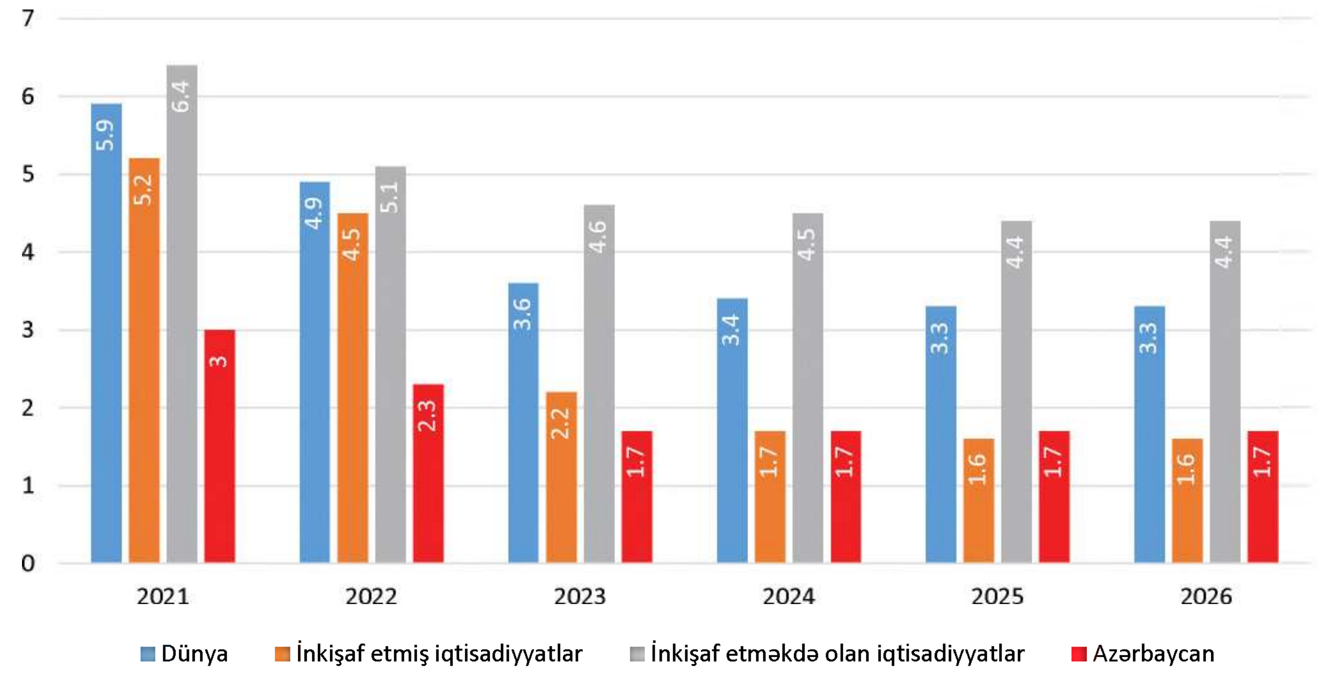

Mənbə: https://www.imf.org/

Beynəlxalq Valyuta Fondunun inflyasiya proqnozları (Oktyabr, 2021), %

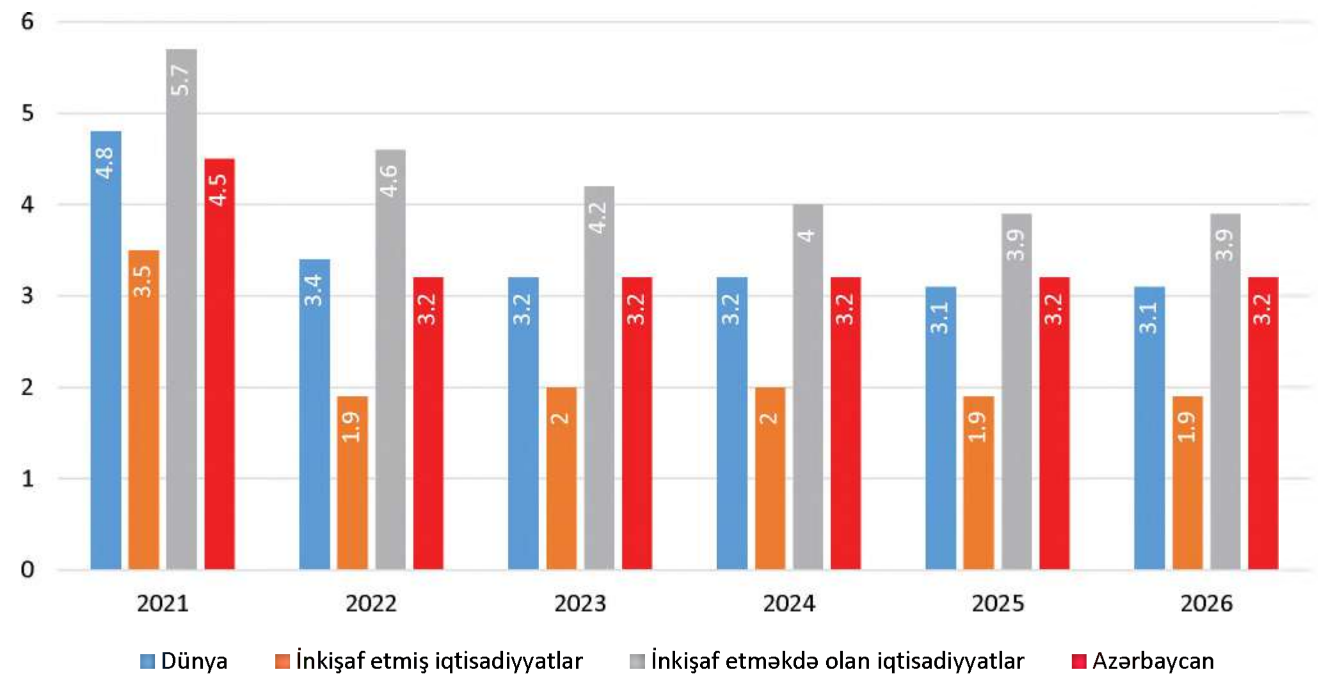

Mənbə: https://www.imf.org/

Beynəlxalq Valyuta Fondunun işsizlik proqnozları (Oktyabr 2021), %

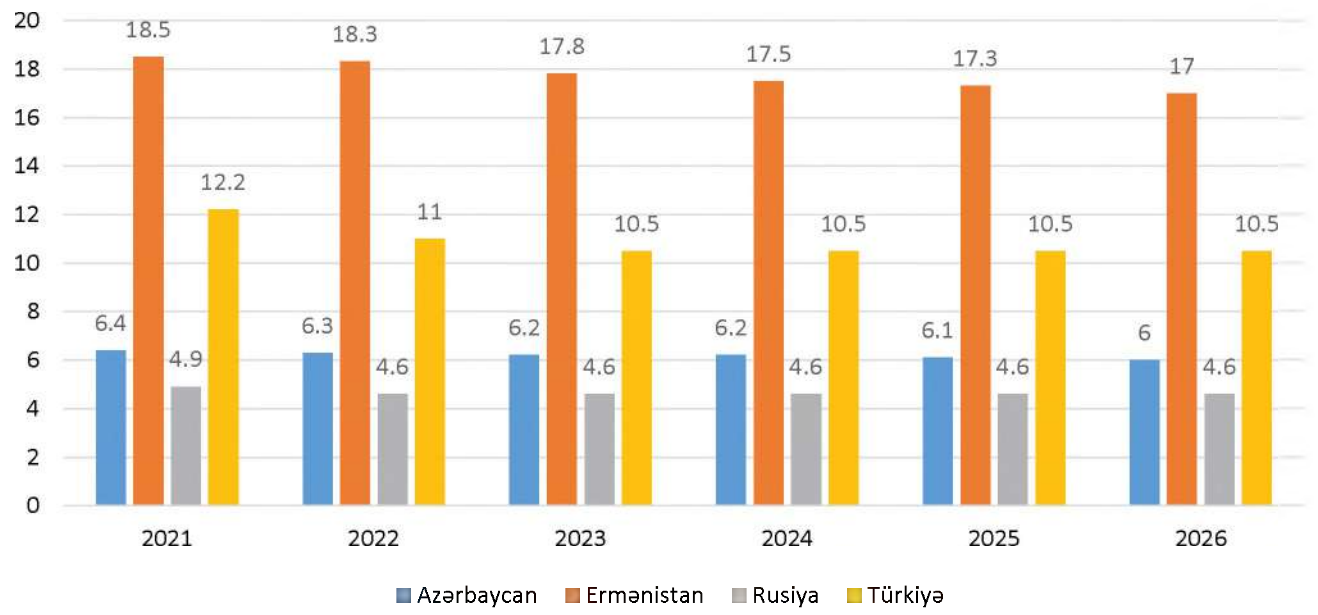

Mənbə: https://www.imf.org/

Beynəlxalq Valyuta Fondunun cari hesab balanası proqnozları (Oktyabr 2021), ÜDM-də %-lə

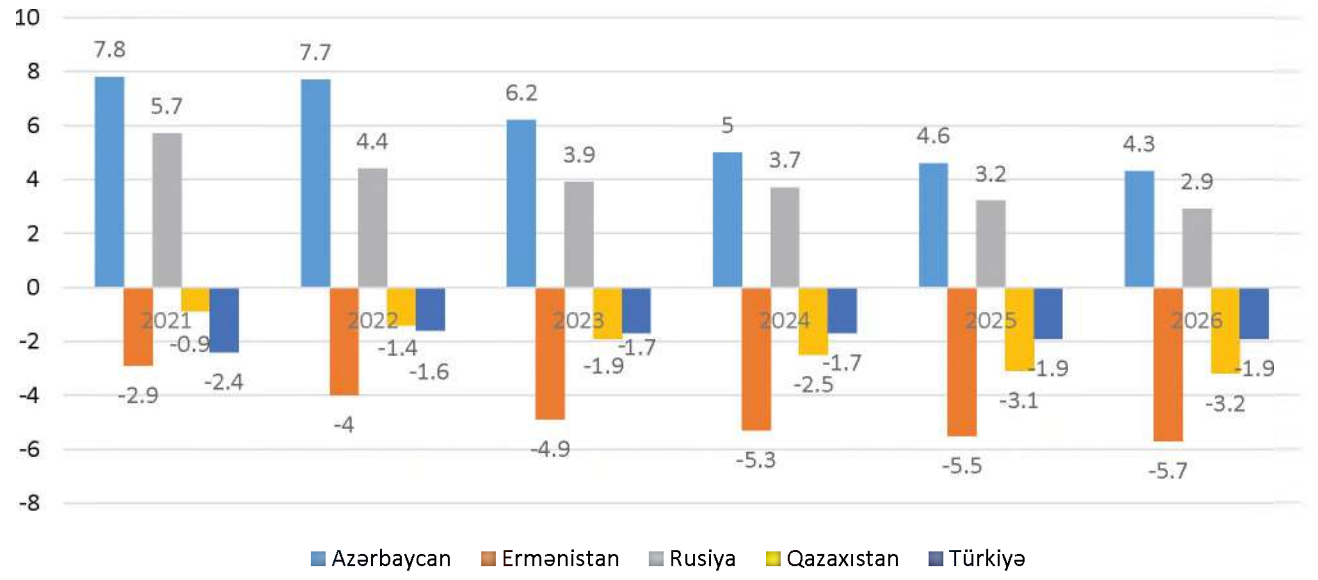

Mənbə: https://www.imf.org/

İSTİFADƏ EDİLƏN MƏNBƏLƏR

1. Abel, Andrew B., Bernanke, Ben S., and Croushore, Dean. (2016). "Macroeconomics", Pearson, 9th Edition.
2. Aliyev, Ilham (2016). "The Future of Azerbaijan's Economy", World Economic Forum Web Site, 20 January, https://www.weforum.org/agenda/2016/01/azerbaijan/
3. Altstadt, Andrey. (1992). "The Azerbaijani Turks: Power and Identity Under Russian Rule". Stanford, CA: Hoover Institution Press.
4. AQUASTAT – FAO's Global Information System on Water and Agriculture - https://www.fao.org/aquastat/en/
5. Azərbaycan Əmanətlərin Sığortalanması Fondunun rəsmi saytı - https://www.adif.az/
6. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi saytı - https://www.stat.gov.az/
7. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi (2021). "Ev təsərrüfatları tədqiqatının əsas yekunları", Bakı.
8. Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin rəsmi saytı - https://www.customs.gov.az/
9. "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi Haqqında Əsasnamə", 04.06.2012
10. Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun rəsmi saytı - https://www.oilfund.az/
11. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının rəsmi saytı - https://sai.gov.az/
12. "Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası Haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu, 29.06.2018
13. Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Kredit Zəmanət Fondunun rəsmi saytı - http://mcgf.gov.az/
14. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin rəsmi saytı - : https://www.economy.gov.az/
15. "Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi Haqqında Əsasnamə", 30.11.2019
16. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin rəsmi saytı - http://www.maliyye.gov.az/
17. "Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi Haqqında Əsasnamə", 09.02.2009
18. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının rəsmi saytı - https://www.cbar.az/
19. "Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı Haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 10.11.2004
20. Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin rəsmi saytı - http://eco.gov.az/
21. "Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi Haqqında Əsasnamə", 27.03.2020
22. Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyinin rəsmi saytı - https://minenergy.gov.az/
23. "Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi Haqqında Əsasnamə", 11.04.2014
24. "Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi Haqqında Əsasnamə", 12.01.2018
25. Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin rəsmi saytı - https://agro.gov.az/
26. "Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi Haqqında Əsasnamə", 20.04.2005
27. Azərbaycan Respublikası Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin rəsmi saytı - https://mincom.gov.az/
28. Azərbaycan Respublikası Taarif (Qiymət) Şurasının rəsmi saytı - http://www.tariffcouncil.gov.az/
29. "Azərbaycan Respublikasının 2020-ci il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 20.11.2019
30. "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair milli prioritetlər" - https://president.az/articles/50474
31. Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin rəsmi saytı - https://mfa.gov.az/
32. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası (2004). İki cilddə, I cild, Bakı: Lider nəşriyyatı.
33. Bağırzade, Elşen (2011). "Bağımsızlığının 20. Yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomisi", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz (15), ss. 277-312.

34. Baharlı, Məhəmməd Həsən (1993). “Azərbaycan (Fiziki-coğrafi, etnoqrafik və iqtisadi oçerk)”, Bakı: Azərbaycan Nəşriyyatı.
35. Bakı Fond Birjası (2020). “Bakı Fond Birjasının 2020-ci il üzrə illik hesabatı”.
36. BP (2021). “BP Statistical Review of World Energy”, 70th edition.
37. BTI Transformation Index - https://www.bti-project.org/
38. Cornell, Svante E. (2011). “Azerbaijan Since Independence”. M. E. Sharpe.
39. Çəmənzəminli, Yusif Vəzir (2005). “Tarixi, coğrafi və iqtisadi Azərbaycan”. Çəmənzəminli Yusif Vəzir. Əsərləri. Üç Cilddə. III cild. Bakı: Avrasiya Press, 2005, ss.154-192.
40. Environmental Performans Index - https://epi.yale.edu/
41. Global Innovation Index - https://www.globalinnovationindex.org/
42. Harvard Growth Lab / Atlas of Economic Complexity - https://atlas.cid.harvard.edu/rankings
43. İİTKM (2021). “İxrac icmalı”, Yanvar.
44. International Monetary Fund / World Economic Outlook Database - https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October
45. International Telecommunication Union / ITC Development Index - https://www.itu.int/en/
46. KOF Swiss Economic Institute / KOF Globalisation Index - https://kof.ethz.ch/en/
47. Legatum Institute / The Legatum Prosperity Index - https://www.prosperity.com/
48. OECD / PISA - https://www.oecd.org/pisa/
49. Portulans Institute / Network Readiness Index - https://networkreadinessindex.org/
50. Property Rights Alliance / International Property Rights Index - https://www.internationalpropertyrightsindex.org/
51. Rəsulzadə, Məhəmməd Əmin (1990). “Azərbaycan Cümhuriyyəti”. Bakı: Elm Nəşriyyatı.
52. Scimago Journal & Country Rank - https://www.scimagojr.com/
53. Sustainable Development Solutions Network / World Happiness Report - https://worldhappiness.report/
54. Süleymanov, Nizami (2001). “Azərbaycanın İqtisadi Tarixi”. Bakı: “ABU Nəşriyyat və poliqrafiya mərkəzi”.
55. Swietochowski, Tadeusz (1995). “Russia and Azerbaijan: A Borderland in Transition”, New York: Columbia University Press.
56. The Economist / Global Food Security Index - https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/
57. The Fund for Peace / Fragile States Index - https://fragilestatesindex.org/
58. The Global Entrepreneurship and Development Institute / Global Entrepreneurship Index - https://thegedi.org/global-entrepreneurship-and-development-index/
59. The Republic of Azerbaijan (2001). “Poverty Reduction Strategy Paper”, Baku, May.
60. The Heritage Foundation / Index of Economic Freedom - https://www.heritage.org/index/
61. The World Bank / Doing Business - https://www.doingbusiness.org/en/doingbusiness
62. The World Bank Open Data - https://data.worldbank.org/
63. UNDP / Human Development Report - http://hdr.undp.org/
64. World Economic Forum / Global Competitiveness Report - http://gcr.weforum.org/
65. World Economic Forum / Global Gender Gap Report - https://www.weforum.org/reports/ab6795a1-960c-42b2-b3d5-587eccda6023#report-nav
66. World Energy Council / Energy Trilemma Index - https://trilemma.worldenergy.org/